

Redaktor güşəsi

Ən başlıcası hansıdır - TARİX, ƏDƏBİYYAT, yoxsa SİYASƏT?

Ədəbi cərəyanlar və onların məcrası barədə müzakirələr xeyli vaxtdır ki, səngimək bilmir. Bir neçə nəfərdən ibarət qruplar yaradılaraq bu sahədə SÖZ sahibi olmağa ciddi-cəhdlə çalışırlar.

Tariximizə istinadlar aparılmır, ədəbi əsərlərin tarixlə bağlılığını vurğulanmır, "ədəbiyyat siyasətdən kənar olmalıdır" kimi köhnəlmiş, tamamilə səhv olan bir ifadənin ayaqlarından sallaşmaqda davam edirlər.

TARİX bütün yaşanmışları öz çılpaqlığı ilə əks etdirən KEÇMİŞDİR. ƏDƏBİYYAT zamanın bütün proseslərini süzgəcdən keçirərək pislikləri qamçulayan, ədəb qaydalarını nümunə göstərməyə çalışan düzgün variantdır. SİYASƏT keçmişə istinad edərək, ədəbiyyat üzərində ictimai rəy formalaşdırıb istəkləri həyata keçirməkdir. Bunlar bir-biri ilə elə vəhdətdə olmalıdır ki, nəticə yalnız UĞURA hesablınsın.

Azərbaycan ədəbiyyatında gözəl tarixi romanlar var ki, dövrün nəinki tarixi hadisələrini özündə əks etdirir, həm ədəbi proseslərə işıq salır, həm də dövlətin yönəltdiyi siyasət üzərində təhlillər aparmağa imkan verir. İndi belə əsərlər yaradılırmı?

Klassiklərin yolunu kimlər davam etdirməlidir? Təkcə son 30 ildə nələr yaşanmayıb? Zamanla səsleşən əsərlərimiz varmı? Niyə tarixi romanlar yazan müasir yazıçılar Şah Abbas, Nadir şah, Ağa Məhəmməd Şah Qacara, Şah İsmayıl üz tutdular? Öz sərkərdələrimizin rəşadətli döyüş yolu bir tarix deyilmə? Yoxsa o zamankı hökumətin siyasi düşüncələri ilə üst-üstə düşməməyinin fərqi nədir?

Zamanında yazılmayan TARİX sonradan yazılırsa daha çox uydurmada və fərziyyələrdən ibarət olacaq. Necə ki, hər səhifəmizdə yamaqlarla, uydurmalarla rastlaşırıq. Əlində qələm olan özünü ədəbiyyatçı hesab edənlər ƏN YENİ TARİXİMİZİ yazmağa borcludur, yoxsa gələcək nəsil sizi başa düşməyəcək.

Əli bəy AZƏRİ

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

Sentyabr - oktyabr 2017

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Ramiz İSMAYIL
NƏSR şöbəsinin müdiri

Mahir CAVADLI
POEZİYA şöbəsinin müdiri

Təsisçi:
Ə.RZAQULİYEV

Redaksiya heyəti: Aftandil Nəbiyev, Ayaz İmranoğlu, Firuzə Məmmədli, Fəriz Çobanoğlu, Dəmət Salmanoğlu, Ələsgər Talıboğlu, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Camal Zeynalov, Rəşid Bərgüşadlı, Mələhət Yusifqızı, Nəmət Bəxtiyar,

Redaksiyanın ünvanı:
Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV
dizayn

Çapa imzalanıb: 15 oktyabr 2017-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar
2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəsr on səhifədən çox olmamaq şərti ilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

XAN RƏSULOĞLU

"1001 OVQATLI DEYİMLƏR VƏ DUYUMLAR"dan

Ömrümüz nə yaman uzunmuş, Allah!
Oxşar günlərimdən bezdim, usandım.
Bu dünya nə yaman yad gəlir mənə,
Nələri itirib, nələr qazandım!

***

Tamarzı deyiləm heç bir meyvədən,
Təbiət yetirib, dərib yemişəm.
Bilsən, yanağının çiyələyindən,
Dadmayıb, nə qədər qəribsemişəm.

***

Hələ çox işlərə "döz" - deyən olur,
Beləcə dövrənlər dəyişir, axır.
Yaxşılar qızıqıb SÖZ deyən olur,
Yaman güdə-güdə işbilən çıxır.

***

Qəlbimdə bir zərif kaman ağlayır,
Şübhələr qoynunda güman ağlayır.
Ağlayır, ay Allah, yaman ağlayır,
Mın illər ayrısı sevnələr kimi.

***

Görən, istədiyim, gəzdiyim nədir,
Gecəli-gündüzlü bu gen dünyada?
Sabahım xəyaldir, dünənim yuxu,
Soruş, nə götürdüm bu gün dünyadan?

***

Dünyanı duyduqca ülviləşirəm,
Mən bir ad altında bütün bəşərəm.
Bir ada ömrümü soxa bilmərəm,
Təkcə öz ömrümə sığa bilmərəm.
Canlı da, cansız da mənimdir, mənəm,
Siqurd Xan adında bütün bəşərəm.

***

Sən də ümidini məndən üzüb kəs,
Ürək dərd əlindən siltə-siltədir.

Dilindən öləcək şair olan kəs,
Özüm bir çırağam, dilim piltədir.

***

Bir bulaq suyudur sevgim əzəldən,
Gözəllər gözümdə qumsallıq olub.
Sənin varlığına vurulan oğlan,
Yaşayan Məcnunun timsalı olub.

***

Qanunu qan ilə yazmaq da olur,
Qanunu qanunla pozmaq da olur.
Qanunlar içində azmaq da olur,
Qanun da bir cürə tələ deyilmi?

***

Danışa bilmədim, dillər incidi,
Yaşaya bilmədim, illər incidi.
Kimin umuduna qoyub getmişəm,
Sevib, dərmədiyim güllər incidi.

***

Bu yollarda ömür axdı, gün axdı,
Sənin kimi ömür sürmək günahdı.
Arzuları yaxşı saxla, sınaqdı,
Bəlkə sənin günahına tən gələ.

***

Suya danışdığım yuxularımın,
O su saflığını saxlaya bilsəm.
Ömrümdən köç edən duyğularımın,
Üstündə hönkürüb, ağlaya bilsəm,
Yenicə doğulan qayğılarımın,
Adına bir KİTAB bağlaya bilsəm,
Bax, onda deyərəm, yaşayıram mən,
Əzəlki odumu daşıyıram mən.

ASIYƏM

Səsimə də asiyəm,
Sözümə də asiyəm.
Gördüyüm üzür məni,
Gözümə də asiyəm.

Sizin olsun mal, davar,
Sizin olsun hər nə var,
Sizdə şeytan səbri var,
Dözümə də asiyəm.

Hər nə sevdim, heç oldu,
Tələsdiyim gec oldu.
Yollardaca gic oldum,
İzime də asiyəm....

Allahdan ah dilərəm,
Mın bir günah dilərəm,
Bircə onu bilirəm,
Özümə də asiyəm.

Vəkil oldum bəyəm ki,
Nəçiyəm, nə deyəm ki,
Əlli beşdə nəyəm ki,
Yüzümə də asiyəm....

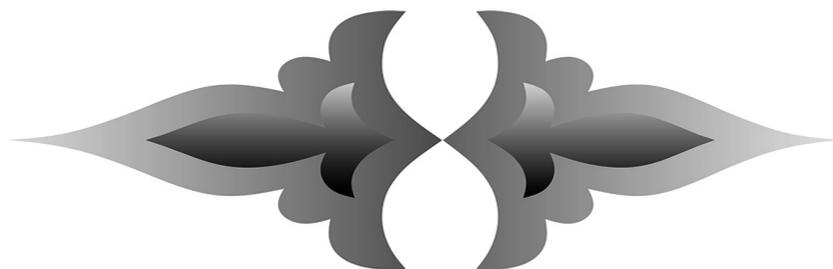
QORXMURAM

Mən Allahdan qorxmuram.
Niyə də qorxm axı?
Əvvəli xoş yaradıb,
Xoşdu ölümü belə,
xoşdu mənimçün axır...
Varlığımı düşünüb
Hər zaman şükr etmişəm.
İlahidən yaranan
öz ilahi ruhumla,
həyatımı,dünyanı,
tanrını zikr etmişəm...
Çöl-çəmən, çiçəyi,
həqiqətin gerçəyi...
Göz açıb nə görmüşəm,
küsdürməyib bircəyi...
Allahdan qorxmamağım,
demə ki, mərəzimdər,
İnsaf, vicdan, ədalət
- dinimdir, tərəzimdir.
Özümü tanıyandan

tərəzini əymədim.
Ruhuma namərdliyi,
əskikliyi geymədim.
Bilərəkdən mən haqsız
olsam, haqqım halaldır...
Düşünmədən, bilmədən
günah etsəm, bax onda,
xahişim var, şeytana,
söyləsin ki: "Kənar dur!"
Mən pis yaşayıramsa,
burda onluq nə var ki....
Öz günüm-güzəranım,
ağlım-qanımdan axıb...
Sultanı, kralları
bax o zaman qanar ki,
Ömür çaydır, o çaydan,
keçər, yanımdan axıb.
Hər kəs eşit yarandı,
öz ömrüylə kraldı.
Kimsə dəyişə bilməz,
bu əbədi kuraldı.
Xoş ovqatda, dünya da,
gördüm gülür gözümdə,
Aradığım hər şeyi,
sonda buldum özümdə.
Şöhrət, sərvət, gözəllik
- boyalı bərbəzəkmiş.
Hər şey öz axarında,
hər şey öz vaminədə.
Hər şeyin öz vaxtı var,
hər şey öz anındadır.
Anlamayıb, qanmayıb
kim dünyayla əyişdi,
Görəndə ki səy işdi,
sonra özü dəyişdi.
Dünyanın hikməti var,
milyon ildi dövr edər.
Mənim kimi hamı da,
dövrən sürər, yol gedər.
Bəlkə elə mənim tək
hirs-hikkəli adamlar,
Haqq adına yaradıb
müharibə, edamlar?!
Olunca amanında
Allahın-səbr evində,
Rahatca uyuyarsan
öləndə, qəbr evində.
Kiminsə haqqın yeyib,
evini ki, yixmıram?!
Çünki öz Allahımdan
qorxuram ki, qorxmuram!

YORULDUM

Bu dünyanın qarasına
deyinməkdən yoruldum.
Eh, nə bilim nərəsini
Neynəməkdən, yoruldum.
Sevmədiyim hər nəyi var,
dözüb-dözüb, uyğunlaşıb
"bəyənməkdən" yoruldum.
Nə gördüm ki, nə duydum ki,
Hər gün eyni yeməkləri
yeməkdən də yoruldum.
Hər gün eyni pal-paltarı
Geyinməkdən yoruldum.
Ötənləri, itənləri
Xatırlayıb öyünməkdən,
Zavodların tüstüsünü,
Zibilxana qoxusunu
İyləməkdən yoruldum.
Keçmişlərdə qalan ömrün
Şahlığından danışıb da
Hər yetənin-
baş-beynini aparmaqdan,
Zəvzəməkdən yoruldum.
Milyon üzlü - ehtimallı,
Əyləncəli, qalmaqallı
Bu dünyada
Yol azdıran, can üzdüren
söhbətləri söz eyləyib,
söyləməkdən, saqqız kimi
çeynəməkdən yoruldum.
Ala başına,
kül başına, boş boşuna
Söz deməkdən yoruldum.
Bu dünyanın gərdisindən
Baş açmayan ağlıma da,
"Çöz" - deməkdən yoruldum.
Əlli ili yola salmış inadına
"Döz", - deməkdən, yoruldum.
Dərdlərimi gözəməkdən.
Göz yaşımı gizləməkdən,
Həsrətimi üzləməkdən,
Həvəsimi dizləməkdən,
Qeyrətimi bizləməkdən,
Hal əhlini gözləməkdən,
Başa çıxıb başlar əzən,
başçısını izləməkdən yoruldum.
Yoruldum ta o anacan,
Ümidimin odu keçdi,
Quruca bir adım qaldı...
Uzaqlara-yaxınlara, özümə də
Xan adında yadım qaldı...

İRADƏ FİKRƏT

ÖMRÜN XƏZAN ÇAĞI

(*esse*)

İnternet səhifələrinə baxırdım. Qarşıda "Xəzan" adlı bir yurnalın adı ilə rastlaşdım. Ad mənə təbii və orijinal gəldi. Nədən "Xəzan" dedim?! Axı insanın qəribə bir təbiəti var. Adətən onlar günəşi, onun zərrin, parıltılı şəfəqlərini, ruhu oyadan bahar fəsilini, al-əlvanlığı daha çox sevirilər. Xəzan deyəndə gözüm önündə bir həznilik, uzaqlardan əsən payız mehi, hüzn gətirən sisli-dumanlı bir fəsil, insanın duyğularında özünə yer edən bir kövrəklik canlandı.

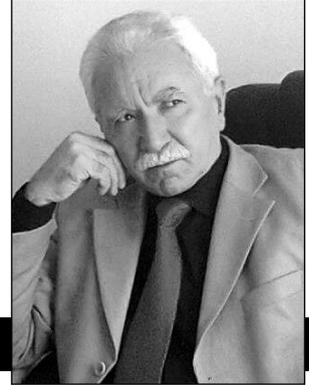
Bu elə bir kövrəklikdir ki, otağının pəncərəsi qarşısında durub payızın gətirdiyi və torpağa səpələdiyi xəzəllərə saatlarla baxırsan. Və qəlbindən keçən hisslər sənə yaşadıklarını, həyatında olan xəzanın duyğularında olan əksini xatırladır. Göz yaşlarının için-için qəlbinə axıb xəzan yarpaqları tək solmuş bənizində illərin həznil, qəlbi göynədən anlarını əks etdirir. Sisdən sonra gələn yağmur belə, illərin ömrünə köçürdüyü acıları yuya bilmir. Deyirlər bəzən ürək elə daşa dönür ki, yalnız göz yaş-

ları onu yumşalda bilir. Bax, xəzan yarpaqlarının üzərinə çilənmiş soyuq yağmur, bəzən leysana dönən, axar-baxarlı yağış damcıları məndə belə hisslər oyadır. Qəmdən daşa dönmüş, sındırılmış bir qəlb və onun üzərinə narın-narın yağan göz yaşları - XƏZAN YAĞIŞI

Deyirlər ömrün bir bahar, bir də xəzan çağı var. Çoxları qorxur xəzan çağından, sanki ömür bitmiş kimidir.

Amma nədən qorxasan ki? Bu ki, ömrün müdriklik çağı, ucalıq zirvəsidir.

Xəzan ömür, yaşın xəzan çağı, qızılı payızın gətirdiyi xəzan yarpaqları və bol-bol nemətlərdir. Baxın, bir xəzan sözü məndə necə hisslər oyadı. "Xəzan" jurnalı, onun ad seçimi incə, həznil hisslərdən xəbər verdi. Çox güman ki, jurnalda əks olunan yazılar ömrün xəzan - müdriklik çağından, həznil hisslərdən, incə duyğulardan xəbər verir. Bu hisslərdən sonra mən də jurnalda əməkdaşlıq etməyi qərara aldım. Dostlar, bundan sonra yola birlikdə davam!

ƏJDƏR YUNUS RZA

HEYDƏRBABAYLA ÜZ-ÜZƏ

(poema)

Övladların nə vaxtdək tərki-vətən olacaqdır?
Əl-ələ ver, üsyan elə, oyan, oyan, Azərbaycan!
...Şəhriyarın ürəyi də səninkitək yaralıdır,
Azadlıqdır mənə məlhəm, sən dərman, Azərbaycan!

Məhəmmədhüseyn Şəhriyar

Heydərbaba, sənle durub üz-üzə,
Ötənlərdən gəl danışaq, dərdləşək.
Alışaq biz, alovlanacaq göz-gözə,
Bəxtimizlə barışmayaq, sərtləşək.

Daşdığı bu nə ağrı, nə acı,
Kim yazıbdı taleyimə bu baxtı?
Başımızdan götürüldü şah tacı,
Necə oldu, İsmayılın o taxtı?

İnanmıram, belə olaq əzəldən,
Qanımıza görə qanmı qatışdı?
Gözlədikcə, sərt ötüşür il ildən,
Bəs deyilmi, 200 il yatışdıq?

Bizi bizdən alıb ayrı salan kim,
Kim dözərdi dözdüyümüz bu dərdə?
Sərhədləri necə aşım, de, keçim?
Tor qurulub, yol kəsilib dərədə.

Qınayırıq Araz adlı çayımı,
Araz nədən günahkardı, bilmirəm?
Qışqırıram, eşidən yox hayımı,
Yoxsa, dünya elə kardı, bilmirəm.

Yoxsa, səsim heç o tonda deyildi,
Özüm deyib eşidirəm özümü.
O tay, bu tay bir Vətəndi, bir eldi,
BMT-dən deməliyəm sözümü.

Bizdən özgə ayrı düşüb, solan kim,
Ürəyimiz min yerindən yarılmış.
Bir xəbər yox, gedən kimdi, qalan kim,
Bu yollarda neçələri qırılmış...

Zaman-zaman oyanan var, dinən var,
Sapı bizdən baltalarım olmasa.
Nə mənası, fəxr edəsi dünən var,
Əgər sabah bu gündən qor almasa.

De, hanı bəs, Şeyx Məhəmməd, Səttarxan?
Bu millətin harayına çatan yox.
Haqqımızı kimdir bizə qaytaran,
Qından çıxıb atılmasa paslı ox!?

Heydərbaba, çox da hələ yatan çox,
Əzəl, axır, çıxacaq qar meydana.

Çox da hələ qolumuzu tutan çox,
Kim haqq verib, haqqımızı kim dana?

Zamanında qalxan millət qazandı,
Qalxmayanı zaman belə əzərmiş...
Ayrılığım gör nə qədər uzandı,
Bizdən başqa kim bu qədər dözərmiş?

***

Heydərbaba, səni bizə sevdiren,
Şair oğlun Şəhriyardı, Şəhriyar.
Hər dərəndən min-min misra, söz dərən,
Şair oğlun Şəhriyardı, Şəhriyar.

Bir əvəzsiz dastan yazdı adına,
Təsəllini ləhcəsindən alardıq.
İsinməkçün Şəhriyarın oduna,
Gecə-gündüz gözü yolda qalardıq.

Soruşuram, Şəhriyarı neylədin,
Hara getdi, niyə getdi, necoldu?
Neçə kərə sifariş də eylədi,
Gələmmədik, bu gəliş də, gec oldu...

Eh, nə deyim ötüb keçən illərə,
Ayrı düşdük, ayrılıqda qocaldıq.
Əl çatmadı əl eləyən əllərə,
Araz boyu gözümüzlə bac aldıq.

İldırımlar "şaqqıldadı", ha "çaxdı",
Kar qulaqlar eşitmədi, duymadı.
Uzun-uzun el yoluna ha baxdı,
Gəl görüşək - deməyindən doymadı...

Vurğun dedi, Vurğun bitdi sözündə,
Süleymanı görmədi ki, görmədi.
Neçə-neçə dilək qaldı gözündə,
Bəxtiyarla vüsəl gülü dərmədi.

Rahiminin əllərini sıxmadı,
O tay, bu tay deyə-deyə ağladı.
Tahir Söhrab bu niskildən çıxmadı,
Taleyini söyə-söyə çağladı...

Bu bir qismət, yol açılıb gəlmişəm,
Qucaqlayıb torpağını öpüm qoy.
Hər dərəni özümünkü bilmişəm,
Əhdim olub, sinən üstə çöküm qoy.

Al başımı dizin üstə layla de,
Dastan danış, nağıl danış, ay Baba.
El yığışsın harayıyla, hayla de,
Əhval tutaq, olaq tanış, ay Baba.

O deyərdi, mən də bildim ölüm var,
Ayrılığın ölүmdən də betərmiş.
Ürəyimdə yurd eləmiş intizar,
Bir görüşlə, de, sonamı yetərmiş?

Heydərbaba, ey müqəddəs pir dağım,
Torpağını tutya kimi qoxuyum.
Bakıdaykən həsrətinə yazdığım,
O şeiri, izin ver ki, oxuyum:

-"Heydərbaba, Şəhriyara söylə ki,
Qılgılımdan od götürüb yanan var.
Həftə ötür, ay dolanır, il keçir,
Gecə-gündüz gözü yolda qalan var.
Qılgılımdan od götürüb yanan var.

Dağlarımın açılıbdı çiçəyi,
Ətir saçır bənövşənin ləçəyi.
Elimizin ən gözəli, göyçəyi,
Yol gözləyir, gələcəkmi Şəhriyar?
Niskilləri siləcəkmi Şəhriyar?

Yollar belə uzundurmu bu qədər?
Üzdü bizi bu ayrılıq, bu kədər.
Yol açılıb - veriləydi bir xəbər,
Qanadlanıb o yerlərə uçaydım,
Hər daşını həsrət ilə qucaydım.

Bir quşam ki, qanadlarım dardadı,
El qovuşan o günlərim hardadı?
Sən hardasan, ürəyim də ordadı,
Ayaqyalın sinən üstə qaçaydım,
Vüsəl adlı bir cığır da açaydım.

Haydı deyib Qıratıma minəydim,
Zəfər ilə Təbrizimə enəydim.
Qadan alıb, başınıza dönəydim,
Əhdim odur o yerlərdə diz çöküm,
Torpağını qarış-qarış mən öpüm".

Heydərbaba, bu diləyim çin oldu,
Sinən üstə cığır açıb yüyürdüm.
Ürək əsdi, qəhər boğdu, göz doldu,
Qucaqladım, qucağında nə gördüm.

Bu gəlişim əl çatmayan qazançdı,
Yüz illərin bağrın yarıb gəlmişəm.
Vətən mənə qucağını gen açdı,
Vüsal nədir, mən indicə bilmişəm.

"Gün dalını dağlayanda" gəlmişəm,
Bulaqların ağlayanda ağladım.
Qızlar dəstə bağlayanda gəlmişəm,
Mən də dərib, bir dəstə gül bağladım.

Bağladım ki, məzarına səpərəm,
Bəlkə yellər, heç əsmədi hələ də...
Qucaqlayıb başdaşını öpərəm,
Gec olsa da, təsəllidi belə də.

Nişanlı qız yenə corab toxurmu?
Qız qaytaran çarıqların dururmu?
Aşıqların saz götürüb oxurmu?
İgidlərin halay, yallı vururmu?

Göllərində üzən gördüm qazları,
Sonaları qısqanırdı elə bil.
Çadra altda bu ellərin qızları,
Elə bil ki, kölgədəki güldü, gül!

Kəkləklərin məndən hürküb uçdular.
Arxasınca baxa-baxa qaldım hey.
Çobanların süfrələrin açdılar,
Ötənlərin xəyalına daldım hey...

Əlim atdım, yarpız dərdim dərədən,
Ətri gəlir əllərimdən hələ də.

Neçə-neçə dovşan qaçdı bərədən,
Tüfəng nədi, heç yox idi cələ də...

Heydərbaba, toyun elə o toydu,
Fərq odur ki, qız oğlanla oynamır.
Yenə Vətən o taylıdı, bu taydı,
Qazanların bir ocaqda qaynamır.

Bənd vurulmuş qoduqları görmədim...,
Yoxsa zaman, o zamankı deyildi.
Açıb sirri, bir kimsəyə vermədim,
Sırrımız də, heç hamankı deyildi.

Göz qaralan ilxıların yox indi,
At tapmadım, yüyrek gələm, tez çatam.
Xoşginabdan uzaq gedən çox indi,
Qalanlar da, görünmədi hal tutam.

Qarı düşmən yolumuzu bağladı,
Doğma ellər bir-birinə yad oldu.
Kimi gördüm bu görüşdən ağladı,
Göz yaşımız məşəl oldu, od oldu.

Kimlər bizi bu günlərə de, qoydu?
Yatanlarım elə yatmış, oyanmır...
O tay, bu tay bir nəsilə - türksoydu,
Niyə axı, bir cərgədə dayanmır?

Belə getsə dərdimizi kim qanar?
Qananlar da gündən-günə azalır.
Məsəl var ki, quru odda yaş yanar,
Quru olan indi yaşdan qor alır...

Dünya elə o gördüyün dünyadır,
Qeybət ilə ötüşməsin vaxtımız.
Taleyimiz tilsimlənmiş aynadır,
Gəl sındıraq, cəlvələnsin baxtımız.

***

Heydərbaba, Kərbəlaya gedən çox,
Çarədən çox, dərd üstünə dərd gəlir.
Birliyimdən özgə mənə əlac yox,
Hər gələm il əvvəlkindən sərt gəlir.

Neçə-neçə ər oğulu qırdılar,
Zindanlarda çürüyən var hələ də.
Çox qapıya paslı qıfıl vurdular.
Zülm olarmı, heç görəsən, belə də?

Səttarxanın kənddə evi çökə-çök,
Daş-divarı dağılacaq, itəcək...
Susuz yerdə ağac çətin ata kök,
Su verilsə səhrada da bitəcək.

Utanıram, sənə giley eyləyəm,
O tayda da Qarabağım əsirdi.
Ox tapmadım yaramızı teyləyəm,
Qızlarımız yad əllərdə yesirdi.

Neçə ildir ATƏT-lərə inandığ,
Üzümüzə dirənibdi dalanlar.
Heydərbaba, çox heyif ki, gec qandıq,
Yaman günə qoydu bizi yalanlar.

Vaxtındaca niyə axı, görən biz,
Yalanların yaxasını cırmadıq?
Vətən boyu səpələndi elimiz,
Qaçqınlığın çidarını qırmadıq.

"Heydərbaba, şeytan bizi azdırıb",
Yolumuzu tərsə salıb, əyiblər.
Əlimizlə bizə quyu qazdırıb,
"Quyu qazan, özü düşər" deyiblər.

Çoxu hələ anlamayıb bu dərdi,
Çoxları da bu dərdlərə dözmədi.
Dərddən betər bu tilsimdi, bu şərdi,
İllər ötdü, çözülmədi, çözmədi.

Niyə axı, ayılmayaq, durmayaq,
Bütün millət öz haqqını deyərkən?
Niyə axı, dişlərindən vurmayaq,
Quduz qurdlar haqqımızı yeyərkən?

Haqqımızı kimsə bizə vermirse,
Heydərbaba, nə vaxtacan ağlayaq?
Dünya görüb, bilə-bilə demirsə,
Bəs niyə biz, dünyaya bel bağlayaq?

Əzəl gündən bu cürədi, belədi,
Açan gülü xəzan yeli tökəndi.
Doğulandan qəm-kədəre bələdi,
Zaman bizi imtahana çəkəndi.

Heydərbaba, oba-oba gözdüm çox,
Çoxdur keçən Vətən üçün canından.
Qisas hissi ürəyimdə yatan ox,
Axır-əzəl çıxacaqdır qınından.

Belə getməz, gözlədiyim gün gələr,
Gülüstənin dağı gedər, silinər.
Taleyimiz üzümüzə bir gülər,
Bizlərin də, batan haqqı bilinər...

***

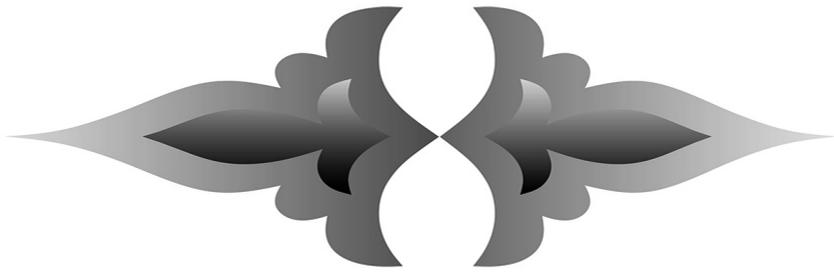
Heydərbaba, qaş-qabağın çənlidi,
Zaman gəlsin üzün gülsün, açılısın.
Ərənlərin el içində bəllidi,
Qılıncları qından çıxıb saçılsın.

Necə deyim, gözün yolda qalmasın,
Ayrılıqsa, qalacaqdı, qalacaq!
Necə deyim, intizarın olmasın,
Bu taledi, olacaqdı, olacaq!

Bu gəlişim qoy sonuncu olmasın,
Mən gedirəm, salamat qal, ay Baba.
Gözlərimiz soluxmasın, solmasın,
Daha geniş açılısın yol, ay Baba.

Qarabağın davası da bitəndi,
Muştuluğu səndən alım, ay Baba.
O tay, bu tay, nə fərqi var, Vətəndi,
Qucağında gəlim qalım, ay Baba.
Qucağında ölüm, qalım, ay Baba...

Təbriz - Bakı, oktyabr - noyabr, 2009

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

TANRININ GÖZÜ

(hekayə)

Ağlı kəsənəcən elə bilirdi ki, Qəmsiyyə onun doğmaca anasıdır. Amma, qulağı çalanda ki, atası avtomobil qəzasında həlak olublar, onunla arasında sirli pərdə asıldı, ildırım sürətilə "anılığ"ndan soyudu - elə bil, onun yetim qalmağında qız günahkar idi. "Ömrü boyu ərə getməmiş, baki-rə və yaşlanmış qızı indiyədək necə doğma anam kimi bilmişəm..." - içində qövr edən suallara cavab almaq üçün Qəmsiyyə ilə qabaq-qənsər oturub dər-dləşməyə üzü də gəlmirdi. Sanki, qız, bu sirri indiyədək ondan gizlətdiyi üçün bağışlanmaz günah işlətməmişdi. "Yetim" sözünün soyuqluğunu iliyindək çoxdan sındırmışdı. Yaşlıları ürkə-ürkə, ürək ağrısıyla, ya da hərdən qəsdən ona yetim olduğunu işarə edəndə, daha "urfu da incimirdi". Çünki, ilk dəfə - məsələdən xəbər tutandan sonra Sona arvadın dizinin yanını kəsdirib özünə lazım olan qədər məlumat soruşub öyrənmiş və özünü toxdaq tutmağı qərara almışdı. Sona arvad onun uşaqlıq dostu Fə-rəcin nənəsi idi. Onun isti, simsar nəvazişini həmişə duymuşdu. Sona məhəllənin xeyir-şər yeməyini bişirən idi - bozbaşına, aşına-aşqarasına söz ola bilməzdi. O vaxtlar hələ yetim olduğunu bilmirdi Tur-qay... Həmişə onu və nəvəsini xəlvəti yanına çağırar, xörək bişirilən talvarın arxasında oturdub hə-rəsinin qabağına silələmə bir qab aş, kasada bozbaş qoyardı.

Yaşa dolduqca yuxularında doğma ata-anasını görürdü, qeyri-ixtiyari xəyallar onu ağuşuna alıb ruhqonmaz budaqlarda gəzdirdirdi, - "Görəsən, anam məni sevibmi?", "Atasızlığın əzabını irəlidedə hələ çoxmu çəkəcəyəm?", "Qəmsiyyə məni niyə

öz doğma balası kimi böyütməkdən yorulub bezmir?"... Hərdən düşünürdü ki, onsuz da Afrikada doğulan uşağın qismətinə aclıq, Əfqanıstandakı uşağın qismətinə müharibə yazıldığı kimi, onun da qismətinə yetimlik hələ o dünyaya gəlməmişdən qabaq yazılıbmış, onda qədəriylə barışırdı. Amma böyüdükcə halına, bəxtinə heyfi gəlirdi.

Qəmsiyyə də getdikcə Turqayın dəyişdiyini duyurdu. Onsuz da gizli saxlanacaq bir şey yox idi - "nə vaxtsa bilməliydi" - Qəmsiyyə də bu barədə ayrıca söhbətə ya lüzum görmürdü, ya da bundan çəkinirdi. Son vaxtlar Turqayın ailəvi şəkillərə tez-tez baxdığını görəndən sonra öz yataq otağından asılmış rəsmi də gətirib ona vermişdi. Bu rəsm çərçivəyə salınmış möhtəşəm tablo idi. Yağlı boya ilə işlənmişdi. Turqayın bu şəkildə 2-3 yaşı ancaq olardı. Yaraşlıq bir qadın - ən təəccüblüsü o idi ki, bu qadın onun atası deyildi, ənənəvi üslubda işlənmiş "qulluqçu" idi - onu taxta vannada çimzdirirdi. Atasını nimdaş stulda yaxasıcaq yayxanıb əlində şər-rab şüşəsi tutmuş qadının çırmamış biləyinə, azacıq açılmış yaxasına baxırdı. Şəkildə hər şey köhnə, əntiq aşıylarla bəzədilmişdi - xalı, taxta vanna, çömçə-ləyən, pəncərə, personajların paltarları, saç dəbləri, rəngin çalarları, qadının çalması, natürmort - hər şey. Normal olan Turqayın uşaqlığı və atasının canlı üzüyüdü. Bu şəkli çəkən rəssamın çoxdan öldüyünü Qəmsiyyədən eşitmişdi. Turqay tez-tez atasının canlı gözlərinin içinə baxaraq onun ruhuy-la qovuşmaq istəyirdi, amma bəbəklərdən o yana adlaya bilmirdi. Düşünürdü ki, "Allah necə bir ob-rəzdirsə, ata da o qədər mücərrəddir". Uşaq, güllə-

rin adını bilməsə də, qoxusuna görə pisini yaxşıdan ayırd edə bilir - ən azından qızılıgülü görəndə adını bilməsə də tikanına görə başqa güllərdən fərqləndirməyi bacarır. O da, "ata" nəyə deyilir anlamı yox idi, ancaq tikanlı, ya xoş qoxulu olduğunu bilmirdi. Kimsə öz ata-anasından danışanda o, susurdu. Hər kəs "ata gözəl şeydir" deyəndə, o, sadəcə çiyinlərini çəkirdi. Onlardan nə bir qoxu, nə bir səs, nə də vəsiyyə qalmışdı - qalan quruca şəkillər, bir də atasının canlı baxışları olan tablo idi. Atasının baxışları nə qədər canlı olsa da, ölü, çürümüş baxışlar onun ürəyini rıqqətə "gətirə bilmirdi", - "Sən, vaxtilə mənə qucagında gəzdirib bəhərini yedirdiyin eyni torpağın altında, mən isə hələ də üstündəyəm. Sən torpağın altından mənə baxırsan, mənə, hələ də yaşayıram, - budur mənim üstünlüyüm", - elə bil atasına yandıq verirdi, amma içi qan ağlayırdı. Atasının ölümündən doğulmuş biri kimi günahkar sayırdı özünü, - "yaxşı ki, məndən qabaq ölməsən, - ölümündə günahkar olmadığımıza sevinirəm. Mənə elə baxma, əziyyət çəkib tez ölməyəydin! Atalıqdan bezib o dünyaya qaçan qorxaqsan sən! Kiminləsə haqq-hesabın olubsa, mənə dəxli yoxdur! Əmi-dayımın olmaması daha gözəl - bu əsl azadlıqdır! Hesabat verəcəyim bir Allah qalır, kim bilir, bəlkə gələcəkdə onun da başını yeyərəm, - ikinizsizin müqavilə bağlayıb məni bu dünyaya yetim gətirən. Yetimliyimlə kef çəkirəm. Bəlkə də xeyirxahlığından yetim qalmışam. Amma qaraqabaqlığı da yetimliyimin ayağına yazıram. Bəlkə də sağ olsaydın, məni köləyə çevirərdin, yük olardın mənə, - axı mən sənə mülkiyyətin sayılırdım. Yaxşı ki, yoxsan. Yoxsa sənə qarşında da borcum olardı. Torpağa dönmüş ata artıq mənim üçün heç bir toxumu cücərdəcək gücdə deyil. Səndən və anamdan çox Qəmsiyyəyə məxsusam mən - onun daha çox haqqı var mənə "övladım" deməyə", - əlini atasının üzünə sürüb için-için sızıldayırdı. Ağızburnunun mütüyunü silib ağladığına "peşiman olurdu", - "Yetimlər ağlamaz! Əlini əmgəyimə qoyub üzümü yuyan o mələk qulluqçu isə hər kimdirsə, ona vurulmuşam. Kaş, Qəmsiyyənin yerinə o olaydı, məmnuniyyətlə onunla evlənərdim", - deyirdi.

Orta məktəbi bitirəndə kəşf eləmişdi ki, atasının bir bəbəyində güclə seziləcək "T" hərfi yazılıb. Eşitmişdi ki, hələ indiyədək heç bir rəssam öz əsərində öz gizli imzasını atmaqdan özünü saxlaya bilməyib. Bu, "T" da gizli imza idi. Lupa tapmışdı - tablodakı bəbəyin sirrini öyrənmək istəyirdi. Tablonun hər millimetrini diqqətlə izləyirdi - şəkildə

başqa şifrə yox idi. Qəmsiyyə soruşmuşdu, - "Nə axtarırsan elə?" "Xəbərin varmı ki, atamın bəbəyində "T" işarəsi var?" - sual etmişdi. O, dilucu, - "Yox" - demişdi. "Görəsən, bu nəyin işarəsi ola bilər, rəssamın adı?" - fikrə gedəndə, Qəmsiyyə, - "Sənənin adın olmasın, bəlkə də atamın adına - "Tahir"ə işarədir? Ya da sən demiş, rəssamın imzası..." - deyib mətbəxə keçmişdi. Adətən, söhbətləri alınanda Turqay cəhd edirdi ki, Qəmsiyyəylə danışığı bir az da uzansın. Ancaq qız açıq-aşkar onunla söhbətdən qaçırdı. Bir dəfə qızdan soruşmuşdu, - "Atam şəkildəki kimi yaraşılıq idi?". O, qısaca, - "Çox yaraşılıq idi" - deyib söhbətin davamı olmasın deyərək mətbəxdən 2-3 saat çıxmamışdı. Turqay hiss edirdi ki, qız, onun ailəsi ilə bağlı suallardan çəkinir və həmin vaxtlarda ondan lap kənar qaçırdı.

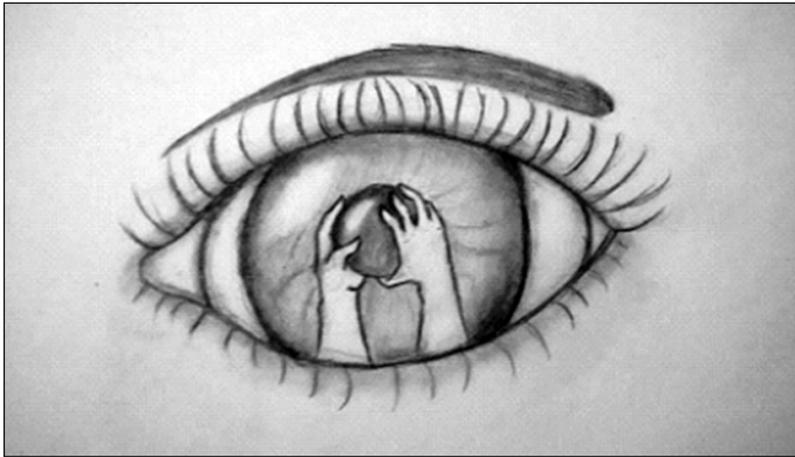
Turqayda azca kəköylük vardı deyərək, qız, ancaq o, sözü qırıq-qırıq deyib kəkələyəndə gülümsünürdü. Dostlarına zarafatla deyirdi ki, - "Süddən tez kəsildiyim üçün kəköy olmuşam". Nə, kimsənin onun yetimliyini ilə oynamağına imkan verməzdi, nə də üzündə yetimliyini "qəmini çəkməzdi", - "Öz yetimliyini dərk edənlər niyə qəm çəkməlidir ki?". Fərəcə hər söhbəti edirdilər. Bir dəfə Fərəc ondan soruşmuşdu, - "Yetimlik ağır dır?" O isə, - "Yetimlik xoşbəxtlikdir. Çox qərībədir, - biri yetim ömrü yaşayır, o biriləri də onun həyatını yozur. Mən halımdan məmnunam, qardaş. Heç fikrimdərdimi çəkib-eləmiyin. Sizlərdən fərqliyəmmi - yetim olmaq fərqli bir hissidirmi? Bunu anlamıram, çünki, valideynim sağ olsaydı, onda birinci sualı anlayardım, Qəmsiyyə var deyərək, yetimliyini də hiss edə bilmirəm" - demişdi. Amma valideynlərinin ölümünü yozanlar o qədər olmuşdu ki, özü bezmişdi bu müəmmal ölümündən. Axırda, sadəcə qəbul etdi və soruşan hər kəsə dedi ki, "qəzadə ölüblər". Qəzanın şahidi olan birinin, - "Maşın yarıqana yuvarlanmırdan qabaq, qadın arxa oturacaqdan sürücünü əl çantasıyla döyürdü" - deməsindən bilirdi ki, valideynləri bir-biriylə heç də yaxşı yola getmirmişlər. Sonralar bu müəmmalı açmaq istədi, - "Görəsən, anam atamı niyə maşında döyürmüş? Bəlkə, ayrılmaq istəyirmiş, atam ona başqasıyla xəyanət edirmiş?" - Sona xala bunlar barədə heç nə deməmişdi, o da çox üstünə getməmişdi, - "Olan olub, nə dəyəcək ki...". Kefinin pejmürdə vaxtları otağına girəndə, divardan asılmış tabloya baxıb, - "Necəsən, ata? Mən səndən yaxşıyam - yaşayıram!" - atasına açıq verirdi.

Qəmsiyyə ona yetimliyini, anasızlığın nə oldu-

ğunu daddırmamışdı. Bir-birini qarşılıqlı olaraq həm gizlincə sevir, həm də deyəsən qorxub çəkiniirdilər. "Qəmsiyyənin timsalında ana gözəl və qorxulu bir şey olmalıdır" - düşünürdü. Qəmsiyyə barəsində bildikləri ancaq bunlar idi: atasının uzaq qohumudur; ailəsi zəlzələ zamanı uçqun altında qaldığından təhsilini yarımçıq qoyub evə qayıdıb; valideynlərinin birgə qərarı ilə evlərinə qulluqçu kimi gətirilib - bu qədər sadə və yetərli. Heç vaxt qızla yanaşı getməzdə ki, görünlər - "Bu qız onun analığıdır" - deməsinlər. Bir-birlərinə yük deyildilər, bir-birinin qarşısında öhdəlikləri də yox idi - ikisi də azad idi. Turqay Fərəcə, - "O, mənim evimdə qalır, mən isə əlim bir işə çatanacan müvəqqəti olaraq onun hesabına dolanıram. Nə olsun ki, onu

doğma anam bildiyim vaxtlar çox sevirmişəm. Amma indi, ona qarşı heç tüküm də tərənəm" - deyirdi. Amma razılaşanda ki, əslində Qəmsiyyədən tam asılıydı - onun çörəyini yeyir, aldığı paltarlarını geyir, onda, qız ondan necə qaçırırsa, o da qızdan gen gəzirdi. Xatırlayanda ki, qız,

hələ də o, yuxulayanda xəlvətcə yorğanı onun üstünə çəkib, - "Mənim varım-dövlətim, gülüşəkərim" - deyib ona pərəstiş edir, onda fikirləşirdi ki, - "Onu heyretə salacaq bir fərsətim olsaydı, acza onu sevindirərdim". Arıq, amma əndamlı, lal-dinməz və qıvraq yerişli, xoşsifət olsa da üzündə ciddiyyət və zəhm yağan, gözəgəlimli, 45 yaşda özü boyda bir sirr olan bu qıza baxıb, - "Elə gülüşəkərlik məni tam qane edir, qızla pərdəni aralamasaq yaxşıdır" - qənaətinə gəlmişdi. "Görəsən, it saxlayan Şakirlə məni saxlayan Qəmsiyyənin arasında nə fərq var? İtlər heç olmazsa xeyirxah və sədaqətli olurlar, insan isə qudurğandır. Bu qıza çox borc kimi yüklənmişəm. Bəlkə ona başqasına ərə getməyi təklif edim - axı o da qadındır, niyə mənə görə həyatımı puç edib məni də minnətli etməlidir ki? Evdə kişi olsaydı ondan kişiliyi öyrənərdim. Amma mən Qəmsiyyəyə nisbətən kişiydim - bəlkə də onun gözündə tək kişiyəm. Kim bilir, mənim kimi fərsizdən bu qıza yaxşı övlad olacaqmı? Amma atam öldüyü üçün, demək bu evin kişisiyəm və ailəmin tək

üzvü olan bu qıza qayğı göstərməliyəm".

Günaha meyilli olan vaxtlarında Qəmsiyyənin mərhəm sirlərini bilməyə çalışırdı. Amma indiyədək nə alt paltarını görmüşdü, nə də onun hamamda yuyunduğunu. Qız, otağına hər girəndə, vərmiş idi - qapını arxadan kilidləyirdi. Turqay, həm də onun heç vaxt görmədiyi tənəsindən çəkinirdi - axı qız onu öz peyğəmbəri bilir... İnsanın təmizliyi ilahi hissən əsl möcüzəliydi - o adamı pisliyə bulaşmağa qoymur. Turqayın gözündə Qəmsiyyə günah götürməyən saf bəndə idi.

Qəmsiyyə on beş ilə yaxın idi ki, 3 saylı "Uşaq İncəsənət Məktəbi"nin xadiməsi işləyirdi. İş yeri elə yaşadıqları bina ilə yanaşıdır. Bir süpürgəçi maşığı ilə öhdəsində qalmış Turqayı heç nədən korluq

çəkməyə qoymamış, təkbaşına od ayaqlamışdı. Taleyin onu sapand daşı kimi bu ailəyə necə atdığını yaxşı xatırlayırdı. Turqay böyüyəndən sonra bir damın altında küsülü kimi gəzirdi - elə bil bir-birilərinə çəkinəcək qəbahət iş tutmuşdular. Bircə narahat olanda, ya da Turqaya söz

qandırmaq, onun nəşə etməli olduğunu eşitdirmək istəyəndə dilinin altında mızıldanır, "Qızım sənə deyirəm, gəlinim sən eşit" üsuluyla istəklərini ona anladır. Məsələn, görəndə ki, Turqay evin zibilini zibil yeşiyinə yox, qabdan kənara tullayıb, onda "tullayanın" qarısına deyirdi - "Allah insaf vermiş, zibil qabdan kənara tullayıb, milçək dolacaq camaatın ev-eşiyinə, söyüş yiyəsi olacaq..." - deyib öz-özünə gileylənirdi.

Qəmsiyyə ömrünü hədəyə getmiş saymazdı, sadəcə bəxti Turqayın kimi qara gəlmişdi - iki qarabəxtli insan eyni çatı altında yaşamağa məhkum idilər. Turqayı iki yaşından öz doğma balası kimi sevə-sevə böyütmüşdü. Həmişə qəbul etmişdi ki, tək qadın dul qadıncan yaxşıdır. İstəyənləri olmuşdu, amma özünü Turqaya - çörəyini yediyi ailənin son nişanəsinə xərcləməyi qərara almışdı. "Onu kimsə mənim əlimdən ala bilməz. Elə məni də onun əlindən alacaq adam qalmayıb. Mənə acıqlanacaq bir günah da işlətməmişəm ki, yanında gözü-kölgəli olam". Turqayın gənc şüurunun dərinliklə

rində nə ki xeyirxahlıqlar dilinə gəlirdisə, Qəmsiyyə can-başla onu yerinə yetirirdi. Turqayın hökmləri peyğəmbər hökmü kimi idi. Qız, işçi arı kimi ona qulluqdan usanmırdı...

* * *

Son vaxtlar Qəmsiyyəni xoşbəxt etmək barədə düşünürdü. "Qəmsiyyə məni atsa, əsl yetim bax onda qalardım" - bundan çəkinirdi. Öz soyuq davranışıyla onu itirməkdən qorxurdu və nə yolla olursa olsun, vaxtiötmüş bu qızla aralarındakı sirlə pərdəni mərhəm hissələrlə götürmək qərarına gəlmişdi. "Bəlkə də anamın ölümünə tab gətirməzdim, məni bu əzabdan xilas etmək üçün tez ölüb. Amma o, öldü və mən onu yada da salmıram. Əlimdəkini qorumaq daha ağıllı bir addımdır".

Sona arvad bir dəfə yemək pay göndərəndə Turqay gördü ki, qız öz otağına çəkilib ağlayır. Qapını dinşədi, qız nə sə mızıldanırdı. Bircə onu eşidə bildi ki, - "Oğlun da eynən sən kimidir". Əvvəl elə bilmişdi ki, Sona arvadın payını sədəqə kimi qəbul edib. Amma indiyədək bu evə Sona xaladan başqa kimsə pay göndərməmişdi, göndərsəydilər də Qəmsiyyə almazdı - onun mərdliyi buna imkan verməzdi, öz balasına sədəqə yedirməzdi. "Qəmsiyyə olmasaydı yəqin ki, istəməsəm belə, mən sədəqə götürərdim..." - içinin göynərtisinə yerində gərildi. "Varlılar qanmır ki, yetimə əl uzatmaq onların vəzifəsidir və bu, sədəqə şəklində verilməməlidir". Yediyini yemişdi, qalanını Qəmsiyyəyə saxladı.

Bir gün Turqay yuxudan qalxanda gördü ki, səhər yeməyi stolun üstünə düzülüb, amma qızın yataq otağının işığı yanılı qalıb. Qapını itələdi. Qapı açıq idi. Qəmsiyyə xəstələnmişdi, sifəti pötrmüşdü. Yataqdan duracaq halı yox idi. Çalmasını düzəldib dikəlməyə çalışsa da Turqay qoymadı, - "Narahat olma..." - deyib qıza yaxınlaşdı, əlini ovcuna aldı. Qız od tutub yanırdı. "Soyuq suyla döşəmə yumaqdan özümü soyuğa vermişəm yəqin", - dedi. Turqay ona sakitcə dərman içirdi, zoğal mürəbbəli çayı verib otaqdan çıxanda qızın dilinin altında dediyini eşitdi - "Boyunu qurban olum sən..." İkinci çayı gətirib yatağın yanındakı stulun yanında qoydu. Amma otaqda onunla tək qalmaqdan elə bil utandı. Öz otağına çəkilib üzüqoyulu yatağına sərilədi. "O xəstələnib - bu ölüm xəbərdarlığıdır. O da məni atıb getsə, mən yaşamaram..." - için-için hıçqırdı. "Onu bu evə, mənə və ailəmə bağlayan sevgisinin ucundan tutub onu sevməliyəm. Onu itirmək mənə ölümdür - əsl yetim qalmaqdan qorx,

Turqay..!" Bir qədər sonra həmin alqışı yenə eşitmək istədi, mətbəxdən yenə çay götürüb içinə mürəbbə saldı, Qəmsiyyənin otağına keçdi. Amma o, hələ bayaqkı çayı içib qurtarmamışdı. Üzünə gülümsündü, - "Yaxşılaşmışam, əziyyət çəkmə", - dedi, - "Bircə Mayis müəllimə xəbər ver ki, xəstəyəm, bu gün işə çıxma bilməyəcəyəm, yola versin". - Turqay itaətkarcasına otaqdan çıxdı.

* * *

Qəmsiyyə hava işıqlanmamış qalxıb işə getmişdi. Son günlər işdən yorğun gəlsə də əvvəlki rejimində səngimə yox idi. Amma bir az huşsuz olmuşdu. O gün Turqay səhər yeməyini yeyəndə gözü sataşdı ki, qız öz açarını götürməyi unudub. Uşaqlarla bayıra çıxmalıydı. Qəmsiyyənin açarını vermək üçün onun iş yerinə getdi. Qız döşəməsilən taxtanı çənəsinə dayayıb qapısıaçıq otaqda rəssamın öz şagirdinə hikkəylə dediklərinə yazıq-yazıq qulaq asırdı. "Dəli Mayis" in yenə gözləri qızmışdı, şagirdini elə danlayırdı ki, elə bil Pikasso ilə dalaşdı:

-Əlin düz işləyir, ancaq başın yox! Şəkil qıraqdan gözəl görünür, ancaq yaxından diqqətlə baxanda heç bir məna yoxdur! Sən çayın şəklini çəkməməlisən - suyun səsinə çəkməlisən! Bulud, səma, quş şəklini nənəm də çəkər - sən səmada quşların səsinə çəkməlisən! Uşağın üzündə gülüş yox - xoşbəxtliyin şəklini çəkməlisən! Allahın şəklini çəkməlisən! Əllərinlə yox, ürəyinlə çəkməlisən! Bunu sənə neçə dəfə izah etməliyəm axı!

Zavallı qız devikib onu anlamağa çalışırdı. "Kül olsun uşağın dəli Mayisin yanına göndərənin lap təpəsinə! Bu adamdır ki, nə sə də öyrədə bilsin? Bunun nəyi, harası "savadlı rəssamdır", "gözəl müəllimdir?". Gərək adam birinci növbədə insan olsun ki, sonra bir şeylər öyrədə bilsin" - Turqay ürəyində rəsm müəlliminə acıqlanırdı.

Qəmsiyyə isə bir-iki əl döşəmə silib yenə də hikkəli rəssamın dediklərinə şəklənir, heyrətdən içini gəmirirdi. "Səni təpənnən vurulasan, o uşaqdı hələ, nə bilir Allahın üzü necədi!" - adəti üzrə yenə mızıldanırdı. Turqayı görcək, silgi taxtasını gizlətmək istədi - elə bil xadiməliyindən çəkindi. Turqay isə salamsız-kalamsız açarı uzadıb, - "Evdə unutmusan..." - dəhlizdən çıxdı.

...O gecə Qəmsiyyə evə gəlmədi. Turqay yuxulamış, qızın evdə olmadığından xəbərsiz qalmışdı. Səhər oyananda görməyə alışdığı yeməkləri də stolun üstündə görmədi. "Axşam evə gəlməyib yox-

sa?!" - tələm-tələsik idman şalvarını əyninə geyib Qəmsiyyənin iş yerinə götürüldü. Yolboyu onun içini bir şey gəmirirdi və ürəyindəki fikri ağılından qovmaq üçün dilinin altında yalvarırdı, - "Sənin qurbanın olum, Allah, bircə Qəmsiyyəni mənim əlimdən alma. Onu sağ-salamat görüm"...

Məktəbin qapısı açıq idi - silgi taxtası da qarıya söykənili qalmışdı. Qapısı açıq sinif otağına girdi - "dəli Mayıs"ın otağına. Gördüklərinə inanmadı...

* * *

Qəmsiyyə qollarını Mayısın stolu üstündə cütləyib başını qoyub mışıl-mışıl yatırdı. Yuxuda yorğun-yorğun inildəyirdi. Turqayın ürəyi yerinə gəlirdi. Onun çalması sürüşüb düşmüş, üst-başı, alnı, xadimə xalatinin biləyi, əlləri rəngli boyanın içindəydi. Hiss olunurdu ki, təzəcə yuxuya gedib. Turqay pəncələri üstə içəriyə keçdi. Molbert otağın ortasında qalmışdı. Stolüstü lampanın mavi işığı molbertin üzərindəki rəsmi işıqlandırırdı. Bu rəsm bir möcüzəydi! Mavi işığın altında dil açıb danışan canlı rəsm idi. Burda hər şey vardı - səsli-küylü qıjnov çaylar, hüsur qoxan mavi səma, qayğısız uçuşan şən quşlar, möcüzəli Xoşbəxtlik Dumanına bürünmüş al-əlvan gül-çiçəklər, kəpənəklə oynayan qayğısız uşaqlar, Allah bilir daha nələr, nələr... Çox maraqlı idi ki, bütün bunlar hamısı bir Gözün içinə yerləşdirilmişdi. Gözün bəbəyi Yer Kürəsi idi, kənarında işıq saçan Günəş də vardı, qaranlığı işıqlandıran Ay da, gözdən axaş yaş damlalarında sayrısan Ulduzlar da. Bu tabloda Qaranlıqla Gündüz birlikdəydi. Bütün rənglər Qaranın işığında alışıb yanırırdı. Səhər şeyinin ətri duyulurdu rəsmdən, yağışdan sonra ciyərlərə çəkilən ozon qoxulu təmiz Nəfəs vardı bu şəkildə. Bu rəsm Yuxu Rahatlığı idi. Bu tablo Allahın gözüydü - Yeri, Göyü birlikdə görən, mərhəmətli Allahın gözü...

Turqay barmağının ucuyla ehmalca şəklə toxundu - rəngi qurumamışdı, - "Rəsmi qurumasını gözləyib yuxuya dalıb"... - gülümsündü. Qəmsiyyəyə baxdı. Onun pırtlaşıq hörüklərini, saçına düşən dəni ilk dəfə görürdü. İçindən qızın telini sığalmaq keçdi, qızla arasındakı buzu sındırmağın əsl vaxtıydı, amma sanki yenə əli üşüdü - əli havada qaldı. Ürəyində qürurunu lənətlədi.

Mayısın "şap-şup" total addımları dəhlizdə eşidildi. Qəmsiyyə səsə yerindən dik atıldı. Turqayı qarşısında mil görəndə quruyub dimdik qaldı, heç yaylığını da başına çəkmədi. Artıq hər şeyin üstü açılmışdı - Turqay onun saçlarını görmüşdü. Hər

şey Turqayın bu saat verəcəyi qərardan asılı idi. Rəngə boyanmış xalatinə tələsik çıxarıb şkaflın gözünə atdı, yaylığını qaydaya saldı, üz-gözünün rəngini sildi. Molbertə doğru cumanda Turqay şəkli götürüb arxasında gizlətdi. Nəzərləri toqquşdu. Turqay gülümsəyirdi. Qəmsiyyə isə suçluysa - gözlərini gizlətməyə çalışırdı. Bircə onu dedi, - "Elə et ki, bilməsin...". Turqayın əynindəki buz qırlaf bircə anda əridi. Qəmsiyyə ondan ilk dəfəydi ki imdad diləyirdi. İçini vulkan istisi bürüdü və Qəmsiyyənin boynunu bir əliylə öz sinəsinə sıxıb saçını qoxladı və sonra öpdü...

"Dəli Mayıs" artıq otağında idi. Turqayı görcək, - "O-o-o.., "bradyaqa", üzünü görək! Sən bu vaxtlar duran deyildin, nə yaxşı gəlmisən?" - deyib ona əl uzatdı. Ancaq yarıyolda əli malbertin üstündəki tabloya çöndü. Şəkildən gözü qamaşdı. Dala-qabağa üç dəfə ləngər verdi, rəsmə əyildi. Baxdıqca bu möhtəşəmlikdən vahimələnir, fərəhlə, - "Bomba!.. Kayf!.. Super!.. Əla! Cənnət!" - deyib uçağa qanad axtarırdı, az qalırdı ki, rəsmi içinə girsin, orda ağacların kölgəsində oynayan uşaqlara qoşulub şənlənsin. Şəkli götürüb pəncərənin işığına tutdu, - "Kim çəkib!?" - soruşdu. Turqay yenidən Qəmsiyyəni sinəsinə sıxıb dedi, - "Anam. Mənim mələk anam çəkib" - anasının boyalı yanağından öpdü. Və birdən nəyəsə gözü sataşdı, nəsə xatırlayıb tablolu Mayısın əlindən aldı və tələsik molbertin üzərinə qoydu. Rəfdən iri lupanı götürüb Yer Kürəsinin ortasında Qara Dəliyi əks etdirən balaca Bəbəyi incələdi. Axtardığını orda görmədi. Qəmsiyyə gülə-gülə soruşdu, - "Nə axtarırsan?". Turqay, - "'T"-nı..." - mızıldandı.

-Tapa bilməzsən. Bu dəfə elə yerdə gizləmişəm ki, nə qədər çalışsan da tapa bilməyəcəksən! - deyib sevincək gülümsündü və arxadan Turqayın boynunu qucaqladı.

Turqay:

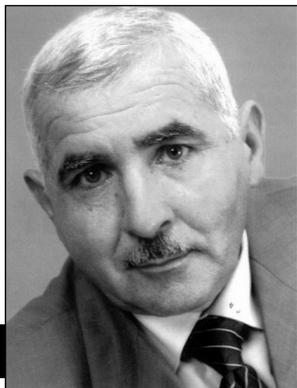
-"'T"-nı tapmasam bağrım çatlar. Yerini de, harda gizlətmisən? - Lap uşaq vaxtı elədiyi kimi şitəndi.

-Şəklin ən dərin yerindədir - ürəyin içində.

-Bəs ürək hardadı, nə deməkdir bu "'T"?

-Həyatımın mənası, gözümün nuru "Turqay" deməkdir... - Qəmsiyyə əlindəki rəngə bulaşmış əs-kil ilə gözünün yaşını silirdi.

Ana-bala bir-birinə sarılmışdılar - "Dəli Mayıs" də dəli kimi gah onlara, gah da tabloya baxır, yerində devikib qalmışdı, - "Mavi lampa işığı... Mən niyə indiyədək bunu bilməmişəm?"... - deyirdi.

MƏHƏMMƏD ƏLİ

Xoşbəxt sandım özümü

Üstümə dərd ələndi,
ruhum dərdə bələndi.
Bu, tanrıdan gələndi,
xoşbəxt sandım özümü.

Xəyalıdan qopammıram,
xəyalla yatammıram,
özümü tapammıram,
itirmişəm izimi.

Tanrımı döndərib üz,
zülmdəyəm gecə-gündüz.
Səda gəldi: - yenə döz, -
hardan tapım dözümü?

Baxma ki, dağlar aşdım,
düzü keçəndə çaşdım.
Dərədə qara daşdım,
eşidən yox sözüümü.

Üstümə dərd ələndi,
ruhum dərdə bələndi.
Bu, tanrıdan gələndi,
xoşbəxt sandım özümü.

Yığışdırım köçümü

Əlimdə oraq,
biçməyə zəmin yox,
ömrümün budaqlarını
bir-bir biçimmi?

Düzülüb önümə
qəmlə dolu piyalələr,
bölük-bölük
onları içimmi?

Keçməyə düz yollar qalmayıb,
bütün yollar əyridir.
Mən də
bu əyri yollardan keçimmi?

Dünya şeytan yuvası,
sakinləri də şeytanlaşıb.
İki yol ayrıcılığında qalmışam;
ya şeytan olum,
ya da yığışdırım köçümü.

Qamışdı

Biri o ki var
çoşdu, danışdı,
alovlandı, alışdı.
Yaxınlaşdım,
gördüm
səs salan
yanan qamışdı.

Şeir yazmaq deyil asan

Şeir yazmaq deyil asan,
şeir yazmaq
şeir yazanın

ürəyinin söz-söz xırdalanıb,
barmağının ucundan parçalanıb
vərəqlərə süzülməsidir.
Bu parçalanmış sözlərin,
ürəyinin odu ilə
misralara düzülməsidir.
Şeir yazmaq
həyat - ölüm işidir.
Şeirinin özü isə
qəlbin vərəqlərə həkk olunmuş
alovlanan atəsidir.
Bunu duymaz hər naşı,
çünki onun şeirdən çıxmaz başı.

Bu yaxşıdır

Gördüyüm haqsızlıqlar
əşəblərimi pozur.
Hövsələm yaman kəmdir,
üzdə şad görünsəm də,
qəlbimdəki dərd, qəmdir.
Bu halımı görənlər,
hərə bir cürə yozur,
bu yaxşıdır,
ömrümün
bu, bəzəyi, naxşıdır.

Deyimlər, düşüncələr, tapıntılar...

(müdrük kəlamlar)

1. Hər ZƏRRƏCİK özlüyündə bir KAINATdır.
O da kainat tək SONSUZdur.

2. İNSAN hər şeyə QADİRDİR, həm də heç bir
şeyə qadir deyil.

3. İNSAN böyük VARLIQdır - ÖZünü DƏRK
edəndə.

4. ŞEYTAN nə MƏNəm, nə SƏNsən. Bizdən
içəridə olan bir məndir.

5. AYININ MİN bir OYUNU bir KAL ARMU-
Dun başında olduğutək, ŞEYTANIN bütün işi İN-
SANLADIR.

6. KİMin KİM olduğunu ZAMAN göstərir, za-
man isə həmişə gecikir.

7. ASTA yeriyan USTA yeriyan, - demişdir BA-
BALAR. Burda BÖYÜK HİKMƏT var.

8. Üzünə güləndən qorx, sənə hədə gələndən
yox.

9. Bir gün bir nəfər mənə dedi:

-Sən axmaq adamsan.

Soruşdum:

-Axmaqlığımı nədə görübsən?

Cavab verdi:

-Sən sadələvhən, yalançı, fırıldaqçı, rüşvət-
xor, riyakar, ikiüzlü deyilsən. Bizim zəmanəyə
görə bu xasiyyətli adamlar axmaqdır.

10. Yağış yağdı, buludlar ürəyini boşaltdı.
Mən buludtək ürəyimi boşalda bilmədiyim üçün
ürəyimdə çatlar əmələ gəldi.

11. PAYIZ gəldi BARı ilə,

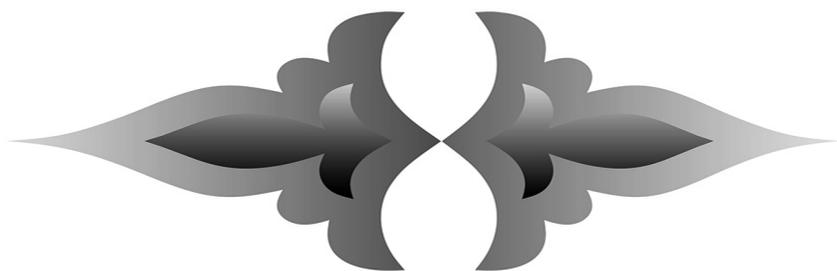
Ağacların budaqlarını qırdı QÜBARı ilə.

Payız gəldi, çiskini, çəni ilə,

payız gəldi, ağ dumanı - kəfəni ilə,

çünki qarşından qış gəlir....

12. Hərdən xarici telekanallara baxmaq yaxşı-
dır. Çünki bu kanallarda yerli cibgirləri cəfakəş
kimi göstərirlər. Başqa millətlərin nümayəndə-
ləri isə cani kimi təqdim olunur.

YAŞAR BÜNYAD

PORTRET

(hekayə)

...Adəti üzrə tində dayandı. Köhnə məhəllədə tanış üz görəcəyinə əmin olmaq üçün metro-nun "Nizami" stansiyasınacan uzanan dar küçə boyu qorxaq uşaqlar kimi biri-birinə qısılmış yastı damlı, çat vermiş boz divarlı evlərə qapı-qapı göz gəzdirdi. "Qorabişən ayın bu bürküsündə küçə-bacada kim olacaqdı ki?! "Bir az toxdayandan sonra, cibindən dəsmal çıxarıb dazını, boynunu, saqqalını sildi. Divarlarına noxud, hisə verilmiş kilkə, pivə iyi hopmuş köhnə köşkə yaxınlaşıb, çox yox, bircə bakal çəllək pivəsi içib sərinləmək istədi. Bilirdi ki, bu köşk sahibinin "pivzavod"da qohumu işlədiyir, pivəsi "təmiz" olur. Amma bu gün bəxti gətirmədi; pivə yox idi; - nə təmizi, nə su qatılmışı. Pivəsatan da boş çəlləyin üstündə bardaş qurub milçəyini qovurdu. Bazar günü olsa da günortanın cızzaq çıxaran vaxtında küçə-bacada kişilərin gözə dəyməməsinin səbəbini indi anladı, təəssüflənən satıcıya gözləməyəcəyini bildirib uzaqlaşdı.

Amansız istidən yumşalan köhnə asfaltdan qalxan qətranlı mazut iyi havanı bir az da tənqidirdi. Gözləməyə, üç-dörd dayanacaq da olsa, bu istidə bişə-bişə avtobusda yol getməyə halı olmadığından ara yolların kölgəliyi ilə "Parapet"ə üz tutdu.

Bağla üz bəüz kitab mağazasının bir küncündə rəngkarlığa aid ləvazimatlar, məşhur rəsm əsərlərinə illustrasiyalar satılır. Qabaqlar orada satıcı işləmiş köhnə tanışına, Qogenin "Kra-

lın arvadı" əsərinin keyfiyyətli surətini söz vermişdi. "İndilər orda olar" - fikirləşdi. Bəlkə də Qogenin indi şedevr sayılan bəzi əsərlərini Qogendən yüz dəfə yaxşı çəkə biləcəyi halda, kiminsə "yaratdığı keyfiyyətli surət" nəyinə görə, özü də bilmirdi.

Kilsənin tinindən mağazanın qarşısında əlində bükülü, uca çinar ağacının altında var-gəl edən tanışını gördü. Yaxınlaşıb görüşdü. "Üç gündü gəlib-gedirəm, yoxsan, bir şey olub ki?" - soruşdu və tələsik bükülünü ona uzatdı: "dediyimdi, evdə açarsan, nəvələrim gözləyir, bağa gedəcəyik, bağışla, yoxsa bir pivə vurardıq, kral arvadının sağlığına..."

Gülüşüb ayrıldılar.

Havadan tər və tütün qoxusu gəlirdi. Qoca rəssam saqqalını qoxuyurmuş kimi burnunu çənəsinə tərəf əydi. "Bu ki, mənim iyimdi?"

Ev onu kirli qab-qacaqla, həftəylə yuyulmayan pal-paltarla, gündə on dəfə çəkib bəyənmədiyi eskizlərlə bezdirsə də, yenə, yaxşı ki, hələ tarakanlar daraşmayan balaca otağına döndü - illərlə xəyalında yaşatdığı, nəhayət, cəsarət edib kətan üzərində canlandırdığı xallı qıza toxunmaq üçün...

O, "Xallı" adlandırdığı portretə özge ömrüboyu yaratdığı, muzeylərdə, xüsusi kolleksiyalarda olan bütün əsərlərini tonqala atıb yandırmağa hazır idi! Vaxtında "getmə!" deməyə cəsarəti çatmadığı sevgilisinin portretini Qogen görsəydi, bəlkə də öz çəkdiqlərini zibilliyə tul-

layardı! Bu özünə vurğunluq deyildi, o, əmin idi ki, "Luvr"a layiq əsər yaradıb.

Siqaret yandırır ağaca soykəndi. Son günlər az çəkirdi. Siqareti yarıyacaq sümürüb tulladı. Öskürdü. Gəlmişkən bir neçə fırça almaq üçün mağazaya girəndə, əlindəki bükülü tələsik içəridən çıxan cavan qızın iri çantasına ilişdi. Görünür qız fikirli idi və çox tələsirdi ki, qolundan sürüşüb düşən çantanı içindəki kitablar, fırçalar və yağlı boya tübikləri döşəməyə dağılanda hiss etdi.

-B-bağışlayın, mümkünsə... Günahkaram, - qoca rəssam heyflənərək dağılan əşyalara sarı əyildi. Qız onun sümükləri, damarları üzə çıxan arıq qolundan yapışdı.

-Narahat olmayın, mən özüm...

İkisi də diz-dizə çöməlib çantanı sahmana saldılar. Qoca ayağa qalxanda, üzünə tökülən buruq saçlarını yığa-yığa minnətdarlıq edən kimi gülümsəyən qızın sifətinə elə baxdı ki, bu məftunluq, heyrət, təəccüb dolu baxış, deyəsən qızı qorxutdu da. Gördüyünə inanmaq istəmədi və ona elə gəldi ki, indicə, iyirmi bir il cavanlaşdı.

-Bu... bu, ola bilməz?! Yox... bu mümkün deyil! - Sanki hansısa detallı dəqiqləşdirmək üçün bir az da gözlərini qıydı. - Rica edirəm, m-məni silkələyin! Bərk-bərk silkələyin!...

Gənc qızı vahimə basdı. Günün günortasında, şəhərin mərkəzində qoca manyaka rast gəldiyini zənn etdi. İstədi qışqırsın, ətrafdan kömək istəsin, bəd ayaqda, geriye, mağazaya qaçsın, lakin maraqlı qorxuya üstün gəldi. Soruşdu:

-Axı, sizə nə oldu? Mümkün olmayan nədi ki? - Qız çaşmış qalmışdı. - Eeey... baba, bəlkə xəstələnmişiz? Təcili yardım çağırın?

Qızın sözləri qocanın qulağına çatmırdı. O, döyükmüş baxışlarıyla qızın sifətindəki tanış cizgiləri sərbirah etdikcə iyirmi bir ildə yaddaşından qopmayan mələyin canlı simasını bu isti yay günündə yenidən görməyi ona bəxş edən Allahına şükr etdi.

Birdən, yuxudan diksinib ayılan adam kimi harda olduğunu anlamağa çalışdı. Aldığı fırça, yağlı boyalardan qızın rəssam olduğunu, ya olacağını güman edib ərklə, yüz ilin tanışını kimi qızın zərif qolundan tutdu və sevincini gizlətmədən, ucadan qərarını dedi:

-Siz onu mütləq görməlisiz! Mütləq!...

Qız "nəyi?" - soruşmaq istədi, amma sual bo-

ğazında quruyub qaldı.

-Tələsmirsiniz ki?.. Xahiş edirəm... etiraz etməyin.

Qoca rəssam elə bil qızı ovsunlamışdı. Əmin idi ki, onunla razılaşıacaq, əgər sənətə bircə damcı da olsa sevgisi varsa, mütləq razılaşıacaq.

Qızın bayaqkı qorxusu, tərəddüdü maraqlı dənizində batmışdı. Çəlimsiz, lakin qıvrıq, yaxından tər və tütün iyi vuran, babası yaşında olan bu qəribə qoca onun xoşuna da gəlmişdi. Nəyə baxacağını soruşmadı, eləcə gülümsəməyə çalışsa da ürəyindəki təlaş qalmaqdaydı. Özgə vaxt olsaydı tanımadığı kişinin gözlənilməz təklifinə, ən yumşaq halda, şillə ilə cavab verərdi.

-Tələsməyin tələsirəm, - dedi, - evdə xəstə anam məni gözləyir.

-Burda, yaxındadı, "Passay"ın tinində... Çox ləngitmərəm... Beşcə dəqiqəlik... Qızım, sözü mü yerə salmayın...

"Qızım" deyib təkidlə xahiş etdiyindən qocaya yazığı gəldi, daha inad etmədən "gedək" desə də ürəyi sürətlə döyünürdü.

Bu şəhər elə də böyük deyil, adına baş şəhər desələr də, bircə günə o başından vurub bu başından çıxarsan. Ürəyə yatan həmsöhbətlə mənzilbaşı lap əlçatan olur.

Söhbətləri tutmuşdu. Yol boyu, illər öncə, gənc naturaçıya necə vurulduğundan, yaş fərqi-nə görə axmaqlıq edib ürəyini açma bilmədiyindən, adını şərti olaraq "Xallı" qoyduğu portreti onun şərəfinə çəkib təsəlli tapdığından danışdı... Qız da çəkinə-çəkinə, rəssamlıq məktəbində oxuduğunu söylədi.

Çatdılar. İnadkar rəssam irəlində, ürkək qız arxada qədimi binanın birinci mərtəbəsinə qalxdılar.

Taxta qapını açarla açıb içəri keçdi, "mənim balaca emalatxanama xoş gəlmisiz, buyurun, ayaqqabınızı çıxarmayın" - dedi, qızı yığcam dəhlizə dəvət edib işığı yandırdı. Yaşına uyuşmayan cəldliklə otağına açılan qapıdan içəri sığırdı, "Kralın arvadı"nı bir tərəfə tulladı, ağır, qara pərdəni aralayıb küçəyə baxan pəncərəni açdı. Açıq işıq seliylə birgə yüngül giləvar otağın boğanağını toxdatdı.

Nə yarımçıq işlənmiş eskizlər, nə divarboyu yığılıb üstü parçayla örtülü tablolar, nə də qadın əli dəyməyən səliqəsiz otaq diqqətini çəkdi. Qoca rəssam pərdəni açanda qızın baxışları

küncdə, bu sahmansızlığı ört-basdır edən, yəqin ki, ona göstərmək istədiyi üstü narıncı parçayla örtülü portret qoyulmuş iri molbertdə ilişib qaldı. Qızın sual dolu gözlərinə heyranlıqla baxan ev sahibi molbertə yaxınlaşdı.

-Xahiş edirəm, - dedi, - gözlərinizi yumun... Ürəyinizə başqa şey gəlməsin. Qorxmayın, yumun...

Qız narahat görünməyə də, gizlənpaç oynayan uşaq kimi gözlərini ikiəlli yumdu. Həyacandan qoca rəssamın barmaqları titrəyirdi. Qızı ləngitməsin deyərək örtüyü yarıyacaq açıb molbertin tində dayandı. O, yuxuda olmadığına inanmaq istəyirdi!

-İndi baxın, - pıçıldadı.

Gənc qız qeyri-adi nəşə görəcəyinə əmin olsa da, biri-birinə pərçim etdiyi nazik barmaqlarını asta-asta, tərəddüdlə aralayaraq qızarmış yanaqlarına tərəf sürüşdü.

Qoca rəssam ilk öncə onun gözlərində getdikcə artan parıltını gördü. Qız, heyranlıqdan qışqıracağına ar edib getdikcə aralanan dodaqlarını əlləriylə qapadı. Babası yaşında kişiylə üz-büz dayanıb "öz" çılpaq portretinə baxdığından yox, gördüyünə inanmaq istəmədiyindən özünü saxlaya bilməyib kəkələdi:

-B-bu-bu ki... mə-nəmm?! - deyərək bildi. Bir xeyli hərəkətsiz dayanıb baxdı, sonra addım-addım, özündən ixtiyarsız portretə yaxınlaşdı, örtüyü tamamilə açıb, "bu, ola bilməz!" pıçıldayaraq iki addım geri çəkildi. Qız sanki sehrə düşmüşdü. Ona elə gəldi ki, bu miskin otaqda təkdi və güzgü qabağında məftunluqla öz bədəni ni seyr edir. Uzun barmaqları dodaqlarına, boynuna, döşünün giləsinə toxunduqca halı dəyişdi, elə məst oldu ki, az qala sağ çiyindəki ağır çantasını yerə salacaqdı... Və birdən ona zillənmiş yad baxışdan diksindi. Əllərini gizlətmək üçün yer tapmadı. Çaşqınlıq və xəcalətdən qıpqırmızı qızardı. Elə birdən də anladı ki, yox, bu baxış heç də yad deyil, bu, aylarla, bəlkə də illərlə, sol sinəsindəki üç xalı saymasa, eynən ona oxşayan qadının virtual surətiylə bir otaqda yaşayıb qocalmış rəssamdı.

Susurdular.

Qız hələ də özünə gələ bilməmişdi. Nəhayət, o üç xalı harda gördüyünü düşünərək gözünü portretəndən çəkdi.

-Təxəyyül... bu qədər oxşarlıq yarada bilməz axı?! Bu, möcüzədi!

-Təəcübləndiz?... Əlbəttə, bu siz deyilsiz. Əfsus... İyirmi bir il əvvəl yəqin siz heç doğulmamışdınız. Yaşınız ya on yeddi ola, ya olmaya.

-On doqquz, - qız gülümsəyərək dəqiqləşdirdi. Qəfil, tələsdiyi yadına düşdü. - İnanın, təsadüfi, müəmmal olduq qədər xoş tanışlıq oldu. Əfsus, mən qaçmalıyam, xəstə anamı tək qoymuşam. O...

Daha heç nə demədi. Demək istəmədi.

Qoca rəssam dəhlizə çıxıb qapını açdı. Qız razılıqla:

-Ötürmək lazım deyil, - dedi, - özüm...

-Sözümü yerə salmadığınız üçün minnətdaram. Yenə gəlin...

-Ola bilər...

Qız pillələri düşərkən geri dönmədən yüngülcə əl elədi.

Qoca rəssam çoxdan qapısını kiminsə arxasınca bağlamamışdı...

***

Mənzilində qonaq qəbul etmədiyindən qapı tıqqıltısına yadırgamışdı. Tıqqıltı zəif olsa da ara vermirdi. "Hikkəli adama oxşayır". Hamandan tələsik çıxıb qapıya yaxınlaşdı. Gözlükdən baxmadan qapını açanda gözlərinə inanmadı: əynində bənövşəyi sarafan, əlində ağ kağıza bükülü balaca dördkünc zərflə tutan dünənki qız idi. Köhnə tanışlar kimi görüşdülər. Otağa keçəndə soyuq şərbət təklif etdi, qız minnətdarlıqla "içmirəm" deyib əlindəki zərflə masanın küncünə qoydu, dünəndən üstü açıq qalmış portretə yaxınlaşdı. Sözlü adama oxşayır, amma danışmır, portreti ilk dəfə görmüş kimi süzürdü.

-İki il boyu, - rəssam sükutu pozdu, - həftədə iki kərəm emalatxanama gələrdi. Nədənsə, yüzlərlə naturaçı qızın içindən onu seçmişdim. Onunla işləmək məni yormurdu, əksinə, özümü gümrəh hiss edirdim. Gözəlliyi bir yana, bilirdim, pula ehtiyacı var, tələbəydi... Son vaxtlar, iş oldu-olmadı, dərindən sonra iki şirin kökəylə gəlirdi. Qəhvə içməyə. Sən demə, qəhvəni heç sevmirmiş, bəhanəymiş... Mən axmağı sevirmiş!.. Əslində, mən də vurulmuşdum!.. Qızlar qürurlu olur. O, etiraf etməyə utanır, mən "yox" cavabı alıb gülünc vəziyyətə düşəcəyimi düşünən sarsaqsə cəsarət tapıb ürəyimi açmağa... Və bir gün "Nağıl" tortuyla gəldi. Soruşdum ki, bu nə xəcalətdi verirsən? Dinmədi, bir dilim kəsib

mənə yedizdirdi, sonra düz gözümün içinə baxıb gülə-gülə dedi ki, indicə sən mənim nişan şirniyi yedin, xeyir-dua ver, bəlkə xoşbəxt oldum... Bilsəydiniz o sözlərdə, o gülüşdə nə qədər istehza, qəzəb, nə qədər əzab vardı!.. Boğazımda ilişib qalmış son tikəni qaytarmaq üçün vanna otağına qaçdım, dönüncə... o, yox olmuşdu - gəlidiyi kimi sakitcə, getmişdi... Belə...

Gözlərində ilişib qalmış iki damla yaşı qız görməsin deyərək hamama keçdi. Üz-gözünü soyuq suyla yuyub otağa qayıtdı. Tale bu dəfə də onunla oyun oynadı; eynən iyirmibir il əvvəlki kimi otaq boş idi, qız getmişdi. Dəhlizə cumdu, aralı qalmış qapıya çatanda aşağı mərtəbəni tərk edən iti addım səsləri kəsildi.

Az qala dəli olacaqdı. Var-gəl etdi, onu otaqda tək qoyub çıxdığı üçün özünü, vidalaşmadan getdiyinə görə qızı qınadı.

Yadına düşdü ki, qəlyanaltı etməyib; soyuducudan kolbasa götürüb doğradı, iki dilim qara çörək, termosdan dünəndən qalma kruasanla içməyə bir fincan qəhvə süzdü. Taxta podnosa yığıb otağa keçib oturdu. Qəhvədən bir-iki qurtum içmişdi ki, gözünə masanın küncündəki zərf sataşdı. Fincanı yerə qoyub siqaret yandırdı. Gözünü zərfdən çəkmədən ikinci, üçüncü siqareti alışdırdı. Axır ki, özünü saxlaya bilmədi, ayağa durub ona yaxınlaşdı. Üstündə xırda hərflərlə "xalsız qızdan" yazılmış məktubu o üzbu üzə çevirdi.

Əlləri əsə-əsə zərfi açdı. Yəqin ki, zərfe yerləşmədiyi üçün ikiyə qatlanmış, nəmişlikdən saralmış vatman kağızını çıxaranda əl boyda məktub və əlil arabasında oturub gülümsəyən qadınla qol-boyun olmuş, indicə qaçıb gedən gənc qızın şəkli masanın üstünə düşdü. Qoca rəssamı soyuq tər basdı. Vatmanın qatını açdı. İlahi, ilk seansda adı qələmlə qızın üz cizgilərini işləmişdi - o idi. "Saxlayıb".

Əl boyda dama-dama dəftər vərəqində yazılmışdı: "Mən onu ilk baxışdan tanımışdım... Məktubun içindəki şəkli siz çəkmisiz, yəqin unutmasız... Qoy sizdə qalsın... Sənədlərimi rəssamlığa verəndə, anam bunu göstərərək demişdi ki, əgər daha yaxşı çəkəcəksənsə, get, oxu... O, sizin barədə heç nə danışmayıb. Bu sizin sirrinizdi. Beş ildi əlil arabasına məhkum olmuş insanı incitmək istəmədiyimdən təsadüfi görüşümüzü də ondan gizlətdim - belə yaxşıdı.

Bu da bizim sirrimiz olsun... Məncə, böyük sənətkar olmaq üçün istedad və zəhmət mütləqdi, sevmək üçüncü təkcə ürək kifayətdi... İtirməyə nə var ki?! "Balaca şahzadə"də deyilən kimi: Gözlər kordu. Ürəklə, qəlblə axtarmaq lazımdı... Özünü əzab verməyin.

Hörmətlə: Xalsız qız".

Otaq başına fırlandı. Qoca rəssam ilk dəfə özünü daha tənha, daha bədbəxt hiss etdi, barmaları titrəyib boşaldı, əlindəkilər yerə səpələndi. Divar saatının çıqqılısını ürəyinin döyüntüsü boğdu. Özünü güclə divana çətdirdi...

...Küçədə şütüyən maşınların uğultusu qalın divarları dəlib içəri keçmir, elə divarın o üzündəcə sınırdı... Təkcə metro qatarlarının on-on beş dəqiqədən bir zirzəmini silkələməyi olmasaydı, bu otağı dünyanın ən sakit guşəsi sanardın.

Yarıaçıq qapıyla molbertin arasındakı tünd yaşıl örtüklü divanın, qənsərindəki nimdaş kili-min üstündə, qələmlə işlənmiş neçə-neçə əzik eskizlər, masanın üzərindəki qəzet-jurnallar, içində bir dilim büzüşmüş kolbasa, qurumuş çörək qırıntıları və ketçup ləkəsi olan ağ çini nimçə, yarımçıq qəhvə fincanı, üstünə qarışqalar daraşmış bir qırıq kruasan, son gilələri görünən yarıaçıq "Kent" qutusu, ağzınacan siqaret kötüyü ilə dolu saxsı külqabı, otağın bir küncündəki molbertin üstündən sürüşüb düşmüş çılpacaq qadın portreti... Bu artıq tamamlanmış natürmort deyildi, sahibsiz yarıqaranlıq otağın sükutuydu.

İri pəncərədən içəri dolmaq arzusuyla çabalayan gün işığının qarşısını xaincəsinə kəsən ağır qara pərdələrə bir toxunuş bəs idi ki, həyat əvvəlki məcrasına dönsün - otaq "dirilsin". Əfsus ki, otaqda, kruasan tikəsinə daraşmış, indi də nimçənin kənarına yaxılmış ketçup qalığının həndəvərində dolaşan qarışqaları saymasaq, bu toxunuşa cəsarət edəcək canlı yox idi; balaca otağın sakini kimi bütün əşyalar da əbədi səsizliyə məhkum olmuşdu. İlk baxışdan cansız görünən bu təbii dekorasiya, sanki dünyanın ən nüfuzlu muzeyində nümayişi üçün kətan üzərinə köçürəcək rəssamı gözləyirdi...

Uzun illər belə səhmansızlıqda, köhnə dekorasiyaları sökülməyən, hər gün eyni tamaşa oynanılan teatr səhnəsinə bənzər otağında yaşamaqdan bezməyən qoca rəssam ölmüşdü...

Sentyabr - oktyabr 2017, Xırdalan

MAARİF SOLTAN

SEVGİ PAYIZINDA XATİRƏLƏR TÖKÜMÜ

***

Nəfəsindən ayırıb
bir az meh göndər -
sənsiz alışan ruhumu sərinlətməyə.
Göz yaşlarından
bir az şəh göndər -
adının yandırdığı
suluqlamış dodaqlarıma sürtüb
səni soraqlaya-soraqlaya
ardınca getməyə.
Təbəssümündən
bir az ümid göndər,
əlimi uzadıb sənə yetməyə...
Bunları qiymasan,
qollarından
bir az taqət göndər -
intihar etməyə...

SƏNSİZLİK

Bu mavilikdə dəniz,
bu boyda dəniz
yetim, kimsəsiz...
Bombozdu sənsiz,
bomboşdu sənsiz...

Min mil uzaqlardan
duyursanmı,
hiss edirsənmi
necə çalxalanır,
necə vurnuxur?
Min il uzaqlardan
görürəm səni...
Sən necə,
bomboş sahilə
görürsənmi məni?

XOŞ GÖRDÜK

Darıxmışdım...
Şirin bir yorğunluqla qayıtdım sənə.
Xoş gördük,
xoş gördük dönə-dönə.
Dodaqlarım yuxulu,
əllərim mürgülü...
Köksümdəki intizar qoxulu
pardaxlanmış al-qırmızı Qızılgülü
həsrət sazağından keçirib sənə gətirdim yenə.
Sənsiz yaşamağın mümkünsüzlüyünü
bir daha anladım.
Səni yalqız qoyduğumçün
o ki var özümü danladım.

***

Səni çəkirim...
 Üzünü oxşadıram,
 Gözünü oxşadıram,
 Özünü oxşadıram.
 Əlini-ayağını,
 Alışan yanağını,
 Od vuran dodağını,
 Qaşını oxşadıram.
 Yaşını oxşadıram...
 Həsrətini çəkirim...
 Səni çəkirim...
 Qəlbini çəkirim...
 Qəlbindəki mənsizliyi,
 Həyatımdakı sənsizliyi çəkirim...
 Öxşada bilirəmmi?..

GÜZGÜ

Onda ki, güzgünün önündə durub
 qaşlarını çatıb, gözlərini qıyıb
 diqqətlə baxdın güzgüdəkinə.
 Onda ki, tanıya bilmədin onu,
 əriyib axacaqsan güzgünün təkinə...
 Onda heyrətlə baxacaq güzgüdəki.
 Təəssüflə gülümsəməkdən başqa
 heç nəyə gücün çatmayacaq.
 Onda anacaqsan məni...
 Özünü unudacaqsan,
 Ağlayacaqsan məni...

***

Necəsən? - soruşursan.
 Bilirəmmi necəyəm?
 Haçandı özümdən yoxdu xəbərim...
 Bir qaranlıq gecəyəm,
 Açılmır səhərim.
 Qaranlıqda özümü görə bilmirəm,
 Güzgüyə baxıram - üzümü görə bilmirəm.
 Boğazımda düyünlənmiş qəhəri uda bilmirəm...

Özümü unudum,
 Səni unuda bilmirəm...

***

Mən səni unutmaq istəyirəm...
 Amma unutmağa bir şey oldumu ki, unudum?
 Səndən bir şey qaldımı ki, unudum?
 Nəyi unudum axı?
 Niyə unudum axı?
 Unutmaq istədikcə daha da
 yada düşür olmayan olaylar,
 baş tutmayan sevdalar,
 yaşanmamış xatirələr...
 Nə günə qoydun məni...

XATIRƏLƏRİN XƏZƏLİ

Elçin İsgəndərzadəyə

Ən kədərli sevginin payızında
 xatirələrin tökümüdü...
 Sarı rəngdə olmur xatirələrin xəzəli,
 qan rəngində olur,
 Xışıldamır ayaq altda, inləyir.
 İllah da vaxtsiz düşən xəzəl ola,
 İllah da tökülən yarpaqlar gözəl ola.
 O payız hansı yaşdan sonra başlayır? - soruşursan.
 O payız yaşa baxmır, Professor.
 Daha döğrusu, yaş o payıza baxmır,
 hacan gəldi vurur özünü payıza.
 Məsələn, 18 yaşlı sevgidən xəbərsiz
 bir gənci də yaxalaya bilər o payız,
 təcrübəli professoru da,
 çeşid-çeşid sevgilər görüb
 sevginin nə olduğunu bilməyən təcrübəsiz şairi də.
 Professorlar ağıllı olduqları üçün
 bəlkə də belə şeyləri bilməzlər, Professor.
 Bəlkə də bilib təhlükədən yan keçərlər.
 Çeşid-çeşid sevgilərin amansız dərslərindən
 dərslənməmiş şairlərsə bunu bilməz,
 bilsələr də bilə-bilə vururlar özlərini payızın oduna.

Yetmək üçün xəyallarındakı qadına.
 Professor olduğun üçün sən bilməzsən bəlkə də,
 Professor,
 ən təhlükəlisi şairlərin sevgisinin payızdır -
 bunun çarəsi yoxdur artıq,
 bundan qurtulmaq mümkünsüz.
 Nə yan otaqda şirin-şirin uyumuş
 dünyadan xəbərsiz qadının xilas edə bilər səni,
 nə ayıq və oyaq hər mətləbdən duyuq nəvələrin.
 Sənin bəlkə də qorxun yoxdur, qardaş,
 Səninki əlli əlliyədir.
 Sənin Professorun məhv olmağa
 qoymaz Şairini.

Hər halda xəbərdir etdim,
 Hər halda bil ki,
 Ən kədərli sevginin payızında
 xatirələrin tökümüdü...
 Sarı rəngdə olmur xatirələrin xəzəli,
 qan rəngində olur,
 Xışıldamır ayaq altı, inləyir.
 İllah da vaxtsiz düşən xəzəl ola,
 İllah da tökülən yarpaqlar gözəl ola.

SON EŞQ HEKAYƏSİ

Röyalarda gördüyüm eşq hekayələri bitdi.
 Sən başlayandan sonra.
 Sən mənim ən təzə, ən son və sonuncu
 eşq hekayəmsən.
 Yaşlı ağacların yamyaşıl şüvül
 pöhrəsinə bənzərsən,
 Boy verib böyüməkdəsən.
 Solmağa qoymaram səni.
 Havaya, suya, günəşə
 tamarzı olmağa qoymaram səni.
 Sənə layiq nə varsa, sənin olsun,
 Vitindəki geyimlərdən tutmuş səmadakı
 ulduzlara qədər.
 Sən mənim son ümidimsən,
 itməyə qoymaram səni.

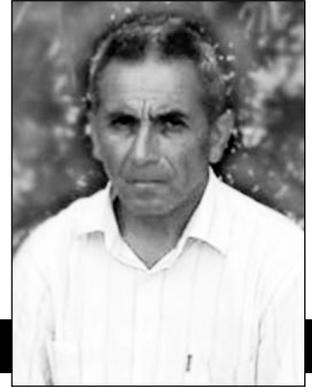
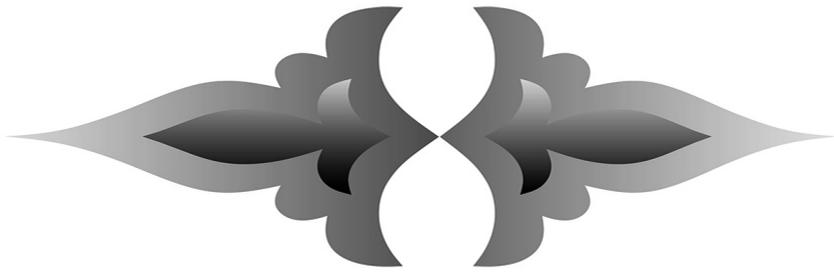
Sən mənim son inamımsan,
 inamsız qoymaram səni.
 Sən mənim son gümanımsan,
 getməyə qoymaram səni.
 Son eşq hekayəmsən,
 bitməyə qoymaram səni.
 Hər səhər yeni abzasdan başlaram,
 Nöqtə qoyulacaq yerlərə vergül qoyaram,
 Sətirlər arasında bir dəstə gül qoyaram.
 Hər gün yeni iştahla,
 Hər gün yeni həvəslə,
 Hər gün yeni ümidlə,
 Hər gün yeni nəfəslə
 Başlayıram yazmağa səni gözəl tale tək.
 Mübarəksən, mübarəksən, mübarək!

KLASSİKLƏRƏ BƏNZƏTMƏ

Səni sevmək - dəryaların o üzündə
 sənə çatmaq kimidir,
 Üzüb keçməyin mümkünsüzlüyünü bilə-bilə.
 Sənə çatmaq məqsəd deyil,
 Məqsəd səni sevməkdir.
 Məcnun da belə sevdi leylasını.
 Belə yaratdı öz Leylalı, öz Leylasız dünyasını,
 Belə oturdu öz vayına, belə qurdu öz yasını.
 Səni sevmək sənin uğrunda məhv olmaqdır,
 Eşq yolunda şəhid olmaqdır - səni sevmək.
 Gəl yandırma olan-qalan imanını,
 Sənə qurban, qəbul eylə qurbanını.

***

Arada səni elə arzulayıram ki...
 yanında olam...
 sənə sığınam...
 hər şeyi unudam...
 deyirdin.
 Bəs niyə unutdun hər şeyi?

AYAZ İMRANOĞLU

SEVGİ DAYANACAĞI

(hekayə)

Yayın orta ayı olsa da havalar çox sərin keçir. Gözətçi Odasının xırda bağçasında güllər elə bil yazın ilk çağlarını yaşayırlar. Təzə-tər qönçələnmiş, par-daxlanmış güllər ərtafi öz ətirinə, qoxusuna bürüyüb. Belə qoxunu iydə ağacı çiçəkləyəndə duyuram.

Hər dəfə növbədə olanda Bakı Protez-Ortopedik Mərkəzinin geniş sahəsini doyunca gəzirəm, yaşıllıqlar qoynunda min bir fikir dolanır beynimdə. Xüsusən tək olan xan çinar məni ötən çağlara aparıb çıxarır. Kəndimizdə yüzillər yola salmış xan çinar ağacı vardı. Yayda kölgəsində sərinlədiyimiz, payızda, yazda yağışdan qorunduğumuz xoş günlər xatirə kimi yadıma düşür. Erməni işğalına məruz qalan kəndimizə indi nə səsım çatır, nə ünüm yetir. Buradakı xan çinarı görəndə orada qoyub gəldiyimiz xan çinardan ötrü burnumun ucu göynəyir.

Günün şərqişən vədəsinə az qalır. Axşamın sərinliyi Mərkəzdə yatan əllilləri həyətə düşürmüş iki-bir, üç-bir oturmaqlarda oturub söhbət edirlər. Xəstələr də var ki, əlil arabalarında, əsalarla yavaş-yavaş gəzişirlər. Uzun yay günlərinin bürküsündən sonra axşam sərinliyinin ləzzətini çıxarırlar.

Onların arasında iki nəfər neçə vaxtdır diqqətimi çəkir. Bu ər-arvad olan cütlüyə həmişə heyranlıqla baxmışam. Bir-birinə necə də yaraşırlar, necə də mehribandırlar! Onların hərəkətlərində bir-birinə qarşı doymazlıq hiss edirəm. Xoşbəxt cütlükdür. Bəs qadın niyə əlilə çevrilib?

Yeriyyə bilməyən, yalnız əlil arabasında oturan xanım, hardasa 38-40 yaşlarındadır. Yaraşlıq siması, durna boynu kimi uzun boyuna yaraşlıq qatan gur, uzun saçları var. Kişi də təxminən o yaşdadır. Amma saçlarına elə bil dağların qarı ələnib.

Kişi qadının əlindən tutub nə barədəsə söhbət edirlər. Qadının gülümsər, qıyqacı baxışları sanki indicə kişinin cod çöhrəsini muma döndərüb, əridəcək. Hiss olunur ki, kişi qadının hər nazını çəkməkdən məmnundur.

***

Bu gün səhərdən növbədə olsam da onları Mərkəzin ərazisində hələ də görməmişdim. Birdən qara "CİP" Mərkəzin həyətində daxil olub, Gözətçi Odasının arxasında daş döşəmə meydançada dövrə vurub dayandı. Kişi aralıdan mənə salam verib, əvvəl əlil arabasını maşından düşürdü, sonra da xanımını. Qucağına alıb illərin həsrətlişi kimi sinəsinə sıxılmışdı. Elə bil təzə-təzə sevişirlər. İsti nəfəsləri bir-birinə qarışmışdı. Qadın üzünə yayılmış ipək tellərini azca yana etdi. Sanki tərtemiz göy üzünü almış bulud topasını aralayır. Şair təbim həmin an cuşa gəldi.

Qaşların aypara, saçların bulud,

Tökülər ay üzə buludlar enər.

Qapqara gözlərdən ağ işıq yağar.

Uzanar bu əllər göz yaşın silər.

Qadının şipşirin gülüşü kişinin hissələrini ovsunlayırdı. Az qalırdı qadının yanaqlarından öpsün ki, qadın əlini onun dodaqlarına yaxınlaşdırıb pıçıltı ilə "ayıbdır" deyib mənə tərəf işarə etdi.

Əri onu əlil arabasına oturdub, Mərkəzin Gözətçi Odasının bağçasına doğru apardı. Qadın rəngbərəng qızıl güllərə baxıb, ərinə nə haqdasa danışdı. Əri bir azdan xanımından aralanıb mənə yaxınlaşdı:

-Qardaş, bu güllərdən bir-ikisini qırmaq olarmı?

Kişi səsini elə qısmışdı, sanki utancaq uşaqdı.

-Buyurun! - dedim və gülləri dərmək üçün qayçı verdim.

Qadının işarə elədiyi gülləri dərirədi - özü də qönçələrini. Saydım, düz yeddi ədəd oldu. Güllərin tikanların da təmizləyib, sonra da qadının qarşısında zara-fatyana təzim edib, kübarcasına gülləri ona təqdim etdi. Qadının şaqraq gülüşü ətrafa yayıldı.

-Dəlim! Haydı iydə ağacının altına. Sevgi dayanacağı olan ünvana sür! - deyən kimi kişi mənimlə sağollaşdı, arabanı tərptədi.

***

Onların səmimiyyəti məni onlara isinişdirmişdi.

Hər gün kişi gəlir, qadını xəstəxanadan tibb bacısı çıxarıb kişiyyə təhvil verir, onlar da saatlarla həyətdə olurdular. Qadın yorulanda yenə kişi onu tibb bacısına təhvil verib ayrılırdılar.

Bir həftə var ki, görümlər. Elə bil Mərkəzin daşı, divarı, otu, ağacı, gülü, çiçəyi onlarsız darıxmağa başlayıb. Şən gülüşlərinin səsinə qəribəyən burlar sükut içindədir. Hər yanda onların izi görünür.

Fikirləşirdim ki, yəqin qadının müalicə müddəti bitdiyindən xəstəxanadan çıxıblar. Xəstələrin siyahısı olan jurnala baxdım ki, yox hələ qeydiyyatda dururlar. Bəs niyə yoxdurlar?

Bir gün gözləmədiyim halda "CİP" gəldi. Kişi təkdi. Maşından ərzaq torbalarını boşaldırdı ki, ona yaxınlaşdım:

-Müəllim, xanımınız necədir? - deyib nigaranlığını bildirdim.

O fikirləndiyindən ya sözlərini eşitmədi, ya da eşidib eşitməzliyə vurdu. Düzü pərt oldum - sualım cavabsız qaldığı üçün. Handan-hana mənə baxdı və başını bulayaraq iti addımlarla iydə ağacına doğru getdi - özlərinin adlandırdığı "sevgi dayanacağı"na. İki nəfərlik oturmaqda oturub əli ilə mənə "gəl" işarəsi verdi.

Cibindən siqaret çıxarıb yandırdıqdan sonra qutusun mənə tərəf uzadıb:

-Bilirəm, siqaret çəkənsən. Gəl sən də çək. - dedi.

-Mən tərğitmişəm, dörd gündü.

-Mənsə fasiləsiz iyirmi üç ildir çəkirəm. - Sonra sözünə ara verib dilləndi - Bir həftə olar onun xəstəliyi yenidən şiddətlənib. Başındakı damarlarda tromblaşma, quruma gedir. Belə hallarda dəliliyi tutur. Heç kimi görmək istəmir. Yazıq qadın doqquz ildir ki, bu zülmü çəkir. Tək övladı olan qızını da belə hallarda yaxına buraxmır. Eləcə qızı telefonla hal-əhval tutub bilir. O, qızının həm atası, həm də anasıdır.

-O, sizin həyat yoldaşınız deyil? Axı burada yatanların çoxunun həyat yoldaşları, övladlarının yanlarında qalmaq icazəsi var.

-Yox!.. O mənim həyat yoldaşım deyil.

Siqaretinə dərin bir qullab vurdu. Acı tüstüsünü ciyərlərinə çəkib burun deşiklərindən parovoz kimi çölə buraxdı. Tüstü burula-burula havaya qalxıb yox oldu.

-Biz bir eldən, bir obadanıq. Yəni eyni kənddə böyüyüb boya-başa çatmışıq. Bir məktəbdə oxumuşuq. O, məndən iki sinif aşağıda, bacımla oxuyurdu. Rəfiqəlik edirdilər. O, bizə gəlirdi, bacım onlara gedirdi. Həm də bir məhəllədə yaşadığımızdan hər gün onunla qarşılaşır, elə olurdu ki, məktəbə də birgə gedirdik.

O, yeddinci sinifdə oxuyanda artıq qızlar bulağından su içmişdi. Yeniyetməlik çağımızdan gəncliyə qanad açan qoşa qanad kimiydik. Bir-birimizi sevirdik. Uşaqcasına, dəlicəsinə. Sonradan bu sevgi bulağımız durulub atəşli eşqə çevrildi. Ailələrimiz bildirdi bir-birimizi sevməyimizi.

Məhəlləmizin ortasındakı Dəlikdaşın yanında bir iydə ağacı vardı. Dəlikdaş dəvə xortumuna bənzəyirdi. İnsanlarımız çərşənbə bayramında üstündə tonqal qalayır, niyyət edirdilər. Həmin Dəlikdaşın yanındakı iydə ağacının altı bizim görüş yerimiz, sevgi dayanacağı idi.

Aylar ötüb illərə qovuşdu. O, onuncu sinifdə oxuyanda mən hərbi xidmətə getdim. Anam Gülnarın anasının razılığı ilə gələcək gəlininin başına yaylıq bağladı ki, əmətdir.

İki illik əsgərlik həyatımın bir il yarımını məktublaşdım. Xoşbəxt gələcək arzularımızdan, bir-birimizə həsrətini, nisgilin müvəqqəti olduğundan yazırdım... Və birdən-birə ondan məktub gəlmədi. Ha yazdımsa, cavab almadım.

Bir dostumun yazdığı məktubdan bildim ki, elimizin "ağır seyidinin" oğluna nişanlanıb. Yazıq qız nə qədər ağlayıb-sızlasa da, bir nəticə verməyib. Gülnarın atası "ağır seyidin" cəddindən qorxdığı üçün elçilərə "yox" deyə bilməyib. Sonra da anamın Gülnarın başına bağladığı yaylıq geri qaytarılıb.

Qısa vaxt ərzində toy olur, Gülnar ər evinə köçür. Qəlbi qırıq, gözləri arxada qalmaqla.

Mən hərbi xidmətdən geri dönmədim. Kəndimdən, onun adamlarından küsmüşdüm. Biz tərəflərdə əzəldən belə bir adət olub ki, kəndin ağsaqqalının dediyi söz hər bir kəs üçün qanundur. Ağsaqqal sözü həmişə qan yatırır. Anam, atam Gülnarın başına yaylıq bağlayanda ağsaqqal xeyir-duası almışdılar. Bəs mənim "əmanətimə" xəyanət olanda, seyid oğlu sevgilimə sahib çıxanda niyə ağsaqqal ağzına su alıb susmuşdu? Özü də seyid yüz illərlə davam edən adət-ənənəmizi tapdalaşmışdı. (Seyidin ərəb mənşəli olduğunu sonradan bildim).

Kəndimizin ağsaqqalı hər dəfə Xırman yerində görünəndə kənd əhli də ora axışar, onu dövrəyə alarlar ki, hansısa mühüm xəbəri ondan eşidəcəklər. Bilirdilər ki, ağsaqqal səbəbsiz yerə Xırmana gəlməz.

Ağsaqqal da ağır oturub, batman gələn kişi idi. Eşitseydi, kiminsə evində xəstə var, müalicəsi üçün pul yoxdur. Camaata üzün tutub deyirdi ki, kömək

dursunlar. Edilərdi. Yaxud bilsəydi ki, filankəsin uşağının sünnəti gecikir, deyərdi kirvə tut. Toy vaxtını təyin et... Beləydi ağsaqqal sözü. Mənim əmanətim məsələsində isə ağsaqqal susub.

Bu idi məni kəndimdən, yurd-yuvamdan küsdürən.

Rusiyanın Tümen şəhərində tikinti idarələrinin birində fəhlə kimi işə başladım. İşləyə-işləyə qiyabi yolla ali təhsil də aldım.

1985-ci ilin yenidənqurmasından, SSRİ-nin "xalqlar həbsxana"sındaki Sovet rejimi yumşaldıqdan sonra kooperativ müəssisəsi açdım. Gün-güzəranım yaxşılaşmağa başladı. Qısa vaxtda pullu adama çevrildim.

Cavan, həkim olan bur dul rus qadınla yaşayırdım. Amma hər zaman, hər an ilk sevgimi - Gülnarımı düşünürdüm. Bir qızı olduğunu eşitmişdim. Əyyaş əri qız doğulduğundan ailəsini tərk edib getmiş, şəhərdə yeni ailə qurmuşdu. "Ağır seyid" də Gülnarı, qızı ilə bərabər, atası evinə yola salmışdı: "ərsiz qadına mənim evimdə yer yoxdur", - demişdi. Gülnar da atası evində "künc süpürgəsi"yə çevrilmişdi. Beləcə, dərddən-qəmdən ərimiş və günlərin bir günü...

Gülnarın qəflətən iflic olmasını eşidəndə çox məyus oldum. O, mənə qismət olmasa da, ondan ötrü tərk-i-vətən düşsəm də, həmişə onun xoşbəxt olmasını arzulamışdım.

Yanında olacağıma qərar verdim. Kəndimizə döndüm. İllərlə həsrətini çəkmişdim bu dönüşün. Evləri-nə getmişdim.

Yaşlı ata-anası ilə, qızı ilə görüşdükdən sonra Gülnar olan otağa keçdim. İlahi, qoyub getdiyim su sonası, mələksimamdan əsər-ələmət qalmamışdı! Yalnız gözləri idi tanıdığım. Həmişə ona deyərdim: "Gözün bal arısı, gözümdən çaldı".

Tərpənmirdi. Danışmırdı. Eləcə gözlərini otağın tavanına dikib baxırdı. "Salam" sözü-mə diksindi. Gözlərini tavandan ayırıb mənə tərəf baxdı. Məni görəncə üzündə heyrət doğuran ifadə yarandı. Həmin andaca kirpiklərindən iki damcı göz yaşı mirvari kimi asıldı. Sonra da yanaqlarından süzülüb çənəsində qoşalaşmış, açıq sinəsinə düşdü.

Sükut otağı qoynuna almışdı. O, yataqda mənə baxır, mən də ona. Gözlərimiz danışdı. Gözlərimiz illərin ayrılığının buzunu sındırırdı. Gözlərimiz dəlicəsinə öpüşürdü...

Anidən dupduru üzünü buludlar aldı. İpək üzü sərtləşdi...

Saçlarına elə bil aylarla daraq dəyməyib - daranmayıb. Dodaqlar susuzluqdan cədar-cadar olmuş torpağı xatırladırdı. "Sulanmış qız dodaqları mübarək olsun!" dediyim o illərin xatirə seli məni öz qoynuna almışdı...

***

Valdeynlərinin, qızının razılığını aldıqdan sonra Gülnarı Rusiyaya, yaşadığım şəhərə müalicəyə apardım. Ər-arvad kimi yaşadığım rus həkim qadınım Gülnarın ilk sevgim olduğunu bilincə sevindi.

Gülnar ilk gündən ardıcıl müalicə almağa başladı. Bir müddət xəstəxanada yatdı. Məlum oldu ki, gərgin əsəb pozğunluğundan sonra iflic olub.

Evə gəldikdən sonra ona xidmətçi tutdum.

Yeddi il davamlı olaraq müalicə aldı. Artıq bədəninin bəzi üzvləri hərəkət etmək gücündə idi. Qırıq-qırıq bəzi sözlər deyirdi. Özü də rusca. Axı bütün gününü xidmətçi ilə keçirirdi. Məni görəncə "D..əə...llli...mmm" deyirdi.

Qürbət nə qədər yaxşı olsa da, Vətən insanı maqnit kimi hər zaman çəkir. Mən buna öyrəncəli olsam da Gülnarın darıxdığını açıq-aydın hiss edirdim. Qızı üçün möhkəm darıxırdı. Onu Vətənə qaytaracağımı dedim. Bəs mən? Yenidənmi ayrılıq olacaq? Yox, onu bir daha itirə bilmərəm. Qərara gəldim ki, Rusiyadakı obyektlərimi satıb Azərbaycana gəlim. Elə də etdim.

Azərbaycana gəldikdən sonra özümə bir neçə ticarət obyekti - restoran, ərzaq mağazası, çörəkbişirmə sexilə yanaşı, plastik qapı-pəncərə sexi də açdım. Həm də şadlıq evi tikdirmək, Buzovna qəsəbəsində ev tikmək üçün də torpaq sahələri aldım.

Biz Rusiyada olan müddətdə Gülnarın valideynləri dünyalarını dəyişmiş, qızı ərə getmişdi. O, ailəsi ilə anasının ata yurdunda yaşayırdı, bir oğlu var. Oğluna mənim adı-mı qoyub - Tural.

İndi Gülnara ata evində qızı qulluq edir. Vaxtaşırı ona baş çəkirəm. Tez-tez təbiət qoynuna, dəniz sahilinə gəzməyə aparıram. Daim həkim nəzarətindədir.

Ayağa durub yerisəydi, bilərdim ki, özü-özünü idarə edir. Hələlikse...

Gülnar orta məktəbi yaxşı oxumuşdu. Müəllim olmaq arzusu vardı. Ara-sıra özündən şeirlər qoşurdu. O, şeirlərinin çoxunu bizim sevgimizə həsr etmişdi.

On barmağından biri işləyəndə ona kompüter aldım. Kompüterini öyrənmək üçün də müəllim tutdum. Qısa vaxtda çox şey öyrəndi. Bir gün onlara gedəndə gördüm ki, nəşə yazır. Çox sevindim.

O bir barmaq yaxşı ki, hərəkəti bərpa olunub. O bir barmaq onun yaşamaq eşqini özünə qaytarmışdı. Ürəyindən süzülüb gələnləri o bir barmaq ilə kompüterin yaddaşına həkk edirdi. Qısa vaxt ərzində irilixirdalı xeyli sayda hekayələr yazmışdı.

-Həyatımızı yazıram, - deyib qıyqacı baxdı.

Mən onun findığa oxşar burnuna çırtma vurub:

-Eşqimizi dastana çevirəcəksənmi?!.. - dedim.

-Niyə də yox?!... Leyli və Məcnun dastanı, ola bil-sin, rəvayətdir. Bizsə gerçək həyatın Leyli- Məcnu-

nuyuq. Əslində Leyli Məcnuna qovuşmalıydı. Qovuşmursa, bu məhəbbətin anlamı olmur.

***

Evin tikintisi başa çatmaq üzrə idi. Son tamamlama işləri qalırdı. Şadlıq evinin tikintisi isə gecikirdi. Evin həyət girəcəyində iydə ağacı əkdirmişəm. Sevgi dayanacağımız olan iydə ağacının yanında kəndimizdəki Dəlikdaşın maketin hazırlatmışam. İyde ağacının altındakı oturmaq da eynisiylə bu oturmaqdır. İndi sevgi dayanacağımız Gülnarın yeriyəsi günü gözləyir...

***

Bu vaxt tibb bacısı Turalı çağırırdı. O, həyat heka-yəsin buracan danışıya bildi.

Aradan xeyli vaxt keçmişdi. Bu müddət ərzində mən qırx iki günlük əmək məzuniyyətində olmuş, iş yenidən qayıtmışdım.

Turala Gülnar həyətdə gəzirlər. Artıq Gülnar qoltuq ağacları ilə hərəkət edə bilir. Tural əli ilə onun qolundan tutub müvazinətini saxlamağa kömək edirdi. Gülnar da ilk dəfə ayaq açıb yeriyən uşaq kimi sevincəkdir. İyde ağacına tərəf gəlirlər. Görüş yerlərinə - sevgi dayanacağına.

İyde ağacının altında, sevimli məkanlarında əyləşdikdən sonra təzə-tər güllərdən dərib onlara yaxınlaşdım.

-Bu güllər sizə çox yaraşır, Gülnar xanım. - dedim. O, gülləri qoxlayıb, təşəkkür etdi.

-Həkimlərimiz sağ olsunlar. Doqquz il Rusiyada aldığım müalicəni bizim həkimlər bir ilə yerinə yetirdilər. İrana, Rusiyaya, uzaq-uzaq ölkələrə əmək-əmək pul töküb getməyə ehtiyac yoxdur. Bizim həkimlər çox peşəkardırlar. - deyib üzünü Turala çevirdi - Hə, əzizim, düz deyirəmmi?

Tural başını tərpətməklə cavab verdi.

***

Onlar Mərkəzdən neçə ay vardı getmişdilər. Yadıma düşəndə darıxırdım. Axı səmimi hisslərlə yoğrulmuş dostluğumuz yaranmışdı.

Payızın xəzri küləkləri ağacların son yaşıl yarpaqlarını da xəzəlləşdirib yerə tökdüyü ərəfə idi. Belə bir gündə qara "CİP" Mərkəzin həyətinə daxil oldu. Maşını Turalın yox, yaraşığı bir xanımın sürdüyünü uzaqdan gördüm. Dövlət nişanı 10-TG-979 olan bu nömrə yaddaşıma həkk olunmuşdu. "TG" - adlarının baş hərfləridir. Bəs maşın sürən xanım kimdir? Həmin an bu qadına qarşı içimdə qısqançlıq hissi baş qaldırdı.

Sanırdım ki, Tural evlənilib, bu xanım da onun həyat yoldaşıdır. "Vəfasız dünya" kəlməsi ani olaraq beynimdə dolaşdı. İstədim bu forslu xanıma yaxınlaşıb soruşsam ki, "bəs Tural müəllim, Gülnar xanım hamı?" sualı ilə onu cin atına mindirəm.

Maşından düşüb iki-üç yaşında olan oğlan uşağını da arxa oturacaqdan qucağına alıb Gözətçi Odama doğru gəldi. Çaşqınlıqla ona baxırdım ki:

-Köhnə dost, köhnəlmə. - deyib dostcasına əl uzatdı.

-Nə xoş, Gülnar xanım! Həmişə ayaq üstə! Bəs Tural müəllim? Bu qəşəng kişi bala kimdir?

-Onun işləri çoxdur. Nəvəm Turalın - bu şirin-şəkerimin sünnət toyuna dəvətliyəm. Həm də...

-Həm də nə?!..

-Həm də ailə qurmuşuq. "Sevgi dayanacağı" şadlıq evinin açılışı olacaq.

-Gülnar xanım əsil sevənlərin eşqi ilahidəndir. Onların ər-arvad kəbinləri - Tanrı dərgahında kəsilir. Siz eşqlə dolu bir ömür yaşayırsınız. Sıxıntılar, məhrumiyyətlər ötüb keçdi daha.

-Hə... Seyidin oğlu aramıza girməseydi... - deyəndə üzünü elə bil çiskinli duman örtüdü. Kədərli bir xatirə burulğanında boğulmuş kimi oldu. Handan-hana özünə gəlib gülümsədi - Hə..., qanqarası olmasın, bu günlərdə bir hadisənin şahidi oldum. Buzovnadakı evimizin həyət darvazasının qarşısında dayanmışdım, gözləyirdim ki, bağbanımız qapını açsın, maşını həyətdə sürüm. Bu vaxt kürəyinə uşaq şəlləmiş, yanında da beş-altı yaşlı uşağın əlindən tutmuş qaraçı qadın maşına yaxınlaşdı. "Xanım, ağamın cəddi köməyiniz olsun" deyib əlini uzatdı. Qadına, uşağa yazığım gəldi. Maşının saxlanacaq qabından beş manat götürüb verəndə anidən:

-Dayan, a qaraçı. Sənin ağam seyiddir ki, cəddinə and içirsən? - ağıma gələn sualı verdim.

-Bəli, xanım, ərim seyiddir. Ağır ocaqdırlar. Odeyy... orada oturub. - deyib on beş-iyirmi addım o yanda oturmuş, üst-başından kir-pasaq yağan, saqqallı, orta yaşlı, orta boylu kişini göstərdi. Kişiyə anidən baxmağımla nəyisə xatırlatdı mənə... Beş manatı verdim. Ayağı dizdən aşağı kəsilmiş kişi qoltuq ağaclarına söykənib ayağa qalxanda tanıdım. O idi. Yanılmamışdım. Maşın həyətdə daxil olanda yan güzgüdə ona yenə baxdım. Seyidin oğlu idi.

-İlandır də! Yenə qarşına çıxdı. Tural müəllim sizin həyatınızı mənalandıran ömür-gün yoldaşı olmağa layiqdir.

-Hə, düz deyirsən. O, bir kabus idi - həyatıma soxulmuşdu. Təəssüf ki, tərəvətimi, ətrimi qoxlaya bildi. O əfi ilanın zəhərli dişlərinin acısını illərlə yaşadı.

Gülnar xanım ətə-cana dolmuşdu. Hə, deyəsən..., yanılmamışdım, uşaq gözləyir. Ana olacaq...

ATAKƏND, GÖZƏTÇİ ODASI
(08 sentyabr 2017)

ŞƏRQİYYƏ BALACANLI

MÜBARİZ

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun müqəddəs ruhuna ithaf olunur

(poema)

Həyatda qoydu bir iz,
Elin oğlu Mübariz.
Çəkinmədi, qorxmadı,
Tarixə düşdü adı.

Atadan aldı mərdlik,
Anadan sevgi, istək.
Qanında müstəqillik,
Köksündə sönməz ürək.

Ədəb ilə dil açdı,
Addımlar atdı mətin.
Arzuları gül açdı
Ağ günündə millətin.

Halallıqdan aldı dərs
Sevdi Vətəni, eli.
Qəlbindən dərdi, qəmi
Yudu arzular seli.

Məktəbə getdi bir gün
Özü bir məktəb ikən.
Sözü, əməli düzgün,
Xəyalı - azad vətən.

Seçildi dostlarından
Onlara örnək oldu.
Onunçün Vətən, cahan
Qəlbi bu eşqlə doldu.

Bilikli, bacarıqlı,
Hamıdan zirək idi.
Cürətli, həm ağıllı,
Qorxmazlıqda tək idi.

Başa çatdı uşaqlıq,
Bitdi məktəb illəri.
Qanındakı qoçaqlıq
Açacaqmış dilləri.

"Sevimli atam, anam,
Bağışladınız mənə hər şeyi -
Bu dünyanı, əzizlədiyim canı,
Sevdiyim cananı, cahanı.
Əzabkeşliyi, dəyanəti də
Siz verdiniz mənə.
Verdiyiniz məhəbbətlə
Bağlandım, vuruldum Vətənə.
Düzlüyü, Vətən uğrunda ölməyi,
Ucalığı, yüksəlişi sizdən aldım,
Verdiyiniz öyüdlə ucaldım.

Vətənin keşiyindəyəm,
Ürəyimdə qəm.
Yağılar at çapır torpağımızda,
Bəxti kimi qara Qarabağımızda.
Canımda yoxdu qorxu,
Gözümə getmir yuxu.
Dözmürəm daha bu yasa,
Vücudum köklənib qisasa.
Gözlərimin önündə

Ərlər, ərənlər.
 Şəhid, qəhrəman kimi
 Can verənlər.
 Gözlərimin önündə
 Köçkünlər, didərginlər.
 Əsirlikdə olanların
 Yaşadığı günlər.
 Dözməyə qalmayıb halım
 Özümə verdiyim sualım:
 -Nə qədər dözmək, susmaq olar,
 Baş qaldıran səbri basmaq olar?
 Yox, dözə bilmirəm daha,
 Pənah Allaha,
 Hələ var sabaha..."
 Bu xəyallar içində
 Silahlandı Mübariz,
 Heç kəsə demədən,
 Səssiz, xəbərsiz
 Keçdi aradakı sərhədi,
 Səbrin də olar bir həddi...
 Atışa-atışa qaldırdı ayağa
 Düşmənin yatdığı alayı,
 Qana döndərdi düşmənin gözündə
 Gecəyə şahid olan Ayı.
 Of demədən mənfuları qırdı, biçdi,
 Bir bölükdən digərinə keçdi.
 Səhərə yaxın haqladı onu
 Yağının gülləsi.
 Kəsildi susmaq istəməyən
 Silahının səsi.
 Həmin gün başqa bir səhər açıldı.
 Bu qəhrəmanlıq xəbəri
 Yayıldı Vətənə,
 Azərbaycana,
 Azərbaycan dərdinə dözən cahana.
 Çoxları ağladı,
 Ağlamadı nə ata, nə ana.
 Ölümündən qabaq düşünürdü:
 Babam olub Xətai, Babək,
 Mən niyə olmayım onlar tək?
 Mən də Çingiz, Ülvi kimi
 Göstərim Vətən eşqimi.
 Təki vətən yaşasın,
 Təki torpaq var olsun!
 Şəhid ola bilməyən,
 Qorxaqlara ar olsun!

Ana qəhrəman övladla
 Fəxr edər, ağlamaz.

Millət qəhrəmana heykəl qoyar,
 Mətinləşər, qan yerdə qalmaz.
 Yurdundan pərən düşənlərin,
 Ürəyi yurd həsrətiylə bişənlərin
 Yanğısına su çilədi Mübariz.
 Mınları, milyonları
 Mübariz elədi Mübariz.
 Hərə öz balası bildi onu,
 Onunçün həyatın sonu
 Bizimçün ümid, təsəlli oldu.
 Millətin niyyəti,
 Gücü bəlli oldu.
 Havasız nəfəs gəldi,
 Döyüşənə həvəs gəldi.
 Hər gün ağlayanlar
 Sildi göz yaşını,
 Sevənlər sevgilisini əzizlədi,
 Bacılar qardaşını.
 Vətənsiz ölənlərin
 Ruhu şad oldu.
 Əzabda olan ruhlar
 Azad oldu.
 Beşikdə laylasız qalan
 Körpələr kiridi, uyudu.
 Nağılsız qalan nəvələrin
 Üzünü sevinc yudu.

Bəy oturmadın,
 Ürəklərə yazıldı bəy adın.
 Sevgilin vüsalına yetmədi,
 Toyunda aşqlar ötmədi.
 Boynuna atılacaq bəylik
 Sarıldı baş daşına.
 Ölümün vüqar bəxş etdi
 Dostuna, sirdaşına.
 İmtahandan çıxdın üzüağ,
 Bu qara xəbərdən Qarabağ
 Qaraladı, nurlandı,
 60 milyonluq bir millət
 Qürurlandı.
 Büdrəmədin getdiyən yolda,
 Çoxları qaldı dalda.
 Ürəyini bayraq edib
 Sancdın Vətən torpağına
 Döndün elin çırağına.
 Keçdin sərt yoxuşları.
 Qırdın daş baxışları.
 Boğdun yüz illik zülməti

Yuxudan qaldırdın milləti.
 Dayandın
 Alnı açıq, üzü ağ.
 Əsrlər boyu dalğalanacaq
 Qaldırdığın bayraq.
 Dözmədin zülmə,
 Sinə gərdin ölümə.
 Əziz tutub adını
 Azərbaycan qadını
 Sənə yas saxladı,
 Gizli-gizli ağladı.
 Əridi dağlarda qar,
 Hamı oldu kamil, ixtiyar.
 Sənin nakam ölümün
 Yandırdı sevənləri.
 Bal yeyənlər
 Şirinliyini duymadı.
 Hamı daddı
 Vətən sevgisi adlı dadı.
 Bu gün mən aram-aram
 Barıt qoxulu səhərin
 Havasını uduram.
 Ürəyimdə mərd balam,
 Mübarizim heykəli.
 Səsini eşidirəm: deyir -
 Millət, irəli!

Nəvəm yatır beşikdə,
 Mən oyağam keşikdə.
 Ürəyimin parası,
 Gözlərimin qarası
 Mübarizimdir mənim,
 Qalan izimdir mənim.

Eşitsin öyüdüümü,
 Halal etdim südüümü.
 Böyüsün qorxmaz, cəsur,
 Ən böyük arzum budur:
 Doğma torpaq bir olsun.
 Bu arzuya yetməyə
 El gərək əlbir olsun.
 Şirin layla çalırım,
 Uyusun əziz nəvəm.
 Mən səndən güc alıram,
 Sabahımız var, nə qəm,
 Səni yada salıram.
 Doğmadır bu ad bizə!
 Mübariz, mübarizə...

Bir tarixdir keçənlər,
 Bir məktəbdir olanlar.
 Vətənimin sərvəti ilə
 Nobel mükafatı alanlar
 Bu torpağın çörəyini yeyə-yeyə,
 Həyan durdular erməniyə,
 O qansıza, vicdansıza,
 Yeri, yurdu olmayana.
 Neçə-neçə murdar "yana".
 Talandı ölkənin varı
 Törətdilər 20 Yanvarı.
 Axdı qanlar, getdi canlar,
 Geri çəkilmədi millət,
 Qazanıldı istiqlaliyyət.
 Dalğalandı yenidən
 Üçrəngli bayrağımız.
 Müstəqil dövlət oldu
 Aranımız, dağımız.
 Həqiqətdən dəm vuranlar
 Göz yumdular dərdimizə
 Bizim bircə yolumuz var -
 Mübarizə, mübarizə.

Vətən, eşqin dərin ümman,
 Bu ümmanda verərəm can.
 Keşməkeşli tarixin var,
 Kiçilməyin böyük qubar.
 Yazılacaq ağ kağızsan,
 Sən sevdalı, sevən qızsan
 Saxlayırıq hörmətini,
 Qoruyarıq ismətini.
 Ey əziz anam, Vətən,
 Sənsən məni öyrədən.
 Qoynunda atdım addım,
 Sevməyi, sevləməyi,
 Həsreti səndə daddım.
 Olanda tənha, yalnız.
 Qəlbimi sən isitdin
 Odsuz, ocaqsız.
 Mən kim olardım sənsiz,
 Oğul-uşaqsız?
 Səndən güc alıb, gərək,
 Düşməni, dərdi əyəm.
 Sənin qucağında mən
 Qəfil çaxan şimşəyəm.
 Səndə oğlum, qızım azad,
 Fikirlərim, özüm azad.
 Danışırım doğma dildə,
 Bəxtəvərəm azad eldə.

Mübarizi doğan ana,
 Dərdin məlum hər insana.
 Baş əyirəm qarşında mən
 Bunu deyir bu gün yetən.
 Sən bir igid ər böyütdün,
 Qəhrəman, zəfər böyütdün.
 Neçə arzun qırılsa da,
 Ellər səni salır yada.
 Sən oğluna toy etmədin,
 Gəlin götür-qoy etmədin,
 Açılmadı gəlin şalı,
 Çalınmadı bir "Vağzalı".

Dünya gedir köçündə
 Fikir-xəyal içində
 Oturubdu bir ana
 Qulaq asağ gəl ona:

Təmiz adın bir dəniz
 Sahilində lalıq biz.
 Sənin igid boyuna
 Canım qurban, Mübariz.

Gün yayıldı hər yana
 Fərəhləndi hər ana.
 Bir ölməz oğul gəldi
 Bu gün Azərbaycana.

Oğul, Ağ atlı oğul,
 Eşqi qanadlı oğul.
 Adına layiq oldun
 Qəhrəman adlı oğul.

Gəl, arzumu təzələ,
 Yurd dönməsin xəzələ.
 Adın təsəlli oldu
 Səni sevən gözələ.

Hünərin əziz oldu,
 Bu nə böyük iz oldu.
 Vətən sevən oğullar
 Hamısı mübariz oldu.

Ötüb keçəcəkdir illər,
 Dəyişəcəkdir nəsillər.
 Hər gün qəbrinin üstə
 Açacaq təzə güllər.

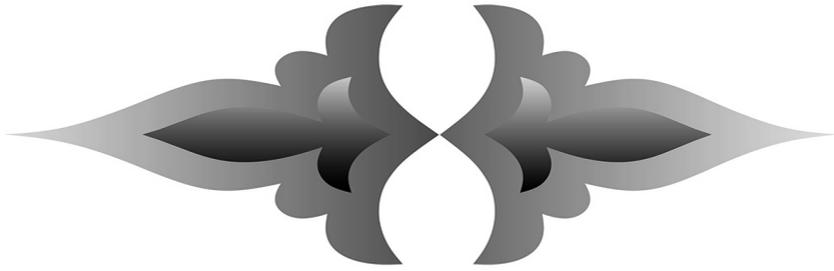
Səni oğul sanan var
 Sənsizliyə yanan var.
 Mənim südümü içdin
 İndi milyon anan var.

***

Ana vaxta baxmadan
 Oxuyur, hey oxuyur.
 Oxuduğu ağılar
 Mərdanəlik qoxuyur.

Zaman gəlib keçir beləcə,
 Gündüzün yerini alır gecə.
 Hər tərəf qaranlıq, qara
 Ana baxır ulduzlara.
 Birdən qaçır dodağı
 Ulduzların sırasında
 Ən böyüyü, ən parlağı
 Onun oğlu, Mübarizdi.
 Baxır, baxır. Odu, düzdü.
 Həmişəki kimi, nurlu,
 İşıqlıdır balası,
 Vətən yaşadığıca belə olası.
 Yox olur ananın
 Üzündəki qəm,
 Gözündəki nəm.
 Xəyalı göylərdə,
 Yox! - deyir dərdə.

Ana böyütdü səni,
 Qorumaqçün Vətəni.
 Bu yolda keçdin canından,
 Qorxmadın qanından.
 Bu gün,
 Səndən danışır
 Vətən büsbütün.
 Oğul doğan
 Azərbaycan qadını
 Mübariz qoyur
 Oğlunun adını.
 Yaşayacaq sənin adın
 Gül açacaq
 Arzun, muradın.
 Azad olacaq
 Bir gün Qarabağ,
 Şuşada dalğalanacaq
 Üçrəngli bayraq.

PAŞA QƏLBİNUR

ALZQEYMER

(esse - nəsrə yazılmış elmi-fəlsəfi poeziya)

Payızda yarpaqlar saralıb ağacdan tökülürsə, gözəllikdi. Yazda, yayda - xəstəlik. ALZQEYMER - beyin hüceyrələrinin vaxtından əvvəl ölməsidir - yaddaşın günbəgün azalması, itməsidir. Sonda isə xəstələr öz doğmalarını belə unudur, danışa, gəzə, hətta gülümsəyə bilmirlər.

Əsrimizin hələlik müalicəsi mümkünsüz xəstəlikləri sırasında "Alzqeymer" in xüsusi yeri var. Dünyada sayı günbəgün artan 35 milyondan çox insan bu xəstəlikdən əziyyət çəkir. Alzqeymer - Birləşmiş Ştatlarda ölümə səbəb olan 6 əsas xəstəlikdən biridir.

Bu xəstəliyə düçar olan tanınmış simalar bir anda göz önündən keçir:

Keçmiş ABŞ prezidenti, əsl sənəti aktyor olan Ronald Reyqan, məşhur futbolçu Ferens Puşkaş, İngiltərənin keçmiş baş nazirləri Harold Vilson və Marqaret Tetçer, aktyorlar Piter Falk, Rita Xeyvort, Anni Jirardo, Çarlton Xeston və başqaları...

Bəzi alimlərin fikrinə görə, statistikanın şahidliyi ilə mütailəsi qədərincə olmayan adamlar bu xəstəliyə daha çox düçar olur.

Xəstəliyin çox-çox irəliləmiş mərhələlərində bu xəstələr öz evlərində, mütləq tanış olan yerlərdə özlərini rahat hiss edirlər. Belə ki, gecəyarı yarıyuxulu adam qaranlıqda yatağından durub buz dolabından su içə bildiyi kimi, yaddaşında təkrar möhürlənmiş məqamlar silinmir. Adətən, bu xəstələrin səhhəti ən yaxın qohum-qardaşın evinə qonaq gedib bir-iki gün qalanda kəskin pisləşir. Çünki tanış olmayan məkan bu xəstəliyin yaddaş itgisini daha da dərinləşdirir.

Deməli, biz dünya həkimlərinin hələlik çarəsini tapmadığı bu qorxunc, faciəvi ölümə aparıcı xəstəliklə iki yolla mübarizə apara bilərik:

-Sistemli, mütəmadi MÜTİLƏ (təfəkkürün simulyasiyası) və evimizdə, şəhərimizdə, ölkəmizdə, dünyada, yaddaşımızda həkk olan tarixi, mədəni, ictimai, şəxsi və s. dəyəri olan hər hansı abidəni, əşyanı, əsəri və s. QORUMAQLA.

Məlum elmi statistik məlumatlardan aydın olur ki, ölkəmiz hər min nəfərdən kitab oxuyanların sayına görə dünyada axırıncı yerlərdən birini tutur.

Təəssüflər olsun ki, yüz il əvvəl C.Məmmədquluzadənin, N.Nərimanovun, S.S.Axundovun, Ə.Haqverdiyevin, Sabirin, Hadinin - kimlərin, kimlərin yana-yana kitab oxumağa çağırın, hayqırın səslərinin aktuallığı zərrə qədər də azalmır, əksinə, günbəgün hava, su kimi zərurətə çevrilir.

Bir dəfə televiziyada mənə verilən "gözəl olmaq üçün nə etmək lazımdır" - sualına "kitab oxumaq" - deyə cavab verdim. Gülüşdülər. İzah etdim ki, görürsünüz mü, savadlı, güclü mütailəsi olan din xadimlərinin, və ya hər hansı peşə sahiblərinin üzündə nur, kəhrəba cazibəsi, çörəyin ətri kimi müqəddəslik, işıq olur. Hətta üz cizgiləri məlum gözəllik standartlarından, ölçülərindən kənarada olan istənilən adam - yaşından, cinsindən, tutduğu mövqedən asılı olmayaraq GÖZƏL görünür. (Əgər mütailəsi qədərincədirsə...)

Kitab oxumayanlarda əksinə... (Hətta o şəxs din xadimi olsa belə...)

Təkrar edirəm:

-Əsrimizdə Dünya tibb alimlərinin fikrinə görə

mütəlisizlik eybəcərliklər - cəhalət, cinayətlər və sairədən başqa həm də ən pis xəstəliklərdən olan "Alzqeymer" in inkişafına yol açır.

Bu xəstəliyə yol açan ikinci səbəb, mübarək yaddaşımızın məlum möhürlərini öz əlimizlə məhv etməyimizdir.

Gözlərimizin önündə İçəri Şəhərimizin ciyəri sökdülər. Neçə-neçə qədim abidəsinin yerində müasir "qutular" tikdilər.

Qatabağımızda, Qərbi Azərbaycanımızda erməni-daşnaq vandalizminə məruz qalan nə qədər abidələrimiz yerlə-yeksan oldu, içəli talandı. Yaddaşımızın talanı dürlü-dürlü məkanlarda, fərqli formalarda və məzmununda oldu.

Hər dəfə Fəvvarələr meydanından, kilsənin yanındakı Mərkəzi Univermağa tərəf gedəndə hələ yaşımdan əvvəl mövcud olan balıq dükəninin yanından keçəndə burnumuza məlum hisə verilmiş balıq iyi gəlirdi.

Ta gəncliyimizdən biz o dükana girməsək də, bu iy bizim yaddaşımızdaydı... (Məkandan söhbət düşəndə belə...) indi o dükanın içində pal-paltar satılır. (Nənəm demişkən: "cır-cındır") Fəvvarələr Meydanının yanındakı kitab pasajının hücrələri də eyni talədə.

Mən illərdi, hətta tələsik o kitab pasajının önündən keçəndə belə, o kitabların "çörək ətrindən", əslində elə "kitab ətrindən" ciyər dolusu udar, yoluma davam edərdim. Biz "səksənincilər" o kitab rəflərinə günəşə, aya baxan kimi baxar, hər təzə kitaba toxunanda ilk məhəbbətin "göyərçin əllərini" ovcumuzda tutardıq.

"Azəneşr" in gözəl tarixi binasını özəl banka çeviriblər. O gün onun qarşısından keçirdim. Önündə ayaq saxladım...

Yadıma keçmiş əyyamlar düşdü. Bu binadakı nəşriyyatlar, aşağı mərtəbədəki mətbəə, kitaba ruhıyla, qanı ilə bağlı, ona can verən gözəl insanlar...

Doxsanda üçüncü mərtəbədə Leninin başsız, tərsinə, üzü divara çevrilmiş heykəli və bir də o binanın bütün mərtəbələrindən gələn o müqəddəs kitab iyi...

Həssas burnumla heç kimin sezə bilmədiyini bir tövrlə, o binanı bir də iylədim. Çox zəif kif iyi gəlirdi. Ancaq bu iy Fleminqdən 1000 il (?) əvvəl Şamaxının Məltəm kəndində olan Loğman babamızın kif göbəklərindən hazırladığı məlhəmin (penisilin) iyi deyildi və ola da bilməzdi...

Y.Məmmədəliyev küçəsindəki məşhur arxitektura "Atlantlar" olan bina söküləndə YUNESKO-nun, Koreyadan olan nümayəndəsinin hönkür-hönkür ağlamağını gözlərimlə görmüşəm. Bir bazar günüydü. Mən ona yaxınlaşdım. O qədər özümü itirmişdim ki,

heç olmasa cib telefonumla o mənzərəni çəkə bilmədim.

Hə, yadıma düşdü ki, belə bir mənzərəni bir də televiziya ekranlarında son İraq müharibəsində - Bağdadda qədim muzey dağıdılıb qarət olunanda görmüşəm. Adını unutduğum Amerikalı qadın professor hönkür-hönkür ağlayırdı...

Mənim bir şair kimi yadıma Koroğlunun Qıratı qaçıran Keçəl Həməyə ürək dağlayan hayqırtısı düşdü:

"Əylən, deyim Qıratın qiymətini..."

Görəsən, bu dağıtdığımızın qiymətini bilirəm mi? Məhv olan - həyatımız, sağlamlığımız, bu günümüz və sabahımızdır.

Bu yanıqlı xatırlamalar, sadalananlar daha uzun olar deyə elə buradaca kəsirəm. ancaq mən bir həkim kimi bilirəm ki, tarixi abidələrin məlum çoxşaxəli maddi və mənəvi dəyərlərindən başqa, həm də ona görə sökmək olmaz ki, bu ağır, qarşısızalmaz Alzqeymer kimi qorxunc xəstəliklərin kütləviliyinə gətirib çıxara bilər. Elm artıq bunu sübut edib. Əlavə misallarla, faktlarla sizi yormağ istəmirəm.

Avropada elə qədim şəhərlər var ki, min ildir bir tikilisinin yola - küçəyə baxan üzü dəyişməyib. Beş yüz ildir şəhərin bir binası da uçurulmayıb. İnsan doğulub, yaşlaşıb, şəhəri, tikililəri ev-ev, küçə-küçə eyni görüb, beş yüz il əvvəlki yazıçı babasının təsvirindəki kimi...

MÜBARƏK MÜQƏDDƏS YADDAŞ İNSANI RUHƏN VƏ CİSMƏN SAĞLAM SAXLAYIR, GÖZƏL, XOŞBƏXT ÖMRƏ VƏSİLƏ OLUR!.. (Heç də təsadüfi deyil ki, babalarımız, nənələrimiz sidq ürəkdən deyirdilər: "Ay Allah, sən mənim ağlımı əlimdən alma!..")

Əgər Moskvada, səfirliyimizin "beş addımlığında" olan məşhur qədim kitab mağazası az qala səhərə qədər açıq olursa, bizdə niyə olmasın? Əgər bütün dünya qatarda, təyyarədə, tramvayda, istirahətdə kitab oxuyursa, teatrlarda növbəyə durursa, bizdə niyə olmasın? Əgər...

Əgər bunlar olmasa, bizi dürlü-dürlü faciələr gözləyir; xəstəliklər, zəilliklər, eybəcərliklər, məğlubiyətlər, cəhənnəm əzabları...

Gəlin, həyatımızın, evimizin dörd divarı arasına çəkməyək. Bu, qarşıdan gələn əzablı ölüm deməkdir.

"Dəniz"i xilas etmək lazımdır. Dəniz suyunu vanaya, ya hovuzla töksən, daha dəniz suyu olmaz. Necə ki, gözəl mavi dənizdən əyilib bir ovuc su götürsəniz ovcunuzdan mavilik axıb gedər, pvcunuzda ölü ağ su qalar.

RUHumuzun NUH TUFANI yaxınlaşır!!!

Gəlin, həyatımızı xilas edək, necə ki, gec deyil!

FƏXRƏDDİN ƏZİZ

Gəldim

Döydü pəncərəmi daha bir PAYIZ,
Keçib addım-addım bu yaşa gəldim.
Gördüm zəmanənin etibarını,
Yolu birnəfəsə, birbaşa gəldim.

Elə hökm eylədi qolumun gücü,
Hərdən özümlə də eylədim öcü.
Savaşa çağırırdı ömrümün köçü,
Elə bildilər ki, yarışa gəldim.

Məhəbbət olsa da ən şirin yuxu,
Ayrılıq, intizar gətirdi qorxu.
Tərk eləyib getdi dostların çoxu,
Yolları soruşa-soruşa gəldim.

Düşüb bərkə-boşa dayandım yenə,
Son qismət dişini qıcatdı mənə.
Gözlərimdə tora, saçımda dənə,
Üz tutub üzümdə qırışa gəldim.

SİRDAŞ qalmadısa SÖZdən savayı,
Mənə gərək deyil kimsənin payı.
Fəxrəddin, qazanc da getdi havayı,
Tale qismətiylə barışa gəldim.

Önündə

Borcunu ver, gəlmisənsə dünyaya,
Bu millətin, bu torpağın önündə.
Kasıbliğa, ehtiyaca əyilmə,
Möhkəm dayan min ortağın önündə.

Inan, cənnət bu yerdədi kim desə,
Bəxtəvərdir bu yurdu kim sevdise.

Hər budağın yuvası bir evdisə,
Təzim eylə bir yarpağın önündə.

Dar günündə elin vuran qolu ol,
Ədalətin haqqdan keçən yolu ol.
Bir abırın, bir həyanın qulu ol,
Şah olunca beş sırtığın önündə.

Ad-sanın ki, söylənilirdi, deyildi,
Süfrən üstə halal çörək yeyildi.
Deməsinlər Fəxrəddin də əyildi,
Hər əskiyyin, hər artığın önündə.

Keçib

Ömrün sabahına bel bağlamışdım,
Gördüm vaxt azalıb, iş-işdən keçib.
Dedilər sənəin də cənnət payın var,
Demə, gecikmişəm, behiştədən keçib.

Hər itən sorağın sədası qaldı,
Sevginin günahı, xətası qaldı.
Yadımda bir qızın ədası qaldı,
Yolumuz ayrıldı, görüşdən keçib.

Fəxrəddin, danışma olub-keçəndən,
Dönüb qayıdıram əkin-biçəndən.
Mən QÜDRƏT tapanda SÖZün gücündən,
Ömrüm inadımla döyüşdən keçib.

Sənə qayıtdım

Yordu subaylıqda soltanlıq məni,
Dərs verib öyrətdi tənhalıq məni.
Bəxtimə şam tutdu o Xaliq mənim,
Sənə qayıtdım.

Darıxdım təzədən gəlişin üçün,
Yerişin, duruşun, gülüşün üçün.
Qızınmağa sevda günəşin üçün,
Sənə qayıtdım.

Durna sıralanıb göllərə gəldi,
Bahar çəmənlərə, çöllərə gəldi.
Bülbüllər vuruldu güllərə, gəldi,
Sənə qayıtdım.

Bu nə günah idi, nə də möcüzə,
Bu can sovqatıydı Tanrının bizə.
Hicran gecəsindən çıxıb gündüzə,
Sənə qayıtdım.

Adının yanında adımlı gördüm,
Küsüb naz eləyən adamı gördüm.
Köhnə qismətimi, butamı gördüm,
Sənə qayıtdım.

Məhəbbət yuxudan oyatdı deyə,
Yaşadıq, bu da bir həyatdır, deyə.
Fəxrəddin, gedənlər qayıtdı deyə
Sənə qayıtdım.

Deyəsən

*"Sənə evlənməyə qız tapmışıq"
deyən qohumlara*

Hara yozum bu istəyi, həvəsi,
Bir biləydim, bu qız kimi sevəsi.
Bəlkə ona dəyib özgə nəfəsi,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

Subaylıqdan hər sevən pay istəyir,
Amma könlüm özünə tay istəyir.
Neyləyim ki, dostlarım toy istəyir,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

İçimdə bir şübhə bitdi, boy atdı,
Arzularım daşa dəyib qayıtdı.
Hökmü verən mən deyiləm, həyatdı,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

Nahaq canı yandırmışam, yaxmışam,
Bu gözəlin sorağına çıxmışam.
Bir özgəsi qaçıracaq bu axşam,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

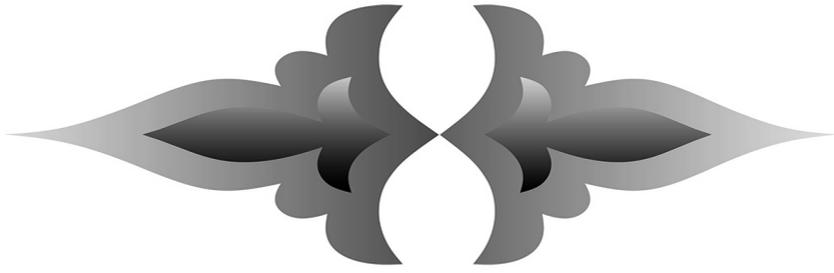
Mənim də bir sevən günüm olacaq,
Bütün dünya onda mənim olacaq.

Bu qismətə kimsə qənim olacaq,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

Bu qız qaldı, heç qızıla dönmədi,
Söz soruşdum, danışmadı, dinmədi.
Eşqinə ki, əyilmədi, enmədi,
Bu qız mənim olmayacaq, deyəsən.

Çağırış

Kömək edin, adamlar, dayaq durun.
İnsanlığın keşiyində oyaq durun.
Ürəksizə ürək olun,
Çörəksizə çörək olun.
Könül verin, qulaq asın dərdlilərə,
Ürəkləri qırılmasın nahaq yerə.
Ehtiyaca qul olana,
Qucağında körpə qalan
neçə-neçə dul olana
kömək edin!
Qoymayın ki, şərəfsizlər,
Tapdalasın yaxşıları,
Anaları, uşaqları,
Kömək edin!
Millət düşüb küçələrə dilənməsin,
Kömək olun!
Zülüm ərşə dirənməsin,
Əl açanda, üz tutanda,
Tanrımızı unutmayın,
Göyə baxın.
Varınızdan pay da çıxın.
Məlhəm qoyun yaralara,
Təbib olan, alim olan - elm budu.
Can deyın, can eşidəsiniz,
Azərbaycan dilim budu.
Körpələrin yuxusunu,
tənha qalan çoxusunu,
qoruyun ki, millət olaq.
Haqqın halal qismətini,
Gözəllərin ismətini,
Qoruyun ki, millət olaq.
Vaxt olub ki, ac olsaq da ər olmuşuq.
Bir olub yurd savaşında, nər olmuşuq.
Basılmayıb ellərimiz,
Yaraq tutub qabar tutan əllərimiz,
Bizi cənnət yurdu kimi tanıyıblar.
Bu torpağı qala kimi, ordu kimi tanıyıblar.
O şöhrəti qoruyun ki, millət olaq.
Hər pisləkdən, yamanlıqdan,
Bu milləti qoruyun ki, millət olaq.
Millət olaq!

SƏFAQƏT CAVANŞİRZADƏ

ACLIQ

(hekayələr)

Ən bahalı it cinsinin küçüyü idi - Anasının altı aylıq küçüyü! Əvvəllər ona heyranlıqla baxardılar. İndi heç kimə maraqlı deyildi. Ana it də ona görə mübarizə apardı, sonunda tab gətirə bilmədi. Həyatla mübarizədə çoxdan iki ayağının üstündə dayanıb qabaq ayaqlarını havada yelləmişdi. Leşinin harda qaldığı sahibinin vecinə olmadı. Olmadı deyəndə, o küçük olanda ona bir maşının pulu sayılmışdı. O pulu bir həftəyə xərcləyirdi. Küçük anasına bənzəyə bilirdi, anası kimi öldürülmək istəmirdi. Bomboş küçədə ondan başqa ins-cins olmayan bir yerdə necə sağ qala bilirdi? Heç kim onu görmürdü!

Gözlərini göyə dikmişdi. Tanrıya dua eləmədi, uçan quşlardan birinin acından çöküb yerə düşməyini gözləyirdi.

Öncə qan iyini ciyərlərinə çəkmək, sonra dişlərinin arasında nazik sümüklərini sındıraraq, ətinin ləzzətlə necə çeynədiyini qulağıyla eşitmək istəyirdi...

Qarnı tox olsaydı, tənhalığını hiss edəcəkdik. Özünə oxşamayan, gözündə bütün itlərdən gözəl dişi arzulanırdı. Dişini qoxlaya-qoxlaya küçüyünün bünövrəsini qoyacaqdı, qarnı tox olsaydı!...

İndi quşu, dişi itdən çox arzulanırdı. Ömürlük razıdır, bəxtsiz ikiayaqlılar kimi tənha qalsın, heç bir dişi it üzünə baxmasın. Offff, cəhənnəm, quş da uçmurdu! Ümidini itirdi, məyus gözlərini göylərdən çəkdi, özündən qabağı görmək istədi. Aman allah, sümük!...

Bəlkə aclıqdan gözünə sümük görünür?! Bir-iki addım yaxına gəldi. Hə, hə!.. Gözləri onu aldatmırdı, ümidi onu tərk etməmişdi. Həyəcandanmı, aclıqdanmı qorxa-qorxa yaxınlaşırdı nemətinə. Gözü

nemətindən başqa heç nəyi, heç kimi görmürdü. Yaxınlaşdı!...

-Az qalıb, bir-iki addım atandan sonra cəsarətə gələcəksən. Hə, çətini addım atmaqdı. At addımını!...

-Aha, eşitdi səsimi, əla!...

-Qaç! - daxilindəki səs ona yol göstərirdi.

Yerişini sürətləndirdi. "O sümük mənim ümidimdir. Hər şeydən əvvəl ümidim!.." - düşündü.

Uzaqdan sümüyə dişlərini göstərdi, ağızının suyu axdı!..

-Az qalıb!.. Az qalıb!.. Yoooooxx!....

İçində baş qaldıran üsyanı onu çökdürdü, ümidlərini gedər-gəlməz elədi. Üç-dörd insan əli sümük üstündə dalaşdılar. Sümük əllərin arasında havaya qalxdı və yoxa çıxdı!...

-Offff!... Amansız insanlar, niyə? Niyə mənim sümüyümə göz dikdiniz? Evinizdəki qızılları, bahalı mebellərinizi, şubalarınızı, bahalı ayaqqabılarınızı niyə yemirsiniz, mənim sümüyümə göz dikirsiniz? Ahhh! Ac qalmamaq üçün illərcə onlar üçün çalışmadınız mı? Onlar üçün müharibə edib, bir-birinizi qanına qəltan eləmədiniz mi? Siz mənə oxşarların hamısını yediniz. Vəhşi heyvanlardan qorxa-qorxa nəslini kəsdiniz, yeməyə heyvan saxlamadınız!.. Ən zəifləri vaxtından tez məhv elədiniz. Heç olmasa, onları yem üçün saxlayardınız, şeytanlar! Qaytarın sümüyümü!.. Qaytarın!.. Yalvarıram, qaytarın sümüyümü!..

Artıq gözləri yumulmuşdu. Bu dəfə əllər onu havaya qaldırdı, özünü yüngül hiss elədi. Onların ağız suyunu eşidirdi. Artıq məğlub olmuşdu. Ətinin kəsildiyini də hiss eləmədi!.. Son!..

Erməni ailəsinin qonağı oldum

Bu gün işğal olunmuş rayonlarımızın birinə; Zəngilana getmişdim. Zəngilandakı ikimərtəbəli evlər üçmərtəbəli olmuşdu. Yollar da əvvəlki deyildi, fərqliydi. Hündür binaların arasında həyət evləri tikilmişdi. Qaldığımız binanın üçüncü mərtəbəsində bizi aparən erməni tərcüməçinin ailəsinin qonağı olduq. Tale elə gətirmişdi ki, uşaqlığımın keçdiyi binada yaşayırdılar.

Deyirəm, "Bu binada yaşamışsınız. İkinci mərtəbəsində. İkinci mərtəbədə kimlər yaşayır?" Sualım yersiz idi, ermənidən başqa kim yaşaya bilərdi?

-Türk ailəsi yaşayır, - dedi, təəccübləndim.

Deyəsən, "türk bizim düşmənimizdir" deyəndə, ermənilər biz azərbaycanlıları nəzərdə tuturdular. Türklərdən də hər il Ermənistanla gələnlər az deyildi. Başqa ölkələrdə onsuz da azəri-erməni işbirliyi olurdu.

Xahiş elədim, türk ailəsinin qapısını döydük. Bizi yaxşı qarşıladılar. Gənc ailədilər. Evdə o qədər də dəyişiklik eləməmişdilər. Çıxmamışdan əvvəl atam təzəlik-cə təmir eləmişdi evi. Öz əlləriylə!...

Mətbəx şəkafimizi necə qoymuşduqsa, elə də qalmışdı. Uşaqlıq xatirələrim yadıma düşdü, gözlərim doldu. Erməni yanımda olmasaydı, əllərimi divarda gəzdirdim, uşaq kimi ağlayardım. Atamın oynamağımız üçün sonradan genişləndirdiyi eyvanda indi türkün uşaqları oynayırdı. Bu mənə bir az təsəlli verdi. Erməni uşaqları qonaq gələndən gələndə oynayacaqdılar.

Qubadlıya da getmək istədim, erməni kimlərlə danışırdı, bilmədim, dedi, növbəti gəlişdə mümkündür. İndi yerlər dolub.

Turist kimi Zəngilanı xeyli gözdüm, mənə pis qarşıla-

yan, sifət edən ermənilərə hirsimi içimdə boğa-boğa göz süzdürürdüm, arxamca erməni dilində nə danışıqlarını anlamırdım, çiyrimi atırdım. Yaxşı qarşılayan ermənilərə isə gülümsəyib, öz dilimdə "minnətdaram" deyirdim. Başqa ölkənin vətəndaşı kimi gəlmişdim, hörmətsizlik etməyə nə onların, nə də mənim ixtiyarım yox idi.

Dəniz necə gedib çıxıb o tərəflərə, bilmədim. Yəqin, ərəblər kimi süni dəniz yaradıblar. Qayaların üstündən keçə-keçə qayıtmalı oldum. Sonra tərtemiz suyuyla məni özünə çəkən dənizə düşdüm, ayaqlarım sərinlədi. Sərhəddə ailəmi saxlamışdılar. Sərhəddəki restorandan uzun zəncir uzanıb yolunu kəsirdi. Zənciri götürüb restoran tərəfə atdım, ətrafımı erməni polisleri necə dövrəyə aldılarsa, özümü terrorçu kimi hiss elədim. Ailəmi yoxladılar, məndən başqa!..

Məni niyə yoxlamadıqlarını soruşdum.

-Sənə inanırıq, pislik edən adama oxşamırsan! - Ermənilərin biri azərbaycanca dedi.

-Guya ailəm pislik edəndir? - Soruşdum.

-Düşmən düşməndir!.. Restoran sahibinin əmrlərini yerinə yetiririk.

-Restoranın sahibi kimdir?

-Azərbaycanlıdır, adını deyə bilmərəm.

Deməyə söz tapmadım. Deməli, məkanın sahibi həmvətənin də olsa, sərhədi keçdinsə, düşmən düşməndir!

İşğal olunmuş rayonlarımızla sərhəd olan rayonlarımızın arasında gediş-gəliş çoxdan vardı. Ölkəmə keçdim və... yuxudan oyandım!!! Bu nə yuxuydu belə?

Qara Gümüş

"Ər yaxşı qadına xəyanət edə bilər, yaxşı əri heç bir qadın itirmək istəməz". Bunu sizə həyatınızdakı ilk kişidən xeyir görməyən, əvvəllər bədbəxt olmuş qadın yazır. "Ərimdən yazmamışdan əvvəl sizə onunla tanışlığımızdan yazmaq istəyirəm. Bizim onunla tanışlığımızın qəribə, bəlkə də mənə qəribə gəlir, maraqlı tarixçəsi var. Onu keçmişdə mənə unudduğumu düşündüyümü tanrının mükafatı kimi qəbul edirəm. Taleyimin natamam hissəsi!... Lazımsız ərimin əlindən, yersiz döyülməkdən canımı o gözəgörməz qurtarıb. Ər dediyim məxluqun acı sözlərini qulaq ardına vuranda da elə bilirəm yayda iylənmiş cəmdəyə qonan milçək vızıldayır.

Bir zamanlar sevgi hissələrinə aldanıb gözüyumulu söndürdüyüm bəxt ulduzumun parlıtısını bir ildən

sonra o mənə qaytarmışdı. Alkaş ərim, yəni Akif şirin vədləriylə, isti sözləriylə mənə qaynımın yarımçıq qalmış ikimərtəbəli evinə qaçırdı. İlk-üç ayı aramızda hər şey yaxşı idi. Mənə "can", "həyatım" deyirdi. Təzə vaxtlar mənə axmaq yerinə qoymağını nəzərə almısaq, əziyyət verməzdi. Hətta bir dəfə gecəyarısı evə gələndə qan-tər içində idi. Nədənə qorxmışdu, bilmədim, boğazında qızartı izləri vardı. Nə baş verdiyini soruşanda "küçədəki itlərdən qaçdığını" söyləmişdi. Ona inanmışdım. Boğazının niyə qızardığını soruşdum - Həyətə girəndə əlimlə boğazımı sıxmışam. Az qala ürəyim ağzımdan çıxacaqdı. - dedi, inanırdı mənə.

Üç ay ərzində yaşadığım yerdə heç bir küçə itinə rast gəlmədiyimi sonralar xatırladım. Ulu tanrım, on-

da necə sadələşən qadın olmuşam. Ərim tikinti şirkətlərindən birində fəhlə işləyirdi. Dörd yüz manat aldığı maaşından mənə, evin xırda-para dolanışığına əlli manatdan artıq pul verməzdi. Hərdən bir iyirmi-otuz manat əlavə etsəydi də bu bəs eləməzdi. Onu başa düşürdüm, maaşı gənc ailə üçün kifayət deyildi. Hələ soyuq aylar olanda, işıq pulu, qaz pulu az qala maaşının yarısına qənim kəsilirdi. Bəzən gecələr də işləyirdi. Gəlmədiyini gecələr əzbər bildiyi sözlər vardı: "İşləməliyəm, pul qazanmalıyam".

Yəqin iş adıyla gecələr evə gəlməyən əri olan mənim kimi qadınlar çoxdur.

Həftələr olub ki, evdə bayquş kimi tək qalmışam. Güzgüdə özüm-özümle danışdıqca bugünəcən görmədiyim səbrimi kəşf etmişəm. O səbrlə də məni dəli kimi sevən Akifin birdən-birə niyə dəyişdiyini incəliyinə qədər düşünmüşəm.

Yaşadığımız yer paytaxtın mərkəzindən çox uzaqdır. İkimərtəbəli evin ikinci mərtəbəsinə çıxan pilləkanlar olmadığı üçün oraya "qumrular yuvası" desək, daha ədalətli olardı. Fərsiz ərimin kefinə göyərçinlərlə əylənmək düşəndə, həyətdə bir küncdə qalmış, yağış suyundan kənarları ovulmuş nərdivanla çıxırdı. Bir gün qabaq məni səbəbsiz yerə döyüb gözümün altını pis günə salmışdı. Hərdən onu dəlixanadan qaçmış dəli hesab edirdim. Sonralarda öyrənmişdim, dəlilik kağızı almaq üçün bir müddət dəlixanada yatdığını!.. Hərbi xidmətdən yayınmaq üçün ağlabatan yol idi... Məni döyməsə sakitləşməzdi. İndi yadıma düşəndə ona gah yazığım gəlir, gah hədsiz kinim olur, bəzən də uşaq kimi gülürəm. Nəyə güldüyümü özüm də anlamıram. Bir gün pilləkanla ikinci mərtəbəyə çıxdı, könlündən göyərçin əti yemək keçirdi. Nə qədər başa salıb izah eləsəm də ki, günahdır, eləmə, xeyri olmadı.

"Sənin nəyinə lazımdır? Sən bişir", dedi. Qarğış yiyəsi olmaq istəmirəm, bişirməyəcəyimi deyəndə, yazıq göyərçinin başını qopardıb qanlı cismini üstümə tulladı, göyərmiş üzümü işarə edib:

-Ona qalsa, sənin qarğışın görə məni çoxdan tutaydı. - dedi.

Belə qəddar adamıydı Akif.

Kişi-kəşi üç kişinin yanında qadına hörmətdən danışardı. Qonşuların əriylə danışanda dəmir həyəət qapısının arxasında dayanıb danışdıqlarını dinləyirdim, ikrah hissiylə gülürdüm. Əslində, Akifi tanıyandan sonra kinayəli gülümsəməyi də, ürəkdən gülməyi də öyrənmişdim.

Birinci mərtəbədə daşlarla hörülmüş bir otaqlı evdə yaşayırdıq. Mətbəxə soyuq dəhlizdən keçməli olurdu. Mətbəxə pəncərə düzəltməyə kişiliyi çatmamışdı. O qədər özündən razı və dünya görüşü zəif bir insan idi ki, bir gün "yekə kişisən, evdə qalanda

həyəət-bacaya əl gəzdir" deyəndə, "kişilik şalvarın altında olur" - iyrenc cavabını eşitmişdim.

Deyəndə ki, "o şalvardan mən də geyinirəm" üzümə sərt nəyinsə dəydiyini hiss etdim. Gözlərimi açanda artıq beton döşəmədə uzanmışdım. Sağ yanağım ağrıyırdı. Bir də o məqamda ayıldım, qızmış buğa üstümə hücum çəkir. Boğulurdum, üzümə yarısa girmiş adamlar kimi şillələrini döşəyirdi. Az qala qulağımın pərdələrini cıran söyüşlərini isə yazmağa dəyməzdi.

İlk döyülməyimin ağrı-acısı keçməmiş, sonrakı aylar müxtəlif bəhanələr səbəb gətirilərək döyülmək, pis-pis küçə söyüşləri ilə təhqir olunmalar adı hallara, ərim üçün vərdişə çevrilmişdi. Neçə dəfə onu öldürmək fikrimdən keçmişdi. Şillə-təpiyinin zərbələri o qədər güclü idi ki, ona da taqətim qalmırdı. Şeytanım da Bakı küləyinə dönmüşdü, bir yerdə qərar tuta bilmirdi, ruhuma güc gəlsin, təkcə mənə gücü çatan onun əlini-qolunu bağlayım.

Kişisiz keçən gecələrimdə yavaş-yavaş qadınlığını da unutmuşdum. Özümü evdə qalmış bakirə qızlar kimi hiss edirdim. Mənimlə yatmırdı, xoş söz deməyi bacarmırdı, başıma sığal çəkməyi də yox idi... Düzələcəyinə ümidim olmadığı üçün ummurdum da!.. Hər gün qabağına yemək qoyanda eyni sualları dilimə gətirməyə qorxduğum üçün, ürəyimdə təkrarlayırdım. "Bu kişi mənə nə üçün lazımdır? Qabağına yemək qoymaq üçün? Oğlunun adam olmadığına məndən çox bələd olan qaynatamın ayda-ildə bir dəfə əlidolu gətirdiyi zənbildəki göy almaları nazik-nazik doğrayıb, üstünə nanə töküüb yedizdirmək üçün? Ya üzüm gilələrini bir-bir artlayıb bir boşqab qabağına qoymaq üçün?"

Axı, bu kişi mənim qadına məxsus bütün hissələrimi oğurlamışdı! Təkcə kişiyyə oxşar görünüşü vardı. Bəzi şeyləri xatırlayanda bu dünyada olmasa da ona bircə dəfə rəhmət oxumuşam. Anasına görə!.. Akifin ilk nifrəti anasından başlamışdı. Evliliyimizin təzə vaxtları idi, sərxoş olanda anasından nifrətlə danışmışdı, tükürpədicə etiraflar eləmişdi.

Uşaq vaxtı çox dəcəl olub, uşaqların içində ən çox döyülən də Akif idi. Anası onu yenə döymüş, hirsli soyumayıb əl-qolunu qalın kəndirlə bağladıqdan sonra yaşadıkları bina evində, kəndirin bir tərəfiylə eyvanın dəmirələrinə düyün vurmuşdu. Uşaq eyvandan sallanmış. Mənə verdiyi sözləri tutmadığı gündən ona inamım itdiyi üçün inanmadım, anasından soruşdum. Oğlunun dediklərini təsdiqləmişdi, üstəlik oğlunun bilmədiyini ən böyük həqiqəti danışmışdı; Mən Akifi doqquz ay bətnimdə nifrətlə böyütmüşəm. Bax ha, Akifdən hamılə qalsan, uşağını sev.

Məsləhətinə gülmüşdüm:

-Elə şey olar? Təcavüz olunan qadın da bətnindəki uşağı sevdir.

Bir müddət susduqdan sonra oğluna nifrətinin səbəbini soruşmuşdum. Cavab çox sadə olmuşdu:

-Birinci uşaqdan sonra vaxtsız hamilə qalmışdım. Aldıra da bilmirdim. Atası imkan vermirdi.

Onda anladım, Akif də bir dəfə ağlayaraq dilinə gətirmişdi; mənim həyatımı anam məhv elədi.

Uşaq olanda bizi də analarımız çox döymüşdü. Anam oxlovla, ya da nar çubuğuyla bir-ikisini ilişdirəndən sonra dincələrdi. Ancaq mənim anam, çoxlarımızın anası övladına səkkizinci mərtəbədə ölümü hiss elətdirməmişdi.

Elə o vaxt dərk edib yaddaşıma yazmışdım; anasını sevməyənlər heç bir qadını sevə bilməz.

Bir gün oğlum olsa, demişəm, ona qadınları və kitabları sevməyi öyrədəcəm. Nədənsə həmişə elə bilmişəm həddindən artıq çox kitab oxuyan kişilər qadın döyməyi özlərinə yaraşdırmırlar, mərhəmətli olurlar, qadınları daha çox sevirlər.

O günü yaşamağa layiq olmadığını, bir oğula ana olmağa haqqım çatmadığımı düşündüyüm günü heç cür unuda bilmirəm. O günü xatırlayanda ona tez-tez inanmadığım cəhənnəmdə yanmağı arzulayıram.

Kapron qabın dibində bir adamlıq axırıncı vermişilləri qızartmışdım. Gəlməyinə az qalib, nə çörək var, nə də qatıq! Gətirəcək əli də yox idi.

Məcbur qalib evimizlə üzbəüz yerləşən marketə getmək üçün küçəyə çıxdım. Borcum otuz manatı keçmişdi. Maaşını alsaydı, heç olmasa, köhnə borcumuzu bağlayardım, təzədən borc götürürdüm. Dua edirdim, marketdə Gültac xalayla məndən başqa heç kim olmasın. Üzümün qaraltıları da hələ keçməmişdi. Həyatımda tərslik olanda birdən olur.

Marketə məndən əvvəl hündürboy, bir az qarınlı, yaddaşım məni aldatmırsa, tək-tük tükləri olan keçəl kişi girmişdi. Niyə yalan deyim, bəxtimdən gileyilmək yerinə, ürəyimdə kişini söydüm. Gültac xalayla salamladıqdan sonra məndən nə istədiyimi soruşdu.

Mənə diqqətlə baxan kişini başımla işarə elədim ki, gözləyə bilərəm. İşarəmi Gültac xaladan əvvəl yad kişi hiss eləmişdi:

-Alacaqlarım çoxdu, xanımı yola salın. - dedi.

Gültac xala mənə baxdı, utana-utana yarım kilo bankada qatıq və iki çörək istədim. Verməyə isə, qəpiyim də yoxdur. Qırmızısiyə Gültac xala yad kişinin yanında üzümü qızartdı:

-Borcunuz getdikcə artır, əlli manata çatıb.

Gözlərimi qurbanlıq qoyunlar kimi döydüm:

-Əlli manat niyə?

-Yoldaşının da borcu var.

Pərt olmuşdum, özümü arsızlığa vurdum, "yoldaşım maaşını alan kimi hamısını verəcək", - deyib onu da, özümü də aldatdım. Aldatdım deyəndə ki, yalan danışdığımı məndən yaxşı bilirdi. Hər kəs ərimin mə-

nə olan hörmətinə bələd idi. Keçən ay qonşunun arvadı mənə xəyanət etdiyini ağzından qaçırtmışdı. Arvad ərimə deməməyim üçün dil-ağız edəndə, ağlına da gəlməzdi ürəyimdən keçirirdim. "Yalansa doğru çıxa... Bir qadın bu yəndəmsizi əlimdən ala, gedərgəlməzə apara..."

Əsəblərim o gün sakitləşə bilirdi. O qadına yazığım gəlsə də, inanıram, mənim kimi cəsərsiz olmazdı...

Valideynlərimin üz qarası olmuşdum, ikinci dəfə el-obanın tənəsini eşitməmələri üçün çəkinirdim, boşana bilmirdim. Heç olmasa, bəxtim üzümə gülər, özünə də xeyri olmayan, ağır daş olub kürəyimə qoyulmuş yəndəmsiz, bəlkə başqa qadına görə də olsa məni boşayardı. Sadəcə arzudur... Bu yəndəmsizin xasiyyətinə başqa qadınlar heç bir ay da dözməzdi.

Mübarizə apara bilmirdim. Sabah bəxtim gətirsə, atam-anam məni bağışlasa, qayıt desə, inanmıram ikinci bir kişiyə qadın olduğumu sübut edə bilim. O barədə artıq öldüyümü düşünürdüm...

Mətbəxdə sınıq stolda oturub, evə gəlməyini gözləyirdim. Hirsimdən ağcaqanadların çılpaq qolumun, ayaqlarımın üstündə uçuşub, özlərinə münasib bildiyi yerdən qanımlı sorduqlarını hiss etmirdim. Gəldi, kefi kök idi. Fişka çalmağından bilirdim. Məni görəni kimi dayandı.

-Sən niyə burda dayanmısan?

Səhərdən o qədər dolmuşdum, az qala birbaşa ağızıma gələni deyər, döyülmək gözümlə qabağına gəldi:

-Elə-belə. Deyəsən, toxsan?!

Əmr formasında göstəriş verdi:

-Yox, acmışam. Mənə yemək gətir. - dedi, evə girdi.

Nifrətlə evə girənəcən arxasınca baxdım. On dəqiqəyə bişirdiyim vermişili, qatığı, doğradığım çörəyi süfrəyə qoydum. Divanda oturub televizora baxırdı.

-Yemək hazırdır.

Vermişilə baxa-baxa stolu çəkib oturdu:

-Bunun əti hanı?

Hirsimdən əsəblərimi cilovlaya bilmədim:

-Əti atam evinə göndərmişəm. - Söz ağzımdan şimşirik kimi çıxdı, dinmədi, heç nə demədi, amma mən dayana bilmirdim: - Maqazindən borca nə götürmüşsən? Kişisən, utanmırsan siqareti borca götürürsən?

Dedim bəlkə əsəbləşər, üstümə qışqırar, vecinə də almadı.

-Yemək duzsuzdu. Əlli manat verərəm, sabah ət alarsan, - deyəndə əsəbdən içim-içimi yedi:

-Əlli elə borcumuzdur. Bəs maaşı alıb hara xərcləyirsən?

-Borcum var.

-Yəqin ona görə üç aydı borc yiyələriylə axşamlar görüşürsən. Vaxt istəməkdən evə gəlmək də yadırdan çıxır.

-Ağ eləmə.

-Maqazindəki arvada demişəm ki, bu ay borcunun hamısını verəcəm. Əlli manat da ver.

Cibindən əlli manatı çıxarıb mənə uzatdı:

-Al, əsəblərimi korlama. Sabah evə bazarlıq elə.

Pul uzatdığı əlini itələdim:

-Heç nə almayacam. Arvada tapşırıcam bir də sənə nisyə heç nə verməsin. Bezdirmisən məni. İyrəndirmisən özündən. İyrəndirmisən.

-Deyəsən, döyülməyin gəlib haa...

-Niyə? Kişi olmağını istəyirəm, ona görə?

Kinayə ilə verdiyim sualımdan sonra yadımda qalan bu oldu; hikkəylə bir əliylə boğazımdan yapışdı, az qala boğulurdum. Divana itələyib, məni altına yıxdı, bu dəfə şillə yox, üzümə, gözümün altına yumruqlarını döşəyirdi. Özümdən gedənəcən vurdu. Gözlərimi açanda əynimdəki paltarlar cırılmışdı, qarnımda ağrılar hiss edirdim. Onunla evləndiyim üçün ilk dəfə ondan çox özümdən iyrenməyə başlamışdım. Artıq əmin idim, düzələn deyildi, mayası nifrətlə yoğrulmuşdu. Qadınının şəhvət hissini öldürən kişidən hansı nəciibliyi gözləmək olardı? Ən qorxduğum vəziyyətdən - təcavüzdən məni qoruya bilmədiyini üçün tanrıya da nifrət edirdim. Məndən üz döndərdiyinə özümü inandırmışdım.

Ağır-ağır pəncərənin başına vurulmuş mismara taxdığım güzgüyə yaxınlaşdım. Üzümə baxdım, zorlanmağımı untdum, səsım batanacan qışqırdım. Var gücümle qışqırdım. Ölmək istəyirdim. Bu istəklə də ölüm fərmanımı vermişdim. Adını xatırlamadığım otuz ədəd dərmanı su içə-içə bir-bir atdım, su qabını mətbəxə aparıb, otağa qayıtdım. Divana uzanıb üstümü nazik ədyalla örttdüm. Eşitmişdim, ölümə yaxın insanı titrətmə tutur, gözünə mələklər görünür. Mələk də görmək istəməirdim... o dünyada kişilərə kef verəcək məxluq kimi ad çıxardıqlarına görə onlara da nifrət edirdim. Gözlərimi yumdum, qorxudanımı, ya həyəcandanımı bilmirəm, ağlamışdım. Deyəsən, ölmək istəməirdim, özümü qurtarmağa da çalışmışdım.

...Dinlərdə bəndənin öz canına qəsd etməsi tanrının bağışlamadığı iki günahdan biridir. İnanın mənə, insan bezəndə tanrı da unudulur...

İlk dəfə o gün günəş şüasıyla gözlərimi açdığımı hiss eləmişdim. İndiyəcən bu qədər həssaslıqla fikir verdiyimi xatırlamıram. O, kəmərinə şalvarının qatmalarından keçirəndə oyandığımı gördü:

-Nə yaxşı gözünü açdı bildin?

Təəccübdən ağızımı açıb bir kəlmə deyə bilmədim. Tərəddüd içindəydim; ya yuxudan ayılmamış-

dım, yuxu görürəm, ya dərmanlar təsir etməyib yaşayıram, ya da doğrudan ölmüşəm, ruhumdu oyanan. Dəqiqələşdirmək üçün gözlərimi dəfələrlə yumdum açdım, yumdum açdım... Bir də gözlərimi yumub açanda yaramazın fişka çala-çala qapıdan çıxdığımı gördüm. Ürəyimdə əzrayılı da fərsizlikdə günahlandırdım. Ondən üzr istəməyini gözləməirdim. İstənilən vəziyyətdə özünü haqlı bilənlərdəniydi. Ölmədiyimi dərk edəndən sonra deyənə-deyənə ayağa qalxdım. Öz-özümə: "Ya gətirilən dərmanlar keyfiyyətsizdi, ya da pişik kimi doqquz cana sahibəm", - düşünürdüm.

Nə olsun, bədənimin, üzümün ağrılarımlı hələ də hiss edirdim.

Özümü ikiqat bədbəxt hiss edirdim. Ölümə də lazımı olan adam deyildim. Yox! Mən ölməliydim. Məcbur da olsa özümü ölümə qəbul elətdirməliydim!...

Qarnımı tuta-tuta, üz-gözümün qanını silməmiş evdən çıxdım. Həyəət çıxanda üzümə şüası düşən günəşə baxdım, baxa bilmədim. Normal insan da günəşə baxa bilmir, sadəcə gözlərimi qıyanda üz əzələlərim məni daha çox incidirdi. Gözüm həyəət qapısının yanındakı köhnə nərdivana sataşdı. Bir nərdivana, bir də ikinci mərtəbəyə baxdım. Asan ölümün yolunu tapmışdım. Nərdivana əl uzadanda qulağıma qəribə səs gəldi. Qapının ağzında nə isə vardı. Elə bildim döyülməkdən qulağım səslər eşidir. Marağım ölmək istəyimə güc gəldi, qapını açdım. Küçük!.. Balaca, yumru gözlərini mənə zilləmiş küçüyə baxmaqdan gözlərim bərəldi. Ağır addımlarla küçüyə çıxdım, yol tərəfə də baxdım, ara məhlələlərə də. Sənəsi cırılmış donumun altında kiminsə çılpaq, göyərmiş bədənim, üzümü görməyi vecimə deyildi. Küçüyünü itirmiş it axtardım, tapmadım. Mən qapıdan uzaqlaşdıqca küçük mən tərəfə gəlirdi. Fikir vermədim, həyəət girdim. Qapını bağlamaq istəyirdim, küçüyün barmağının ucu boyda yumru olan burnunu ayağıma toxundurduğunu hiss elədim. Deyəsən, özüm kimi yiyəsiz mənə pənah gətirmişdi:

-Başdan xarab heyvan. Elə bilirsən mən ölsəm, sənə burda baxan olacaq? Küçədəkilər bu evdə yaşayan əclafdan min dəfə yaxşıdılar. Bilirsənmi, bu əclaf sənəcən bir iti diri-diri doğrayıb? Küçük yox ha, iti. Gəl çıx, heç olmasa, zibilxana eşələyə-eşələyə böyüyəcəksən.

Yerindən tərənəmirdi, mən danışdıqca quyruğunu bulayırdı. Fikir vermədim, nərdivanı götürməyə çalışdım. Bu dəfə küçük ayağıma dolaşdı. İmkan vermədi tərənəm. Hərəkətlərini izləmək üçün diqqətlə baxdım. Deyəsən, ölmək istədiyimi hiss eləmişdi. Birdən-birə yazığım da gəldi ona. Nərdivanı yerə atdım, dizlərimi yerə qoyub küçüyü ehtiyatla qucağıma götürdüm:

-Səni qapıya hansı itin balası atdı? Neçə aydır burdayam, it-zad görməmişəm, axı!..

Dediyimi başa düşənlər kimi gözlərini məndən çəkmirdi. Çox şirin idi.

Qalmışdım iki qərar arasında. Deyirlər, yaxşı adamları qoruyan mələklər olur. Yaxşı adam deyildim, insafən özümü pis insan da hesab eləməirdim. Heç cür ölə bilmirdim, axı mən ölmək istəyirdim. Küçüklə evə girdim. Onu divanın üstünə qoyub stulda oturdum. Özünəməxsus qəribə hərəkətlər edirdi, mən də ona baxırdım. Böyü sə, tükü itə oxşayacaqdı. Rəngi qara idi, tək cə alınının ortası iri xalları xatırladan gümüş rəngindəydi. Məhz o rəngə görə adını da tapmışdım. Bacımğilin saxladığı boz itlərini xatırladım. İtlərinin adını Bozdar qoymuşdular. Küçüyün diş-erkək olub-olmadığını öyrənmək üçün yoxladım, dişiydi. Gülümsədim:

-Adını Gümüş qoyuram. Rənginə-urfuna uyğun da gəlir.

İnanmayacaqsınız, həmin vaxt o itdən də cavab gözləyirdim. Mədəmin quruldamasından hiss etdim ki, mən acamsa, deməli, o da acdır. Cırılmış donumu soyunub qırıq qapısı olan köhnə şkaflın içindən donlardan birini seçib əynimə geyindim. Fikirləşirdim ki, madam öləcəm, yaxşılıq edib öləcəm. Son dəfə yaxşılıq!.. Son dəfə də borc. Akif zəhmət çəkib ödəyər. O zamanlar "canı çıxar ödəyər" deyirdim, ürəyim soyusun deyə!..

Öz-özümə danışanda yerə düşmüş əlli manatı gördüm. "Nə yaxşı borca götürməyəcəm" sevindim. Üzgözümü pudralayıb evdən çıxdım, maqazinə tərəf qaçdım. İndi istəməirdim qonşulardan kimsə üzümü-gözümü görsün. Gültac xala mənə görəndə duruxdu, üzümə baxdı. Elə baxdı ki, mənə yazığı gəldiyini əməllicə hiss elətdirirdi. Məndəki üzə öyrəşdiyi üçün heç nə soruşmadı. Əlli manatı uzatdım, tələsə-tələsə dedim:

- Gültac xala, mənə iki litr süd, bir də çörək verərdin də. Yerdə qalan pulla da borcdan silərsən.

"Yaxşı" - deyib Gültac xala dediklərimi verdi. Aldıqlarımı götürüb evə tərəf qaçdım. Mətbəxdən iri boşqab götürdüm, südü tökdüm. Özümə də bir stəkan süd götürüb həyəət çıxdım, qabla stəkanı yerə qoyub evə qayıtdım. Qucağımda Gümüş həyəət yenidən döndüm. Donumun cibinə əvvəlcədən qoyduğum bir dilim çörəyi götürüb stəkanın içinə tikələrə bölüb atdım. Sonra bir-bir görməmişcə iki barmağımı stəkana salırdım, götürüb yeyirdim. Gümüşə fikir vermirdim, mənim günümdə olduğunu düşünürdüm. Boş stəkanı kənara qoyanda gözüm sataşdı ona. Balaca quyruğunu bulayaraq südü iyləyirdi. İndi dərk eləmişdim, Gümüş küçükdür, it deyil. Görək qayğısına qalasan.

Təzədən maqazinə getməli oldum, uşaq soskası istəyəndə Gültac xala maraqla üzümə baxdı:

-Soskanı neynirsən?

Çiyinlərimi çəkdim, gülümsədim:

-Deyəsən lazım olacaq.

Ən balaca soskanı götürüb qaçdım evə. Mətbəxdə Akifin boş araş butulkaları vardı. Birinin içini yuyandan sonra küçüyün yanına qayıtdım. Qabdakı südü butulkaya boşaldıb soskanı ağızına keçirdim. Gümüş südü içirməyə çalışırdım, indiyə qədər küçük yedizdirməmişdim, itin qabağına yediyimiz ətlərin sür-sümüyünü, köhnəlmiş çörəkləri iki-üç gün vaxtı ötmüş yeməklərə doğrayıb qabda verməyi bilirdim. Gümüş körpə kimi əmirdi sosqada. İlk dəfə o gün ana kimi hiss eləmişdim özümü. Gümüşü də körpəm hesab edirdim. Gülməyin, bədbəxt qadına ağlagəlməz kiçik şeylər xoş hisslər yaşadır. Xoşbəxtlik anlarla olur deyirlərsə, bax, mən o an dünyanın bəlkə də ən xoşbəxt qadını idim. Ölmək çoxdan yadımdan çıxmışdı. İndi mənə küçüyümün harda qalacağı maraqlandırır. Akif ömür boyu razı olmazdı, Gümüş bizimlə eyni otaqda qalsın. Zamanla Gümüşün də onu sevməyəcəyini yaxşı bilirdim. İtlərin hissləri çox güclüdür, gec-tez Akifin "it qatili" olacağını duyacaqdı. Gözüm həyətin bir küncünə yığılmış taxtalara sataşdı. Küçüyü yerə qoydum, axşamcaqan əlimdə mis-mar, çəkiç, mişar ona yuva düzəltməyə çalışdım, bacardım da. İtə yer düzəltməyi rəhmətlik babamdan öyrənmişdim. Sözü düz, o, düzəldəndə izləmişdim, yaddaşımın bir yerində ilişib qalmışdı.

Kələ-kötür düzəltdiyim it yuvasını mətbəxə qoydum. Yay olduğu üçün mətbəx həm isti idi, həm də yağış yağanda keyfiyyətsiz taxtalardan düzəltdiyim ev zamanla ovulmayacaqdı.

Gecə yarısı Akif yenə gəldi. Başım Gümüşə elə qarışmışdı ki, yemək bişirmək yadımdan çıxmışdı. Şükür edirdim ki, toxdur. Akif Gümüşü görəndə kimi səsinə baxsına atdı:

-Bu küçük burda qalmayacaq. Rədd elə gözüm görməsin. - dedi.

Şirin dillə dediyim sözlər də təsir eləməirdi. Axırda diz çöküb yalvardım:

-Hər gün tək dörd divar arasında ürəyim partlayır. Allah haqqı, bugün özümü öldürmək istəyirdim. İkinci mərtəbədən atacaqdım, Gümüş imkan vermədi.

Mən yalvardıqca Akif amansız olurdu. Yalvarışlarımdan sanki həzz alırdı:

-Ad da qoymusan?

Hirsle Gümüşü yerdən götürüb dişli olub-olmadığını yoxladı:

-Bu qancıqdır, balalayacaq, balaları baş-beynimizi aparacaqlar.

Yenə yalvardım:

-Elə olsa azdırırıq. Başa düşürsən, tək az qala halalanam?

Həyətin o başına-bu başına gəzişdikdən sonra gözü pilləkana sataşdı. Bir Gümüşə baxdı, bir də mənə:

-Yaxşı, saxla. Amma bu küçük böyüyüb bala versə,

öldürəcəm. - dedi.

-Aha, yaxşı. - Razi olmaqdan başqa çarəm yox idi.

Sonra məni əliylə itələyib, ağzını-burnunu əy-əyə:

-Sən də özünü öldürüb, məni zibilə salıb eləmə. - dedi, evə keçdi.

Beləliklə, Gümüşlə mənim xoş günlərimiz o gündən başladı. Əvvəlki kimi darıxmırdım, ölməyi düşünmürdüm. Akifin atmacaları da məni qıcıqlandırmırdı ki, cavab qaytarım, bəhanə edib məni döysün. Təkcə valideyinlərim üçün darıxanda təmirsiz hamama keçib ağlayırdım, küçüyüm də hamamın qapısı ağzında uzanıb başını öndən cüt ayağının üstünə qoyurdu, sakitcə mənə baxırdı. Sakitləşəndən sonra Gümüşümü qucağıma götürüb, mən yaşda olan qonşunun təzə doğmuş gəlini körpəsini həyətdə gəzdirəndə qapı ağzında ona baxardım. Əvvəllər bir az paxıllıqdan, bir az da qərəzli baxardım ona. Məndən asılı hisslər deyildi. Gümüşdən sonra o hissləri də itirmişdim.

Hansı gün olduğunu xatırlamıram, günorta Akif evə tez gəlmişdi. Gecələr gəlməməyinə öyrəşdiyim üçün gözləməirdim. Əsəbiydi, yemək vermək istəyirdim, qapını kobudluqla üzümə çırpdı. Gümüş də, mən də qorxmışduq. Gümüş küçükfason hürməyə başladı. Akifin içəridən kükrəyən səsinə eşitdim:

-O küçüyün səsinə kəs, yoxsa durub ikinizin də meyidini sərəcəm.

Pişik cəldliyi ilə Gümüşü yerdən götürüb, küçəyə qaçdı. Həyatımın mənası necə titrəyirdi!.. Bir az keçəndən sonra qapını astaca açdım, barmaqlarımın ucuyla evə girib stolun üstünə qoyulmuş mobil telefonunu götürüb həyətdə çıxdım. Anamın nömrəsini yığırıdım. O günəcən həyəcədən, qorxudan ağlamaqdan danışa bilmirdim. Evdəkilər də hər dəfə hıçqırtılardan mənim olduğumu bilib telefonu üzümə adboy verirdilər. Telefona anam cavab verdi:

-Alo

Axırıncı dəfə anamın səsinə iki ay bundan əvvəl eşitmişdim:

-Ana, mənə Şəbnəm.

Anam səsimi eşitməyinə şad olmamışdı:

-Nədi, niyə zəng eləmişən?

Bilirdim, üzüm yox idi, yenə də bəxtimi sınađım:

-Mənə kömək edin, ana. Vəziyyətim yaxşı deyil.

Anam qışqırdı:

-Onu qaçmamışdan əvvəl fikirləşmək lazım idi. Öz cəzandı, özün də çək. Biz səni silmişik. Yoxsan bizim üçün. - dedi.

Uzun müddət ürəyimdə saxladığlarımı bir-iki cüm- ləyə sığışdırmağa çalışdım:

-Axı ana, sizdə də günah oldu. Qoymadız nişan- lım. Qoymadız tanıyım onu.

Anam on beş-iyirmi saniyə susdu və telefonu üz-

mə adboy verdi. Məyus olmuşdum, yenə də ümidimi itirmədim. Sanki görünməz bir varlıq mənə deyirdi ki, Şəbnəm, səbr elə, qurtulmağına çox az qalıb.

Günü-gündən Gümüş də böyüyürdü, onunla bə- rəbər depressiyadan kökündən kəsdiyim saçlarım da uzanmışdı. Bir il keçmişdi. Yenə yay idi. Gümüş əmə- li-başlı tüklü it olmuşdu. Özü də iri it, iki ayağı üstünə qalxanda boyu boyuma çatırdı. Bütün günü yanımdan ayrılmırdı. Birlikdə xoş anlar yaşayırdıq, əylənirdik. Deyəsən, evin üstündəki qumrular da, göyərçinlər də bizə qoşulurdu. Sözləşmişlər kimi Gümüşlə günortalar məzələnirdilər.

İtlərin ağıllı olduğunu da Gümüşdə görüb bilmiş- dim. Təkcə uzağa atdığım taxtanı mənə geri gətirdiyi- nə görə yazmıram.

Gümüşəcən ya bütöv, ya da bir üzünü gizlədən aya, yarısı çox pırıldayan, yarısı gözlərini qıyıb diqqətlə ba- xanda cüzi görünən, bəzən də havada uzun müddət sü- zə-süzə yoxa çıxan ulduzlara ağac kötüyünün üstündə oturub diqqətlə baxmamışdım.

Gümüş parlaq qaranlığa baxıb nə düşünürdü, bilmi- rəm. İt dilini özüməməxsus öyrəndiyim üçün bilməyə- cəkdim də. Mən dua edirdim. Tanrıdan ailəmin adın- dan bağışlamasını xahiş edirdim. Yalvarmırdım, sadə- cə çox istəyirdim.

Ona biganə olan ürəyimi qazanmaq üçün Akif çox yalvarmışdı. Onun yalvarışlarını sevmişdim. Məni sev- diyinə inandırmışdı yalvarışları. Əsl simasını tanıyan- dan sonra anlamışdım, yalvaran insanlar sevmir, sevən insanlar ürəklərini alçaltmamaya üçün qürurlu olurlar.

Duzlu suyla adi suyu iylə seçməyinə də başqa cür heyran qalmışdım. Nə yeyirdimsə, onu da yeyirdi. İn- san deyildi, insan kimi mənə qayğı göstərirdi; özünə- məxsus qərribə hərəkətlər edirdi, gülürdüm. Bir dəfə gülə-gülə hıçqıraraq ağladım, yenə dolmuşdum. Adam kimi başa düşürmüş kimi diqqətlə mənə baxırdı. Dizlə- rimin üstündə oturub əppəsi əlindən alınmış uşaq kimi ağlayırdım. Mənə yaxınlaşdı, üzümdən axan gözümün duzlu yaşını yalamağa başladı. Bu dəfə də ağlayışım gülüşə çevrildi. Gülə-gülə: "Eləmə, Gümüş", - dedikcə qızıışdı. Kürəyimi yerə sərib üz-gözümü yaladı. Birtə- hər ayağa qalxdım, mətbəxə qaçdım. Dolu vedrələrdən birini götürüb digər əlimlə dostuma su çiləyirdim. Gü- müşün hürüşündən necə şən olduğunu görürdüm. Gö- yərçinlər də bizə qoşulmuşdu. Yorulandan sonra birlik- də hamama keçdik. Öncə Gümüşü çimizdirib məhrə- bayla quruladım, sonra soyunub bir-neçə dəqiqə su al- tında qaldım. Yaşıl işığa bənzətdiyim sevgimin məni xarabalığa gətirib çıxaracağı ağıma gəlməzdi. Akifin yaraşığına, şirin dilinə aldanmışdım. Bəlkə də on qa- dından ikisi onu bəyənəmizdi, əgər ilk baxışdan adam tanıya bilsəydilər. Onda da mənə görə köks ötürər, Akiflə üz-üzə gəlməmək üçün yollarını dəyişərdilər.

Yox, qısa dönmüş ilk baharımda ağacdan ayaq altına düşmüş əzik yarpaq olmamalıydım. Mən aciz deyildim. Tək də deyildim. Gümüş də var, onu mənə göndərən yaradan da. Hiss edirəm, o da mənimlədir. Uşaqlıqda yaşadığı travmaya görə psixoloji problemlər Akifin ruhuna kök salmışdılar. Hər şeyin ana bətnində başladığını, ana sevgisi hiss etmədiyini ondan bir-iki dəfə eşitdiyim üçün bəzən ona yazığım gəlirdi, qınamırdım. Yenə də qəti qərar vermişdim. Boşanmalıydım. Vəssalam!...

Bir dəfə sevgidə aldanmışam deyər gəncliyimi ömür boyu qurban verə bilməzdim. Valideyinlərim məni bağışlamasın, qəbul eləməsin, razıyam. Bu həyatım boyu təslim olub kölə olmağım üçün səbəb deyildi. Boyun əyməməyi, heç nədən qorxmamağı bir il gözümün qabağında böyüyən Gümüşdən öyrənmişdim.

O an dünyanın yükünü daşıyacaq qədər güc, inam gəlmişdi canıma.

Tez-tez səhərlər Gümüşü küçəyə buraxırdım ki, sərbəst olsun. O gün də elə elədim, küçəyə çıxması üçün qapını açdım. Gümüş çıxanda Akif həyəətə girdi. Həmişəki kimi salamsız-kəlamsız sözə giriş elədi:

-Sənə iş tapmışam, işləyəcəksən.

Təəccüblənmişdim:

-Nə işi?

-Xadimə işləyəcəksən. Dostumun ofisidir. Maaşını da aybaay mənə verəcək.

Akifin qəddar, şərəfsiz olduğunu bilirdim, ancaq qadın belindən pul yeyəcək qədər alfons təsəvvür eləməyirdim:

-İşləməyinə işləyəcəm, söhbəti yox. Gümüş də, özümə də baxan lazımdı. - dedim. Qərarımı deməyə cəsarətimi topladım. - Bizim münasibətlər düzələn deyil, Akif, boşanmaq istəyirəm.

Üstümə qışqırdı:

-Heç vaxt. O gün özünü ölmüş bil.

Onun üstümə qışqırmağını gözləməyirdim, küçənin o başından eşidən Gümüşün heç xoşuna gəlməmişdi. Küçədən evə tərəf qaçmağından bildim. Mənim kimi Akif də başa düşdü ki, evə vaxtında qaçdı, evə girməyiylə, qapını örtüb bağlaması bir oldu. Gümüş qapını cırmaqlayırdı. Qabağını mən də ala bilmirdim:

-Gümüş, qızım sakitləş. Gümüş!...

Akif içəridən qışqırırdı:

-Onu bağla, ya da hamama sal, çıxacam evdən.

Gümüş əvvəlki kimi gücüm çatmırdı, bəxtim gətirmişdi, sözümə baxırdı:

-Gümüş, hamama qaç, tez ol.

Gümüş tez-tez bu göstərişi verdiyim üçün dediyimi elədi. Hamama qaçanda qapısını bağladım. Akif qapını açdı, boğazımdan yapışdı:

-Mən gələndə zibilini ağaca zəncirlə bağlanmış görürəm. And olsun, öldürərəm onu. Vallah-billah öldürərəm.

Xasiyyətimə bələdsən. Özün də aqlını başına yığ. Bu evdən ancaq meydın çıxar.

Əlini çəkəndə öskürdüm, başımla dediklərini edəcəyimi bildirdim. Həyətdən çıxanda dəmir qapısını çırpdı. Gümüşü ancaq axşam zəncirlə ağaca bağladım. Akif də tez gəlmişdi, evləndiyimiz gündən bu günəcən ilk dəfə evə alış-veriş eləmişdi. Qapıdan girməmiş mənimlə xoş salamlaşdı, uzun müddətdən sonra ilk dəfə üzümə gülümsədi, mənə baxanda gözləri parıldayırdı. Gümüş Akifi görə kimi üstünə hüddü, zənciri qırmağa çalışırdı. Akif mənim üzümdən öpəndə hər şeyi başa düşürmüş kimi səsini kəsdi, quyruğunu oynatdı. O da mənim kimi təəccüblənmişdi. Deyəsən, Akif qoluma girdi, məni evə kimi aparmağa çalışırdı:

-Gümüş də, özümü də ət almışam. Ürəyimdən kartofla toyuq qızartması keçir. Bişir, hamımız yeyək.

Birdən-birə dəyişilməsinin səbəbini soruşmasaydım, ərim olmayacağından şübhələnəcəkdim:

-Akif, günəş birdən-birə hardan çıxdı? Səhər az qala məni boğurdun, indi başqa cürsən.

Akif üzümdən təzədən öpdü:

-Boşanıram deyəndə çox utandım. Elə bil ağıllanmışam. Nədir? Narazısan?

Cavab vermədim. Aldığı meyvələri yudum, istədiyi yeməyi bişirdim, birlikdə yedik. Gümüş də yediyimiz toyuqdan verdik. Sözü düzü, Akif öz əlləriylə verdi. Fikirləşirdim ki, gecə evdə qalar, mənə ilk dəfə toxunduğu kimi toxunar, yanılmışdım. Həmişəki bəhanələri eşitdim:

-İşim var. Gecə məni gözləmə. - Çıxdı, qapını bağladım, evə girmək üçün Gümüşün boynundakı zənciri açdım, bu gecə də Akifi əvəz elədi, mənimlə birlikdə yataqda uzandı. Tənha, zülmət gecələrimin həmdəmi olmuşdu Gümüş. Sevimli itimin yumşaq tüklərini sığallayar, gələcəyi haqqında düşünürdüm. Mənim kimi dişi idi. Hansı itlə həyatını birləşdirəcək, maraqlıydı. Düşüncələrim sizə gülməli gələ bilər. Gümüşümün ömür boyu bir itlə münasibət qurmasını istəyirdim. Tez-tez erkək itlər dəyişməsinə arzulamıram. Onun sahibəsiydim, həyatına görə narahat olmağı özümə borc bilirdim.

Gümüşü küçəyə buraxanda bir saat fırlanıb evə qayırdı. Günorta olmuşdu, Gümüş qayıtmamışdı. Narahat olmuşdum. Akifin dünənkə dəyişikliyinə bel bağlamırdım, gecə anlamışdım, itin qorxusundan edirdi. Yalnız bircə dostum vardı; mən danışanda dinləyən, ağlayanda üzümü güldürmək üçün yüz oyundan çıxan Gümüşüm vardı. Üstəlik, o bizə gələndən nə döyülürdüm, nə də söyülürdüm. Düşünürdüm, o da atıb getdi məni. Həyətin ortasında ağac kötüyünün üstündə oturub hıçqıraraq ağladım. "Yenə tək qaldım" fikirləşirdim ki, bu zaman əllərimin üstünün islandığını hiss elədim. Gümüş idi, əllərimi, üzümü yalayır. Sevindiyimdən onu

qucaqlayıb ağladım. Akifi qapının ağzında gördüm. Mənə işarə edirdi ki, itin boynuna zəncirini bağlayım. Bağladım, qarıya yaxınlaşdım:

-Gəl.

Məndən niyə ağladığımı soruşanda, araq iysi məni vurdu, yenə içmişdi:

-Anamgil yadıma düşüb. - Dedim, susdu. Nahar yeməyini vermək üçün mətbəxə keçdim, icazə vermədi. -Toxam, işdə yemişəm. Bir az yatacam. Nə əcəb qonşularla söhbət eləmirsən? Hamısı küçədedir.

Düzü, könlümdən keçmişdi:

-Düz deyirsən. Onda mən gedirəm. Lazım olsam çağırarsan. - cavabını verdim.

-Yaxşı! - Evə keçdi, mən də küçəyə çıxıb qapını örttdüm.

Bir saata yaxın qonşularla, Gültac xalayla söhbət edib evə qayıtdım. Gördüyüm mənzərə məni dəhşətə gətirmişdi. Gümüş yerə uzanmışdı, hərəkətsiz idi. Ağzında köpük vardı, Akif başının üstündə əliqanlı dayanmışdı, zəfər qazanmış adamlar kimi duruşu birdən-birə məni qorxutdu. Yerdə xırda tikələrə bölünmüş ətlər gördüm. Səsimi yüksəltdim, sağ yanağıma dəyən yumruq zərbəsindən yerə sərildim, ağrıdan qışqırmağa başladım. Akif qapını arxadan bağladı ki, qonşulardan heç kim köməyimə çatmasın. Şalvarından kəmərinə çıxartdı, zərbəsinin ağırlığını hiss etməyim üçün dəmir tərəfiylə məni bir-neçə dəfə vurdu. Bu dəfə Gümüş onun üstünə hüzməyə başladı, amma hürüşü zəif idi. Ətə nəysə qatmışdı, yedikdən sonra itdə itlik qalmamışdı. Kəmərlə iti də vurdu. Hirs soyumadı, kənardə yığılıb qalmış taxta parçalarının birini götürüb Gümüşün başına var gücüylə zərbələr endirdi. Səsim çıxmırdı, çıxarda bilmirdim, eləcə ağlayırdım. Qonşulardan qapını döyənələr oldu, sonra nə oldu bilmədim, qapını döymədilər. Gümüşün də səsi daha çıxmırdı. Huşumu itirmişdim, gözlərim hər yeri bulanıq görürdü. Gümüş səsinə kəsəndən sonra Akif bu dəfə taxtayla ayaqlarıma vurdu. Akif içəndə özündən asılı olmurdu, vəhşiləşirdi, şirə-pələngə dönürdü. Yarışa qoşulan adamlar kimi, görsün mənim ayaqlarım tez qırılır, ya taxtası... Onsuzda bir-iki zərbədən sonra heç nə hiss eləməirdim. Ancaq qulaqlarıma it hürüşmələrinin səsləri gəldi. Ondan sonra Akif məni vurmağı dayandırdı. Bizim divarın dibləri torpaq idi. Bir-neçə dəfə Gümüşün torpağı eşələyə-eşələyə küçəyə çıxdığının şahidi olmuşdum. Akif əsəbləşməsin deyərək hər dəfə də bellə torpağın üstünü hamarlıyırdım. Güclə gözlərimi açdım, əclaf əlindəki taxtayı çoxdan atmışdı. Ayaqlarımı hiss eləməirdim, o qüvvəni hardan tapdım bilmirəm, sürüyərək Gümüşə tərəf çatıb boynundakı zəncirini açdım. Uzun müddədən sonra ilk dəfə Gümüşə yalvarmışdım, gözlərini açsın. Başımızın üstündə qara it dayanmışdı, Gümüşü yalayır. İt hürüşlərini eşidirdim. Hürüşmələr gələn isti-

qamətə başımı güclə çevirdim, gördüyüm mənzərə qarşısında donub qaldım. Akif pilləkənlərlə ikinci mərtəbəyəcən qalxmışdı, aşağıda bir-neçə küçə iti yuxarı hürüşürdülər və getdikcə itlərin sayı çoxalır. Gümüş kimi küçədən torpağı eşələyib məhləyə girmişdilər. Gümüş qara itin qoxusunu almışdı çox güman, gözlərini açdı. Daha heç nə xatırlamadım.

Gözlərimi açanda xəstəxanada, başımın üstündə anamı və bacımı gördüm. İkisi də ağlayırdı. Onları görəndə gözlərim doldu. Məni tək qoymamışdılar. Bütün bədənim ağrıyırdı. Anam başıma sığal çəkirdi. Qarşımdakı insandan gözlədiyim ilk sevgi əlamətiydi başıma sığal çəkilməsi.

Anamgillə hal-əhval tutduqdan sonra bacım dedi ki, bəs, qonşu oğlanları hasarı aşıb qapını açıblar. Anamgillə də nömrəsini qaynatamdan istiyiblər. Akifi soruşmaq ağıma da gəlmirdi. Bacım anamın üzünə baxdı, anam başıyla işarə edəndə, dedi ki, göyərçinlər ikinci mərtəbədə Akifin başı üstündə uçuşublar, o da içkinin təsirindən özünü itirib, ayağı nəyəsə ilişib aşağı düşüb. İtlər hərəsi bir yerdən onu parçalayandan sonra sakitləşiblər.

Bacım davam edə bilmədi, yenə anamın üzünə baxdı. Özüm soruşdum:

-Ölüb?

İkisi də başıyla təsdiqlədi. Anam gözünün yaşını silirdi.

Tərpənmək istəyəndə ayağımı hiss eləmədim:

-Mən niyə ayağımı hiss eləmirəm? - qorxaraq soruşdum.

Bacımla anam məni sakitləşdirdi; Sümüyüm ciddi zədələnmişdi. Sağalacaqdım, sadəcə uzun müddət müalicə lazımdı və səbrli olmalıydım. Həkim də onların dediklərini təkrarlayandan sonra sağlamlığımla bağlı narahatçılığım qalmadı.

Gümüş də sağ idi. Yeznəmizin qardaşları onu baytara aparmışdılar, yaralarını həkim sarımsıydı. On beş gün həkim nəzarətində qaldıqdan sonra bacımgil evlərinə apardı. Mən də iki ay xəstəxanada yatmalı oldum.

Artıq bədbəxt günlərimin üstündən beş il keçib. Mən ikinci dəfə ailə qurdum. Bu dəfə də seçimi özüm eləmişdim, yalnız valideyinlərim razı olandan həyatımızı birləşdirdik. Gümüş də, onu qoruyan qara it də - adını Bozdar çağırırdıq, dörd balaca küçükləri də bizimlə birlikdə; mən, yoldaşım və qızımızla yaşayırdıq.

Hərdən qumrular üçün çox darıxıram. Gizlətməyəcəm, bəzən "kaş Akif yaşayardı", deyirəm. İllər kinli olmayan insana pis şeyləri tez unutturur. Akif də, onu az pul qazandığı üçün fürsət düşdükcə təhqir edən anası da başa düşmədilər. Mən onu xoşbəxt etməyə çalışsan qadın idim. O, isə başıma adi sığal çəkmək istəyən kişi də olmadı!... Olamımadı...

İNTİZAR NƏBİYEVƏ,
*publisist, ali dərəcəli, metodist müəllim, "XXI əsrin
tanınmış maarifçisi", Beynəlxalq Müsəbiqəsinin qalibi.*

ELEGİYALAR

*(32 yaşında dünyasını
dəyişmiş qaynım gözəl,
nakam Rahibimizin əziz xatirəsinə)*

Atam tutmur əlimi,
Anam bilər dilimi,
Tez çağırın elimi,
"Rahib" deyib ağlasın,
Sellər kimi çağlasın...

Günəş olub saçmışam,
Dağ-dərələr aşmışam,
Qəfil durub çəşmişəm:
Ölümdü Bu?! Nədi Bu?!
"Bu"nun adı Əzrayıl,
İnsana olub mayıl,
Mən qaldım hayıl-mayıl.
"Əcəl atın min!"dedi,
Qurd oldu, məni yedi.

* * *

Görsün bais balasından,
Nahaq saldı məni dərədə.
Ömrüm oldu ahu-zarda,
Ürəyimsə qəm-kədərdə.

Bir qərinə yaşadım mən,
Gərçi yüz il yaşayardım.
Həyat eşqin gənc qəlbimdə
O dünyaya mən apardım...

* * *

Əcəl yeli köhlən atın,
Tələs-tələs, minib çapdı.
Uzun-uzun yollar keçdi,
Axır səni çalıb qapdı.

Sən günahsız məsum körpə,
Nə etmişdin, neyləmişdin?
Kimə zülüm eyləyərək
Bağrın başın teyləmişdin?

Əzizlərin ha əlləşdi,
Əzrayılı yıxammadı.
Sən fəqiri, sən zəifi
Qart əllərdən alammadı.

Qəmgin-qəmgin oturaraq
Köks ötürüb ağlayıram.
Bu dağların ətəyində
Sənə matəm saxlayıram!..

* * *

Hamı arğın, hamı yorğun...
Bu kənd çoxdan uyuyubdu.
Qalın geyib oturmuşam:
Hava bir az soyuyubdu.

Ətraf səssiz, evlər işıq...
Yada düşür xatirələr.
Qanad çalıb oda çırpır
Özün yazıq pərvanələr.

Sən yarımçıq həyatında
Pərvanətək yandın oda,
Allahını çağırdın hey,
Qurtarmadı səni o da.

Uyudunmu, körpə, indi?!
Qurtuldunmu sən əzabdan?!
Ruhi şadlıq diləyirəm
Sənə Qadir, tək Allahdan!..

* * *

Güzgüyə baxdım,
Yaşlı gözümü çəkdim.
Kədərə bürünüb,
Qəmlə sürünüb
Ölümü çəkdim.

16 .08.2003.

Qara dəniz

(nəvəm Dənizə)

Qara dəniz, Qara dəniz,
Nə gözəlsən, Qara dəniz?!
Sahilində bir qız gördüm:
Qaşı qara, gözü qara,
Özü qarabəniz -
Adı da Dəniz!
Qara dəniz, Qara dəniz!..

İyul, 2017, Türkiyə

Getmə, ana

(ana nəvazişindən məhrum
körpələrin dilindən)

Bizi qoyub
getmə, ana,
ayaq saxla!
Bu yol səni
yoracaqdır.
Həyatının gözəl anın
boş xəyallar
pozacaqdır!
Nə etsən də,
neyləsən də,
istəməyən hər sözünü
yozacaqdır.
Vallah, ana, bu gedişin
hər an bizi
külək kimi
qovacaqdır.
Ola bilsin
bir gün, ana,
sənə olan sevgimiz də
tufanlara tabe olan
çinar kimi
öz kökündən
yerli-dibli
qopacaqdır!
Qopacaqdır!

Sentyabr, 2017.

RƏFİQƏ MƏMMƏDOVA

(hekayələr)

TƏZƏ GƏLİN

Həyatda bir çox qəribə hadisələr baş verir. Bu gün bir hadisə məni çox dilxor etdi, həm də qəzəbləndim, ancaq bir az sakitləşdikdən sonra qonşumuz Şükür babanın "necədir sənin üçün" məsəli yadıma düşdü. Mən evə daxil oldum. Hamı məni gözləyirdi. Şükür baba burada olmasa da söhbət ondan gedirdi. Rahilə çay süzüb mənim qabağıma qoydu və üzünü mənə tutub dedi:

-Şükür baba özündən otuz beş yaş kiçik bir qızla evlənidir. O da ki, bicin biri imiş. Kişinin evşiyini ələ keçirmək istəyir. Yazıq kişinin başına dəhşətli bir oyun açıbdır. Bu qız utanmadan ZAQS-a gedibdir, mollaya kəbin də kəsdiribdir. Yəqin soruşacaqsınız ki, bəs bu işə ZAQS-da necə baxıblar? Hə, xəbəriniz olsun ki, qızın yaşı iyirmi-ni keçəndən sonra onu sorğu-suala tutmurlar. Neçə yaşlı adama gedir-getsin.

Zahirə onun sözünü kəsdi:

-Rahilə, mən uşaq-zad deyiləm, sən mənə nağil danışma.

-Nağil niyə danışırım, bacı. Mən eşitdiyimi, gördüyümü sənə danışırım. Bir də elə bilirsen ki, Şükür babanın gənc arvadı ona qulluq eləyir?

-Bəs onda niyə ona ərə gəlibdir? - Rahilə seyrək, qəşəng qaşlarını qaldırdı.

-Onda düş üçüncü mərtəbəyə, onların qapısını döy və Şükür babanın halına bax.

Zahirə üçüncü mərtəbəyə düşdü və ona tanış olan qapının zəngini basdı. Qapıya otuz yaşlı bir "qız" - evin təzə gəlini çıxdı.

-Şükür əmini olar?

Səsə Şükür əmi yerindən qalxıb ağlaya-ağlaya qapının ağzına gəldi. Biri bərəlməmiş, o birinin də qapağı enmiş gözlərini Zahirəyə zillədi. Zahirə onun qızı ilə dost idi, uşaqlıqdan bir yerdə böyümüşdülər. Onun qızı indi başqa şəhərdə yaşayırdı. Arvadı isə vəfat etmişdi. Zahirə "validol" damcısının qoxusunu duyub qeyri-ixtiyari olaraq geri çəkildi. Şükür baba dilləndi:

-Qızım, bir dayan görüm. Başıma çox pis bir iş gəlibdir. Bununla nigah kəsdirdim. İndi üçotaqlı mənzilin otaqlarından birini özümə götürmüşəm, ikisini ona vermişəm. ancaq yenə də günüm qaradır...

Zahirə cəld geri çəkildi, bu zaman o, təzə gəlinin boyalı sifətinə bir yumruq ilişdirməkdən özünü güclə saxladı. Hirsindən onun bədəni sanki od tutub yanırdı. Tez evlərinə sarı yüyürdü.

Rahilə bu zaman heç bir şey olmamış kimi Zahirənin qabağında dayanıb gülümsəyirdi.

-Həə, nə oldu?

-Bu həyasız qız yazıq kişinin iki otağını əlindən alıb, ona o biri otaqlara keçməsinə qadağan edibdir. Onu məhkəməyə vermək lazımdır...

Bir neçə gündən sonra məhkəmə Şükür babanın şikayətinə baxdı. Təzə gəlinin dərslərini verdi...

Mən qıza yaxınlaşıb Şükür babanın öz sözü ilə xəbər aldım:

-HƏ, necədir sənin üçün, "təzə gəlin?"

Mənim bu sözümə hamı, Şükür babanın özü də güldü.

ŞƏFƏQ MÜĞƏNNİSİ

Günorta çağı idi, şikayətçilər qəbul otağında əyləşib bir-biri ilə söhbət edirdilər. Hər dənbir qapını aralayıb içəri boylan adamların tanış üzlərini görürdüm. Onları qəbul edib gücüm çatan qaydaya salırdım. Narazı baxışlardan min dəfə ah çəkməyə məcbur olurdum. Öz işinin məsuliyyətini başa düşməyənlərlə qarşılaşanda özümü itirirdim, sanki sözlərini eşitmirdim, işarələrini başa düşmürdüm. Onlara baxanda ürəyim ağrıyırdı.

Qardaşimgildə yaşayırdım. Qardaşimgil deyəndə, atamdan qalma üçotaqlı evin bir otağında qalırdım. O gün maşından düşüb hasarın dibi ilə evə tərəf gedirdim. Qardaşımın arvadı qonşu ilə söhbət edirdi. Nədən danışdıqlarını bilməsəm də tez-tez adımın çəkilməsini eşidirdim. Başları qarışıq olduğundan darvazadan içəri keçdiyimi görmənilər. Səs ucaldı. Qonşu deyirdi:

-Baldızın evin ağasıdır, bir sözü iki deyil, bunun axırı necə olacaq. Ərin, uşaqların da onu çox istəyir, sənə qara fəhləsən, bir qəpiklik hörmətin yoxdu. Üzgözündən də zəhrimar yağır. Hər işinə bir mız qoyur. Gözəldi deyə lap göylə gedir.

Qardaşımın arvadı Zöhrə də elə bil bir haya bənd imiş. Gülə-gülə:

-"Ərsiz qız çiçək kimi kökü üstə quruyar" - atalar sözünü eşitməmişəm. Tək adamdı. Çəkib yeyirəm onu. Bu gün-sabah qocalacaq, var-dövləti bizə qalacaq. Qocalanda ona kim baxacaq! Dərdim yox idi, ona havayı qulluq edəm! - dedi.

Taleyin işinə bax! Onlarda yaşamağım özümə ziyan imiş. Yüngül qazanca münasib adam imişəm. heç vaxt heç nədən narahat olmayan gəlinimiz öz xeyrini yaxşı bilirmiş. Sözü bax, "çiçək kimi kökü üstə quruyar" - deyir.

Həyətdə qoyulmuş stolun arxasında oturub ətrafa göz gəzdirdim. Sənəm göynədi, sanki güclü bir külək nəhəng ağacın sıx yarpaqları arasından keçib xışıltı saldı, köksüm xışıldadı, özümü itirdim. Elə bil huşsuz oldum, ayağa qalxa bilmədim və uzun müddət ildırım vurmuş kimi oturdum. Eşitdiklərim nə qədər dəhşətli, nə qədər acı idi.

Gözlərim kimisə gəzirdi, tərs kimi uşaqlar da həyətdə yox idi ki, başımı qatım. Özümü itirdiyimdən nə edəcəyimi bilmir, xəyala dalır, tez-tez ah çəkirdim. Qayğımın, hörmətimin, diqqətimin, məhəbbətimin bundan ibarət olduğunu düşündükcə varlığım buza dönürdü. Məni titrətmə tutdu, qəhər boğdu. "Təkəm, tək-tənəhayam" deyə öz-özümə təkrar edirdim, - özümle tək-tənə. Ayılmaq vaxtı deyilmi? Bəli, vaxtıdır! Qəlbim alovlandı, qor altında yandım, təhqir olunmuşdum. Təzədən ətrafa göz gəzdirdim. Hər tə-

rəfdən daş qəlbli insanların qara kölgələri üstümə gəlirdi. Onun sözləri məni sarsıtmışdı, nə fikrə gəlmək istədiyimi bilmirdim. Otuz beş yaşımın olmasına baxmayaraq, ailə məsələlərindən başım çıxmırdı, aciz idim.

Qonşu deyirdi:

-Baldızın həyətdə oturub, get, çörəyini ver.

Gəlinimiz üzünü mənə tərəf çevirib güldü, daha da qəzəbləndim. Onun sifətinə ilk dəfə diqqətlə baxdım. Deyəsən, baxışlarım ona hər şeyi dedi.

Səhər tezdən darvazadan çölə çıxanda sürücünü görmədim. Sevindim. Cıgırla düz idarəyə tərəf üz qoydum. Məni hiddət, quduz bir hiddət gəmirirdi. Özümə məzəmətlər yağdırırdım. Necə olmuşdu ki, indiyə qədər Zöhrənin siyasətini anlama bilməmişdim, niyyətini başa düşməmişdim. İndi məni təkə hiddət yox, gizli bir qorxu da gəmirirdi...

Arxamda tanış səs eşitdim:

-Bu qız Zərif deyil?! Bilqeyis xalanın qızı! Bizim köhnə qonşumuz!

Yaşlı qadın titrək səslə cavab verdi:

-Zərifdi. Qəşəng qızdı. Rəhbər işçidi. Üzü ağ olsun, hamı xətrini istəyir. İş boyuna biçilib. Nə deyim, istəyəni çoxdur, ərə getmir. Bilmirəm kimi gözləyir. Anan da onu çox istəyirdi, indi istəməsin.

Yavaşca dönüb arxama baxdım. Gözüm sinif yoldaşım Rüstəmə sataşdı. Onun başında beret, əynində dəri gödəkçə vardı.

Mehriban-mehriban soruşdu:

-Məni tanıdın, "Şəfəq müğənnisi"? hər səhər tezdən şeir əzbərlərdin. Adını "Şəfəq müğənnisi" qoymuşdum. Sənin səsinə yuxudan oyanardım. Qonşuluğunuzdan köçəndən sonra dərəcə gecikərdim...

Xalası Qönçə xanım sözü qoşuldu:

-Tümenə boş-boşuna getməyib, mühəndisdi. "Volqa" alıb. Kefi kökdür. Evlənsə, lap yaxşı olar. Nə qədər subay qalmaqlar? Mən onu bu dəfə tək getməyə qoymayacam.

Qönçə xanım bu sözləri, yəqin ki, mənə eşitdirmək üçün deyirdi...

Yorucu fikirlər yavaş-yavaş beynimdən itirdi. Yaz gününün işığında sanki hər şey oynaq, oynadıcı idi. Bütün günü həvəslə işlədim, elə bil rahatlaşdım.

İş vaxtı çoxdan qurtarmışdı. Öz-özümə:

-Hara tələsməliyəm? Nədən narahat olmalıyam? - deyə soruşdum. Qanım yenə qaralmağa başladı.

Daxili həyəcan məni rahat buraxmırdı. Çölə çıxdım. Rüstəm sürücümle şirin-şirin söhbət edirdi. Bədənimdən qərribə bir gizilti keçdi. Bu gizilti başqa cür gizilti idi...

VALEH QOCA

Valeh Qoca (Valeh Ələddin oğlu Qocayev) 22 noyabr 1985-ci ildə Kəlbəcər rayonunun Məmmədsəfi kəndində anadan olub. 1993-cü ildə ermənilərin Kəlbəcər rayonuna təcavüzü zamanı ailəsi ilə birgə rayonu tərk etməyə məcbur olub və hazırda Bərdə rayonunun Qaradağlı kəndində yaşayır. Ali təhsilli iqtisadçıdır. Azərbaycan Dövlət İqtisad Univerisitetinin "Ümumi İqtisadiyyat" fakültəsinin "Uluslararası İlişkilər" (Türk fakültəsi) ixtisasını bitirib. 2008-2009-cu illərdə həqiqi hərbi xidmətdə olmuşdur. 2011-ci ildə Bank Respublika ASC-nin Bərdə Filialında işə qəbul olunub, hazırda, həmin bankda kredit üzrə aparıcı mütəxəssis vəzifəsində çalışır. Ailəlidir, 2 qız övladı atasıdır. Yaradıcılığa 2005-ci ildən, Universitetin 2-ci kurs tələbəsi olandan başlayıb. Yaradıcılığının əsas mövzusu həmişə təptəzə olan MÜQƏDDƏS SEVGİdir.

Deyil ki

Şair xəyalımı göyə qaldıran,
Sənin ilhamındı, mələk deyil ki.
Baharda açılıb, payızda solan,
Küsəyən eşqindi, çiçək deyil ki.

Hara göz yetirsəm görürəm səni,
Yox olur saçımdan həsrətin dəni.

Onsuz da həvəsin yaşadır məni,
Heç mənə hava, su gərək deyil ki.

Mənə bir Günəşdi dumanın, çənin,
Mənim sevincimdi sevincin, şənin.
Sinəmdə döyünən eşqindi sənin,
Sinəmdə döyünən ürək deyil ki.

Məhəbbət fəslinin günəşli çağı,
Oyanır duyğumun bağçası, bağı.
Ömür budağımın əsir yarpağı,
Əsdirən eşqindi, külək deyil ki.

Sənsən yuxularda qarşıma çıxan,
Qanadıb, sonra da yarama baxan.
Valehin qəlb evin uçuran, yıxan,
Sənin gözlərindi, fələk deyil ki.

Qəzəl

Sən bir sevda quşusan ki, göydə pərvaz edirsən.
Qonub sevgi budağıma, asta avaz edirsən.

Sevda duyğularımı, sonsuz xəyallarımı,
Gecələr göyə qaldırıb ayla taraz edirsən.

Gah sən mənə ümid verib yaşadırsan qəlbimi,
Gah qəminlə göz yaşımı sən "Kür", "Araz" edirsən

Neçə vaxtdır bu ömrümü döndərmisən payıza.
Birdəfəlik nə qarlı qış, nə güllü yaz edirsən.

Səni sənə qısqanıram heç özgəni demirəm,
Görəndə arxanca düşən kölgənə naz edirsən

Sən Valehin gözlərinə baxa-baxa keçəndə,
Sanıram eşqini ona nəzir, niyaz edirsən.

Avtobusda məhəbbət

Gözünü gözümdən çəkmə, sən Allah,
Qoyma darıxmağa çatana kimi
Qoy axsın gözündən o kədər, o ah,
Qoy axsın qəlbimə bitənə kimi.

Sevdalı bir ürək var hərəməzdə,
Onlar bir atəşli közdədi indi.
Bizim gözlərimiz bir birimizdə,
Hamının gözləri bizdədi indi.

Çay təki birləşib burda daşmışıq,
Gücümüz dağları qoparır sanki,
Biz bu avtobusda qoşalaşmışıq,
O bizi bir evə aparır sanki.

Yatır

Dilində yalançı "doğrular" gəzir,
Qəlbində doğruçu yalanlar yatır.
Dilinin altına şəkər qoymusan,
Sinənin altında ilanlar yatır.

Üzündə üzümə gülüş əkənlər,
Qəlbində qəlbimə ağır tökənlər.
Cismində telimə sığal çəkənlər,
Ruhunda saçımı yolanlar yatır.

Valeh deyir, şeytan imiş Mələyin,
Tikan imiş, qanqal imiş çiçəyin.
Sanki məzarlığa dönüb ürəyin,
Orda zəhərinlə ölənlər yatır.

Getdi

*(Cəbhə bölgəsində düşmən
gülləsinə tuş gələn
Zəhra balamız üçün)*

Bir də çətin yaz gələ,
Bu Ölkədən yaz getdi.
Düşmən nazın çox çəkdik,
Zəhra boyda naz getdi.

Hələ süddən doymamış,
Anadan ayrılmamış.
Torpaq dərdin duymamış,
Torpağa vaxtsız getdi.

Baxıb körpə qanına,
Çıxaq səbrin sonuna.
Şəhid xiyabanına,
İki yaşlı qız getdi.

Subaylıqla boşan qız

Gir qəlbimə sərinlə,
Ay kənardə bişən qız.
Özünə də qapı aç,
Ürəyimi deşən qız.

Dərdlərimi didər ol,
Kədərimə kədər ol.
Yayıll qəlbim qədər ol,
Gözlərimdən daşan qız.

Günəş ol, sabaha gir,
Savab ol, günaha gir.
Eşqimlə nigaha gir,
Subaylıqla boşan qız.

Olmur

Sənsiz hər şey kəm qalır,
Sənsiz heç nə tam olmur.
Sənlə hər şey tamlaşır,
Heç nə natamam olmur.

Sən eşqə dolan yerdə,
Açılıb-solan yerdə,
Gülüm sən olan yerdə,
Arzular nakam olmur.

Sənsiz keçən hər gündə,
Xeyir olur şər, gündə.
Sənsiz keçən bir gündə,
Bir saat tamam olmur.

Səmalarda qalmasan,
Zülmətə nur salmasan.
Gecədə sən olmasan,
Ay gecəyə şam olmur.

Ürəyindən çıxılan,
Dərdlərinə taxılan,
Gülüm, səndən yıxılan,
Bir daha adam olmur.

Ayrılmaq

Bu çarpaz dağa dağ çək,
Biz bu dağdan ayrılmaq.
Gecə ol gecələrə,
Qaranlıqdan ayrılmaq.

Yox sabahın sabahı,
Nədir ömrün günahı.
Gəl dəfn eylə bu ahı,
Məzarlıqdan ayrılmaq.

Şimşəkdə çaxışa dön,
Buludda axışa dön.
Buxarlan yağışa dön,
Quraqlıqdan ayrılmaq.

Dönüb vaxtsız ölümə.
Məni salma zülümə.
Əlini ver əlimə,
Ayrılıqdan ayrılmaq.

Oldu

Köçkünlük vədəsiz gəldi ömrümə,
O köç maşınları beşiyim oldu.
Qışı sərt, istisi isti vaqonlar,
Mənim evim oldu, eşiyim oldu.

Ehtiyac içində keçdi hər anım,
Bunu nə gizlədim, bunu nə danım.
Anamın yaylığı isti yorğanım,
Atamın dəsmalı döşəyim oldu.

Valehəm, sıxıldım, bezdim dayandım.
Qayğılar içində üzdüm dayandım.
Beləcə, hər şeyə dözdüm, dayandım,
Dözümüm, iradəm keşiyim oldu.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

QIZ TƏVƏKGÜLÜN BREND AYAQQABISI

(hekayə)

Gün çoxdan günortanı keçmişdi. Evdə tək idim, divanda oturub televizorda gedən verilişlərdən hansınisa seyr edirdim. Reklamlar başladı, ticarət mərkəzindəki çeşid-çeşid ayaqqabıların sərgisini göstərdilər. Jurnal masasının üstündəki pultu götürüb başqa kanallarda nə getdiyini yoxlamaq istəyirdim ki, pəncərə döyüldü:

-Tak, tak..., tak, tak, tak...

Danqılıtdan hiss elədim ki, gələn qonşulardandır; ya Bahəddindir, ya da uzaq qohumlardan olan Təvəkgül.

Hündür binaların arxasında yerləşən ərəzidə yaşayırdıq, burda hamı bir-birini tanıyırdı. Qaçqıncılıqdan bir-neçə il sonra, hardasa iyirmi il bundan əvvəl salınan məhəllə elə kəndə oxşayırdı. Elə kənddə hamının hər şeydən xəbəri olduğu kimiydi. Burda Bahəddinin başına nələr gəlməmişdi, zarafata salıb deyirdilər, bircə ağıldan savayı. O da bədhövsələ və hüttülmülyündən irəli gəlirdi. Nə deyilənləri eşidirdi, nə də öz düşüncəsi vardı. Yaşı yetmiş haqlasa da əlindəki çəliklə qapı-pəncərəni elə döyürdü ki, elə bil durduğu yerdə havalanıb, davaya gəlib. Az qalırdı şüşələr cilik-cilik olub yerə tökülsün. Adamı çağıranda balaca uşaq kimi çağırırdı, çağırırdı yox e., cavab verilənədək dayanmadan çağırırdı.

-Həsən, ay Həsən. Həsən, ay Həsən. Həsən., Həsən., Həsən., Həsən...

Gözləmək yoxdu ki, çağırdığı adam qapıya çıxıb hay versin.

Təvəkgülün də onunla oxşar cəhətləri çoxuydu. Bircə fərq onda idi ki, Bahəddin özünə təzə bir şey alanda onu bir müddət gizlətməyə çalışırdı, Təvəkgül isə həmin dəqiqə əyninə geyinib qapı-qapı gəzər, hamıya; qonum-qonşuya, dost-tanışa, qabağına çıxan hər kəsə təzə aldığı göstərirdi. Bahəddin Pişik ilində dünyaya gəlmişdi, amma bürcünü özü də bilmirdi. Gah yayın cırhacırında doğulduğunu söyləyər, pələng, şir olduğunu car çəkir, gah da qışın oğlan çağında doğulduğunu bildirər, "məndən heç kim baş açmaz, dolçayam" deyirdi. Təvəkgül isə qız bürcündə dünyaya göz açmışdı, işi-gücü güz-güyə baxmaq, özünə bəzək-düzək vurmaqdı. Məhlədə hamı onların bu xasiyyətlərinə öyrəşmişdi.

Molla Əsgər deyirdi ki, məmləkətdə ərəblərdən qalma bir adət var, uşağa ad qoyanda onun qulağına "Quran" duası oxunur, sonra da adına layiq olmaq tapşırığı tövsiyyə edilir. Bahəddinə ad qoyan qulağına necə üfürübsə yetmiş ildir ki, onu qulağından çıxarıb ata bilmir. Kim ona nə deyirsə, nə danışsasa, doğruluğuna, yalanlığına fərq qoymur, dinləyir, dinləyir və sonda şübhəsini bürüzə verirdi:

-Baah!

Təvəkgülün də atası evlilikdən sonra uşağının olmamasından bərk narahatçılıq keçirib. O yer qalmayıb ki, müalicəyə getməsin. Axırda məsləhət görüblər ki, arvadını da götürüb bir molla yanına getsin. O, inanmasa da buna əməl edib. Molla "Allaha təvəkgül" deyib yola salandan sonra atasının bey-

nində bir fikir hakim kəsilib: "Uşağım olsun, adını Təvəkgül qoyacam" və niyyəti hasil olub.

...Odur ki, dərhal ayağa qalxıb dəhlizə çıxdım evin giriş qapısını açıb gələn qonağı qarşılayım. Qapını açan kimi qarşımda Təvəkgülü gördüm. Tez onu başdan ayağadək süzdüm ki, görüm üst-başında nə yenilik var.

Həmişəki kimi idi - şux duruşdaydı, səliqəli geyimindən, bir də saçını arxaya daramasından hiss olunurdu. Saçı səliqəli olsa da bu günlərdə bərbərxanaya gedənə oxşamırdı. Gözündəki qara eynək də təzə deyildi, ötən ilin payızında da həmin eynəyi Təvəkgülün gözündə görmüşdülər. Əla pencəyi, güllü köynəyi, enli dəri qayışı, boz mil-mil butulka şalvarı; əynində nə vardaşa hamısı köhnəydi. Köhnə deyəndə, yəni bir müddət əvvəl alınmışdı, artıq neçənci dəfəydi geyilirdi. Ayaqqabısına baxdım, amma ayırd edə bilmədim. Təvəkgül paltarını çox səliqəli geyinirdi, ayaqqabısını da tərtəmiz parıldadandan sonra ayağına taxardı. Hətta şotka ilə təmizləyib kremləyəndən sonra da geyinməzdi, ya məxmər, ya da keçə parçası ilə sürtüb par-par parıldatmayınca rahatlıq tapmazdı.

-Salam, Təvəkgül. Niyə qapıda durmusan? Keç içəri.

Xalaxətrin qalması təklif etdim, gəlməsə də təklif etməyəndə inciyirdi. Bir həftə üzü o tərəfə gedirdi. Bir həftə də gileylənər, sonra sakitləşərdi.

-Qonağı belə qarşılayarlar?! - Təvəkgül nəyə isə eyham vurdu, təxmini bilsəm də ayırd edə bilmədiyimdən heç nə demədim.

-Sənə yüz kərə demişəm ki, pəncərəni elə döymə. - Mən onu qabaqladım. - Bir də gördün şüşəsi sındı. Mart ayında soyuqda qalmasıyıq ki? İndi...

-Sən axı köhnə çəkistsən, gözündən tük də yayınmamalıdır. - Təvəkgül durub baxdı, baxdı, bir də eyham vuranda bildim ki, təzə nə isə alıb.

-Ee., ay Təvəkgül! - Sağ əlimi sağa-sola hərlədim. - Vallah, istəyirdim deyəm, ancaq nədənsə saxladım.

-Yaxşı, görək. Bircə öncə görünük edib "ayaqqabı darlıqdır" demə. Bircə bu ilaxır çərşənbəsinə xatir köhnə fikirlərini unut. Ayaqqabının heç bir darlığı-filanı yoxdur. Ayaqqabı ki, ayağa rahat oturdu, canın elə rahatlaşır elə bil dünyanın rahatlığını yığıb sənə veriblər. Lap cənnətdəki kimi özünü hiss edirsən. Bircə huri-mələklərin çatışmır.

-Ədə, yenə huri-mələklər?! - Yarıciddi, yarızara-fət sifətimi bozartdım Təvəkgülə. - Sənin bu köhnə fikirlər deyə nəzərdə tutduqların min illərin sınağından keçib, özünü doğruldub. Bunlar elə-belə deyim deyil axı.

-Bəlkə o vaxtın ayaqqabıları rahat deyilmiş, darıq gətirmiş?

-Ə, sən nə danışırısan? O vaxtın ayaqqabıları ən rahat ayaqqabılarıdır. O vaxt çarıq geyirmişlər, çarıq, özü də inək dərisindən.

-Sən indi mənim ayaqqabımı qeyd eləməyəcəksən?

-Əlbəttə edəcəyəm. Ancaq əvvəlcə pəncərədən şotka ilə kremi götür, təzə ayaqqabılarını tərtəmiz təmizlə. Axı mən sənin ayağında heç vaxt tozlu, çirklili ayaqqabı görməmişəm.

-Mənim xasiyyətimə bələd deyilsən? Mağazadan təzə aldığım ayaqqabıya ən azı üç gün şotka, krem vurmuram ki, parlaqlığı pozulmasın.

-Üç gün e., üç günə bir bax. Sən özünü harda hiss edirsən? Parisdə, Londonda, Berlində, Tokioda, yoxsa Pxenyanda? Bəlkə Amerikada? Bəlkə Rusiyanın, Ukraynanın yamyaşılıqlarla əhatələnmiş mərkəzi şəhərlərində? Yəqin sən unutmusan ki, küləklər və liman şəhəri Bakıda yaşayırsan. Bakıda üç gün yox, heç üç saat da ayaqqabını təmiz saxlamaq mümkün deyil. Mən də baxdım ki, Təvəkgül ayaqqabısını harda belə toza, torpağa batırıb. Sən axı hərdən bir xoşlayırsan təzə tikilən hündürmərtəbəli binaların hündəvərində fırlanıb, nə vaxtsa həmin binalarda özünə mənzil almağına xəyal qurasan.

Danışa-danışa içəri keçdik. Mətbəxdə, qazın zəif xodunda dızıldayan çaynıkdən hər ikimizə açıq rəngli çay süzdüm. Çay içə-içə söhbətimizi davam etdirdik.

-Bilirsən ki, mən hər ayaqqabını ayağıma taxmaram. Mənim geydiyim ayaqqabı ancaq brend mal olmalıdır.

-Əlbəttə, əlbəttə. Mənim kimi dəyirmanın arxasındakı sexdən Elxanın tikdiyi dermantin ayaqqabılardan alıb geymirsən ki...

-Elxan da yaxşı ayaqqabı tikir. Onda bəzən dəriəvəzedicilər də olur. Ancaq., mənlilik deyil, onun tikdiyi ayaqqabılar mənim zövqümdə olmur.

-Təzə aldığın ayaqqabı Türkiyənin, yoxsa Kitayın?

-Yalan nə deyim. Özün bilirsən ki, indi ancaq Türkiyədən, bir də Çindən mal gətirirlər. Kim də deyir ki, Dubaydan, İndoneziyadan, Avropadan mal gətirirəm, bil ki, yalan deyir. İndi Çində bütün dünya mallarının poddelkasın hazırlayırlar. Mənim ayaqqabım da Kitaydan gəlib, amma təmiz fabrikdir, brenddir.

-Təvəkgül, mənim də ayaqqabım köhnəlib. Təzəsini hardan ala bilərəm?

-Botinkanı deyirsən?

-Bundan belə botinka geyəcəm? Bu gün-sabah

istilər düşür, əlbəttə ki, tufli almaq istəyirəm.

-Mən sənə bir yaxşı yer deyim, get, ürəyin istədiyi ayaqqabını, özü də başqa yerdə satılan qiymətdən xeyli ucuz al.

-Allah köməyin olsun, de.

-Gedirsən "Karvansaray" ticarət mərkəzinə. Axtarıb tapırsan, ikinci cərgə, 73-cü mağaza. Deyirsən ki, Təvəkgülün qohumuyam.

-Kimə deyirəm?

-Kimə deyəcəksən, satıcıya. Mağazanı iki qardaş işlədir, kəndçilərindir. Böyük qardaşın adı Anardı, kiçik qardaşın adı Arif. Dindar uşaqlardı, namaz əhlidirlər. Çox yaxşı qardaşlardır, milyonerdilər.

-Hə, hə, deyəsən, Anarı tanıyıram. Bir-iki dəfə hüüzür məylislərində görmüşəm. Bunu mənə özü də deyib. Həmişə gileylənir ki, Şiştəpə camaatı gəlib bizdən alver eləmir, gedib başqalarından alır.

-Düz deyir də. Şiştəpə camaatı qırx mindən çoxdur. Hər kəs azından ildə üçcə cüt ayaqqabı geyir. Hamı gedib Anarın mağazasından ayaqqabı alsaydı, heç bilirsən nə olardı?

-Nə olacaqdı?

-Anar beş ilə milyarder olardı.

-Bəlkə bankrot olardı?!

-O da ola bilər. Anar axı ayaqqabıları özününkülərdən hamıya güzəştə satır.

-Yaxşı, görək. İndi elə alverçi qalıb? Ola bilər ki, Şiştəpə mahalında yaşayanda xətir-hörmət var idi. Gör, ermənilər o - suyu saf, havası təmiz, təbiəti gözəl səfalı yerlərdən neçə ildir qovub çıxarıb. Düz iyirmi beş ildir. Ötən bu iyirmi beş ildə hamı dəyişib. İndi şiştəpəlilərdən heç bir şiştəpəlilik qalmayıb.

-Elə demə. Dur, get, ayaqqabını al, özün görəcəksən ki, Anargil necə şiştəpəlidir.

-İndi çataram? - Mənə elə gəldi ki, Təvəkgül belə deməkdə nəyə bilir, inanmaq istədim.

-Niyə çatmırsan? Ticarət Mərkəzində mağazaların bağlanmağına hələ iki saat qalıb.

İkimiz də ayağa qalxıb evdən çıxdıq. Avtobus dayanacağına qədər birlikdə getdik. Təvəkgüldən ayaqqabısını necə aldığı, neçəyə aldığı qəsdən soruşmadım. Bilirdim ki, necə olsa özü danışacaq. Elə darvazadan çölə çıxmışdıq ki, dilləndi:

-Mənim ayaqqabımdan alacaqsan?

Bilirdim ki, qız Təvəkgül bunu da soruşacaq. Ona qalsaydı bütün məhəllənin kişilərinə öz ayaqqabısından aldırardı. Sonra da qürrələnib deyirdi ki, baxın, bu ayaqqabıları məhəlləyə mən mod salmışam. Qız Təvəkgül ki, qız Təvəkgül. Hər kim ad qoymuşdusa, Allah qəni-qəni rəhmət eləsin, diriye də rəhmət düşür, torpağı sanı yaşasın, özüyü ki,

vardı.

-Yox. Mən ondan ala bilmərəm, sən axı bahalı ayaqqabı geyinirsən.

-Heç bilirsən ayağımdakı bu ayaqqabılar neçəyədir?

-Ən azından yetmiş-səksən manat olar.

-Anargil bunu altmış manata satırlar.

-Müəllim babayam. Mən altmış manata ayaqqabı ala bilmərəm. Bəs sən neçəyə aldın? Deyirsən ki, Anargil həmyerlilərimizə güzəştə satırlar?

-Deyəcəm, inanmayacaqsan.

-Sən de, mən inanaram.

-Arif mənim əsgərlik yoldaşım olub. Gecələr hərbi hissənin yeməxanasında birlikdə o qədər kartof, ət, balıq qızardıb yemişik. Hə, indi də üç gün əvvəl getmişdim ayaqqabı almağa. Arif snikerslə çay təşkil elədi. Oturub çay içə-içə söhbət edirdik. Müştərilər də gəlib-gedirdi. Onları Anar yola salırdı. Gözüm bir ayaqqabını tutmuşdu. Tələsirdim ki, ayaqqabını alıb gələm. Arif isə əl çəkmir, söhbəti uzadırdı. Qorxurdum ki, kimsə gəlib həmin ayaqqabını alar. Anarın xasiyyətinə bələdəm, hər ayaqqabıdan bir cüt gətirib qoyur vitrinə. Həmin ayaqqabı satılmayınca anbardan yenisini gətirmir. Birdən mağazaya bir oğlan gəldi, kopya mənə oxşayırdı, boyumuz da eyni olardı, tanımayan olsaydı, deyərdi əkiz qardaşımıdır. Vitrindəki ayaqqabılara baxmadan gəlib durdu həmin ayaqqabının yanında. O dəqiqə ürəyimə damdı ki, ayaqqabıları alacaq. Bilirsən də, həmişə mənim ağılıma gələn başıma gəlir. İstədim durub qışqıram ki, ayaqqabılara dəymə, onları özüm alacam. Elə bil məni eşitdi, götürüb baxdı və sonra da ayağına geydi. Bir az o tərəfə getdi, bir az bu tərəfə gəldi, rahatlığını yoxladı. "Əladır, götürürəm" deyib pulunu ödədi və köhnə ayaqqabılarını bir seylofan torbaya qoyub çıxıb getdi. Əlim qaldı ağızımda.

-Neçəyə satıldı həmin ayaqqabı?

-Altmış manata.

-Alıcı bazarlıq eləmədi?

-Nəyin bazarlıq eliyəcək? Görmür ki, brend ayaqqabıdır. Dərhal pulunu çıxardıb verdi.

-Deyirəm də. Hər ayaqqabı sənə xoşuna gəlməz, zövqün əladır.

-Hə. Arif narahatçılığımı dərhal hiss elədi. Juk uşağı, sözü serçənin dimdiyindən yox, gözündən tutur. Soruşdu ki, niyə narahat oldum. Dedim, heç. Ayaqqabıya diqqətlə baxdığımı hiss etdiyini bildirdi. "Day, nəyə soruşursan, gördün ki, ayaqqabıdan xoşum gəldi" dedim. Gülə-gülə dedi ki, narahat olma, sənə də taparıq. Ayağa durdu, gedib pərdənin dalından bir korobka gətirdi, qoydu qabağıma. "Aç

yoxla" dedi. Korobkanı açanda gözlərimə inanmadım. Həmin model, həmin rəng, mənim ayağımın razmerində. Gördü ki, baxa-baxa qalmışam, Anar dilləndi. "Təvəkgül, sən özümüzkünsən, Arifin dostusan. Səndən artıq pul ala bilmərik. On üç manat mayasıdır, ikicə manat da qoy üstünə, mağazanın yer pulu, apar, can sağlığınyan gey", dedi. Sevincimdən bilmirdim neyləyim, Arifi qucaqladım, tələsdiyimdən eləcə başından öpdüm.

Söhbət edə-edə gəlib dayanacağa çatmışdıq. Mən Ticarət Mərkəzinə gedən avtobusa minib yola düşdüm.

"Karvansaray"da müəyyən bir qanunauyğunluq vardı; birinci iki cərgə ayaqqabı, sonrakı iki cərgə qadın, uşaq paltarı, sonra kişi geyimləri, xırdatlar və digər ləvazimatlar üzrə sıralanırdı. Dərhal ikinci cərgəyə daxil oldum. Çoxdandır gəlmirdim, vitrindekilər hamısı mənim üçün yeni ayaqqabılardı. Xəbərim olsun deyə yeni modellərlə, qiymətlərlə maraqlanmağa başladım. Gəlib Anarın mağazasına çatanda artıq xeyli məlumatım vardı, mənə münasib hansı ayaqqabının neçəyə satıldığından xəbərdardım. Anar mağazada yoxdu, ona oxşayan başqa adamla qarşılaşdım, görünür qardaşıydı, bəlkə də Təvəkgülün dostu Arifdi. Bir neçə ayaqqabı göstərrib qiymətlərini soruşdum. Satıcının dedi ki, qiymətlər çox yuxarıydı, əlimdəki ayaqqabını tez vitrinə qoydum, istisi az qala əlimi qarsacaqdı. Dodaq büzüb narazılığımı bildirdim. O da qiymətlərdən xəbərdar olduğumu hiss elədi.

-Siz başqa mağazalardakı qiymətlərə baxmayın. Onların hamısı ya kitayskidi, ya da sex məhsuludu, özü də dəriəvəzləyici sırtıq dermontindən tikilib. Bizim mağazadakı ayaqqabılar isə hamısı türk malıdır, fabriçnidir, həm də brenddir.

Ayaqqabılara bir də nəzər saldım, əksəriyyəti sex malıydı, özü də Elxanın sexində tikilən ayaqqabılara oxşayırdı. Sex olanda nə olar? Guya ki, sex malı əl ilə tikilir? İndi hər yerdə maşınla tikirlər, bir fərq ondadır ki, usta işinə nə qədər diqqətlə yanaşır.

Nəhayət, tanışlıq verdim, onsuz da ayaqqabı almağa gəlmişdim, razılaşıb münasib qiymətə bir ayaqqabı almalydım.

-Onda Anarı çağırım. - deyə satıcı bildiyim oğlan, yəni Arif, pərdənin arxasına keçib pilləkənlə yuxarı qalxdı və heç bir dəqiqə keçmədən Anarla qayıtdı.

-Hə, müəllim, xoş gəlmisən. - Tanıdı, əli ilə aralıdan hal-əhval tutdu, bir az da yuxulu-yuxulu danışdı.

-Xoş gününüzə gəlmişəm.

-Ayaqqabı almaq istəyirsən?

-Hə. Özün gileylənirsən ki, gəlib səndən ayaq-

qabı almırıq. Mən də gəlmişəm almağa, amma ala bilmirəm.

-Xeyir ola, ala bilmirsən? Xoşuna gələn ayaqqabı yoxdur?

-Əksinə, xoşuma gələn ayaqqabılar çoxdur. Amma elə qiymətlər qoymusunuz ki, müəllim maaşı ilə belə ayaqqabılar geyməyə çətdıra bilməzsən.

-Eee.., ay müəllim, indi kimdə pul var ki? Pul bir "Atabank"dadı, bir də müəllimlərdə.

-Bax, bu ayaqqabını götürmək istəyirəm. - Xoşuma gələn ayaqqabını göstərdim.

-Nə olar, götür. Neçə razmer geyirsiniz?

-Baxmışam. Bu ayaqqabı elə mənim ayağımın razmerindədir, 43-dür.

-Bəlkə bir də geyib baxasınız?

-Ehtiyac yoxdur, yoxlamışam.

-Baxın, müəllim. Siz bəyəndiyiniz ayaqqabının satış qiyməti 60 manatdır. Amma biz həmyerliyik. Təsəvvür edək ki, siz ayaqqabını indi yox, 20 gün əvvəl almısınız, yəni sonuncu bahalaşmadan əvvəl. Onda qiyməti 35 manat idi. Siz də köhnə qiymətlə ödəyin, demək olar ki, maya dəyərinə.

"Bu nə danışır? Bəs Təvəkgül deyirdi ki, maya dəyəri 13 manatdır". Öz-özüm düşündüm.

-Lap beş manat da biz güzəştə gedərik. - Anar çox düşündüyümü görüb dilləndi. - Bu gün axı əziz gündür, ilaxır çərşənbədir. Bayrampayı olsun.

Başımı buladım, dilucu sağollaşıb geriye qayıtdım. "Day bura nəyə gəlirdin? Gedib dəyirmanın arxasında Elxanın sexində iyirmi manata alardın də!" Anar arxamca astadan mızıldasa da dediklərini eşitdim, amma əhəmiyyət vermədim. Birinci mağazada eyni ayaqqabını 25 manata vitrinə qoymuşdular. Həmin mağazaya qayıdıb satıcı ilə bir az çənə döyəndən sonra iyirmi manata razılaşıb aldım. Mağazadan çıxmaq istəyirdim ki, telefonuma zəng gəldi.

-Alo, eşidirəm.

-Nə oldu? Çətdırıb ayaqqabı ala bildin? - Qız Təvəkgül idi, səmindən tanıdım.

-Hə, elə sən ayaqqabından aldım.

-Neçəyə?

-On manata. Anar dedi ki, dəriyə oxşasa da dəri deyil, sırtıq dermontindir. - Özüm qəsdən belə dedim. - Maya dəyəri səkkiz manatdır. İki manat da yerpulu ver, götür.

-Ax, əclaf. Deməli, məni də aldadıb? Bu da mənim həmyerlim, əsgərlik yoldaşım.

-Nə olub, dostluğunuz elə bura qədərmiş?

-Sabah gətirib qaytaracam, başına dəysin brend ayaqqabısı. Üç gün deyil geydiyim. İndi baxıb görürəm ki, böyrü sökülüb.

RƏHMAN BAYRAM

“Yanıq Kərəmi”

Çalındı bir toyda “Yanıq Kərəmi”,
Dedilər dur oyna, qalxmadı qolum.
Dərdli oynayarmı qəm havasına?
Sızlatma yaramı, qurbanım olum.

Bir “Cəngi” havası çalınsın gərək,
Qoy düşmən üstünə yerisin millət.
O gedən torpaqlar alınsın gərək,
Silinsin gözlərdən intizar, həsrət.

Bax, onda çalğısız oynayaram mən,
Musiqi beşiyi torpağın üstə.
Öpərəm Vətənin torpaq üzündən,
Qoyaram üzümü torpağın üstə.

Rəhmanam, bağliyam obaya, elə,
Vətən bütöv olsa, çağlar ürəyim.
Cənnət torpağına qovuşammasam,
Həsrətdən talanar, ağlar ürəyim.

Ata

Sübh çağı ziyarət etdim qəbrini,
Gül qoydum, xatirən yad olsun, ata.
Diz çökdüm, baş əydim qəbrinin üstə,
Varlığım ruhuntək pak olsun, ata.

Nizami kəlamı, Nəsimi səsi,
Füzuli divanı, Vahid naləsi,
Sabir dəyanəti, Vurğun nəğməsi,
Qoy zəhmət nəğməyə qoşulsun, ata.

Cəmisi on beş il oxşadın məni,
Duymadım doyunca hərərətini.
Yaddan çıxartmaram nəsihətini,
Qoymaram bir arzun tez solsun, ata.

Xəstələndin ömrün payız çağında,
Çarə tapılmadı dərdinə onda.
Bəlkə bu səbəbdən arzum, kamım da,
Həkim oldu, ruhun şad olsun, ata.

Rəhmanam, eşqindən güc almıramsa,
Qəlbən həsrətinlə qovrulmuramsa,
El içində adın doğrultmuramsa,
Qoy onda gözlərim kor olsun, ata.

Bir gözəl qadını dilənən gördüm

Həyat keşməkeşli, bəzən də dadlı,
Məzlumu sürünən, varlısı atlı.
Bir gözəli zəngin, meşşan həyatlı,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

Fələk bir kimsəni əyməyəydi kaş,
Yaxşı insanlara dəyməyəydi kaş.
Gözlərim bir anlıq görməyəydi kaş,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

İnsan düzdə qalar, öz düzlüyündən,
Qeyrət düzlüyündən, söz düzlüyündən,
Bəzi məmurların şorgözlüyündən,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

Bir qrup cavanı söz alıb satan,
Cib kəsib, haramı halala qatan,
Bir boynuyoğunu gül-çiçək satan,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

Soruşdum dərdini, çatıldı qaşı,
Süzüldü yanağa gözünün yaşı.
Sən demə, xəstəymiş həyat yoldaşı,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

Bu qəfil mənzərə dondurdu məni,
Sızladı vicdanım, yandırdı məni,
Rəhmanam, bu həyat sındırdı məni,
Bir gözəl qadını dilənən gördüm.

Həkim

Adın şərəflidir, əlin şəfali,
Xoş sözün xəstəyə dərmandır, həkim.
Sənətin incədir, özün vəfali,
Saf qəlbin hamıya bəyandır, həkim.

Xalqımızda yüksək mədəniyyət var,
Böyüyə, kiçiyə, hörmətə hörmət.
Odlar diyarında gözəl adət var,
Sənətkara hörmət, sənətə hörmət.

Hörmət var, millətin qədrin bilənə,
Xalq üçün yaşayıb, şanlı ölənə,
Hörmət var, sevinci elnən bölənə,
Doğrudan belə bir loğmandır həkim.

Hippokrat andına sadıqdır o da,
Nə dostu fərq qoyur, nə də ki, yada,
Eşidin, a dostlar, bütün dünyada,
Ən gözəl, humanist insandır həkim.

Həm cəsarət, həm də bilik gərəkdir,
Bu şərəfli adı qazanmaq üçün,
Eşidib dostlarım sevinəcəkdir,
Beş ildən sonra da Rəhmandır həkim.

Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

*Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun eyni
adlı şeirinə nəzirə*

Yalçın qayalarla öpüşmək üçün
Dalğalar sahilə hey can atırsa,
Bülbülün ruhunu oxşasın deyə
Çiçəklər göz vurub min naz atırsa,
Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

Dünyanın özəli yaranışından,
Torpaq suyu sevib, Adəm Həvvanı.
Eşq ürəkdə bitib, yoğrulub qandan
Bir gözdə min atəş, ocaq çatırsa
Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

Güldün, camalında kədər gül oldu,
Baxışın könlümə axan sel oldu,
Kərəm də eşqindən yanıb kül oldu,

Hələ kül altında atəş yatırsa,
Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

Həsrət məhəbbətin yarası imiş,
Sevgi neçə dərdin çarəsi imiş.
Sevənlərin gözü tərəzi imiş
Bir baxışla harayına çatırsa
Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

Hicranın vurduğu yara bizimki,
Taleyə yazılan qara bizimki,
Öncə ilahi eşq, sonra bizimki,
İlahi bir eşqdə hikmət yatırsa,
Biz niyə sevməyək bir-birimizi?

Xalqımın

Zaman-zaman parçalanıb, talanıb,
Gör nələr çəkibdi başı xalqımın.
Sərvəti, qeyrəti başına bəla,
Ağırdır özgəyə daşı xalqımın.

Ey gözəl yaradan, bumu ədalət?
Nə qədər əzilər bir xalq, bir millət?
Neçə qərinələr keçib, nəhayət,
Bilinmir hələ də yaşı xalqımın.

Baharda ürəkli çiçək dərmədi,
Vaxt tapıb yarına könül vermədi.
Payızda toy edib, qız köçürmədi,
Yamanca bəd gəldi qışı xalqımın.

Rəhmanam, dərdim var, sinəmi dağlar,
Bu dərdə dərdlilər dil deyib ağlar.
Neçə ki, Qarabağ, torpaq dərdi var,
Qurumaz gözünün yaşı xalqımın.

Gəl qayıdaq kəndimizə

Şəhər yaman yordu bizi,
Gəl, qayıdaq kəndimizə.
Unutmayaq yurdumuzu,
Gəl, qayıdaq kəndimizə.
Səsdən, küydən uzaq olaq,
O saflığa qonaq olaq,
Dönək bir az uşaq olaq,
Gəl, qayıdaq kəndimizə.

Gözləyir o dağlar bizi,
Şəfali bulaqlar bizi,

Lap ölüncə saxlar bizi,
Gəl qayıdaq kəndimizə.

Dərələrdə moruq dərək,
Sünbüllərdən çələng hörək,
Quşəppəyi, yemlik yeyək,
Gəl qayıdaq kəndimizə.

Ayaqyalın, başıaçıq,
Qollar sıyrıq, ayaq palçıq,
Kollardan quraq alaçıq,
Gəl qayıdaq kəndimizə.

Havanın qızmar vaxtında,
Uzanaq çardağ taxtında,
Bir çimək Kələk arxında,
Gəl qayıdaq kəndimizə.

Rəhmanam, köküm, soyum var,
Nəsil adlı sarayım var,
Öləndə torpaq payım var,
Gəl qayıdaq kəndimizə.

Səni sevmək üçün gəldim dünyaya

Təbiət min zinət verib çiçəyə.
Bülbül gülə aşıq, arı ləçəyə,
Teşnə çiçəklərə qovuşsun deyə,
Bulaqlar qaynayıb, tökülər çaya,
Səni sevmək üçün gəldim dünyaya.

Kaş ki çin olaydı sevgi röyamız,
Şirin xəyallarla dolu dünyamız,
Dönəydi ilahi eşqə sevdamız,
Ucalaydı həm günəşə, həm aya,
Səni sevmək üçün gəldim dünyaya.

Üz üzə həsrətdir, göz gözə, gülüm,
Könül duyğulara, söz sözə, gülüm.
Sevgi başdan-başa möcüzə, gülüm.
Çox şükür tanrının verdiyi paya,
Səni sevmək üçün gəldim dünyaya.

Baxışın əfsunlar Rəhman Bayramı,
Hüsnünün vəsfinə çatdır ilhamı,
Bir Novruz gecəsi, bayram axşamı,
Sevənlər söyləyər dərini suya,
Səni sevmək üçün gəldim dünyaya.

İki dövlət, bir millətlik

Türk qardaşım, olsan harda,
Həmişə varam yanında,
İki qardaş arasında,
Tükənməyən məhəbbətlik,
İki dövlət, bir millətlik.

Sən çay kimi çağlayanda,
Çağlayıram mən o anda.
Sənin yaran sızlayanda,
Mənim canım acıyırca,
İki canda bir qeyrətlik
İki dövlət, bir millətlik.

Bəşər üçün heç yanmayan,
Ədalət nədi, qanmayan,
Tolerantlıq anlamayan,
Ölkələrə bir ibrətlik
İki dövlət, bir millətlik.

Doğu xeyir, batı şərşə,
Şər qüvvələr dirəşərsə,
Güclərimiz birləşərsə,
Bu cahanda bir qüdrətlik,
İki dövlət, bir millətlik.

Şəhidlər

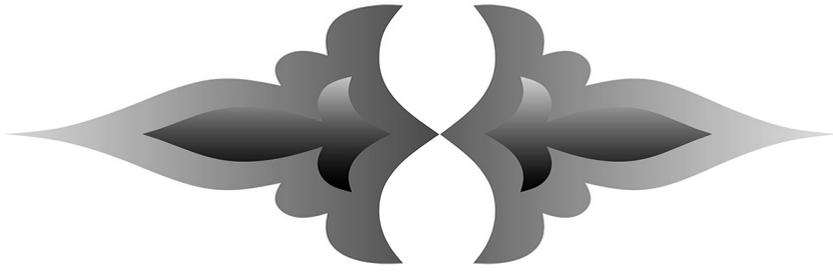
Bayrağın bir rəngi min şəhid qanı,
Bu Vətən uğrunda yaxdılar canı.
Yaratdı müstəqil Azərbaycanı,
Azadlıq yolunda mayaq şəhidlər.

Əzizim günahsızlar,
Can verdi günahsızlar,
Bu dəhşətə, bu aha
Minlərlə günahsızlar.

Dünyanı lərzəyə gətirdi bu səs
Ruhunuz önündə, baş əyir hər kəs,
Vətən müqəddəsdir, torpaq müqəddəs,
Vətən keşiyində oyaq şəhidlər.

Əzizinəm, bu dağa,
Bu acıya, bu dağa,
Dağ çəkildi bu xalqa,
Yer dözənməz bu dağa.

Ölüb qovuşdular ölümsüzlüyə,
Şəhidlik adında uca zirvəyə,
Can verdilər Vətən yaşasın deyə,
Millətin ruhuna dayaq şəhidlər.

NEMƏT BƏXTİYAR

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,
Media "Qızıl Qələm" mükafatı laureatı

YAXŞI Kİ, QURBAĞA DEYİLMİŞ...

(hekayə)

"BAZAR ƏHVALATLARI" seriyasından

Gülnisə xala hər gün səhər tezdən bazara lövbər salardı. Qatıq, süd, qaymaq, şor, motal pendiri satardı. Rayon milis idarəsinin sahə inspektoru Dadaşov da adəti üzrə, hər gün səhər-səhər birinci yolunu bazardan salardı. Və hər gün "obyekt"də - bazarda alver edənləri bir-bir nəzərdən keçirərdi. Kimin nəyə qadir olduğunu, müftəgirliklə məşğul olanları, naəlaclıqdan çörək pulu qazananları tanıyırdı.

Pərinisə xala göy-göyörti, xırda-para malları - kağız torbası, selofan torba satardı. Bazarın təmiz olması üçün hələ çalğunu, süpürgəni əlinə alıb süpürgeçilik də eləyərdi. Bazara gələnlər birinci ona dəyməsəydilər bağı çatlayardı. Arxadan çağırardı ki, kulyok, torba almamış hara gedirsən? Aldığın şeyləri nəyin içinə yığacaqsan? - deyərdi.

Nərgiz xalanın satdığı dərman bitkilərinin iyi, qoxu bazarı başına götürmüşdü. Bazara girəndə elə bilərdin ki, bütün dağların, təbiətin abı-havası, dərman bitkiləri ilə birlikdə bura köçmüşdü. Elə adam vardı ki, Nərgiz xalanın daimi "klientinə" çevrilmişdi. Dəfələrlə gəlib ondan dərman bitkilərindən alardı. Müalicələri, məsləhətləri işə yaran olardı, bildiklərini heç kimdən əsirgəməzdə. Deyərdilər ki, əli tutiyadır, adama şəfa verir. Sağa-

lanlar da olmuşdu. Hələ ona o qədər alqışlar demişdilər ki, bəziləri "loğman" adı da vermişdi. Eşidən, bilənlər gündən-günə çoxalırdı. Hələ üzünə demişdilər ki, sən bəzi həkimlərdən də çox bilir-sən. Bəlkə xəstəxanadan sənə bir "kabinet" versinlər. Otur orda xəstələri qəbul et.

Kənddən Pəri xala satdığı inəyin pulunu da, nəvəsini də götürüb gəlmişdi rayona, həkimə. Həkim də nə qədər firma dava-dərmanı var, hamısını uşağa yazmışdı. İynədən, dava-dərmandan uşaq əriyib çöpə dönmüşdü, xeyri olmamışdı. Təsədüfən Pəri xala nəvəsi ilə bazardan keçirdilər. Onun yanından ötəndə, uşağın rəngi Nərgiz xalanın xoşuna gəlmədi, qayıtdı ki:

-Ay arvad, bir ayaq saxla görüm. O uşağın dərdi nədir? Onu bəri gətir görüm. Korsan? Görmürsən, onun boğazı çöplə doludu? Ağız, o uşağı bəri gətir...

Arvadın elə bil gülü çırtladı, uşağın qolundan tutdu və ona tərəf itələdi. Onlar piştaxtanın altına əyildilər. Pəri xala oturmaq üçün yerini rahatladı, uşağı qucağına aldı. Nərgiz xala uşağa tərəf əyildi. Sağ əlinin barmaqlarını açaraq uşağın boğazını əlləməyə başladı. Birdən barmağı ilə uşağın burnunun deşiyini tutdu, o biri barmağı ilə təkrar boğazını sığadı. Uşağın nənəsinə dedi:

-Əlini uşağın ağızına tut - Sonra uşağın üstünə qışqırdı:

-Ə, aç ağızını! - dedi və uşağın burnundan var

gücü ilə üfürdü.

Uşağın ağzından xeyli zir-zibil nənəsinin əlinə töküldü. Uşağın qışqırtısı bazarı başına götürdü. Nərgiz xala uşaqdan əl çəkmədi, əlini o biri istiqamətə dəyişdi və o biri burun deşiyinə də üfürdü. Uşağın nənəsi qayıtdı:

-Allah-təala səni hardan yetirdi, allah-təala sə-nə cansağlığı versin. Elə mən deyirdim, uşağın ağzından iy gəlir. Bəlkə də uşağın çöpü qalıb. Vallah, mənə heç kim inanmadı...

Nərgiz xala dilləndi:

-Ta qurtardı azar-bezardan, qarnı, ayağı da düzələcəkdi. Uşağı gözlə bir müddət bərk şey yeməsin, evə çatan kimi yumurtanı qaynat, sarısını ver, çörəksiz yesin. - dedi.

Pəri xala qoynunu əli ilə eşələdi, boynuna iplə bağlı bir balaca torba kisə çıxartdı. Ağzını açdı, bir manat çıxardıb Nərgiz xalaya tərəf uzatdı:

-Siftə səndən, ruzi-bərəkət də Allah-təaladan. - deyib manatı arvadın əlindən aldı və piştaxtanın üstündəki mallara sürtdü və tez qoynuna qoydu.

Bazarın o biri başından səs gəldi:

-Qırmızı paqonlu - səsi eşidildi.

Sükut çökdü. O biri tərəfdən asta-asta ayaq səsi get-gedə yaxınlaşırdı. Dadaşov Gülnisə xalaya çatanda ayaq saxladı. Piştaxtanın üstünə düzülmiş məhsulları bir-bir nəzərdən keçirdi və dedi:

-Gülnisə xala, mənə elə gəlir ki, sizin həyəət-bacada mal-qara, qoyun-keçi yoxdur. Siz heyvan-zad saxlamırınsınız, bəs onda bu məhsullar hardandır?

-"Naçannik", başına dönüm, Allah-təala sənə kömək olsun. Bəs bilmirsən ki, bizim kəndlə əlaqəmiz var. Orda malımız da var, qoyun-keçimiz də. Oğlum Musa "şoferdi", o, tez-tez kəndə gedir, kənddən alıb gətirir. - dedi.

-Musa, hansı Musa? O, "Masloprom"un süd maşını sürən Musa? Hə, hə, tanıdım. - deyə-deyə fikirləşə-fikirləşə nə isə yadına salmağa çalışırdı.

Nərgiz xalanın səsi onu fikirdən ayırdı:

-"Nacannik", başına dönüm, səhər-səhər çay içmisən? - soruşdu.

Dadaşov fikirli halda çayxanaya, xaşxanaya tərəf addımladı. Çayxanaya getmək əvəzinə xaşxanaya girdi. Gülnisə xala cəld bir kasa qaymaq, pendir, Fatma xala bir büküm lavaş, yuxa, təndir çörəyi, Kərim kişi balaca bankanı əlinə götürdü,

içi görünən bankaya arı şanı, bal tökdü və çayxanaya göndərdilər.

Sabir kişinin xaşxanasında səs-küydən ağız deyəni qulaq eşitmirdi. Səhər tezdən xaş yeyənlər saat altıdan gəlmişdilər. Dadaşov qapıdan içəri daxil olan kimi elə bil, qurbağa gölünə bir daş atdılar. Səs-küy xırp kəsildi. Dadaşov isə istədi ayaq saxlayıb arxaya dönsün. Nə isə fikirləşdi. Həmişəki kimi öz oturduğu kabinetə keçdi və oturdu. Bir nəfər isə güc-bəla ilə qapını açdı, iki əli ilə o tay-bu tay qapını tutdu, özünü bir təhər saxladı.

-Rəis, bəlkə xaş, tut arağı ilə? - sözlərini demək istəyirdi ki, Dadaşov onun sözünü ağzında qoydu, üz-gözünü turşutdu, əli ilə ona tərəf püskürdülən iyi o tərəf-bu tərəfə qovmağa çalışdı və:

-Həsən, Həsən nə gündəsən, ta get, mənnik döyül, mən idarəyə getməliyəm. - deyib əlini yellədi, iy çoxdan onu tutmuşdu, pəncərəyə tərəf çəkildi, çölə baxdı, dərinədən nəfəs aldı, nəfəsi isə handan-hana elə bil təzədən təzələndi.

Günortaya az qalırdı. Sona xala yerini isitmirdi. Gözü yolda qalmışdı. Arabir öz-özünə deyirdi:

-Bu yetimçə harda qaldı, pəraşkilər soyudu, avtobusların vaxtıdı, tez gəlib vağzala getsəydi, pəraşkidən nə satılsaydı, qənimətdi. - deyə fikirləşirdi:

Nəvəsi qaça-qaça, nəfəsi yanmış halda özünü nənəsinə çatdırdı:

-Di gəldim, ver vedrəni. - dedi.

-Tez ol, götür vedrəni, qaç vağzala, Şuşa, Bərdə, Füzuli, Jdanov rayonlarına gedən avtobuslar bir azdan yola düşər, pəraşkidən nə alsalar qənimətdi. Görmürsən, elə bil səhər tezdən qabağıma qara pişik çıxıbdı, hələ bir manatlıq alver eləmişəm...

Yolun o biri tərəfindən səsyazma budkasından ətrafa musiqi sədaları yayılırdı:

Falçı qardaş, hansı qıza elçi gəlir,

Dili yanmış dedi balaca qıza elçi gəlir...

***

Arpa çayı aşdı, daşdı,

Sel Saranı aldı qaşdı...

***

Sudan gələn sürməli qız,

Çox incidir kuzə səni, bala...

Elə bil müştərinin xoşuna gəlmək üçün nə ki, vardısı, bütün mahnıları oxudurdular. Sona xalalarının nəvəsi əlində pəraşki vedrəsi özünü avtobusa çatdırdı:

-Pəraşki, pəraşki, isti pəraşkidən kimə verim?

Avtobusun içində oturmaqlarda beş-on nəfər oturmuşdu. Cavan oğlanın səsi eşidildi:

-İkisini mənə ver. - dedi.

Uşaq tez ona tərəf cumdu. Vedrəni yerə qoydu, süfrəyə bükülmüş pəraşkidən ikisini qəzet qırağına büküb ona verdi. O biri tərəfdə oturan qadın xeylağı üzünü o biri tərəfə çevirdi. "Semişka" yağının iyi arvadı qəzəbləndirdi:

-Ədə, bunu o yana apar...

Pəraşki satan uşağın arxasınca başqa bir uşağın səsi eşidildi:

-Pəraşki, pəraşki, tum, tum, semişka...

Elə bir az keçmişdi ki:

-Noxud, noxud, isti noxud.

Yenə bir az keçmişdi ki, səs eşidildi:

-Qarğıdalı, isti qarğıdalı, kimə verim...

Pəraşki satan uşaq arxaya çöndü:

-Ə, it balası, sənə deməmişəm ki, mənim arxama düşmə, mənim ərazimə girmə. Uşaqların əlindəki qablar avtobusun içinə dağıldı. Uşaqlar birbirlərinə cumdular. Avtobusun içində güləşməli oldular. Pəraşki, günəbaxan tumu avtobusun içinə dağılmışdı. Arxadan ağ saqqallı kişinin səsi eşidildi.

-Ayə, qoymayın, uşaqları ayırın, qoymayın dalaşsınlar.

-Əşi, dəymə, onlar həmişə belədilər, avtobusları bölüşüblər, deyir mənimdi, mən orda pəraşki satacam, o biri də deyir mən satacam.

Avtobusdakılardan iki oğlan onları ayırdı və yerə düşürdülər. Bir az sakitlik çökmüşdü. Sərnişinlər yerlərində oturmuşdular ki, birdən qabaqkı qapıdan kepkalı bir oğlan, qolunun üstə paltar içəri daxil oldu:

-Kişi kostyumu var, özü də importnudu, plaş var. - deyib bir neçə addım avtobusun içinə doğru addımladı - oturanlara tərəf uzadaraq reklam edərək arxa qapıdan düşdü və o biri avtobusa mindi. O biri avtobusda qarğıdalı satanlar vuruşurdular, noxud satanlar dalaşırdılar...

Avtobus vağzalında həmişə milis nəfəri xidmə-

ti vəzifəsini yerinə yetirərdi. Səs küyə, fit çala-çala özünü yetirdi. Pəraşki satanlar, tum satanlar, noxud, qarğıdalı satan uşaqlar qaçıb uzaqlaşdılar. Kepkalı oğlan avtobusdan düşəndə milis nəfəri onu haqladı:

-Ə, bir dayan görüm, kimsən? Nə satırsan? Kim göndərib səni? - dedi və oğlanı başdan-ayağa kimi süzdü.

Kepkalı oğlan bir qolunun üstə kostyumu, o biri qolu üstə plaş, qolunu yuxarı qaldırdı və barmağı ilə kepkasının günlüyünü yuxarı qaldırdı:

-Rəis, mənəm də. "Dakron" şefin adamıyam.

Milis nəfəri üzünü o tərəfə çevirdi və ucadan dedi:

-Nə qədər demək olar, adam balası olun, nə üstə boğuşursunuz, niyə yola getmirsiniz, indi sizi tutub aparım, basım kepezeyə?! - deyərək o tərəfə, bu tərəfə baxa-baxa qaldı, ətrafında heç kim yox idi. Uşaqlar qaçıb gözdən itmişdilər.

Səhərisi, hər bir kəs adəti üzrə yenə də öz yükünü bazara daşıyıb gətirirdilər. Sona xala deyinə-deyinə, söyə-söyə özünü bazara çatdırdı:

-Aaz, hanı, o mən deyən, yetimçəsinə deyərək bilməz ki, uşaqla nə işin var. A bala, görürsən o, gəlir, sən də ondan gen dur da. Dünən imkan verməyib uşaq bir dənə pəraşki satsın, nə vardısı tökülüb ayaq altına, zay olubdu.

-Aaz, sənsən o mən deyən, sən öz yetimçənə deyərək bilmərsən ki, avtobus sənə o binamus atanın deyildi, uşağı dünən arada döyüblər, qoymayıblar ki, bir stəkan tum satsın. Kişinin qızı, dünən beş manat verib tum aldım, gecə sacda qovurdum, dedim, uşaqdı da, aparsın avtobusda satar. Ciyəri yanıq Sonanın nəvəsi avtobusda pəraşki satanla vuruşublar, uşağın malını arada dağıdıb avtobusla bir eləyibdi...

-Aaz, kəs səsini, gəlib saçlarından tutub səni bazarda sürüyərəm, əlimdən alan olmaz.

-Aaz, sən kimsən? Sənin dilin var danışsın, a mən deyən, nə gəzirdi sənə yetimin mənə yetimin yanında, gedib o yanda sataydı da.

Kərim kişinin səsi eşidildi:

-Az, adam balası döyülsünüz? Səhər-səhər xeyir-şər eləməmişik, ağızınıza nə gəlir bir-birinizə şər-böhtan deyirsiniz. Tərbiyənin olsun, imkan verin alverimizi eləyək də. Deyirlər, Amirkada təzə

"neytron" bombası icad eləyiblər. Gedib deyim birin gətirsinlər, sizin içinizə atsınlar. Bütün bazar-dakı arvadların hamısını dondursun, bəlkə səsləri kəsilsə, canımız da sizdən birdəfəlik qutara, bəlkə.

-Dadaşov, Dadaşov gəlir...

Bazara sükut çökdü.

"Maslopromdan" təcili yardım stansiyasına xəbər gəldi ki, idarənin süd qəbul məntəqəsinin ustası Behbud kişi qəfləti iş başında ürəyi getmişdi. Hadisə yerinə xeyli adam toplaşmışdı. Direktor Sadıqov da gəlmişdi. Adamlar yerdə uzanmış xəstənin ətrafında dayanıb tamaşa edirdilər.

-Əl vurmayın, birdən kişi infarkt olar, tərpətməyin. - deyən də oldu.

Ağ xalatlı həkim özünü yetirdi, nəbzini tutdu və qolundakı saatına baxdı. Behbud kişi də iş başında ağ xalatlı idi. Həkim işarə etdi. Təcili yardım maşınındakı yoldaşları da köməyə gəldilər. Xərək də hazır idi. Kömək edənlər də oldu. Behbud kişini güc-bəla ilə xərəyə uzatdılar. Həkim onun ürəyinin döyüntüsünə qulaq asdı, aparatı qulağından alıb boynuna saldı. Əlini qarnının üzərinə qoydu:

-Bir balaca həyəcan keçiribdir, - dedi. - yəqin ki, keçib gedər...

Birdən qadın səsi hamını səksəndirdi:

-Dədəm hey, dədəm hey...

Yəqin ki, kişinin qızı idi. Saçlarını yolurdu, üzündə dırnağı ilə şırım çəkmişdi. Bir nəfər qadın isə həyat yoldaşının qoluna girmişdi, ona ürək-dirək verirdi.

-Aaz, dağ kimi kişidi, lay divardı, buz baltası da kəsməz. Toxtaq ol, görək nə olubdu ki, kişiyə, bəlkə direktor kişiyə hədə-qorxu gəlib ki, səni işdən çıxardaram, ona görə həyəcan keçiribdir.

Tibb bacısı Behbud kişinin qoluna ürək toxtatmaq üçün iynə vurdu. O, iynənin təsirindən diksindi, yavaş-yavaş özünə gəlməyə başlayırdı, gözlərini açmağa çalışdı. Birdən gözünün birinin kırıqlarını qaldırdı. Handan-hana o biri gözün açdı. Təəccüblü halda ətrafa göz gəzdirdi. Qızının səsi eşidildi:

-Dədə, dədə, sənə mən qızın qurban olsun, sənə nə oldu, sən xətrinə kim dəydi. Axı, sən bu günə kimi belə eləməmişdin, belə olmamısan.

Behbud kişiyə oxşar bir nəfər irəli yeridi və diləndi:

-Yoldaş Sadıqov, bəlkə vertolyot çağıraraq, qaradışımı Bakıya götürək. - dedi.

-Tələsmə, səbrli olun, görək həkim nə deyir.

Həkim yenə də Behbud kişinin ürək döyüntüsünü, qan təzyiqini ölçdü. Birdən qayıtdı ki:

-Behbud kişidə elə bir qorxulu şey yoxdu. Xəstə-zad deyil, hər şey öz qaydasındadır. Qəfləti həyəcan keçirib, istəyirsiniz xəstəxanaya aparaq...

Behbud kişi əlini yerə dirəmədən ayağa qalxdı. O tərəf, bu tərəfə göz gəzdirdi.

-Ə, o vicdansız şofer Musa hanı? Hər gün səhər tezdən kolxoza gedir. Fermalardan südü toplayıb gətirir. Onun əziyyətinə görə mənim də ona yazığım gəldi, icazə vermişəm ki, gündə bir kanistr südü götürsün. O da əclaflıq eləyib hər gün iki vedrə südü götürüb ölçünü düzəltmək üçün Həkəri çayından verdə ilə su götürüb südə qarışdırırdı. Südü çəninə baxın...

Südü çəninə qarışdıranda südün içində nə isə hərəkət etməyə başladı, bir neçə dəfə tullanıb südü çəmindən çıxmaq istədi...

Sahə inspektoru Dadaşov da xəbər eşitmişdi ki, Behbud kişi iş başında xəsarət almışdı. O da hadisə yerinə gəlmişdi. Bayaقدan fikir verirmiş. Çoxdankı fikir onu rahat buraxmırdı. Axır ki, tapdım. - deyər qışqırdı.

Gülnisə xalanın əməlinin üstü açılmışdı. Axı ona deyirdim ki, sizin qapı-bacada mal-qara, qoyun-keçi saxlamırsınızsa südü məhsulları haradandı? Demək, oğlu Musa - şofer Musa cinayət əməli ilə məşğul olurmuş, vəzifə borcunu yerinə yetirərək kolxozdan südü gətirərək, artıq tamahlıq edərək südü oğurlayaraq, ört-basdır etmək üçün çaydan su götürərək südə qarışdırıb əməli törətmişdi. Və bu zaman vedrədə balıq südü qarışmış, Behbud kişi vəzifə borcunu yerinə yetirərək balıqdan qorxmışdu. Axı o, haradan bilsin ki, süddə balıq olar?!

Sadıqovun səsi Dadaşovu fikirdən ayırdı.

-Dadaşov, çox əziyyət çəkmə, bəri gəl, sənə vacib bir işim var. Ə, "skladçı", ordan bir karofka yağ gətir qoy Dadaşovun maşınına...

-Deyirəm, yaxşı ki, südün içindəki qurbağa deyilmiş! - Dadaşov baxdı ki, işlər düzəlir, bunu dedi və əlini şappıltı ilə o biri əlinə vuraraq qəşş eləyib getdi...

NURİDƏ MISİR

Mənim

Qan qoxulu bir mərəzəm,
Sağalmayır yaram mənim.
Mənim elim qaçqın, köçkün,
Bütöv qalıb haram mənim?

Kəlbəcərdən mənə qalan
Şeirim, o da talan-talan!
Hey, məni məndən qoparan,
Yuxum oldu haram mənim.

Nuridənin varı sözdü,
Yurd həsrəti canım üzdü,
Kəlbəcər şumlanan düzdü,
Uçulubdu qalam mənim.

Hardasan?

Sən sevən könlümdə əzabım, qəhim,
Sən yarımçıq qalan sevgi aləhim.
Sən sabah altında qalan dünənim,
Şerimi sənsizlik alıb, hardasan?

Gözlərim yollardan göz çəkə bilmir,
Ürəyim ağımdan söz çəkə bilmir.
Taleyim xəttini düz çəkə bilmir,
Misralarım yetim qalıb, hardasan?

Sənsiz bulaqları quruyub eşqin,
Sənsiz budaqları quruyub eşqin.

Sənsiz dodaqları quruyub eşqin,
Nuridənin gözü dolub, hardasan?

Kəlbəcərin özüymüş

At üsdündə yəhər gördüm, üzəngisi qırılmış,
Məzarlıqda ana gördüm, köksünə dağ vurulmuş...
Göy daş gördüm, daş üstündə yaşıl mamır bitərmiş,
Sonra bildim; o daş mamır Kəlbəcərin özüymüş...

Səbr elə düzələr, dedin,
Səbir gətirə bilmədim.
Kəlbəcərdən iki metr
Qəbir gətirə bilmədim.

Şəhid gördüm, Murov dağda al qanına bələnmiş,
İlan gördüm, acgöz-acgöz şəhid qanı əmərmiş...
Vadi gördüm, gülü solğun, yaşıllığı talanmış,
Onda bildim; itən zümrüd Kəlbəcərin özüymüş...

Özüm gəldim Kəlbəcərsiz,
Düşməni, sizi dərd dərəsiz.
Kəlbəcəri ürəyimə
Qoyub gətirə bilmədim.

Uşaqları əsir-yesir, övladları pərişan,
Çadırların çətəni yox, alaqlar pərişan,
Nuridənin talismanı "Arxas Təpə" pərişan
İndi bildim; o pərişan Kəlbəcərin özüymüş.

AYTƏN AĞASƏLİMQIZI

BİR BAYRAM GÜNÜ

(hekayə)

-Zaur, oğlum, axşam evə bir az tez gəl.

-Yaxşı, ana.

Dəstəyi yenicə qoymuşdum ki, telefon yenə zəng çaldı.

-Zaur, axşam evə tez gələrsən, qonaqlarımız olacaq.

-Yaxşı.

Bu dəfə zəng edən həyat yoldaşım idi.

Mən, adətim üzrə, ətrafı seyr edirdim. Hər gün işdən sonra buraya gəlmək məndə vardış halını almışdı. Bu gün iş günü deyildi - səkkiz mart qadınlar bayramı idi. Hər il olduğu kimi, bu il də bizim evdə bayram süfrəsi açılacaqdı. Ailəmizdəki qadınları - anamı, həyat yoldaşımı və iki yaşlı qızımı ailədəki kişilər - mən və atam təbrik edəcəkdik. "Eh, mən hələ hədiyyə də almamışam" - deyə yerimdən qalxıb yaxınlıqdakı magazaya getdim. Vitrindəki hədiyyələrə baxıb bir dəstə gül aldım və magazadan çıxdım. Yol gedə-gedə öz-özümə düşünürdüm. "Eh, ay Zaur, həmişə hədiyyə almısan da. Bu dəfə üçün bir dəstə gül bəsdidi". Elə fikirləşməyin ki, hədiyyə almaga pulum yox idi. Mən işləyirdim, pulum vardı. Həyat yoldaşım da, anam da, atam da işləyirdi. Bir sözlə, bizim evdə dolanacağımız yaxşı idi, - heç nəyə ehtiyacımız yox idi. Evə çatmaga az qalmışdı, siqaret üçün əlimi cibimə saldım. Əlim boşa çıxdı. Siqaret almaq üçün özümü dükanə atdım. Siqareti alıb pulunu vermək üçün əl uzadanda mənim gözümlə çörək üçün uzanmış qupquru, arıq, gömgöy damarları çıxmış bir ələ sataşdı. Dönüb bu əlin sahibinə baxdım. Bu arıq, balacaboylu, yun şalının altından agappaq saçları çıxmış, üzü qırışmış, qoca qadın idi. O, aldığı bir dənə çörəyi əlindəki çantaya atdı. Bir az dikəldi və magazadan çıxıb asta-

asta yeriməyə başladı. Mən gipnoz olmuş kimi dinməz-söyləməz onun ardınca getməyə başladım. Ürəyimdə öz-özümə hey bu sözləri təkrarlayırdım:

-Axı bu gün onun da bayramıdır.

Biz beləcə bir xeyli yol getdik. Qadının məndən xəbəri yox idi. O, bir qədər getdikdən sonra dayanır, əyilmiş belini dikəldib bir az dincini aldıqdan sonra yenə yoluna davam edirdi. Bir azdan o, evə çatdı, kiçik bir pilləkəni qalxıb boz bir qapının önündə dayandı. Mən intizarla qapıda onu kimin qarşılayacağını gözləyirdim. Ancaq mənim gözlədiyimin əksinə oldu; qadın cibindən açar çıxardı və qapını özü açıb içəri girdi.

Mən hələ də yerimdə donub qalmışdım. Başımda min bir fikir-xəyal vardı. Artıq axşam düşürdü. Evdə ailəm məni gözləyirdi. Mən qərarımı verdim və ürəyimin mənə hökm elədiyi kimi hərəkət edib yenə həmin magazaya qayıtdım. Vitrindəki ərzaqlara göz gəzdirib iki çörək, yağ-pendir, ət, qaymaq, qənd, çay, düyü, balıq aldım. Bir də baxdım ki, cibimdəki pulun hamısını ərzaqa xərcləmişəm. Sonra satın aldığım ərzaqı əlimə alıb yola çıxdım. Torbaları yerə qoyub çəkinmədən həmin qapını döydüm. İçəridən titrək bir səs gəldi:

-Kimsən, bala?

-Allah qonağıyam, nənə. - Qısa cavab verdim.

Qapı açıldı, həmin qadın qarşımda dayandı. Mən onun ağ saçlarına, dərisi büzüşüb sallanmış ala gözlərinə heyran-heyran baxırdım. Qadın mənə və yerdəki torbalara baxdı, ancaq heç nə soruşmayıb məni içəri dəvət etdi:

-Gəl, bala, keç içəri.

Mən gətirdiklərimi onun kiçik otağına daşdım. O,

dəhlizin bir küncündə dayanıb mat-mat mənə baxırdı. Anam və yoldaşım üçün aldığım gül dəstəsini tam səmimiyyətlə ona uzatdım:

-Bayramın mübarək olsun, nənə!

Qadın ala gözlərini daha da geniş açdı.

Sonra gözləri yaşardı və məni qucaqladı:

-Boyuna qurban olum, oğul!

Biz bir-birimizə elə sarılmışdıq ki, sanki neçə illərdi bir-birimizin həsrətindəydik.

Mən başımı onun arıq, balaca çiyininə qoyub gözlərimi yummuşdum. Onun şalından gələn yun qoxusunu acgözlüklə ciyərimə çəkirdim.

O, oturmaq üçün mənə yer göstərdi.

Sonra ərzaqa baxıb:

-Ay oğul, nə zəhmət çəkirsən, mənim hər şeyim var. - dedi.

-Təki olsun, ay nənə, bunları da səninçün almışam.

Nənə mənə çay tədarükü görməyə çalışdı. Tez yerimdən qalxıb çaydanı əlindən aldım, çayı süzdüm və oturub nənə ilə şirin-şirin söhbət etdik. Mən onu tanımadığımı, onu ilk dəfə mağazada gördüyümü söyləyəndə nənəni heyrət bürüdü. Gözləri minnətdarlıq duyğusu ilə parladi. Nənənin evində heç yerdə görmədiyim bir səliqə-sahman vardı. Üzbəüz divarda gənc bir oğlanın şəkli asılmışdı. Şəklın üzərində qara lent vardı. Mən nənənin nə üçün tək yaşadığının səbəbini artıq bildim. Onun gəldiyini görüb baxışlarını tez şəkildən çəkəndə nənə baxışlarının hara yönəldiyini sezdi və aram-aram:

-Oğlumdur, Qarabağda şəhid olub. - dedi.

Nənənin gözlərində qəm buludu toplaşmışdı. Nəzərlərini şəkildən çəkməyərək:

-Üç il bundan qabaq şəhid oldu. Ondan bəri tək yaşayıram. Onun ölümü mənim ömrümə balta çaldı. - dedi.

-Onda mənim əlli beş yaşım vardı. İşləyirdim, belə xəstə deyildim.

Mən heyrət içində idim. Nənə əslində mənim anamla yaşdı idi. Ancaq qaşları, kirpikləri, ağ saçları, bükülmüş qəddi onu olduğundan çox yaşlı göstərirdi.

Mən sakitcə bu ağsaçlı qadının həyat hekayəsini dinləyirdim. Sanki o, keçmişin özü idi, gəlib mənimlə üz-üzə oturmuşdu. Nənə birdən söhbəti kəsib:

-Ay oğul, səni evdə axtarlar. - dedi.

Mən bu haqda düşünmək belə istəməirdim. Fərsət tapıb cib telefonumu da söndürdüm. O gecə mən gətirdiyim əti ət maşınından keçirib soyuducuya yerləşdirdim, ərzaqları nənənin köməkliliyi ilə mətbəxdə yerbəyer etdim. Gətirdiyim gülləri güldana qoydum. Aldığım balıqdan isə yaxşı bir yemək hazırlayıb süfrə açdım. Nənə tez-tez yaşaran gözlərini silirdi. Onu yerindən qalxmağa mən qoymurdum, istəyirdim hər şeyi

yi özüm hazırlayım.

Mənim üzümdə xoşbəxt bir təbəssüm vardı, ilk dəfə idi ki, mən belə ürəkdən sevinirdim. Elə hey gülmüşeyirdim. Bunu da deyim ki, evdə mənə həmişə deyərdilər:

-Ay Zaur, nə yaman qaşqabaqlısan, yenə nə olub?

Nənə ilə birgə süfrəyə oturduq. O, tez-tez deyirdi:

-Allah köməyin olsun, ay bala, evdə hər gün təklikdən az qalır ürəyim partlasın. Nə yaxşı ki, bu gün sən gəlmisən.

Yeməkdən sonra nənə divanda oturdu, mən də heç çəkinmədən - sanki onun dizi üstə böyümüşdüm - başımı onun dizinə qoydum. O da titrək barmaqları ilə saçlarımı sıgallayıb danışmağa başladı:

-Mənim ondan savayı heç kimim yoxdur, atasız qalan, bircə balamı bağrıma basıb onunla yaşayır, onunla nəfəs alırdım. O da məni çox istəyirdi. "Ana, heç vaxt səni tək qoymayacağam", - deyirdi. Amma sözüünə əməl eləmədi. Dayana bilmədi. "Ana, cəbhəyə getməliyəm", deyirdi tez-tez. Axir ki, getdi. Bir gün evdən çıxanda: "sənə söz verirəm, səni tək qoymayacağam", - deyib getdi, qayıtmadı.

Bu yerə çatınca nənənin səsi qırıldı, o, boğuq səslə hıçqıra-hıçqıra ağlamağa başladı. Mən onun boynunu qucaqladım və pıçıldadım:

-Söz verirəm, səni tək qoymayacağam, nənə.

Nənənin gözlərində ümid işığı parladi. Məni bağrıma basıb gözlərimdən öpdü.

O gecə nənənin dizi üstə yuxuladım. Səhər açıldı da gördüm nənənin yun şalı çiyindədir. Bu şaldan gələn yun qoxusu mənə o qədər doğma, o qədər yaxın idi ki... bir anlığa gözlərimi yumub bu qoxunu ciyərlərimə çəkdim.

...Mən evə qayıtdım. Qapını anam açdı, heyrətlə:

-Allah sənə min şükür, ay oğul, hardasan? Telefonu niyə söndürmüşsən? - soruşdu.

Yoldaşım isə könülsüz-könülsüz salamımı aldı və məndən heç nə soruşmadı. Axşam evə gəlmədiyim üçün məndən incidiyini baxışlarından açıq-aşkar sezdirdim. İnciməyə haqqı da vardı, axı dünən onların bayramıydı.

Bir azdan mən əhvalatı onlara nağıl edəndə anam da, yoldaşım da heyrət içində idilər. Mən sözümü bitirib onlara baxdım:

-Axı bu onun da bayramıdır.

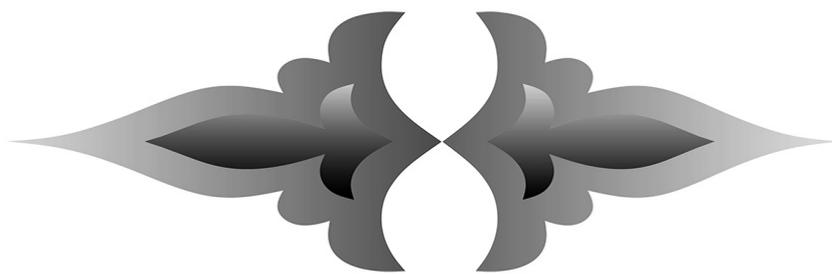
Anamın gözləri yaşarmışdı:

-Ay oğul, nə yaxşı iş görmüşsən!

Yoldaşım minnətdarlıq dolu baxışlarıyla mənə baxdı:

-Zaur, sən nə yaxşı adamsan!

Bu hadisədən sonra, hər il bizim ailəmiz səkkiz mart bayramını nənənin evində qeyd edirdi.

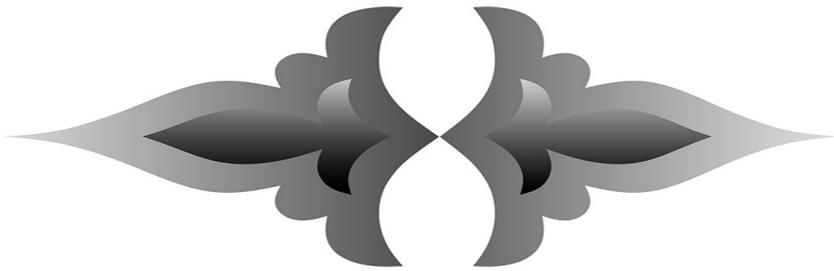

MƏRYƏM ƏLİYEVƏ

AFORİZMSAYAĞI DEYİMLƏR

1. Çalış zamanında sus, yoxsa susdurar zaman səni.
2. Acıları dadsa belə tər çiçəkdən bal damlayar.
3. Kırpıklarımın yuxu yüküsən - ölüm yuxusundan öncə.
4. Gün gələr sən uyarsan, amma başqası sərrər səni!
5. Bir gün gözlərimə köçürəcəyəm səni - ürəyimə yaxın olasan deyə.
6. Həsretin də sevgi qoxuludur, əzizim!
7. Pıçıltıların səsi daha uzağa gedər!
8. Sağ göz sol gözə işıq vermir ki, kölgə düşər gözüne!
9. Müəllim qələm tutan deyil, yazmasını biləndir - ömrünə!
10. Sən - mənim nöqtə qoya bilmədiyim yeganə cümləmsən!
11. Taleyin işinə, oyununa bax, iki dəli bir sevgiyə əsir düşübdü.
12. Bəhanələr - eşqin qatilidir.
13. Eşq - əcəl kimidir, xəbərsiz gəlir.
14. Saxta eşqlər - ağız suyu kimidir, hər limon gördükcə sulanır!
15. Bir sevgidən ilhamlanan bir ürək, bir ürəkdən ilham alan sevgi var!
16. Məni səndə yaşat deyə dodaqlarıma möhürlədim səni!
17. Varlığında soruşmayan, bilməyən, yoxluğumda soruşmasın, bilməsin.
18. Bir ürəyi susdurmağa nə var ki! Bacarırsan susduğunda danışdır.
19. İpdən düşmüş paltarlar kimi keçir ömür!
20. Hər dəlini dəli edən bir dəli vardır, ağıllım!
21. Pozan deyiləm, amma sildiyim bir daha yazılmaz!
22. Məsafələr - öldürmür, - bitirir!
23. İstəsən də, istəməsən də tükətməli olduğun borcdur - ömür!
24. Ürək... bir adamlıq... zirvədir!
25. Həyatda heç nə bir nəfərə aid ola bilmir - insan belə.
26. Eşidənin varsa, danış!
27. Sükutun dili laldır, həsrət mənə pay düşüb.
28. Danış - qoy səsinlə bürünsün - ürək!
29. Çalış qürurundan əyilmə, qürurunla əyil!
30. Ürək susmaz, susdurar səni!
31. Mən susmuram, susdurur həyat məni!
32. Böyüklük - böyük cüssəylə böyük ciblərə sığmır, kiçiyim!
33. Özümüz arzu zərrəsiyik, könlümüz arzu çeşməsidir.
34. Yazılı imtahana bənzəyir insan həyatı, itirəndə bilirik qiymətini.
35. Sevgi ağlın deyil, ruhun tələbatıdır - ruhuna hökm edə bilməzsən.
36. Nə sən sevə bildin, nə səni sevdilər, ürək.
37. Hər gecənin sonunda nurlu bir sabah durur.

Nurlu sabahlarınız xeyir!

KƏMALƏ SƏLİM MÜSLÜMQIZI

USLU COCUQ

(hekayə)

İllərlə onu gəzdirən, qulluğunda sadıq əsgər kimi dayanan sürücünü çağırmadı, nədənsə ürəyi gəlmədi. Səbəbini dərk etməsə də yad maşınla getməyi lazım bildi.

Taksidən erkən, xeyli məsafə qalmış endi. İki gün öncə yağış yağdığından cıdır nəm idi. Avropada satışa çıxarılan günün ertəsi alınan və qiyməti az qala ucuzvari avtomobilə bərabər olan tuflilərinin dabanı torpağa bata-bata addımlamağa başladı. Azca başını qaldıraraq boylandı və bir qədər irəlindən kiçik gül dükənini andıran ünvan özünü nişan verdi. Ətrafda bu qədər çiçək olmadığından kimsədən soruşmağa ehtiyac qalmadı.

Məsafə azaldıqca ayaqları ağırlaşır, onları arxasınca güclə sürüyürdü. İki metrlikdə qıc olduğunu hiss etdi.

Qulluqçunun yalvar-yapışına məhəl qoymayıb özüylə gətirmədiyi üçün peşimanlıq keçirdi. Dərhal da bu fikri özündən qovdu. O, hər zaman hər şeyin doğru və dəqiq olanını icra edirdi, o, qüsursuz idi. Hamı onu mükəmməlliyyənin kraliçası kimi örnək göstərirdi...

Gözlərini qaldıranda baxışları toqquşdu. Həmişə sevgi, şəfqət və sonsuz bəxtiyarlıqla baxan bu gözlərdə nəvaziş dolu sıcaqlıqla rastlaşdı...

Məzarın üstü təzə-tər çiçəklərlə dolu idi. Torpağın nəm ətri anıdan onda həyat eşqi oyatdı. İstər-istəməz qəribə bir sevinc duydu. Hətta dodaqlarına təbəssüm qonduğunu zənn etdi. Özündə yaranan bu dəyişikliyə qəzəbləndi və sanki kiminsə görəcəyindən ehtiyatlanıb utandı da.

Üstü yazılı qara haşiyəli qırmızı lentlərlə bağlanmış əklilləri, bir-birinə bənzəyən və bənzəmə-

Kamalə Müslüm qızı Əliyeva 1971-ci il mayın 25-də Ağdaş rayonunda anadan olub. Maqşud Şeyxzadə adına internat tipli təmayül məktəbini, 1993-cü ildə Gəncə Pedaqoji texnikumunu bitirib. BDU-nun Şərqsünəslşq fakültəsində Ərəb filologiyası şöbəsində təhsil alıb. BDU-nun Kitabxanaçılıq və informatika fakültəsini biblioqraf ixtisası üzrə bitirib. ABU - da ixtisaslaşdırılmış üzrə tarix müəllimliyi ixtisasına ixtisaslaşdırılıb. "Millət", "Rezonans", "Xalq qəzeti"ndə müxbir işləyib. "Azadmekan.org" saytında köşə yazarı kimi çalışıb. Hazırda "İstedadlar biz " jurnalının korrektor və redaktoru kimi fəaliyyət göstərir. Nail Salamov adına 97 saylı tam orta məktəbdə "Poeziya" dərnəyinin rəhbəridir.

yən gül dəstələrini seyr etməyə başladı. Heç nə haqda düşünə bilmirdi. Beyni kilidlənmiş qapı kimi baş verən hadisənin şokundan keyləşmişdi. Hər şey ona yuxu kimi gəlirdi.

Bir buketdəki güllərin ləçəklərinin az qala töküləcəyi isə nəzərindən qaçmadı. Kimsə ucuz başa gəlsin deyə lap ömrübitmiş güllərdən dəstə bağlatmışdı. O, ürəyində belə bir adam üçün "bunu rəva gördünüz ya, daha sözü yoxdu" - deyə köks ötürdü. Bu, yaqın ki, o qədər də öndə olmayan, sadəcə qonşudan qalmadala göstərgəli birinin ərnağanı idi - deyə düşündü. Belə kədərli, acı bir gündə hər şeyin detalına qədər fikir verə bilməsi onu təəccübləndirir, qorxudurdu. Həyatının az qala iyirmi ilini keçirdiyi, sevdiyi şəxsin məzarı üstə qəlbindəki boşluq sanki sağalmış yara yerinə bənzəyən, azca göynəyən sızıltı onu üşürgələndirirdi. Niyə belə ol-

duğunu anlamaq istəyir, amma reallıqdan beyninə, hissiyyatından qəlbinə gedən yolda qırılıb-tökül-müş hasarın daşları ona mane olurdu. Key kimi hər yeri bürümüş gül-çiçəyə baxır, onların üzərində yazılmış sözləri oxumaqla düşdüyü vəziyyətdən çıxmağa çalışırdı...

Burda ona xoş deyildi, amma çıxıb getmək də istəmirdi. Elə bil hansısa bir qüvvə onu zorla dartıb saxlayır, qalxarsa yerini başqa birinin tutacağından ehtiyat edirdi. Əli ilə torpağı oxşamağa çalışır, sığal çəkmək üçün güllərin altından yer arayırdı.

Zəhmli səsin, dazlaşmış başın, yaşı ötmüş və daimi oturaq iş həyatından əməllicə donqarlaşmış belin, epeyi irəli çıxaraq sallanmış qarının, uzuncov və çəhrəyi dırnaqların (sədəfləri hər zaman xoşuna gəlirdi), heç zaman fiziki iş görmədiyindən pambıq kimi yumşaq olan böyük əllərin, bir qədər slavyanları andıran sima və dərinin, gəncikən çox yaraşıqlı və mütənasib olan, sonradan bərbad şəkil almış bədən və ələlxüsus da ayaqların, addımlayanda narkobaronları xatırladan, qarşısında hamının tirtir əsdiyi sevgilisinin torpaq altıda səssiz-səmirsiz qalmış nəşini düşünməyə gücü çatmırdı...

...Quru nəfəsi belə onu qoruyurdu. Ölümünə üç gün qalmışa qədər eyni yataqda yanaşı uzanmaları, səhərəqədər dərmanlarını verməsi üçün gözünün saatdakı əqrəbləri izləməsi, yavaş-yavaş qalxıb-enən sinəsini nəvazişlə, ana qayğısı ilə sığallaması kinolenti kimi gözönündən keçməyə başladı. Özünə gəlməyə başlayırdı deyəsən. Acılı-şirinli xatirələr, saysız-hesabsız xarici ölkə səfərləri, bağlarında keçirilən adgünü və yubiley yığıncaqları, yarımözl tədbirlərdəki birgə iştirakları - hər şeyi yadına salmağa başlamışdı. Xoşbəxt günlərini (bədbəxt olduğunu düşünməyə əsas yox idi) xatırladıqca kökündən qopmuş ağac kimi müvazinətini itirir, sən-tirlədiyini hiss edib sağ əlini yerə dayaq verirdi. Az qala bir igidin ömrünü yaşadıq bir yerdə deyə -düşündü. Nə qazandım, itirdiklərim nə oldu? Dərin bir ah çəkib başdaşındakı şəkllə diqqət kəsildi. Nə-dənsə bir laqeydlilik və rəsmiliklə rastlaşdı. Yenidən bir ah çəkdi. Yəqin bu rəsm çəkilərkən qayğılı olub və beynindəki mən olmamışam deyə düşündü.

Ətrafda demək olar ki, heç kim nəzərə çarpmırdı. Uzaqda, ən son sıradan bir cərgə öndəki bir qəbrin yanında iki qadının var-gəl etməsi, məzarın üstünü basmış ot-çayırı təmizləməyə cəhd etməsi və onların yanını kəsdirən molların tıncıxaraq "Yasin" oxumaq üçün qadınların sakitləşməsini gözləməsini müşahidə etdi. Və ürəyində "allah kəssin mənim müşahidə vərdisimi"- deyə söyləndi. Həmişə dediyi qabiliyyət kəlməsini bu dəfə dilinə gətir-

mədi. Qadınların gəlin-baldız olmasını dərhal kəsdirmişdi. Hələ bir qədər də irəli getsə yaş və digər əlamətlərini də müəyyənləşdirəcəkdi. Onun sevgilisinə xüsusi ləzzət edən bu telepatlığı indi nədənsə işə yaramadı. Öz dərdiylə başbaşa qalmalı olduğunu qərara aldı. Güllərin düzülüşündəki qaydasızlıq heç onu açmadı və tez onları lazım bildiyi kimi yerləşdirməyə çalışdı. Əlini bəyənmədiyi, saysız-hesabsız nəhəng əklillərin içərisində ala qarğaya bənzəyən ləçəkləri tökülən dəstəyə uzatmışdı ki içindən gələn "dur!" kəlməsi onu yuxudan ayıltı. Sevgilisinin adamdan başqa nəyə desən oxşayan arvadı (onun haqqında düşünəndə heç vaxt fərli-başlı bir söz ağlına gəlmirdi) hökmran sifətilə ona baxıb gülümsəyir, ondan oğurlanmış bir qərinənin heyfini çıxmaq üçün əlinə düşmüş fürsətin dadını çıxarmağa hazırlaşdı. Elektrik vurmuş kimi tez əlini geri çəkdi. Ömründə ilk dəfə məğlubluğun nə olduğu hissələ üzüə qaldığını hiss edib çox pərt oldu. Bu qədər yaxında olan məğlubluq qovmaq üçün (Bunu bürüzə verməmək üçün) gözlərini yağır edən o bukəti qəzəblə yerə çırpdı. Ona dəlillər kimi aşıq olan, yerindən yer, səmindən göy titrəyən adamın sinəsinə. Dərhal da qəlbi sızıldadı. Hər zaman ona mərhəmətli olan, onu göz üstündə saxlayan biricik aşiqinin ruhundan utandı...

Sövq-təbii arxaya qanrıldı, qəbristanlığın o qədər də enli olmayan yolunda daha da nəhəng görünən, bir-birini təqib edən iki qara rəngli avtomobil gördü. Ürəyi qırılıb ayağının altına düşdü. Qəlbindəki səs onların buraya gəldiyini pıçıldadı. Hər zaman güvəndiyi intuisiyasına bu dəfə lənət yağdırdı. Özünü toplamağa ona zaman tanımadığı üçün.

Avtomobillər sanki toya gəlirmişlər kimi şətlə dayandılar. (Əslində adi qaydada gəlirdilər, amma nədənsə ona elə gəldi). Qara kostyum və eynəkdə olan dörd nəfər özlərini maşından cəld bayıra atdılar. Bir göz qırpmında ikinci maşını dövrəyə alıb ətrafa boylandılar. Bir müddət lal oyunu oynadıqdan sonra (bu boş, kimsəsiz məzarıstanda nə qədər düşük və gərəksiz görünlüklerinin fərqinə varmadan) avtomobilin qapısını ehtiyatla açıb enəcək şəxsi qorumaq üçün "ətdən" sipər yaratdılar. Enəcək şəxs bir qədər tərəddüddən sonra (nədənsə ona elə gəldi) mübarək qədəmlərilə torpağın sinəsini şərəfləndirdi. Baxmamağa çalışsa da özüylə bacara bilmədi. Uzaqda olsalar belə gələnin kimliyini anlamışdı. O, və başının dəstəsi, sanki işgəncə metodu sərgiləməklə görəli idilər. Yaxınlaşan hər addım onu əzib məhv etməyi planlayırdı. Neyləyəcəyini kəsdirə bilmədi. Ayağa qalxmaq istədi, amma torpaq onu buraxmadı. Hər zaman torpağa bağlı, torpağa güvənli olduğundan mövqeyini dəyişmə-

mədi.

Dəstə aramla ona doğru addımlayırdı. Baxışların ona doğru zillənməsi elə bil kürəyində od qalamışdı. Gələnləri görməsə də sövqtəbii hansı məsafədə olduqlarını hiss edirdi. İyirmi ilin imtahanı başlanacaqdı. Nə danışa bilərdilər ki? Hansı haqla ona üstədən aşağı baxa bilərdi ki? Ən sevimlisi o deyilmidi? Bütün haqlar onun lehinə deyilmidi? Auditoriya qarşısında elmi iş müdafiə edirmiş kimi əsməcəsi tutmuşdu.

İyirmi addımlıqda dəstə dayandı. Cangüdənlərin biri (başçı olmadığını anladı) ona yaxınlaşdı. Düz yanına qədər gəlib üzünə baxmaq istədi. Üzünü görmək üçün bir qədər başdaşına tərəf addımladı. Ya yandakı məzarın sinədəşini, ya da gülləri tapdamlamalı olduğundan ikincini seçdi. Bunu həmin anın ilahi xoşbəxtliyi hesab edən qadın sərt tövrlə başını ona doğru çevirdi. Satışa çıxarılan kölə kimi ona baxılmaq səhnəsindən canını qurtardığı və həm də başlanacaq xoşagəlməz söhbətin ilkin sözünü demək fürsəti əldə etdiyi üçün sevindi də.

-Gülü niyə tapdalayırsan? - səsini tanıya bilmədi. Şəfqət və yumşaqılıqla yoğrulmuş səsinəndən əsər-ələmət qalmamışdı. Yaşanacaq səhnədə nələr ola biləcəyini təxmin edən (axı onlar çox idilər) sarsaq cangüdəni irişməyə macal tapmayıb özünü yığırdı. Kasıb və şərəfsiz ailədən olduğu, tutduğu vəzifəni allahın neməti kimi qiymətləndirdiyi hər halından bəlli idi. Beləsinə bir çimdik pulla adam da öldürmək olardı - deyə düşündü.

Ariq, fiziki görkəminə görə digərlərindən fərqli olmağı yəndəmsiz adam olduğundan və hər cür çirkin işlərdə istifadəyə yararlı olduğu üçün bu dəstəyə seçildiyindən xəbər verirdi. O birilər tanka oxşayırdılar.

"Çəlik" gədə rəhbərinə "doklad" etdikdən sonra dəstə daha inamla hərəkətə başladı. Sanki ayaqlarıyla yerə kimin sahib olduğunu diqtə etmək istəyirdilər. Onun bir addımlığında dayandılar. Sevmədiyi, illərin təcrübəsinə əsaslanaraq yalançı, soyuq təbiətli və saxtakar qadınların işlətdiyini hesab etdiyi çox tünd və çox da məxsusi olan ətrin iyi beyinini gicəlləndirdi. Onun evində və ətrafında işləyənlərin bu cür ətirlərdən istifadəsi qadağan idi.

Bütün gücünü köməyə çağırırdı. Təzyiqinin qalxmaması üçün allaha dua etməyə başladı. Fikrincə yaxşı biri idi (özünü hətta mələk zənn edirdi) və buna görə də daima dua etdiyi xalığı onu xilas etməli idi. Özünü məğrur saxlamaq üçün bütün enerjisini imdada çağırırdı (başqa vaxt olsaydı əmr edərdi. O, hətta mənəviyyatını belə idarə etməyə alışmışdı).

Efirdə göründüyündən çox fərqli (baxmadan be-

lə hiss edirdi) olan, gənc qala bilmək üçün canını tibb dünyasının hərracına çıxaran, üst-başı meşşanlıq, əxlaqsızlıq qoxuyan bu qadın (əgər qadın demək mümkünsə) ona hansı haqla yuxarıdan aşağı baxa bilərdi ki? Amma baxırdı, utanıb çəkinmədən, çox rahatca sürtük baxışlarını ona zilləyib zəhərli oxlarını sancmaqdaydı.

"Paxıllıqdan edir, axı onu tərək etdikdən sonra yalnız məni sevib, məni seçənə qədər həyatında daimi heç kim olmayıb, yalnız mənə bənd olub "deyə özünə təskinlik verməyə başladı. Ani olaraq duruxdu, təskinlik niyə, məgər belə deyilmi?..

Halı getdikcə pisləşirdi. Bir az bundan öncəki qüruru ondan uzaqlaşır, yerini bu iyirənc dəstəyə təhvil verib aradan çıxırdı. Belə davam edərsə sınağını düşünüb ilk həmləni özünün etməsini məqbul saydı. Başını sərt tövrlə döndərüb o məxluqun üzünə baxdı. Fikrincə bu baxışlar çox sərt alınmalı, rəqibini dəlik-deşik etməli idi.

-Sən?

Səsi sanki dar boru içindən çıxdı. Bunu hamının anlayacağından qorxub cəld üzünü güllərə sarı çevirdi. Özünü qınamağa, belə biri qarşısında niyə bu cür aciz duruma düşdüyünü anlamağa çalışdı. Gələnlər çox rahat, arxayın və həyasızcasına "mən" cavabını verdi. Baxışdılar və bununla da hər şey başladı. Gələnlərin "mən" kəlməsində sanki "necə bəyem, səndən icazəmi almalıydım? Kimsən ki sən? Hansı haqla?" - sualları dolu kimi yağmağa başladı.

Onun baxışlarıysa "bəli, sənə bura gəlməyə (əslində isə belə nümayişkarənə görkəm və həyasızlıqla gəlməyə) ixtiyarın yoxdur" cavabıyla meydana oxumağa cəhd edirdi. Ömrünün iyirmi ilini birgə yaşadığı, aşağı və yuxarı eşalonun nümayəndələrinin belə onu imperatorun xanımı kimi qəbul etdiyi bir halda qarşısındakının saymazlığı onu taxtından endirməklə hədələyirdi.

Gələnlər gözləniləndən də həyasız özgürlük sərgiləyirdi. "Mən onun ömrünün ən gözəl, coşqulu çağının şahzadəsiyəm. Həyata mənim gözlərimlə baxırdı. Ən gözəl, füsunkar qadınları bir dəfə istifadə edib atır, tapdalayıb keçir, yenə mənə doğru can atırdı. Bu, sevgi deyildimi sənə?" - baxışlar meydana sulayırdı.

Həyatında belə sərt ittihamlı simanı gördüyünü yadına sala bilmirdi. Ona görə də əks həmləyə keçmənin zəruriliyini dərk edirdi. "Ona görəmi atdı səni? Heç arxasına da baxmadan getdi". Deyəsən sancmaq işə yarayacaqdı deyə fikrindən keçirdi.

"-Ay yazıq, mən rəsmənə ona xəyanət edirdim. Tanıdığı adamlarla yatırdım. Bunu bilə-bilə illərlə məni tərək etmədi".

Bu, öldürücü zərbə idi. Qarşısı alınmasa nokaut

gözlənیلən idi. Beyninin dar və qaranlıq dəhlizləri ilə nəyisə axtarmağa hücum çəkdi və tapdı da.

"Kişilər gec kamilləşirlər. Əsil sevgini müdrik çağlarında dərk edib yaşayırlar. Bu seçim mənəm".

Özgüvən yenə yerinə qayıtdı. Baxışlar daha ötkəm və dayanıqlı olmağa başladı.

"Özünə verdiyin təskinliyin işə yarayacağını düşünəcək qədər zavallısan. Əldən-ayaqdan düşmüş qocanın dayəsi oldun, sadəcə. Addımbaaddım arxasınca süründün. Və sən buna "həyat yaşadım" deyirsənsə, elə bədbəxtsən".

Qəddarlıq əxlaqsızlıqla birləşəndə nə qədər amansız olurmuş, ilahi? - deyə düşündü. Bu varlığın ana südü ilə bəslənməsi mümkün deyil. Və ağlına gələndə bu fikirdən ürəyi sancdı. Özünün ana ola bilməməsini xatırlaması qəlbini ikiyə böldü sanki. Dünyanın ən möhtəşəm anası ola biləcəyinə əminliyi onu tanrı məqamında asiyə çevirən tək səbəb idi. Nə qədər inanclı olsa da bu məqamda taleylə barışmır, onu bu hissdən məhrum etdiyi üçün qismətinə lənət yağdırırdı. İtə-qurda verilən övlad payından onun məhrum olması heç bir yazıya sığan ədalətsizlik deyil deyər israr edirdi hər zaman...

Ən ağrıyan yarasını qanatdığı üçün qarşısındakı varlığı boğmağa hazır idi bu məqamda. Baxışları yırtıcı pələngi xatırladırdı. Xəstəxanaya aparılarkən baştacının barmağındakı üzüyü ona bağışlamasını xatırlayıb əlini nümayişkarənə formada irəli uzatdı. Bu, mərhumun otuz ildən çox gəzdirdiyi və imperiyasının rəmzi hesab olunan qartalbaşlı üzük idi.

Manevri işə yaradı. Deyəsən qarşısındakının da instinkti oyandı və qeyri-iradi yarım addım geri çəkildi. Gümüşdən olan və dəyəri qəpik-quruş olan bu üzük imperatorun ən dəyərlisi və vazkeçmədiyi aksesuarı idi. Heç zaman barmağından çıxarmadığı bu üzük haqda rəvayətlər dolaşır, əfsanələr danışılırdı. Kimi onun heç kimə məlum olmayan xəzinənin şifrəsi olduğunu, kimi də həyatını borclu olduğu dostundan xatirə qaldığını danışır. Düzgününü isə bilən yox idi. Heç kim, hətta o, belə bilmirdi.

Müğənni olan əski sevgili dəfələrlə baxmaq istəsə də yalnız barmağında icazə vermiş, iznsiz çıxarmaq istəyəndə isə təsirindən üç gün özünə gələ bilmədiyi bir sillə yemişdi.

Üzüyün etkisi kifayət qədər böyük oldu. Kinayəli baxışlar yerini nifrət mayalı kədəre verdi. İndi ayaqüstü pozisiyada olduğundan daha vüqarlı göründüyünün fərqləndirən əski sevgili yaralı yaqarı xatırladırdı. Dişi mustanq kimi fırxıran şou-biznes dünyasının veteranı imperatorun sayəsində əldə etdiyi sərvəti, şöhrəti yada salıb nisbətən sakit-

ləşir, yavaş-yavaş özünə gəlirdi. İnsanlıqdan çıxan, dəyərlərə sayğısını itirən biri olduğu üçün bu ərmağan onun üçün əhəmiyyətini itirməyə başlayırdı. Nəhayət ilk və son olaraq dillənməyi və bununla da öldürücü zərbəni vurmağı qərara aldı:

-Əgər ümumi kişimizin uşaqları səni küçəyə qovsalar qızımın (qızın mərhumdan olduğu şayiəsi gəzirdi. Ancaq o, bir dəfə də olsun bu bərədə soruşmamışdı. Məsləhət bilərsə özünün deyəcəyini gözləmiş, sonralar isə bunu unutmağın ən kamil yol olduğunu qərarlaşdırmışdı) ofisinə aşpaz düzəldə bilərəm.

Özünün ən sərrast replikaya malik olduğu (eyni zamanda ən ağıllı qadın) düşüncəsilə sərt bir şəkildə çevrilib oranı tərək etdi. Rəqibə düşünmək və cavab vermək şansı buraxmamaq üçün bir an belə ləngiməyin məğlubiyətə aparma ehtimalı ola biləcəyini hesablamışdı. Axı o, xaraktercə ovçu idi...

O, bu an sevgilisinin (əslində isə o özünü həyat yoldaşı hesab edirdi) məzarı üstə "adamdan başqa nəyə desən oxşayan" adlandırdığı (təbii ki, ürəyində) qadınla (və imperiyanın yeganə qanuni varisi ilə) rastlaşmağı, bəlkə də indi hər şeydən çox istəyirdi. Hər zaman bəlli etməməyə çalışdığı, (və bunun öhdəsindən məharətlə gəldiyi) ancaq qısqandığı tək varlığın onu alçaltmasını həzm edə bilmirdi. Hər zaman yarının qəlbində bu avara qadına olan məhəbbətin hələ də sönmədiyi duyğusu ilə alışıb-yanmışdı. Yeganə təsəllisi isə özünün nümunəvi davranışının fonunda bu Yelizaveta ruhlu məxlun adının mövcud olan bütün çirkin işlərə bulaşması idi. Hər bir yeni olayın imperatorun sevgisinə kölgə salacağı, məhəbbətini azaldacağı və bir gün tamamilə söndürəcəyi ümidi ilə illəri yola salmışdı...

İyirmi ildə bir dəfə də olsun ciddi münafişə yaşamamış, küsməmişdilər. Qəlbi qırılmamışdı. Amma hər zaman nəyisə əskikliyi hissi də onu tərək etməmişdi. Sərt qərarlar verən, asi davranışlı biri olmamışdı. Axı o, uslu cocuq idi. Bəli, o, aldığı yüksək müavinətin qarşılığında mükəmməl dayə görərini yerinə yetirən biri idi...

Görəsən, ekran bəzəyi olan (imperatorun dəlilərlə kimi aşiq olduğu ilk və tək qadın) simasız təkin bir cə dəfə xəyanət etmiş olsaydı indi harada olardı, - deyər düşünməyə cəsarət tapdı özündə. İçində nələrinsə param-parça olduğunu, qırılıb töküldüyünü hiss etdi. Qulaqları uğuldamaya başladı. Yaşamını öz köpək sədaqətilə əldə etmənin ağırlığı çiyinlərinə çökdü...

Çətinliklə gözlərini qaldırır şəkllə baxdı. Ordan buz kimi soyuq gözlər laqeydcəsinə ona baxırdı.

ESMİRA RƏHİMLİ

Öldürmə məni

Eşqə, məhəbbətə
 İnanır kimi
 Danışıb, sən Allah,
 Güldürmə məni.
 Mən özü-özünü
 Vuran əqrəbəm,
 Sən də bir tərəfdən
 Öldürmə məni.
 Şəhərin hisindən
 Hirslənirəm mən,
 Səhərin şəhindən
 Süslənirəm mən,
 Sevginin gözündən
 Gizlənirəm mən,
 Yerimi tapınca
 Bildirmə məni.
 Sən də bir tərəfdən
 Öldürmə məni...!

Dünya

Dünya ögey ana,
 Mən yetim uşaq.
 Qaphaqap düşəndən,
 Qapışıb gedir.
 Tutub saçlarımdan
 Sürüyür məni,
 Bilsəm kəsdirərdim,

Yapışıb gedir.
 Əl əldən aralı,
 Əl əli yumaz,
 Susaram, dərdimi
 Kimisi duymaz.
 Mənim gözlərimdə
 İt də uyumaz,
 Dənizlərin suyu
 Axışıb gedir.

***

Külək kimi gəlib keçdin,
 Dağıtdın masamdakı yazıları...
 Ağılımdakı pozuları
 Yenidən yazdın,
 Xəzan kimi vurub keçdin
 Duyğularımdan.
 Mən bu hayfı
 Səndə qoymaram,
 Ataram səni ürəyimdən,
 Duyğularımdan.
 Adının bütün həriflərini
 Dırnaqlarımla qaşayıb sökərəm
 Ürəyimin divarlarından,
 Çıxardaram səni
 Xəyallarımdan.
 Sən
 Yenə ayrılmazsan mənası
 Yozulmayan uyğularımdan,
 Sən
 Xəzan kimi vurub keçdin
 Duyğularımdan!

Sevə bilmərəm

İlişdi gəmissi qaldı qayada,
Dəniz sultanı Nuh oldu piyada.
Hər kəsin qisməti var bu dünyada,
Mən yer insanını sevə bilmərəm.

Kimə lazımam ki, qala nigaran,
Belə dil bilməzi kimdir axtaran?
Həm də bu ürəklə heç vaxt, heç zaman,
Mən yer insanını sevə bilmərəm.

Bir gözü ağlayan, biri gülənsən,
Ürəyi oxuyan, qəlbi bilənsən.
Sən də mənim kimi göydən gələnsən,
Mən yer insanını sevə bilmərəm!

Yad adam

Sənin addımından
Bir addım öncə
Haqqında düşünmək
Ağlıma gələr.
Elə bil hardansa
Tanışsan mənə
Adın, soyadın da
Yadıma gələr.
Qaldırıb başını
Mənə baxmadan,
Dayan,
Salam verim sənə,
Yad adam!
Sənin dilində yüz
Kələf düyünü,
Taleyin min cürə
Kələk oyunu.
Yalanın öldürər,
Əzər doğrunu.
Hədəərə gizlənmə
Baxışlarımdan!
Dayan,
Salam verim sənə,
Yad adam!
Səni gördüyümə
İnan, çox şadam,
Daha saxlamayım

Səni yolundan.
İndi qalırsan qal,
Gedirsənsə get,
Yoluna davam et,
Amma arada
Dayan,
Salam verim sənə,
Yad adam!

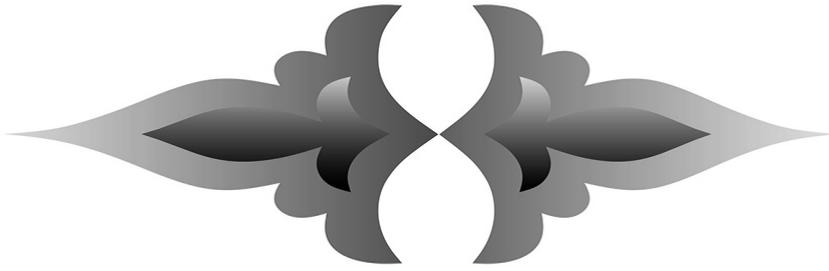
Unutma

Nəğmələr, şərqlər
Səs-səda kimi,
Bu şəhər, bu yollar
Sən vida kimi,
Küləklər səslənsə
Əlvida kimi,
Sən çalış unutma,
Unutma məni.

Qəlbim daş saxladı,
Gözüm yaşını,
Buludlar söylədi
Öz təlaşını.
Hansısa ağaca
Cızıb adımın,
Sən çalış unutma,
Unutma məni.

Gedibdir gəncliyim,
Sönübdür odum,
Ömrümü içdikcə
Mən udum-udum.
Həmişə çalışdım
Səni unudum,
Sən çalış unutma,
Unutma məni.

KƏHLİK FİRUDİNQIZI,
Suraxanı rayonu, 104 nömrəli tam
orta məktəbin VI sinif şagirdi

ŞƏHRİYAR VƏ GÜLNAZ

(nağıl)

Biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda bir kənddə kiçik bir ailə var idi: Çiçək, oğlu Şəhriyar və qızı Gülnaz. Ata - Vahid çoxdan dünyasını dəyişmişdi - yaz vaxtı körpüdən keçərkən dağlardan qəfil gələn sel onu körpü qarışıq aparmışdı. İki-üç gündən sonra kənddən xeyli aralıda, çayın kənarında kişinin meyidini tapıb kəndə gətirərək yaxınlıqdakı məzarlıqda dəfn etmişdilər. O zaman uşaqlar çox körpə idilər. Odur ki, heç bir şey başa düşməmişdilər. Yalnız böyüdükdən sonra anladılar ki, ataları yoxdur.

Ana çox dərddən çəksə də uşaqlarına korluq vermirdi. Yazağzı günü çöllərdə, dağlarda, dərələrdə keçərdi. Cürbəcür meyvə, pəncərə yığar, mürəbbə bişirər, şirələr hazırlayar, satmalısını sataraq dərddən-sərinə, azuqə və geyimə xərcləyərdi. Uşaqların da ayağı yer tutandan anaları ilə birgə zülümdə idilər. İndi isə artıq Şəhriyarın on üç, Gülnazın on yaş var idi. Uşaqlar əməlli-başlı ananın köməkçisinə çevrilmişdilər. Kənddə hamı bu ailəyə böyük hörmət bəsləyirdi. Ananın zəhmətsevərliyi, uşaqların tərbiyəli, ağıllı olması onları digər həmyaşdları üçün bir nümunəyə çevirmişdi. Şəhriyar meşədən meyvə yığır, odun daşıyırdı. Bəzən iri kötüklərdən kömür hazırlayıb qışda satırdı. Gülnaz anası ilə birgə qış aylarında corab və digər isti geyimlər toxuyurdu. O, əməlli-başlı toxucu olmuşdu. Gənc ana övladları ilə qürur duyur, fərlənləyirdi.

Bir gün Şəhriyar dedi ki, ana, icazə versən, qonşu kənddəki aşiq Mehmanın yanına gedib saz çalmağı öyrənərəm. Ana tərəddüd etdi:

-Oğul, sənsiz necə dolanarıq? Bir də ki qışın soyuğu, yayın cırhacır istisi var...

Şəhriyar dərhal dilləndi:

-Ana, heç narahat olma. Qışın tədarükünü vaxtında görürük, azuqəmiz bizə gen-bol bəs edər. Axı mən qışda beş-altı ay işsiz-gücsüz necə oturma evdə!? Bu sənə-

tə yiyələnmək mənim çoxdankı arzumdur, qoy gedim.

Ana bir az düşündü, eşitmişdi ki, oğlunun gözəl səsi var. Odur ki, axırda razılıq verdi. Oğlan sevindi, ananın əllərini öpdü.

Ertəsi gün o, aşığın yanına yollandı. Aşıq Mehman dövrün tanınmış sənətçilərindən idi. Şəhriyarın atasını da yaxşı tanıyırmış. O, biləndə ki, uşaq Vahidin yadigarıdır, dərhal onu qəbul etdi: -Hə, bala, atan yaxşı kişiydi; mərd, namuslu, zəhmətə bağlı insan idi, yaxşı da səsi vardı. Heyif ondan... Amma mən səni bir yana çıxaracam, qorxma, təki bu sənətə həvəsin olsun.

Beləliklə, Şəhriyar aşığı öyrənməyə başladı. Səsi çox məlahətli və gur idi. Çöllərdə səsinə başına atıb o qədər gərəmay çəkərdi ki, Aşıq Mehman onun fitri istedadını tərif edəndə oğlan çox xoşhal oldu. Deyəsən, arzusu çin olacaqdı!..

İllər ötdü. Şəhriyar ustadı ilə ağır məclislər yola salır, evə yaxşı da qazanc gətirirdi. Daha Çiçəklə Gülnazın ayağı çöllərdən yığılmışdı, lakin işsiz də oturmurdular. Toxuculuq sənətini mükəmməl bilirdilər. Toxuduqları paltarlar o qədər çox idi ki, onlar həyətdəki əl damını təmizləyib bu paltarları ora yığmışdılar. Bura, demək olar ki, kiçik bir dükana çevrilmişdi. Kənd adamları gələr, istədikləri geyimi alıb aparardılar.

Əməlli-başlı dolanırdılar. Hətta Çiçəyin qocalıb əldən düşmüş xalasını da yanlarına gətirib ona qulluq edirdilər. Çiçək hamıya əl tutur, imkansızlara gücü çatan qədər pay verirdi. Şəhriyar da adlı-sanlı bir aşiq olmuşdu. Beləliklə, bu kiçik, köməksiz ailə ağıl və zəhmətlinə sayəsində xoşbəxt həyat qura bildi. Hamı bilirdi ki, hələ bu ailəni daha xoş günlər, xoş hadisələr gözləyir. Çünki yalnız birlik, zəhmətə sevgi, böyük sözünü eşitmək ailəni xoşbəxt günlərə çatdırabilir.

Mart, 2016.

ŞƏMSİ RƏHMAN

SABAHI GÖZLƏYƏN İKİ UŞAQ

(hekayə)

Bu gün gözəl yaz günlərindən biri idi. Ətrafa gənəş şüalarının saçması ilə yanaşı narın yağan yaz yağışının damcıları səpələnirdi. Bəzi insanlar böyük həvəslə yaz yağışının ardınca çıxacaq olan göy qurşağının səmada görünməsini və bir az da nəsillərdən qalan, uşaq təfəkküründə geniş yer alan, insanı böyü-sə belə göy qurşağını görüncə özünü yenə körpə uşaq kimi hiss etdirən "qırmızısı mənimdi" sözünü birinci olaraq kimin deyəcəyini gözləyirdilər. Bəzi insanlar sa bu günü adi yaz yağışlı günlərdən biri sayırdılar. Bəziləri üçünsə yarımçıq qalan işlərini yağışa görə tamamlaya bilməmələri, yaz yağışının sevinclə deyil, kədərlə qarşılınmasına səbəb olurdu. Hər kəs bu günü bir cür qeyd edirdi. İki uşaq vardı ki, bu gün onlar üçün böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Ona görə də onlar hər il bu günü səbirsizliklə gözləyirdilər. Gözlədikləri günün gəlib çatması onları o qədər sevindirirdi ki, baş verən heç bir hal bu uşaqların sevincini kəsləyə bilməzdi. Bəlkə də uşaq olduqları üçün təbiətim bu şıltaqlığını adi qarşılıyır, daha da sevinirdilər. Bəlkə də bu gün ən çox istədiklərini görəcəklərinə ümid onların bu qədər sevincinə səbəb olurdu. Bu körpələrdən biri Süleyman, digərisə Qəmbər idi. Onları maraqlı, həm də çox qəribə bir bağlantı bir-birinə bağlayırdı.

Bu günü bəlkə də Süleymandan çox Qəmbər gözləyirdi. Çünki hər il bu gün o gözlədiyinin sona çatacağını ümid edirdi. Amma hər il ötdükcə ümidi sönmüş çırağın ətrafında kül olurdu. Yorulmaq bilmədən bu balaca oğlan dayanıb aynanın önündə, ümidlərinin bir gün külü köz edəcəyini, o çırağı yenidən yandıracığını və o çırağın ətrafında isinib daha da xoşbəxt yaşayacağını qəlbində ötən hər an düşünür və böyük

həsərət dolu həvəslə gözləyirdi. Deyirlər, ümid sonda ölür. Ona görə də Qəmbərin hələ də ümidinin ölməməsi və hər il yenidən daha başqa bir təzədə pöhrələnməsi həyata baxışının yenilənməsi, sönməyən ümidlər içində hər gün, hətta anbaan böyüməsinin göstəricisi idi.

***

Süleyman bir həftə qabaq həmin günə hazırlaşdı, "mayın 25-i mənim doğum günümdü" deyirdi. Anası Elmira xalasa hər dəfə oğlundan bu sözü eşitcək, "böyük oğlan olasan" deyir, ana nəvazişi ilə onun başını sıgallayırdı. Süleymansa "ana, daha 12 yaşım olacaq, mən artıq böyümüşəm" deyərək anasının boynuna sarılıb, onu öpüb qucaqlayırdı. Bu hal gün ərzində Süleyman anasını neçə dəfə görərdisə o qədər də təkrarlanar, gözəl ana-bala məhəbbəti ilə sona çatardı.

Axşam düşürdü. Süleyman atasının yolunu gözləyirdi. O, birdən atasının gəldiyini görüb ona tərəf qaçdı. Əhliman dayı işdə nə qədər yorulsa da evə gəlincə bu cür xoş münasibətlə işdən aldığı bütün yorğunluğu unudurdu. Əhliman dayı onu qarşılıyan, yolunu səbirsizliklə gözləyən oğlu ilə bir az zarafatlaşdı.

Süleymanın bacısı Sevincin 16 yaşı vardı. O, dərsləri ilə məşğul olurdu. Ona görə Süleyman qədər dəcəllik etmirdi. İmtahanlarən vaxtı yaxınlaşırdı. Sevinc ali məktəbə qəbul olmaq üçün yorulmadan gecə-gündüz çalışırdı. O, istəyirdi ki ali məktəbi bitirib, ailəsinə kömək etsin. Buna görə də bir az vaxt tapan kimi dərslərini oxuyurdu. Atası evə gələndə də Sevinc hələ dərslərini bitirməmişdi deyə otaqdan bayıra çıxmadı..

Elmira xala həyat yoldaşının işdən gəldiyini gö-rüncə balaca, bir yanı sökkük daxmalarında süfrə açaraq hər kəsi süfrə arxasında toplayardı. Bu daxma kə-nardan nə qədər xarabazarlığı xatırlatsa da onun daxi-lindəki ailə bir o qədər xoşbəxt idi. Onların bu xoş-bəxtliyi, mehribançılığı qaldıqları daxmanın necə ol-masını onlara unuttururdu. Elmira xala bu gündə şam yeməyi üçün evdə olan ərzaqlardan gözəl bir yaz ye-məyi hazırlamışdı. Nəhayət, hər kəs süfrə ətrafında toplaşdı. Əhliman dayı yoldaşının bişirdiyi xörəyə ba-xıb bir az zarafat etdi:

-Gözəl qoxusu var, Elmira.

-Hər zaman gözəl bişirirəm də, ay kişi.

-Yox. Sən bura gələndən birinci dəfədi belə dadlı yemək bişirirsən.

Əhliman dayı yoldaşına bu sözü dedikdən sonra Süleymana göz vurdu. Süleyman da atası deyəni tək-rar etdi.

-Ana, atam düz deyir, sən hələ belə gözəl qoxulu yemək bişirməmişən. Hələ dadına baxaq, görək, bə-lkə qoxusu qəşəngdi, dadı yox.

Bu sözlərlə ata-oğul Elmira xalaya zarafat edirdi. Sevincə kənardan durub sakitcə bu söhbətə qulaq asır, heç nə demirdi, sanki otaqda yoxdu. Bu, əslində onun sakit təbiətli olmasındandı.

Şam yeməyi zamanı evin kiçik və bir az da dəcəl olğlu Süleyman bu dəfə atasına artıq doğum günü ya-xınlaşdığını xatırlatdı və bu münasibətlə velosiped al-masını istədi. Əhliman dayısa gülümsəyərək: "yaxşı, oğlum, alacam", - deyir. Amma bu gülüş üzde Süley-manı sevindirməkdi, daxildəsə acı təbəssüm hökm-randı. Çünki bir velosiped almaq üçün lazım olub mə-b-ləğ yox idi. Oğlunun istəyi atanı artıq o andan narahat etməyə başlayırdı. Ürəyində bir yandan düşünürdü ki, bu az müddətə nə edəcəm, necə alacam? Digər tərəf-dən çox da narahat deyildi, düşünürdü ki, oğlu böyü-yüb, nə qədər dəcəl olsa da ağıllı uşaqdı, ala bilmə-səm, məni başa düşəcək.

Əhliman dayı tikinti şirkətlərinin birində fəhlə ki-mi çalışırdı Hər gün səhər tezdən axşamacan çalışsa da çox cüzi miqdarda əməyinin qarşılığını alır, bəzən-sə ala bilmirdi. Bu pullasa evin xərclərini zülmə çat-dırır, bəzənsə bir çox mağazalara borclu qalırdı. Artıq şirkətdə də bu gün işlər yekunlaşmışdı. Bütün fəhlə-lərə deyilmişdi ki, bir də iş olunca onları çağıracaqlar. Bu da bir yandan balaca Süleymanın istəyini həyata kemirməyi düşünən Əhliman dayını sıxırdı. Süleyma-nın anası da oğlunun bu istəyindən sonra həyat yolda-şının gülümsünərək oğluna "yaxşı" deməsinin altında hansı kədərin yatdığını çox gözəl duyurdu. Elmira xa-nım qəlbində indiyənəcən düşünmədiyi bir halı dü-şündü: "kaş ki biz də bir az yaxşı dolanaydıq. Ən azın-dan uşaqların istəyini yerinə yetirə biləydik. Bu nə

yaşayırdı?!. Evimiz uçuq, bir velosiped nədi ki onun üçün bu qədər acı kədər yaşayırdıq!!!" Ancaq ardınca "İlahi bu günümüzdə şükürlər olsun" deyərək bir az öncə etdiyi naşükürlüyə görə özünü qınadı...

***

Bir il öncə may ayının 25-i gecə yarısı Qəmbər özü üçün bir təqvim tutmuş və hər günü keçirdikdən sonra təqvimdə o günün üzərindən xətt çəkərdi. Təx-ris olunacağını gözləyən əsgər kimi. Eyni zamanda kiçik bir dəftərçəyə hər gün olanları yazaraq saxla-yardı. Bu cür günləri, ayları keçirdən Qəmbər artıq yazın gəlişini görəndə çox sevinirdi. Ümidi onu daha da sevincli olmağa vadar edirdi. Ağacların çiçəklərinə baxan Qəmbər öz ümidini bu çiçəklərə bənzədirdi:

Bir zaman bu ağaclar quru budaq,

Sizsə hələ yox idiz, ay çiçəklər.

Yenidən pöhrələnilib bu budaqdan

Ümidimə işıq saçdız, çiçəklər.

Ağacın altında yaşıl otların üstündə oturan Qəmbər xəyalında canlandığı rəsmi kağız üzərində çək-di-yi zaman gözü yaşılıqlar arasında görünən bir lalə-yə sataşdı. Tez qaçaraq laləni dərdi, çəkdiyi rəsmi-n yanına qoyub xəyala getdi. Fikirləşirdi ki, "doğum gü-nümdə anamı görəndə bunları ona verəcəm". Qəmbər çəkdiyi rəsmə atası, anası və özü tərənnüm olunur-du. Yaşılıqlar arasında gəzən Qəmbər bir az keçdi, otağa gəlib hər gün yazdığı qeydiyyat dəftərçəsinə bu günü də qeyd etdi. Dəftərçəsinə geri varaqlayan Qəmbər iki il öncəki yazısına rast gəldi. O gün gecə yuxu-da anasının qucağında yatdığını görmüşdü. Səhər du-rub böyük sevinclə bunu yazmışdı ki, "anam yəqin məni düşünür, yuxum gerçək olar tezliklə". Amma o yuxudan 2 il ötmüşdü. Yuxu hələ də gerçək olmamış-dı. Bayaقدan gülən Qəmbərin üzündəki təbəssüm bir andaca dəyişdi. O, bunları yuxuda gördüyünə özünü inandırmağa çalışırdı. Bəlkə də bu bir yuxu idi, Qəmbər özündən uydururdu. Axı o, doğulan zaman bir az qüsurlu doğulmuşdu. Həkimlər Qəmbərin başından zədə aldığını söyləmişdilər. 5 yaşına kimi Qəmbər də digər uşaqlar kimi idi. O, özündən yalan uydurmaz, xəyala getməzdi. İndi Qəmbərin bu cür düşünməsinə görə ona xəstə uşaq kimi baxmaq düzgün deyildi...

***

Atasının kifayət qədər varlı olmasına görə Hikmət orta məktəbdə heç kimlə yaxınlıq etmirdi, hətta bir çox uşaqlara yuxarıdan aşağı baxırdı. Evin tək oğlu olduğuna görə atasının bütün var-dövləti ilə cah-cəlal içində yaşayır, həyatı ancaq pulda görürdü. Bir dəfə hətta orta məktəbin 10-cu sinifində oxuyanda yenice məktəbə müəllimə kimi işləməyən gələn 23 yaşlı müəlliməsinə evlərinə aparmaq adı ilə qaçırtmış və o müəlliməni zorlamağa cəhd etmişdi. Bu əməlinə gö-rə Hikmət polislər tərəfindən saxlanılsa da atası oğlu-

nun əməlinə haqq qazandımağa çalışırdı. Təbi ki onun pulu, gücü var idi və müəlliməni qorxu, təzyiqlə susdurmağı, oğluna haqq qazandımağı bacarmışdı. Atasının bu hərəkəti Hikmətin gələcəkdə necə bir insan olacağını əvvəlcədən göstərirdi...

Atasının iş yoldaşının qızına vurulan Hikmət onunla gizli eşq yaşayırdı. Bəlkə də Hikmət İlahəyə deyil, onun atasının puluna vurulmuşdu. Axı İlahə də evin tək qızı idi. Bütün var-dövlət onun olacaqdı. Pula görə Hikmətə desəydilər ki, atanı öldür, heç gözünü qırpmadan öldürərdi. Ona görə də Hikmət yalnız pula görə özünü İlahəyə sevdirməyə çalışırdı. O, bunu bacarmışdı. İlahənin yanında Hikmət özünü o qədər kübar aparırdı ki, artıq İlahə Hikməti sevirdi, ona inanırdı. Onlar vaxtaşırı görüşüb, az da olsa həsrətlərinə son qoyurdular. Kənardan əgər bu cütlüyün görüş səhnəsini görənlər olsaydı, bəlkə də onları "Sevgi tanrısı" adlandırardı. Hikmətin İlahəyə yaxınlaşdığı zaman, sanki bütün təbiət sükuta qərqlənib qəfəsdə çırpanan bülbülün azadlığa çıxmasını gözləyirdi. Bülbül azadlığa çıxanda təbiət qoynunda necə sevinər, ürəklə mahnı oxuyardısı Hikmətlə İlahə də qovuşanda o cür sevinərdilər. Hər şey Hikmətin planına uyğun gedirdi. Bir neçə görüşdən sonra Hikmət istəyinə çatmışdı. O, bilirdi ki, İlahə əgər uşağa qalsa evlilik təklifini özü edəcək. Elə belə də oldu. Artıq İlahə hamilə qalmışdı. Buna görə də evlənməli olduqlarını İlahə Hikmətə bildirdi. Hikmət öz istəyinə nail oldu, İlahəylə evləndi. Daha hər iki tərəfin var-dövləti Hikmətə çatırdı. Lap nağıllarda təsvir olunan cənnəti yaşayırdılar. Evləndikdən bir neçə ay keçdikdən sonra Hikmətlə İlahənin oğlu dünyaya gəldi. Bu uşağa onlar Qəmbər adını qoydular. Doğuş zamanı başından zədə almasına baxmayaraq uşaq normal davranırdı. Ata-anası ona qarşı mehriban idilər. Qəmbər cəmi 5 il bu mehribançılığı, isti münasibəti gördü.

Qəmbərin 4 yaşı olanda artıq Hikmətin və İlahənin atası dünyasını dəyişmişdi, bütün şirkəti Hikmət idarə etməli idi. Uşaqılıqdan ancaq pulla oynayan, pulu yalnız xərcləməyi bacaran Hikmət şirkəti idarə edə bilmədiyindən getdikcə müflisləşirdi. O, cəmi bir ilə tam olaraq şirkəti çökdürdü. Heç bir işçinin pulunu ödəyər bilməyən Hikmət fəhlələrin etirazları qarşısında aciz qalırdı. Bəzən özünü qınayırdı ki, vaxtında atasından idarə etməyi niyə öyrənməmişdi. Daha bu peşmançılığın faydası yox idi. O atasının dostlarının ona kömək etməsini gözləyirdi. Bu səbəbdən də atasının bir neçə dostundan kömək istəmişdi. Hikmətin bu istəyinə atasının başqa bir iş yoldaşı olan Ənvər müəllim cavab verdi. O, Hikmətə kömək etmək üçün onu evinə çağırırdı.

Ənvər müəllimin də Hikmətdən 2 yaş böyük qızı vardı və bu qız indiyənəcən ailə qurmamışdı. Ənvər

müəllimin evinə gələn Hikmət bu qızı görəncə qəlbində onunla evlənməyi və atasının puluna şərik çıxmağı düşündü. Amma ortada bir əngəl vardı, axı Hikmət subay deyildi, həm də bir oğlu vardı. Ənvər müəllim ona qız verərdimi? Bütün bunları düşünən Hikmət Ənvər müəllimin qəlbində özünə yer tapmalı idi. Amma necə? Bəlkə o qızın könlünü almalı idi ki, o da atasından razılıq alsın?

Hər necə olsa da olmalıydı, axı Hikmət belə yaşamağa öyrəşməmişdi. Hikmət yavaş-yavaş Ənvər müəllimin qızını özünə aşiq etməyi bacarmışdı. O, yalan uyduraraq həyat yoldaşı İlahənin ona xəyanət etdiyini, amma oğluna görə dözdüyünü demişdi Ənvər müəllimin qızı Elnarəyə. Elnarə də ona inanırdı. Çünki bu sözü deyəndə Hikmət elə rol oynayırdı ki, bəlkə də, İlahə bunu özü görsəydi, nəşə etdiyini düşünüb özünə qəsd edərdi. Hikmət bu sözləri Elnarəyə deyəndə düşünürdü ki, vaxtında atası ona iqtisadiyyat yox aktyorluq oxutsaydı indi dünya şöhrətli aktyor olardı...

Elnarəylə tanışlıqdan 2 ay keçdikdən sonra Hikmət tam qərara gəldi ki, İlahəylə ayrılısın. Qəmbərsə onu heç maraqlandırmırdı. Bəzənsə Qəmbərə "ayağın düşmədi, sən nə bədbin uşaqsan" deyirdi Hikmət. Ona görə də maraqlı deyildi, Qəmbər harda qalacaq. İstər uşaq evi, istərsə də anasıyla qalsın, yetər ki, ondan uzaq olsunlar.

Nəhayət, Hikmət İlahəylə ayrıldı. Bu sevən cütlüyün sevgisinin təməlində nəyin dayandığı artıq tamliqlə göründü. Qəmbərisə atası uşaq evinə gətirib ona dedi:

-Oğlum, burda gözlə, doğum günündə gəlib aparacam.

-Yaxşı, ata. Doğum günümə az qalıb elə.

Hikmət Qəmbəri uşaq evində qoyub məkanı tərk etdi. İlahənin qalmağa yeri də yox idi. Ona görə düşünürdü ki, bir az işləsin və daha sonra oğlunu gedib götürər uşaq evindən.

Hikmət ailəsiylə işlərini tamamlayandan sonra artıq Elnarəylə evlənməyə qərar verdi. Elnarə atasını razı saldı və onlar evləndilər. Hikmət Ənvər müəllimlə bir yerdə işlədi və yenə də cah-cəlalın sahibi oldu.

Qəmbərsə yeddi il idi uşaq evinin pəncərəsindən baxıb ata-anasını gözləyirdi. Bu il səkkizinci il olacaqdı. Ümidləri hələ də var idi Qəmbərin.

***

Mayın 24-də Süleyman səhər tezdən yarı yuxulu şəkildə, gözlərini sıxa-sıxa atasının yanına gedib:

-Sabahın xeyir, ata. - dedi.

-Salam, oğlum.

-Ata, bu gün ayın neçəsidir?

-Mayın 24-ü. Niyə soruşdun ki, Süleyman?

-Elə bildim bu gün ayın 25-di. Gəlmişdim ki, velo-

sipetimi görüm. Demək hələ sabahdı ayın 25-i. Deyirəm də, atam məni velosipetsiz qoymaz. Sabah alacaqsan, hə, ata?

-Bəli, oğul, alacam.

3 gün idi ki Süleyman bu sözü demirdi. Əhliman dayı oğlunun bunu unutduğunu düşünürdü. Ancaq görünən bu idi ki, Süleyman bunu unutmaq yox, hətta əvvəlkindən də daha inadla istəyirdi. Artıq Əhliman dayı necə olsa da velosipedi almalı idi. Ona görə də həyat yoldaşı Elmira xanıma baxıb:

-Mən gedirəm. Nahara, bəlkə şam yeməyinə də gəlmədim.

-Noolub, Əhliman?

Süleyman dayı oğlunun yanında heç nə deməmək üçün onu otağa göndərmək istəyirdi:

-Süleyman, oğlum, get, bacını oyat, dərəcə gecikərsiz.

-Ata, baxdım, oyaqdı.

-Oğlum, get denən tez hazırlaşsın, gecikərsiz.

-Ata, vaxta hələ çox var. Mən bu gün tez oyandım yuxudan.

Əhliman dayı Süleymanı otağa göndərə bilmədiyini üçün həyat yoldaşına heç nə demədən evdən getdi. O, nə iş olsa da etməyə hazır idi, tək oğlunun istəyi yerinə yetsin. Süleyman da bilirdi ki, atası onu otağa göndərmək istəyir. Özü getmirdi ki, birdən anası atasını yoldan çəkəndirər. Axı bir günə bu necə ola bilərdi?! Ona görə Süleyman da otağa getmədi. Əslində heç Süleymanın bacısı yuxudan oyanmamışdı, hətta onlar dərəcə də gecikəcəkdilər.

Artıq gecə düşmüşdü. Əhliman dayı hələ də gəlməmişdi. Sevinc qardaşının köhnə nimdaş paltarını ütüləyib sabaha hazır edirdi. Elmira xanımsa qəlbində intizarla "görən, Əhliman nə edir, hardadı?" suallarıyla oğlunun doğum gününə bir-iki şirniyat bişirdi. Süleymansa otağa keçib bir dostundan aldığı məktubu dönə-dönə oxuyub kədərlənirdi. Süleyman bilirdi, atası ona görə gəlməyib ki, velosipedi alsın. Bunun necə çətin olacağını da bilirdi. Amma sanki özünü bilməməzliyə vurub bunu atasından dönə-dönə istəməyi özünə borc bilirdi. Bəlkə də bir ümidə son qoya bilərdi, bəlkə də, ümidli bir yola sevinc bəxş edə bilərdi.

Uzun günü iş ardınca çıxan Əhliman dayı öncəliklə illərdi işlədiyi şirkətə gedib, şirkətin rəhbərinin kim olmasını soruşdu. Qəribədi, o, artıq neçə il idi ki, burada fəhlə kimi işləsə də bir dəfə də olsun şirkətin kimə məxsus olmasını nə soruşmamış, nə də ki, eşitməmişdi. Əhliman dayıya şirkət haqda məlumat verildi:

-Şirkətin sahibi Ənvər müəllimdi. Ancaq o, şirkətin yarısını kürəkəni Hikmət müəllimə bağışlayıb.

-Mən Ənvər müəllimi, ya Hikmət müəllimi görə

bilərəmmi?

-Ənvər müəllim yoxdu, amma Hikmət müəllim buradadı. Bir azdan sizə xəbər verərəm.

***

İki ay öncə müəlliməsi Süleymangili şəhərdə yerləşən bir uşaq evinə aparmışdı. Oradakı uşaqlarla mehribanlaşan Süleyman "İki aydan sonra doğum günündü" deyərək müəlliməsindən öz doğum günündə yenidən bu uşaqların yanına onu aparmasını xahiş etmişdi. Bunu eşidən Qəmbər Süleymanı yanına çağıraraq:

-Süleyman, 2 aydan sonra mənim də doğum günündü, mayın 25-i. - demişdi.

-Qəmbər, onda biz ekizik də. Mənim 12 yaşım olacaq.

-Yox. Mənim 13 yaşım olacaq. Bu günü elə səbir-sizliklə gözləyirəm ki.

-Niyə, Qəmbər?

-Atam, anam söz veriblər ki, doğum günündə məni evə aparcaqlar.

-Onda sən bura təzə gəlmisən? Atan, anan çox kasıbdı?

-Yox. Daha 7 ildi gözləyirəm.

-Bəs atan, anan heç gəlməyib bura?

-Yox, gəlməyiblər. Yəqin ki, imkanları yoxdu. yoxsa məni burda qoymazdılar.

Süleyman öz atasının, anasının hansı əziyyət çəkdiyini, yaşadıqları uçuq-sökük daxmanı düşündükcə, əslində Qəmbərin ata-anasının onu istəmədiyini açıq-aydın dərk edirdi. Süleyman xəyala dalarkən Qəmbər bir məktub gətirib ona verdi ki, Süleyman onun atasını görsə, məktubu şatdırsın. Süleyman məktubu alıb oxumadan cibinə qoydu. Məktubda nə yazılmışdı? Nədən Süleymana verdi məktubu? Bəlkə də təsadüf idi..? Bəlkə də qismət.....

Körpələr evində keçirilən vaxt bitincə müəlliməsi uşaqlara "getmək vaxtıdır" deyəndə, Süleyman müəlliməsinə yaxınlaşıb:

-Müəllimə, sizdən bir xahiş etsəm olar? - deyərək soruşdu.

-Buyur, Süleyman?

-Müəllimə, soruşun, görün Qəmbərin atası kimdi?

-Nolub, Süleyman?

-Heç, müəllimə, o da mənimlə eyni gündə doğulub. İstəyirəm bilim atası, anası kimdi.

Müəllimə yaxınlaşan uşaq evinin rəhbərindən Qəmbər haqda soruşdu:

-Qəmbərin valideyni haqda məlumatınız var?

-Bəli, var.

-Kimdilər? Nə üçün buraya qoyublar? Qəmbərin bacı-qardaşı var?

-Qəmbərin atası indi böyük şirkət sahibidi. Anası o zaman Qəmbər bura qoyulduqdan 2 il sonra dün-

yasını dəyişdi. Bu müddətdə Ruhi dispanserdə yatırdı. Deyəsən, onu da ora Qəmbərin atası qoyubmuş. Eşitdiyimə görə, ikinci dəfə evlənib. Qəmbərin anası yardım istəyəndə onu ruhi xəstə kimi dispansərə yerləşdirdib. Qadın bir müddətdən sonra da orda dünyasını dəyişib. Başqa qardaş-bacısı yoxdu. Amma atasının ikinci ailəsində övlad var, yoxsa yox, bunu bilmirəm.

-Bəs, atası o qədər imkan sahibidisə, niyə oğlunu aparmır?

-O haqda heç nə deyə bilmərik, müəllimə.

Bütün bunları müəllimə də olduğu kimi Süleymana danışdı.

***

Əhliman dayı şirkətin digər sahibi Hikmət müəllimin yanına gedərək bütün olanları ona danışdı və ondan iş istədi. Hikmət müəllimsə özünü humanist göstərərək Əhliman dayıya iş verdi. İş vaxtı bitincəsə iş məvacibindən yüksək olsa da ona bir velosiped üçün lazım olan məbləği ödədi. Buna sevinən Əhliman dayı velosiped ardınca getdiyi üçün evə bir az da gec gəldi. Uçuq, sökük daxmanın qarşısında dayanan, intizarla həyat yoldaşının yolunu gözləyən Elmira xanım dəqiqələr keçdikcə narahat olurdu. Süleymansa özünü yuxuçuluğa vursa da oğrun-oğrun baxıb atasının yolunu gözləyirdi. Bir müddət sonra Əhliman dayı evə gəldi, əlində də velosiped. Bunu gören Süleyman çox sevindi. İstədi bayıra çıxsın, amma çıxmada sabahı gözlədi. Qəlbində atasıyla fəxr edirdi ki, istəyini atası yerinə yetirdi. Amma imkanı olsa da Qəmbəri atası uşaq evindən götürmürdü.

Həyat yoldaşının gəlişini gören Elmira xanım sevinməyə də, yoldaşının bu pulu haradan alması onu narahat edirdi.

-Şükr sənə, İlahi, gəldin!! Sağ salamatsan. Harda idin? Nə gec gəldin?

-Narahat olma, arvad, yaxşıyam!

-Əhliman, bəs pulu hardan aldıñ?

-Sus, danışma! Uşaqlar oyanar! Allah bizi övladımız önündə pis vəziyyətdə qoymadı. Şükr sənə, İlahi!!!

***

Süleyman Qəmbərin ona verdiyi məktubu evdə oxudu. Qəmbər yazmışdı: "Ata, ana artıq yeddi ildi sizi gözləyirəm. Demişdiz doğum günümə gələcəksiniz, amma gəlmirsiniz. Bu il 8-ci doğum günüm olacaq ki, sizsiz keçirdəcəm. Yəqin bu il gələcəksiz. Bu il həsrətimə son qoyulacaq. Axı siz məni çox istəyirsiniz, mən də sizi. Ana, sənə lələ yığmışam, çoxlu gözəl güllər yığmışam. Hələ, ana, bilirsen, səni görmüşdüm yuxuda. Məni qucaqlayıb yatmışdın. Elə ümidlə gözləyirəm ki, o yuxum gerçək ola. Ata, sənə hamı "Hikmət müəllim" deyəndə sevinirdin. O vaxt deyə bil-

mirdim... Yadında bir dəfə də mənə acıqlanmışdın ki, niyə mən də sənə helə demirəm. Amma bax, indi deyə bilirəm, hətta yazıram da "Hikmət müəllim". Ata, məni bura gətirəndə demişdin ki, ad günündə sənə velosiped alıb gətirəcəm. Buradan velosipedlə çıxacaqsan. Ata, velosiped istəmirəm, tək özün gəl. Mən sizsiz çox darıxıram..."

Bu sözləri oxuyan Süleyman necə olursa olsun atasının velosiped almasını və bir gün onu Qəmbərə hədiyyə etmək istəyirdi. Ona görə də bütün çətinlikləri bilə-bilə atasının ona velosiped almasını istəyirdi.

***

Mayın 25-i sübh tezdən doğan günəşlə təbiət ağlayırdı sanki. Bəlkə də təbiət bu gün Qəmbər üçün ağlayır, doğan günəşə Süleymanın sevinci idi.

Yuxudan oyanan Süleyman velosipedi yanında gördü. Axşamdan bunu bildiyi üçün çox sevinirdi. Bu uçuq daxmada Süleyman üçün süfrə düzənlənmişdi. Hamı sevinirdi. Süleymansa velosipedi götürüb müəlliməsigilə getdi və müəlliməsi ilə bir yerdə körpələr evinə gedib velosipedi və üstündə bir məktubla müdiriyyətə verib "bunu bu gün Qəmbərə verərsiz" dedi. "Ancaq bunun kim tərəfindən göndərildiyini söyləməyin" tapşırılmışdı. "Məktubda hər şey yazılıb" demişdi.

Evə qayıdan Süleymanın velosipedsiz olduğunu gören atası təəccüblə:

-Oğul velosipedi neylədin? - deyər soruşdu.

-Sahibinə verdim, ata.

-Oğul, onun sahibi sənə. Mən sənə aldım. Bəs sən kimə verdin?

Süleyman Qəmbərdən aldığı məktubu atasına verir və sözü davam edir.

-Ata, şirkət sahibi Hikmət müəllimi tanıyırsan?

-Bəli, oğul. Mən elə onun şirkətində işləyirəm.

Çox yaxşı insandı. Dünən onunla söhbət etdim. O da şirkətdə hazırda iş olmasa da mənə iş verdi.

Oğlunun belə hərəkət Əhliman dayını təəccübləndirirdi.

-Nolub, ay oğul?

-Ata, sənə bir məktub versəm, ona verərsən?

-Bəli, verərəm, oğul.

Süleyman arxa otağa keçib məktub yazınca Əhliman dayı Qəmbərin məktubunu oxuyurdu. Bu məktubu oxuduqca Əhliman dayı Qəmbərin halına nə qədər pis olurdusa oğlunun hərəkətinə görə o qədər sevinir və qürür duyurdu.

***

Qəmbər bu gün yenə bir ümidlə yuxudan oyanıb ayna qarşısına keçdi ki, bəlkə ata, anası gələr. Hər qapı açıldıqda bir ümidlə baxar, gələnin onlar olmadığını görəncə kədərli gözlərini yenə qapıya dikərdi. Birdən tərbiyəçi Qəmbəri çağıraraq ona bir məktub və velosiped göndərildiyini söylədi. Qəmbər sevinə-se-

vinə məktubu alıb "yəqin atamdandı" deyərək velosipedi də götürüb çəmənləyə tərəf qaçdı. Hədsiz sevincinə görə hələ məktubu açmırdı. Bu məktubun başqa birindən gələcəyini düşünmürdü. Çünki yalnız atası ona velosiped söz vermişdi. Bir müddət velosipedlə gəzdikdən sonra nəhayət ki, Qəmbər həyəcanla məktubu açıb oxudu. Məktubda yazılmışdı: "Qəmbər, oğlum, bağışla ki, səni gəlib bu neçə ildə görə bilmədim. Bu gün doğum günündü. Səni oraya qoyunca demişdim axı, doğum günündə səni gəlib aparacam. Həm də sənə velosiped alacam ki, sən özün öz velosipedinlə gedəsən. Bu gün hədiyyəni göndərirəm. Bir neçə günə özüm də gələcəm, səni aparacam. Anan da sənənin çox darıxır. Öpürəm, mənəim gözəl oğlum". Qəmbər məktubu oxuyanda həm çox sevindi, həm də kədərləndi. Çünki o velosipedi şəxsən atasından istəyirdi. Anasının kağızda deyil, gerçəkdən onu qucaqlayıb öpməsini istəyirdi. Hətta Qəmbərə elə gəlirdi ki, atası onunla zarafat edir. Bir azdan gələcək. Körpələr evində Qəmbər üçün stol açılsa da o, süfrədə oturmadı. Atasından gəldiyini düşündüyü məktub və velosipedlə vaxtını keçirdirdi.

***

Süleyman məktubu atasına verdi.

-Ata, xahiş edirəm, bu məktubu apar ver Hikmət müəllimə.

-Yaxşı, oğul, apararam, amma məktubda nə yazılıb?

-Ata, məktubu Hikmət müəllim oxumalıdır. Yalnız o.

-Yaxşı, oğul, bəs desə məktub kimdəndi. Nə deyim?

-Denən ki, göndərən dedi ki, oxuyanda biləcəksən.

Əhliman dayı yerindən qalxıb məktubu götürüb apardı. Yolda bir neçə dəfə istədi ki, məktubu açsın, amma açmadı. Gedib şirkətə çatınca elə həyətdəcə Hikmət müəllimlə rastlaşdı.

-Salam, Hikmət müəllim.

-Ələhkümsalam, Əhliman. Dünən aldız velosiped? Gözəl oğlunuz sevindimi?

-Bəli, aldım. Çox sevindi. Təşəkkürünü bildirdi.

-Bu gün nə yaxşı gəlmisiz?

-Hikmət müəllim, sizə məktub gətirmişəm.

-Kim göndərib?

-Göndərən deyib ki, oxuyanda biləcək.

Hikmət müəllim indiyənəcən belə məktub almamışdı. Təəccüblə:

-Ver məktubu! - deyib əlini uzatdı.

Hikmət müəllim məktubu açıb oxuduqca üzünün ifadəsi dəyişdi. Əlləri əsdi. Əhliman dayı ürəyində fikirləşdi ki, gərək yolda oxuyardım, bir uşağın sözüylə məktubu açmadım. Görəsən nə yazılıb?... Əlləri

əsən Hikmət müəllimin əlindəki məktub yerə düşdü. Əhliman dayı əyilib məktubu götürüb oxudu. "Salam. Sizə Hikmət müəllim demək istəmirəm. Müəllim deyiləndə xoşunuz gəlir, deyilmi? Öz uşağını atan özgə uşağına etdiyi yardımı sədəqə bilər. Atamın işləyib mənəimçün aldığı velosipedi sizin 8 il bundan öncə söz verib, amma əməl etmədiyiniz oğlunuza vermişəm. Mənəim atam fəhlədi, amma bizi atmır. Bizim üçün hər şey edir. Sizinsə sərvətiniz var, amma övladınız fəhlə uşağından nəsə umur. O, sizi çox istəyir. Hər gün yolunuzu gözləyir. Sizə hər gün məktub yazıb saxlayır. Bir uşağın gözünü yolda qoya biləcək qədər "gücə" maliksiz. Sağ olun!!!

Əhliman dayı bu məktubu oxuduqdan sonra anladı ki, Qəmbər bu Hikmət müəllimin oğludur. Əhliman dayı Hikmət müəllimə heç nə demədən evə döndü, oğlunu bağrına basıb onunla fəxr etdiyini, qürur duyduğunu söylədi. Gülümsəyərək:

-Doğrudan da böyümüsən, Süleyman. - dedi.

-Hə, ata, böyümüşəm. - Süleyman da gülümsədi.

***

Hikmət müəllimin ikinci ailəsində övladı yox idi. Amma bu müddətdə də Qəmbər onun yadına düşmürdü. Çünki onu övlad maraqlandırmırdı. İndi Süleymanın məktubu Hikmət müəllimə çox pis təsir etmişdi. Evə gəlib nə qərar verəcəyini düşünürdü. Bir az yol gedəndən sonra yolunu dəyişib məzarlığa, keçmiş həyat yoldaşı olan İlahənin məzarına tərəf getdi. O, ilk dəfə idi ki, İlahənin məzarına baş çəkirdi. Ağır addımlarla irəliləyən Hikmət müəllim bir uşağın məzarı qucaqlayıb necə ağladığını gördü. Yaxınlaşanda baxdı ki, heç kim yoxdu. Bəlkə də Hikmət müəllim Qəmbərin anasının məzarını qucaqlayıb ağlayacağı halı düşünürdü deyə belə səs gəldi qulağına?! İlk dəfə idi ki, Hikmət müəllimin daxilində insani bir hissə yaranmışdı. İlahənin məzarına baxdıqca özünü günahkar sayırdı. Süleymanın məktubunu xatırladıqca özünə yer tapa bilmirdi. O, həm Süleymanı belə etdiyinə görə qınayır, ona əsəbləşir, həm də özünü qınayırdı. Məzarlıqda uzun zaman düşünən Hikmət müəllim artıq gecə saatlarında qəfildən məzarlığı tərk edib getdi.

Qəmbərsə yanağına düşən yaş damcıları ilə 8-ci ili, 13 yaşını yenə ata, anasız gözü qapıda keçirdi.

Ümidim yenə kül oldu,

Deyəsən közərməyəcək.

Gözüm yenə qəmdən doldu,

Ata, ana gəlməyəcək.....

Artıq saatlar gecə yarından keçirdi. Artıq ata, anasının gəlməyəcəyini düşünən Qəmbər pəncərənin qarşısından çəkilmək istəyirdi ki, birdən uşaq evinin həyətidəki qapı asta-asta açıldı.....

SON.

"ƏBƏDİYYƏT GÜLÜYƏM MƏN"

İki əsrdir ki, rus imperiyası bir xalqın sinəsini nəhəng və tikanlı bir not sətirləri ilə ikiyə bölüb. Sol açarı Təbrizdə, sağ açarı Bakıda bənd alıb. İllərdir o sətirlərin üstə ancaq minor adlı əsərlər yaranmaqdadır. Bu əsərlərin bəstəsi də bizə aiddir, sözləri də. Təəssüflər olsun ki, elə dinləyicisi də özümüzük. Dünya hələ ki, səsimizi eşitmir, heç eşitmək fikri də yoxdur. Dərdimizi deyə-deyə qubar bağladı ürəklərimiz. Bu

mövzuda silsilə ədəbiyyat nümunələri yaratdıq. Sözüün yükü nə qədər ağır olarmış?! Belə də ad olarmı?! Necə yəni güney ədəbiyyatı? Necə yəni quzeyli bacı-qardaşlarımız? Bir elin də cənubu, şimalı olarmı?! Ancaq fələyin gərdisinə neyləyəsən? Alan razı, satan razı. Sızlayan yara bizim, Araz

üstündən boylanan həsrət dolu nəmli gözlər bizim...

Şairlərimizin təqdimatında mütəfəkkir, dahi, filosof, alim, ustad və digər təyinlərdən istifadə edirik. Ancaq nədənsə Şəhriyar haqda danışarkən bunların heç birini heç vaxt dilə gətirmədim. Onun adı mənə "müqəddəsləşmiş epitetəm" pıçıldadı. Bütün titulları bir ad altında birləşdirdi. Xəlqi olduğu qədər bəşəri, sadəliklə mürəkkəbliyin sintezi, folklordan fəlsəfəyə, məişətdən antik dünyaya, çağdaş dövrümüzə qədər dünya tarixinə uzanan ağırlı-acılı həsrət yoludur Şəhriyar. Nə yazmalı, necə yazmalı ki, onun qəlb evinə arzulanan mehman olmaq mümkün olsun? Sızlayan neydi, tar pərdələrində gəzişən, vətən həsrətli nəğmələr müəllifidir Şəhriyar.

*Şəhriyara məhəbbət olsa əgər,
Elə dünya sənin behiştindir.*

*Şəhriyar, köhnə hərifdir bu fələk, mən uşağam,
Könlümü şahmat edib, gör necə əyləncə sanır.*

Fəryad qoparan qəlb ovsunçusudur şair. Bir dəfə belə görə bilmədiyini bu tayda qalan elinin dərd-sərinin ürəyinə salan, göz yaşıyla tarixə köçürən fədaidir Şəhriyar. Sadəlik mücəssiməsi, insanlıq abidəsidir.

*Yatmış hamı, bir allah oyaqdı, daha bir mən
Məndən aşağı kimsə yox, ondan da yuxarı.*

Şəhriyar sazın sübhədek əhvalına sızladığı, qara günlərində dildarı olan qəm pəncərəsidir. Sərvəti göz yaşları olan öz mülkünün, söz mülkünün sultanıdır. Orağın sünbül biçməsinə saçın daranmasına bənzətmək

qədər bir gözəllik, lirizmdir Şəhriyar poeziyası. Novruz adət-ənənəsinin bütün əzəməti, tarixidir onun Heydərbabası. Heydərbaba sənindir, ya sən Heydərbabanın?..

Çox xatirələr çözülənin yarıya bölünmüş vətənin ortağ şərqisinə çevrilən bu poema haqda. Necə siyasətçiləri, elm-sənət adamlarını özün-

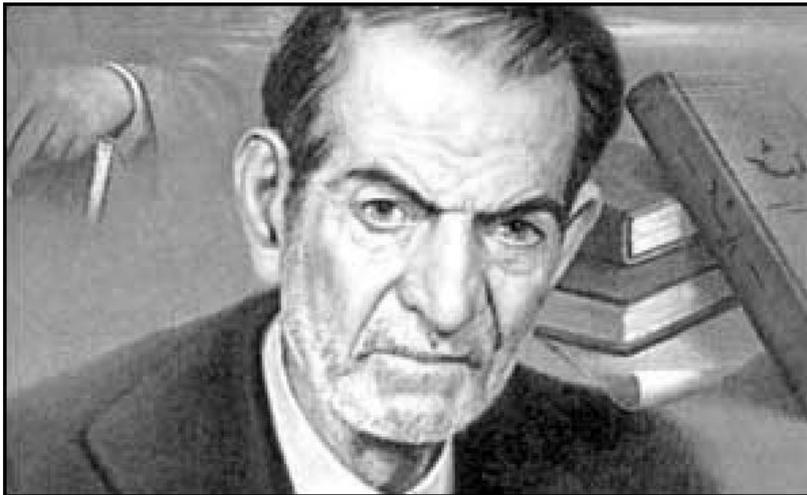
dən söz etdirib bu sevgi, intizar, həsrətlə məhəbbətin qol-boyun olduğu sadəlik abidəsi olan poema... M.Rövşənəmir yazırdı: "Heydərbaba dağı bir gün yerlə-yeksan ola bilər, yer üzərindən silinə bilər. Ancaq nə qədər ki, Azərbaycan xalqının həssas qəlb döyünür, Şəhriyarın bu şeiri nəsil-dən-nəsilə ötürüləcək və yaddaşda qalacaqdır".

Bir çox bəndində Bakı, Qarabağ, doğma qardaşların ayrılığının yaratdığı həsrətin acısı ilə oxucu qəlbini sızladır "Heydərbabaya salam" poeması. Ayrılığı yalnız cismani idi Nəimi ruhlı şairin. Ruhu, düşüncəsi heç ayrılmadı ki, bizdən.

*Arazı ayırdılar,
Su ilə doyurdular,
Biz sizdən ayrılmazdıq,
Zor ilə ayırdılar.*

Yandırmağa çıraq tapmayan kəndlinin ağlar gözü, məzlumların ahıydı şair. Sübhədən gecəyə qədər tər töküüb bir parça qəndə möhtac olan kəndlinin etiraz tribunasıydı Şəhriyar.

*Kəndli yazıq çıraq tapmır yandıra,
Görüm sizin bərgiz qalsın andıra,*

*Kim bu sözü ərbablara qandır,
Nədir axı bu millətin günahı?
Tutsun sizi görüm məzlumlar ahı.*

Kəndlinin dərdi bir bimədi ki, sənin də qəlbin bir az dinclik tapsın. Qıç-paçası açıq olan tifillərin ehtiyacı bir ödənmədi ki, şair oğul da bir rahat nəfəs alsın.

*Hər nə alır baha verir qiyməti,
Ucuz fəqət əkinçinin zəhməti.*

Cənubda qadın Şəhriyarla dəyərləndi desək düz olmazmı? Onu hüququndan söz açmağa, azadlığına qovuşmağa təkidlə dəvət edir şair. Bədbəxtliyinin baisi olan matəm paltarını parçalamağa, ömrünü şərfəflə yaşamağa səsləyir. Gözyaşlarını silib cəsəətli olmağa və onun fəlakətinə bais olan şeyxi cəzalandırmaya çağırır. Şair "Hicabın üz qaralığı" şeirində yazır:

*Öz haqqın istəyərəsə qadın, söylə bir görək,
Hardan, necə, nədən verəcəksən cavabı sən.*

Zamanmı Şəhriyarı doğdu, Şəhriyarmı zamanı yaratdı? Şair sözün şahı oldu, söz də ona səcdəyə gəldi.

1941-ci ilin avqustunda ingilislər cənubdan, sovet qoşunları isə alman-faşist təhlükəsinə qarşı şimaldan İrana soxulmuşdular. Vətənin düşdüyü durum vətənpərvər şairin misralarına köçürdü.

*Qanlı dırnaqlarınan ingilis əl qatdı bizə,
Görürəm rus da Arazdan keçir İran apara.*

Bəşəri ideyalarla yaşayan Şəhriyar İrani bütün varlığıyla sevirdi. Türklərlə farslar arasında ayrı-seçkilik salmır, tamı hissəyə bölmürdü. Bu idi onun böyüklüyü, əzəməti, əsl vətəndaş mövqeyi. Bu münasibəti ona ümumxalq məhəbbəti qazandırdı. Bir tək "Elimin farsıca da dərini söylər diliyəm mən" misrası onun həyat salnaməsinin güzgüsü olacaq qədər böyük mənə kəsb edir.

Yaradıcılığının tədqiqatçılarından şairə Hökumə xanım Billuri öz monoqrafiyasında onun 1976-cı ildə Tehran qəzetlərinin birinə verdiyi müsahibənin mətnini dərc etmişdir. Həmin müsahibə zamanı şair demişdir: "Mən illərdir ki, yalnız çox vacib olduqda evdən çıxıram. Mənim hər şeyim bu bir otaqda yerləşmişdir. Gördüyünüz kimi, onun bəzəyi ancaq sadəlikdir... Üç uşağımla burada yaşayıram. Qazancım vaxtilə işlədiyim, Fəxri ustad adı aldığım yerdəndir. 16 aydır ki, maaşımın bir az artırılması üçün qərar çıxarıblar. Qərar var, ancaq pul yoxdur. Bilmirəm qənaət fəli niyə elə şairin bəxtinə düşmüşdür?.. 22 il bundan

əvvəl aldığım paltarını hələ də təzələməmişəm... Pul mənim üçün bəlkə də əl çirkidir. Lakin başqaları üçün ki, belə deyil! Bu məsələlər mənim daxili rahatlığımı pozur. Kimsədən gileyim yoxdur, ancaq dərvişliyi uşaqlarıma aşılaya bilmirəm..."

Qənaət fəli Füzulidən üzü bu yana dövrünün iqtidarına qarşı olan sənətkarların hamısının taleyinə yazılmışdır. Belə şairlərin aqibəti isə səfalət olur. Xalqın səsi olan biri heç zaman zənginlik içində yaşaya bilməz. Büllur saraylarda yaşayıb aşağı zümərənin dər-dərini xitabət kürsülərinə daşıyanlar şairin fonunda cılızlığın inikası kimi əks olunurlar. "Qədim əhdi-peyman" şeirində Şəhriyar mənəviyyatının maddiyyata qarşı üsyanını elan edərək etiraz səsinə ucaldır:

*Boynumu əymərəm heç varlıların nemətinə,
Himmətim çoxdu qənaətlə bu dünyada mənim.
Tanrı! Göz dikmişəm aləmdə sənin lütfünə mən,
Hər bəla gəlsə mənə, qəlbimi etdim təslim.*

Bu şəhərdə mənə ceyranlardan və dəvələrdən başqa dost yoxdur deyən şair sufi həyat tərzi sürür, cəmiyyətdən demək olar ki, təcrid olunur. Qəlbini necə incitmişdilər, şair, neyləmişdilər ki, hamıdan küsmüşdün? Tərki cahan olmuşdun.

Maarifin cəhaləti, maarifin xalqına xəyanəti ağartdı saçını şairin. Düzü əyri, əyrini düz tanıdan maarifin müsibətinə dözmədi ürəyi. Bir xalqın maarifi düşmən ideologiyasının dəyirmanına su tökürsə bu, faciələrin ən böyüyüdür.

"Yazıq millət, faciədir maarifimiz" deyərək haray qoparırdı Şəhriyar. Şərq xalqlarının alın yazısı olan bu ağır div yuxusundan gözlərini açma bilməməsinə ürək qanı ilə misralara köçürürdü. "Biçərə millətim, nalən fələklərə qədər çatacaq. Ayıl, haqqını tələb et!" şüarı olmuşdu, "maarifimiz fəlakətdir" deyib dad çəkirdi.

*Bikəs vətən, hünərsizlər, qeyrətsizlər əlindənsən,
Başdan-başa xəyanətdir, cəhalətdir maarifimiz.*

Dərdin qaynağını görə bilməyən, hüquqlarını tələb edə bilməyən xalqı üçün.

*İynənin gözündən keçsək də ellik,
Bəzən darvazadan keçə bilmərik.*

deyə inildəyirdi.
Və ya

*Mənim bir ağsaçlı məmləkətim var,
Əcaib-qəraib bir millətim var.*

yazırdı... Onun

***Bizdən qabaqdadır avropalılar,
İşi iş bilənə tapşırır onlar.***

beytilə İranın sosial, iqtisadi və siyasi mənzərəsinə parlaq güzgü rolunu oynayırdı.

Şairin sevgi şeirləri məhəbbət lirikasının böyük korifeyləri Hafiz və Füzulinin qezəlləri ilə müqayisə olunmağa qadirdir. Şəhriyar klassik şeirin bütün şəkillərində yazmış və öz möhürünü qeyd etmişdir. Ancaq qezəlləri daha çox sevilir desək, yanılmırıq.

***Mələk də qibtə edir insan olmağa, mələyim,
Uyub məhəbbətə düş eşqə, sən də insan ol...***

***Gəl eşq rəmzini bu Şəhriyardan öyrən,
Gülüm, bu bülbülü sev, bu çəməndə dastan ol.***

Ədəbi sahə üçün təsis olunmuş irili-xırdalı mükafatların heç birində gözü olmadı şairin. Onları əldə etmək uğrunda gedən canfəşanlıqdan hər zaman kənarda qaldı. Çünki, günəşdən tac mükafatını əldə etmək kiməsə nəsb olmamışdı ki...

***Sənin adındı əgər tacbəxş,
Mən də bu gün söz hökmdarıyam.
Olmuş günəş mənimçün tac.***

Sənətinin dərinliyini, sözünün kəsərini, poeziyasının fəlsəfəsini dərk edən şair buna görə heç vaxt dünyaya malına meyllənmədi.

***Mən daha ərşi-əla kölgəsizək başda tacım var,
Əldə Musa kimi Firona qənim bir ağacım var.***

Buna görə də gözütox, sadə, sufi həyat tərzi keçirdi.

Ədəbiyyatşünas alım Yaşar Qarayev yazırdı: "Şəhriyar, şübhəsiz xalq şairidir, iliyinə, sümüyünə qədər milli şairdir. Hər şeydən əvvəl, ona görə ki, təbiətdəki azadlıq onun ruhuna, ruhundakı azadlıq dilinə keçmişdir, xalqın dilinə onun ruhunu, ruhunu dilinə gətirə bilmişdir! Sözü yaxşı mənasında "dil sehrbazına" çevrilmişdir".

"Mənə həmdərd olan ney" şeirində daxili aləminin zənginliyi bir daha göz önündə sərgilənir:

***Məgər bətnimdə təbim bəslər İsa,
Ürəkdə bir müqəddəs Məryəmim var.***

***Qəmintək bir basılmaz Rüstəmim var.
Kimə söylər, ürək tək məhrəmim var.***

Qəmini şərq ədəbiyyatında, poeziyasında qəhrəmanlıq etalonu, məğlubedilməzlik simvolu kimi qəbul edilmiş basılmaz Rüstəmə bənzədir şair...

Cənubda dilə qoyulan qadağalar zamanı ana dilimizə milli statusu məhz Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" poeması gətirdi. Şairin doğma dili qorumaq, yaşatmaq və inkişaf etdirmək mübarizəsi başlandı. Türk dilində məktəb, mətbuat, ali təhsilin olmaması şairin qəlbini sızladı, patriot ziyalıların öndəri olaraq çox şərəfli, eyni zamanda məşəqqətli bir missiyanın daşıyıcısına çevrilirdi. Şairin doğma ana dilinin qorunması və təbliği sahəsində silsilə əsərləri yaranırdı.

Cənubda doğma dilin təəssübünü çəkən söz-sənət insanları içərisində Şəhriyarın mövqeyini ən öncül yaradıcılıq nümunəsi kimi görürük.

***Türki olmuş qadağan, divanımızdan da xəbər yox,
Şəhriyarın dili də "vay" deyər divan ilə getdi.***

O, özündən sonrakı türkdilli yazarlar üçün bir məktəb yaratdı və miras qoyaraq bu dünyadan köçdü. "Dərya elədim" şeirini sənətkarın bu mövzuda yazılmış hesabət kimi qəbul etmək olar.

***Türki bir çeşmə isə, mən onu dərya elədim,
Bir soyuq mərəkəni məhşəri-kübra elədim.***

***Türkinin canını almışdı həyasız tağut,
Mən həyat aldım ona, haqq üçün əhya elədim.***

***Acı dillərdə şirin türki olurdu hənəzəl,
Mən şirin dillərə qatdım onu, halva elədim.***

Şəhriyar həyatı boyu Şimali Azərbaycana gəlmək, Bakını görmək həsrəti ilə çırpındı. Lakin nə rus, nə də fars imperiyası buna imkan tanımadı.

Ona göndərilən dəvətnamə isə Anarın "Dantenin yubileyi" filminin aqibətini yaşadı. Çirkin siyasətin qurbanına çevrilən şair ona qurulan hiylədən xəbərsiz olduğundan bu görüşə çox böyük həyəcanla hazırlaşır, şimal qardaşları qarşısında oxumaq üçün iki şeir yazır. Lakin dərin təəssüflər olsun ki, səfər baş tutmur, şairin arzusu gözündə qalır. Aşağıda bir parçası verilən "Qafqazlı qardaşlar ilə görüş" şeirini məhz bu münasibətlə yazmışdır.

***Mən sizin şanlı qəhrəmanlarızı,
Sözlərimdə həmişə yad edərəm.***

*Zülmə qarşı qılınc sözüm kəskin,
Qəhrəmanlar kimi cahad edərəm.*

*Sən kimi qardaş öz qarındaşını,
Atmayıb, özgə kimsə tutmayacaq.
Qoca Təbriz də yüz min il keçsə,
Bakı qardaşların unutmayacaq!*

VƏTƏNƏ QAYIDARKƏN şeirində:

*Yenə qanadlanıram mən vətən havası ilə,
Necə qanadlanar hər quş bahar yuvası ilə.*

məsum körpəyə gözündə qalacağını bilmədiyi sevincini izhar edir şair.

Şəhriyara görə əsil bağban soranlıqda belə əkil bəcərməyi bacarmalıdır. Bir halda ki, qayğıyı çəkən torpaqdır. O dövlət başçısı müdrikdir ki, kərpic-kərpic tikəndir. Hər bir sahədə yalnız əmək və zəhmətə üstünlük verir bu yaradıcı varlıq.

"Bu şəhərdə mənə ceyranlardan və dəvələrdən başqa dost yoxdur" deyən şair sufi həyat tərzini sürür, cəmiyyətdən demək olar ki, təcrid olunur. Qəlbinə necə incitməmişdilər, şair, neyləmişdilər ki, hamıdan küsmüşdün? Tərki cahan oldun.

*Şair şam kimidir, şam özü yanar,
Özgənin süfrəsi nura boyanar.
Nə qəm, qoy şam kimi yansın həyatım,
Təki torpaq altıda bəxtiyar yatım...*

Bədii təsvir və ifadə vasitələri Şəhriyarın misralarında daha özəl mənə çaları kəsb edirdi.

"Kəc bəxt"dən nümunə gətirdiyim beytdə epitet rəqsinə nizama çəkir.

*O qara zülfünü qoyma tuta ay tək üzünü,
Əfi tək kölgə sala, ay üzünə qarə düşər.*

Və yaxud
"Əlim ətəyinə" şeirində:

*Mənim yorğun ümidim güləşir əcalimlə,
Ölümmü, ya qalımı, de, buyur fərmanını.*

beytini misal gətirmək olar.

Şairin tədqiqatçıları söz yox ki, bir-birilərini mütaliə edib, məlumatlanıblar. Təəssüf doğuran məqamsa, onsuz da nisgilli taleyi olan şairin araşdırmaçıları arasında yaranan nifaqdır. Kimin haqlı və haqsız olmağını zaman mütləq özü ayırd edəcək və mənim buna qətiyyəni şübhəm yoxdur. Sadəcə Şəhriyar elə bir dəryadır ki, diqqətli poeziyasevər belə bu gözəllikdən öz

nəsibini tapa və onun ilham aldığı, ondan bəhrələnen söz, qələm əhlini aydınca duya bilər. "Aşiqin gileyi" şeirində:

*Giley etdikdə sənə, üz çevirib sənə məndən,
Gileyim var nə qədər səndən, a canan, sorma.*

beyti ilə Süleyman Rüstəmin:

Sənə yar, səndən yar, şikayətim var.

misralı şeirinin nə qədər həmahəng olduğunu şahidi oluruq. "Döyüş şeiri"ndə:

*Gülüm, səhər şafəqim, mənə bir sönən şəməm,
Bu son nəfəsdə təbəssüm nisar edib getdin.*

beyti Nəriman Həsənzadənin "Nərdivan" şeirində:

*Birimiz gündoğana,
Birimiz günbatana.*

misralarını xatırlatmırmı?

Sabirin ölüm yatağında əcalilə əlləşərkən yazdığı:

*İstərəm ölməyi mən, leyk qaçar mənəncə əcal,
Gör nə bədbəxtəm, əcaldən də gərək naz çəkəm.*

beyti Şəhriyarın "Sənəti məmləkət" şeirində:

*Keçən gecə bir kürəyim qovuşdu,
Əcal mənə yaxınlaşıb, yovuşdu.
Sonra yenə çaldı, keçdi, sovuşdu,
Bu it canım qurdu yenə qaçırdı,
Qurd da ancaq kürəyimi bir çırtıdı.*

bəndilə nə qədər yaxın və doğmadır.

Şəhriyar ilham alaraq faydalanır və digərləri də ona bunun qarşılığını ərməğan edirdilər...

*Dedin Azər elinin
bir yaralı nisgiliyəm mən.
Nisgil olsam da gülüm,
bir əbədi sevgiliyəm mən.
El mənə atsa da,
öz gülşənimin bülbülüyəm mən,
Elimin farsıca da
dərdini söylər diliyəm mən,
Elə qarşı nə qaranlıq isə
el məşəliyəm mən,
əbədiyyət gülüyəm mən...*

Kəmalə Səlim Müslümqızı

HİKMƏT MƏLİKZADƏ

«ZƏNGİLƏN» SÖZÜNDƏ GERÇƏYƏ TAPINMA VAHİDLƏRİ

Əsl zahirdə həqiqət bütün gerçəklərin ictimai zərurətidir. Belə deyək, sözlərin şifrələnmiş şəklində bu həqiqətə əsasən mifik təsəvvür verir və fikirlər özü də öz kod açıqlaşlarında zahiri əlamətlər təcəssüm etdirir. Deməli, dil ünsürləri bir çevrə daxilində (və xaricində) tarixi həqiqətlərə çıxışdır. Bunu (nümunə üçün) «Zəngilan» sözünün mifik-kosmoloji proyeksiyası ilə açmağa çalışaq.

Ciddi toponomik qarşılıqla əhatə tapan bu söz öz zahiri xarakterini mifik anlayışa çevirir. Sözün dairə həddi aralıq müstəvidə iki keçid sıralayır. Buradan da Zəngilan vahidinin bölgə idealizəsi məxsusi oblast cızır... Bu da Zəngilanın təxminən 15-ci ilə təsadüf etməsi məntiqini ortaya qoyur (tarixi mənbələrdə XIV əsrdə yaşamış məşhur coğrafiyaşünas və tarixçi Həmdullah Qəzvininin yazdığına görə də, Zəngilanın əsası hicri tarixinin 15-ci ilində qoyulub).

Əslində, «Zəngilan» sözü 105 rəqəmi ilə 48-in fərq sistemidir. Buradan alınan 57 rəqəmi bu fərqi güzgü əksində 75 (bəzi sanskrit düşüncələrə görə 76) rəqəmi

kimi ehtiva edir. Zodiak məntiqinə əsasən bu rəqəm adıçəkilən bölgənin zülm və istibdad çəkişirini səciyyələndirir...

Bilirik ki, Zəngilan analoqu olmayan 1992-ci il Şayıflı qırğını və bir də, 1993-cü ilin 27 oktyabrını yaşayıb. Füzuli və Cəbrayıl rayonları işğal olunduqdan sonra zəngilanlılar 67 gün tam mühasirə şəraiti(?) (?) ermənilərlə vuruşub. 67 rəqəmi bu zəmində özünü tam doğruldur.

İndi də «Zəngilan» sözünün kod hesablamasına diqqət yetirək. Latin qrafikalı Azərbaycan əlifbasında «Zəngilan» sözü aşağıdakı hərf-rəqəm açılışını verir:

Z - 32
Ə - 7
N - 20
G - 9
İ - 14
L - 18
A - 1
N - 20

Qarşılıq cəmdə 121 rəqəmi ilə əks edir.

Sözün Sanskrit əlifbası üzrə

hərəkət trayektoriyası isə belədir:

Z - 6
Ə - 12
N - 5
G - 3
İ - 9
L - 3
A - 1
N - 5

44 cəmi verən bu qarşılıqda bəhsolunan sözün mifik-tarixi kodu yer alır. Bu cəmdə 4-4=0 məntiqi 4+4=8 aralığı ilə zahiri-nisbət kəsb edir. 4-4=0 nisbətində (yoxluğa çəkilmə, yoxolma) rayonun işğal mücəssəməsi, 4+4=8 nisbətində sözün («Zəngilan» sözünün) hərf-səs vahidləri aşkar-izhar olur.

Zəngilan rayonunun işğal tarixi (işğal günü, işğal ayı və işğal i(Δ) (?) mifik təsəvvürdə də doğru təsvir verir. Diqqət yetirək: Sözün latın əlifbasındakı hərf-rəqəm qarşılığı - 121-in üzərinə həmin sözün Sanskrit əlifbasından alınan hərf-rəqəm qarşılığını - 44-ü gəlsək nəticə 165 edər. Bu rəqəmi miladi tarixinə yüksəltsek təxminən 745-

ci il alınar. Yaxud, 165-in güzgü əksini - 561-i miladi tarixinə hesablasaq, təxminən 1141 rəqəmi alınar. 1141-lə 745-in cəmi 1886 edir. Bu cəmin üzərinə hərf-rəqəm qarşılığını - 105-i gəlsək 1991-ci il məntiqi ortaya çıxır. Sözün rəqəm qarşılığı olan 105-in mərkəz həddi olan $10:5=2$ qismətini də bu nəticənin üzərinə əlavə etsək, Zəngilanın işğal tarixi - 1993-cü ili almış olarıq.

Eləcə də, bəhsolunan sözün latın qrafikası - 121-in orta nisbəti ($121:11=11$) 11-dir. 11-dən 105-in mərkəz həddini - ($10:5=2$)-nin orta xətti bucağını - ($2:2=1$)-i çıxsaq, rayonun işğal ayını - 10-cu ayı (oktyabr) tapırıq.

Və ya həmin sözün Sanskrit aralığının - 44-ün üzərinə hər iki qarşılığın ($121=1+2+1$ və $44=4+4=$) ($4+4+4=12$) cəmini əlavə etsək 56 alınar. Bu rəqəmin bucaq həddi $56:2=28$ -dir. 28-in üzərinə 2-nin orta həddini - 1-i əlavə etsək 29 alırıq ki, bu da rayonun işğal günüdür.

Belə deyək, 105-in güzgü əksi olan 501-dən 105-i, alınan fərqdən (396-dən) 121-i və bu fərqdən də (275-dən) 44-ü çıxsaq 231 qalar. Bu fərqi üzərinə 501-in aralıq həddini ($5-1=4$) əlavə etsək 235 alınar, bu da 25-29 oktyabr 1993-cü ildə Zəngilan əhalisinin (son anadək vuruşaraq) 235 şəhid və itkin verməsi zərurəti ilə təcəssüm edir.

Maraqlıdır ki, Zəngilan öz mifik proyeksiyasında ikilik aspektinə geniş yer verir. Məsələn, Cənnət, Cəhənnəm, Varlıq, Yoxluq və s. Diqqət çəkən odur ki, bəhsolunan sözün latın (121) və sanskrit (44) qarşılığının fərqi 77-dir. Quranda Cənnət və Cəhənnəm də məhz 77 dəfə təkrarlanır. Elə Varlıqla Yoxluq arasındakı meridian da 77 aralığı ilə əks edir.

Zəngilan adının mifik çalarları, coğrafi komponentləri və uzunluq-en vahidləri də (⊖); (⊕) maraqlı quruluşdadır. Sözün müxtəlif hərf-səs qarşılığında eyni rəqəmə sirayət etməsi bu amilə istinad edir: Bilirik ki, Zəngilan rayonunun ərazisi orta və alçaq dağlar üzərindədir, mürəkkəb, parçalanmış səth quruluşudur. Rayonun (SSRİ-nin tərkibində rayon kimi) yeni tarixi 1930-cu ildən başlanır... Kosmoloji müstəvidə 19 və 30 (1930) qarşılığının diametrik kəsbi $30-19=11$ rəqəmini verir. Bu da «Zəngilan» sözünün əlifba hesabının orta nisbətidir.

Zəngilan toponimini müxtəlif aspektlərdən açmaq mümkündür. Bəzi mənbələr Zəngilan sözünün kökünü İrandakı Bəxtiyarlılar deyilən tayfalarla (xüsusən də «Zəngi» tayfası ilə) əlaqələndirir, ada əlavə edilmiş «lan» sözünün də məskunlaşma ilə bağlı olduğu qənaətinə gəlir.

Yaxud, bir sıra fikirlərdə də rayonun adının orta əsrlərin sonlarında dağıdılmış Gilan şəhəri və oradan ölkəmizə köçənlərlə əlaqələndirilir (—). Hətta belə

bir qənaət də var: onlar bir-birlərinə «sən gilanlı?» deyər müraciət ediblər və söz sonradan dəyişikliyə məruz qalaraq «Zəngilan» adı alıb. Təbii ki, bunlar ehtimallardır və heç bir elmi əsası yoxdur. Əslində, sözün mifik-kosmoloji zahirində məntiq daha doğru səbəblərə ünvan açır. Məsələn, sözün əvvəlindəki «Zəng» vahidinə mifik baxış sərgiləyək; bu söz özündə aşağıdakı komponentləri ehtiva edir:

Sa(n)k - Günəş, işıq mənasına gəlir (☐). Lanq - dil anlamındadır. Burada Sa(n)k - San (qun) - günəş-günəş mənası da verir. Yaxud, sa-sə vahidləri (Sanskrit əlifbasında cingilti səslerdir) 3 rəqəminin farsca qarşılığıdır. Bu qarşılıq su komponenti də ehtiva edir. Və sa-sə bu əlifbada 6 rəqəminin səs aralıqlarıdır. Yəni Günəş dilli məkan, üçlük - işığa, suya və torpağa bağlılıq yaradan ehtivalar aləmi və s.

Sözün San/kilax aspekti də var. San sözü güzgü çevrilməsində Nas (Quranda surədir) (▶), Kilax sözü Xalik-Xaliq (Yaradan - Allah) (▼)(▲) vahidi ilə xarakterizə olunur.

Sa(n)k sözü də nisbi fonetik uğramaya məruz qalaraq Sak kimi ifadə olunur, sözün güzgü əksi Kas - Günəş adıdır.

Həmçinin, Zəng+ilan morfevləri (↑ ↓) öz sxematik quruluşunu zahiri səmtdə xarakterizə edir; Burada an (anu) şumercə göy deməkdir. Zəng - güzgü əksində (g/n/əs) - kəs - kas kimi mənalara çəkir. İlan sözü də güzgü əksində lan (ə-e) səsi kimi şərtlənir; nalə, fəryad qoparan mənasına gəlir. Və ya bu müstəvidə sözün kökündə Yan+qalan (☉) - Nuhun tufanında zahiri əlamətlərdən gen durma israrı da var.

Bu da maraqlı kəsb edir: xəritədə (Qrinviç meridianına - 360 uzunluq və 180 enlik miqyaslarına (L) əsasən) Zəngilan 121-ci uzunluq və 44-cü enlikdə yer alır («Zəngilan» sözünün əlifba qarşılığı da 121 və 44-dür).

Mifik-tarixi gerçəkdə (©) Ağrı dağı da 44-cü uzunluq üzərindədir. Gerçək həqiqət bu israrla sonuclandır: Nuhun gəmisini Zəngilan müstəvisindən keçməklə Naxçıvan hüduduna çıxıb, Ağrı dağına dayanıb. «Hud» surəsinin 44-cü ayəsində Allahın yerə (torpağa) əmrində bu israr (J J) gəldiyimiz q(J J)ə zəmin verir.

44-ün bucaq həddi ($44:2=22$)-dir. Müqəddəs Məkkə şəhəri də 22-ci enlik üzərində qərarlaşır (← →). Quranda «Hac» surəsi də 22-cidir. Bu qarşılıq təbii ki, gerçəklərə işarədir və bəhs etdiyimiz sözlərin tarixi həqiqətlərinə mənə verir...

Bu minvalla, belə qənaətə gələk ki, istənilən sözün mifik-tarixi həqiqətində kod açılışları gerçək zəmindir. Elə «Zəngilan» sözündə də gerçəyə tapınma vahidləri bu mənanı özündə geniş ehtiva edir. Bu sözdə sadəcə, bəzi həqiqətlərə güzgü tutduq; çünki (əsl mənada) tarix sözlərdə mənalandır...

MAHIR CAVADLI

"XƏZAN"DA POEZİYA ÇALARLARI, MÖVZU RƏNGARƏNGLİYİ

Ötən ilin əvvəlində oxucuların görüşünə gələn ən xoş mənada sözlü-söhbətli "Xəzan" artıq yeni, 2017-ci ili də başa vurmaq üzrədir. Çətinliklərə baxmayaraq, nəzərdə tutulduğu kimi 2 ayda bir olmaqla jurnalın 10 sayı çapdan çıxdı. Poeziya şöbəsi olaraq, ötən saylarda "Xəzan"ın səhifələrində **misra düzümü, bənd düzümü və mənə yozumu** barədə müəyyən fikirlərimizi bölüşməyimiz yerinə düşər. Gəldiyimiz qənaət belədir ki, müasir ədəbiyyat dərgisi təkcə ədəbi nümunələri özündə əks etdirməməli, həm də, bu nümunələri ədəbi tənqiddin süzgəcindən keçirməyi, yaxşı-pis saf çürük etməyi bacarmalıdır.

Öncə, ilk saylardan başlayaraq bu bölüme xeyir-duası, ən başlıcası itiqələmi, istedadı ilə töhfəsini vermiş redaksiyamızın yaradıcı heyətinin, jurnalımızın poeziya və nəsr həvəskarlarına sevilməsində xüsusi payı olan, söz, mənə incəliklərini ədəbi müstəvidə nizama salan hər bir kəsin səy və təşəbbüsünü xüsusi qeyd etmək istərdik. "Xəzan" ilk sayından forma və məzmun vəhdəti etibarlı ilə gözəl bədii nümunələrə işıq salan dərgi kimi gündəmə gəldi və diqqəti cəlb etdi. Əlbəttə, az yaradıcı qüvvəsi və maddi çətinliyi səbəbindən bu jurnalın geniş oxucu kütləsi qazandığından hələ söhbət gedə bilməz. Ancaq nəşrin hər sayının əldən-ələ ötürülməsi və sevilə-sevilə oxunması, bir çox məqamlarda qızğın fikir mübadiləsinə, ən kiçik dairədə belə bədii polemikaya səbəb ola bilməsi məqsədə doğ-

ru düzgün addımlar atıldığına dəlalət edir. Bizim amalımız jurnalı oxuda-oxuda sevdirmək və sevdirə-sevdirə yayımlamaqdır.

Dərgimizdə poeziya təsnifatına geniş yer ayırmaq və dərc olunmuş bütün şeirləri geniş təfsilatı ilə şərh etmək fikrində olmasaq da, tənqid və təhlilin ədəbi inkişafa mühüm təkan verə biləcək ehtimalı ilə bu yazının oxucu müzakirəsinə verilməsinə ehtiyac duyduq.

Jurnal poeziyasevərlərlə ilk görüşə ədəbi mühitdə özünü təbliğdən uzaq olsa da, kifayət qədər tanınan və sevilən istedadlı şairəmiz **Firuzə Məmmədlinin** "İllərin" şeiri ilə başlayır. Ötən fəaliyyətimizə yekun vurarkən tanınmış-tanınmamış qələm adamlarının dərc olunan bütün şeirlərini bir daha oxuyub təhlil edərək gəldiyimiz qənaət belədir: nə yaxşı ki, bu, belədir!

Birdən birə nə düşmüşdü yadıma

Vərəqlədim keçmişini illərin.

Saydım, seçdim, seçmələdim nə yaxşı

Əllisini, yetmişini illərin.

Bu bir neçə bənd şeirlə, həmçinin istedadlı müəllifin digər qələm nümunələri ilə "Xəzan" sanki oxucunu inandırmağa çalışdı ki, bax, səninlə bu cür sadə dildə, gözəl poetik anlamda söhbətləşəcəyik, bir-bir könül dünyamızı "Bahar ritmləri" ilə sevincindirəcəyik, "Güzgüdəki mənə" baxacağıq, "Zəh-

mət adamı"na ürəyimiz yanacaq, söz və sənət adamının incə qəlbinin sevincli-kədərli anlarına şərik olacağıq. Və oxuduqca görəcəyik, əmin olacağıq ki, ən gözəl hissləri, ən ülvi duyğuları sözün qüdrətində ifadə etmək mümkündür.

Elə ilk sayında oxucuları **Sahib Abdullayev, Şahməmməd Dağlaroğlu, Vaqif Arazlı, Aftandil Nəbiyev, Məhəmməd Əli, Xaliq Laçınlı, Ceyhun İbrahimli, Raqif Nazimoğlu, Hikmət Məlikzadə, Mehman Göytəpəli, Sabir Zamanlı, Əlisahib Əroğul** kimi istedadlı şairlərin gözəl poetik baxışları ilə üz-üzə, göz-gözə qoyan jurnal digər saylarda da bu yaradıcı insanlarla əməkdaşlığı davam etdirməklə yanaşı, yeni müəlliflərə, yaşı ahıllığa çatmış təcrübəli qələm sahibindən tutmuş hələ məktəb partası arxasında gələcək qələm taleyini müəyyənənləşdirməmiş istedadlı gənclərə də yer ayırır. "Xəzan"da özünü, sözünü ifadə etmək istəyənlərin sırası saydan-saya artmaqdadır. Deməli, jurnal özünü təsdiq etməyi bacarır.

Diqqət çəkən məqam odur ki, jurnala respublikamızın müxtəlif bölgələrindən yazılar daxil olmaqdadır və bu müəlliflər get-gedə əməkdaşlıq niyyətlərini daha açıq şəkildə büruzə verir, daha fəal olmağa çalışırlar. **Həsən Hüseyinin** Azərbaycan tarixinin, İslam ənənələrinin ən parlaq səhifələrini əks etdirən təhlili yazıları, hərbi jurnalistlər **Vahid Məhərrəmlinin, Rəşid Faxralının** və istedadlı nəsirlərimiz **Meyxoş Abdullanın, Camal Zeynalovun, Ziya Aların, Şəfaqət Cavanşirzadənin** və başqalarının bir-birindən maraqlı hekayələri, bircə, oxucularda maraq doğurmaya bilməz. Jurnalda elmi-publisistik, təhlilli yazıların, müsahibələrin, oçerk, novella, esselərin oxucuya təqdim olunması bu dərgidə janr müxtəlifliyinin, sevgi, ilahiyyət, vətən, doğma yurd, Qarabağ münəqişəsi, müharibədən bəhs edən şeir və hekayələrin işıq üzü görməsi isə mövzu müxtəlifliyinin bariz nümunəsidir.

Jurnalın bütün səhifələrini diqqətlə oxuduqda dərgidə istər nəzmlə, istərsə də nəsrə ən tutarlı şəkildə ifadəsini tapan müharibə mövzusu dərgidən qırmızı xətlə keçir desək, yanılmazdır. Maraqlıdır ki, məhz bu mövzu elə ilk müəllifin qələm nümunəsində oxucunu cəlb edir. "Göydələnlər üçün" şeirini "Səngərə yaxınam a..." misrası ilə bitirən **Fürüzə Məmmədlinin** gələnlər saylarında müharibə mövzusunda çox maraqlı bədii ifadə tərzini təbii görür.

*Məni səngər-səngər qurşadı bu yer,
Hər səngər içində əsgər göyərdi.
Çiyində yaralı daşdı bu yer,
Hər yaradan təzə səngər göyərdi.*

Müharibəyə cəlb olunmuş bir ölkədə "ayaqdan-başa intiqama çökən" qadın, ana, bacı ürəkli şairənin yersiz ölüm-itimə, qana, qırğına, dəhşətə münasibətinin yüksək bədii şəkildə ifadəsi oxucunu düşündürməyə bilməz:

*Qalxdım sümük-sümük, dikəldim mil-mil,
Sökdüm ilmə-ilmə göz yaşlarımı-*

şeir parçası olmaqla yanaşı, həm də fəryaddır, bəşəriyyətə müraciətin ən yangılı, insanları sülhə, əmin-amanlığa çağırışın ən kəskin, qəzəbli formasıdır.

Müharibə, yurd həsrəti, qəhrəmanlıq mövzusu-nu Qarabağ münəqişəsi başlayan gündən Vətənin müsəlləh əsgərinə çevrilmiş, müasir hərbi tariximizi səngər-səngər sözlə bələyən istedadlı jurnalistlərimiz **Rəşid Faxralı, Vahid Məhərrəmlinin** hekayə, oçerk yanrlarında incələdikləri real döyüş səhnələri, **Camal Zeynalovun, Bəxtiyar Əliyevin, Əli bəy Azərinin, Aslan Quliyevin** maraqlı qələm nümunələrində səngərdən səhifəyə hopan barıt qoxusu **Məhəmməd Əlinin** "20 yanvar", "Azərbaycan Ordusu", **Aftandil Nəbiyevin** "Ata səsi", **Oqtay İsmayılının** "Alver", "Barışıq", **Ayaz İmranoğlunun** "Arazım", **Şirin Məmmədlinin** "Qarabağ", **Şərqiyyə Balacanlının** "Əsgər oğul", "Qarabağ", **Telli Sənəmin** "Mübariz", **Arzu-man Kəlbəcərlinin** "Qaytar yurda məni", "Kəlbəcər", "Bu dağ o dağdan deyil", **Yaqub Məğrurun** "Gözlə Qarabağım, dönüb gələm", **Damət Salmanoğlunun** "Düşməni öz qanına boyansın görək", **Ələsgər Taliboğlunun** "Şəhid şəhər Xocalıya elgiya", **Lalə İsmayılın** "Azərbaycan", "Turan", "Bayrağım", **Arif Zəngilanlının** "Dərmanı Zəngilandadır" şeirlərində nəzmə çəkilir, oxucunu haqq səsini ucaltmağa çağırır. Bu şeirləri oxuduqca, misralardakı həsrət, dörd-kədər duyğularını ürəyinə hopdurduqca xalqımızın ağırlı bəlası olan Dağlıq Qarabağ probleminin bədii aspektdən çox güclü

əks olunduğunu hiss edirsən, bu yangının əsil vətənpərvərlərin ürəyində dərin yaralar buraxdığına şahid olursan.

*Azərbaycan! Sinəsində düyünlənmiş xal Qarabağ,
Dur ayağa! Vətən oğlu səninkidir, al, Qarabağ!
Çək qınından qılıncını, qılgıncını səp, ər oğul!
Vətən üçün doğulmusan, et sənəni sipər, oğul!
Lalə İsmayıl, "Azərbaycan"*

Göründüyü kimi, bu şeirlərin ruhunda vətənpərvərlik hissləri özünü qabarıq şəkildə büruzə verir ki, bu da müasir ədəbiyyatımızın ümdə vəzifəsi sayılmalıdır. "Xəzan"ı vərəqlədikcə sanki müəlliflərin nədən yazdıqlarından asılı olmayaraq, ürəyinin bir parçasını Vətən, torpaq, yurd mövzusunda sıx bağlı olduğunu, bir yönünü bu mövzuya saldıqlarını aşkarasına duyursan. Bu isə, mətbuat və mavi ekranların hazırkı peşəkarlıqdan, ən təhlükəlisi isə millilikdən, vətənpərvərlikdən uzaq, bayağıdan da bayağı, səviyyəsizlikdən də səviyyəsiz şit-şor çalçağırlı fonunda həqiqətən də vacibdir, zəruridir, lazımlıdır.

Şair qəlbi kövrək olur... Əsil şeir sevgi ilə yazılır, sevgi ilə yoğrulur... Bu deyimlər şeir yaranan gündən poeziyanın ruhunu, mahiyyətini müəyyənləşdirən meyarlardır. Vətən yangılı, yurd həsrətli şairin dərd-kədərdən yazması nə qədər təbii-dirsə, həyat həqqətlərinə dair poetik düşüncələri nə qədər reallığı əks etdirisə, sevən ürəyə malik oğullarımızın, gözü bulaqdan su içmiş gözəllərin məhəbbət duyğuları, sevgi etirafları o dərəcədə səmi-midir və qəbulolunandır. Bu mənada, jurnalın səhi-fələrində də maraqlı şeir nümunələrinə rast gəlmək olar.

Şairlər Allahın sevimli bəndələri olduğu kimi, öz tanrılarına məhəbbəti ilə də başqalarından fərqlənirlər. Hər kəs öz tanrısına sevgisinin dəyərini qazanır. İlahi eşq mövzusu bütün dövrlərdə aktualdır. **Oqtay İsmayılı** "Qələm kimi" şeirində bu ülviliyin fəvqündə durmağı bacarır:

*Hər məhəbbət yetirməz bar,
Nicat Rəbbin eşqində var.
Əllərim göyə uzanar
"Allah" yazan qələm kimi.*

Sevgi, məhəbbət, eşq odunda yanmağın bədii gözəlliyi bu günün mövzusu deyil, insan yaranışından, ürək döyüntülərinin ahəngdarlığının bir baxışdan pozulduğu və sözlə, sazla yozulduğu gündən aktualdır. Ancaq hər yaradıcı bəndənin bu mövzuya yanaşma tərzini müxtəlifdir və elə sevməyin gözəlliyi də bundadır. Telli Sənəm Borçalının, bu mənada başdan-ayağacan, tükədən dırnağacan sevgiyə bələndiyini onun şeirləri də isbata gətirir. "Xəzan"ın oxucuları şairənin "ağlar qalan gözləri"ndə, "quş kimi çırpınan ürəyi"ndə "dəli eşqin" ifadəsini tapırlar, ülvə məhəbbətin, saf sevginin, etibarın, sədaqətin şahidinə çevrilirlər:

*Bu qoca dünyaya əmanət eylə,
Ömrümü ömrünə doğma ad eylə,
Götür misra-misra hər gün yad eylə
Bu dəli könlümün dəli eşqini.*

bu və digər şeirləri misra-misra ürəyinə hopdu-ran oxucu hökmən bir dəli eşq ilə qəlbini çağlatmaq istəyinə düşəcək. Poeziyanın qüdrəti də elə bundadır

Gənc şairə **Aydan Abdullayevanın** şeirlərində isə mövzulara yanaşma tərzini tamamilə özünəməxsusdur. Ancaq bu elə bir özünəməxsusluqdur ki, hər bir oxucu eyni hissləri yaşadığını zənn edir. Aydanın jurnalımızın 6-cı sayında dərc olunan əksər şeirlərinin mövzusu sevgidəndir. Bu sevgi bütün ağırlı duyğuları ilə adamı yormur, əksinə onu daha çox sevməyə, sevgisində daha həssas, saf və təmiz olmağa ruhlandırır:

*eh...qəfil uzaqdan sevdiyin gələ...
deyə day getmirəm o uzaq yerə...
mən də alışmışam daha xəzələ...
sən də alışmışan o sazaq yerə...
"Bu qadın o adamı hələ də"*

Şair Mehdi Calalın könlümün rədifli təcnisində isə incə poetik duyum yüksək bədii ifadə tərzində öz əksini tapır:

*Çöküb ömür adlı hasarına nəm,
Hissləri gözələ, ha sarı mənəm,*

*Dəli arzuların hasarı mənəm,
İlhamım, sən oldun yarı könlümün.*

Şairlərin taleyi həmişə maraq doğurub. Tale bərədə şairlərin düşüncələri isə daha maraqlıdır.

Gənc şairə **Lətifə Nuranın** "Tez gəl" şeirindəki kimi:

*Bu tale dediyin nə ərköyündü,
Sevinci qəm yedi, dərdi öyündü.
Mənim ki qismətim düyün-düyündü
Onun tilsimini özün açmısan.*

Şairə **Gülşən Mustafanın** isə taleyə, qismətə öz yanaşması var:

*Bir dilək ağacı qadın taleyi,
Arzular yellənər budaqlarında.
"Dilək ağacı"*

Yuxarıda bəhs etdiyimiz şair **Oqtay İsmayılının** şeirlərində mövzu rəngarəngliyi diqqəti cəlb edir, yüksək bədii ifadə tərzini bu əyalət yazarının qələmində özünü daha qabarıq göstərir:

*Torpağı çəkdim üstümə,
Göylər məndən aşağıda.
Yetim qalmış arzularım
Göynər məndən aşağıda.*

Şair sözə yüksək qiymət verir. Ancaq həyatdakı müəmmalarda sözün də az əhəmiyyət kəsb etmədiyini vurğulayır.

*Hər sözdə var məna yuz-yuz,
Kim sonadək anlayıb düz?!..
Həm lal sükut, həm ciddi söz,
Həm zaraflat müəmmadır.*

"Xəzan"ın dəyərli söz sahiblərindən **Aləmzər Sadiqqızının** "Vətən" şeirində yurd həsrətini təsvir gücü çox maraqlıdır və özünəxasdır:

*Hayana getsəm də qüssə, qəm, kədər,
Ürəkdə ağlayar, qəlbimi didər,*

*Ruhundan güc alıb göylərə qədər
Böyüyər içimdə hördüyüm Vətən!*

Şairənin bu dərdi **Zəhra Cəfərlinin** şəhidlərə, **Alik Dənizsevərin** xalq artisti Qədir Rüstəmovaya, **Tərhan Salehin** Milli Qəhrəman **Mübariz İbrahimoğlu**na, **Rəhman Süleymanoğlunun** şair Şücaətə, Yetim Eyvaza həsr etdiyi şeirlərdə, nəzirələrdə konkret öz ünvanını, vəsf səbəbini, poetik gücünü və ithaf zirvəsini tapır.

"Xəzan" jurnalı öz səhifələrində respublikamızın bütün bölgələrində yazıb-yaradan qələm sahiblərinə yer verir. **Məhəmməd Əlinin, Mehriban İbrahimovanın, Turac Hilalın, Nuranə Nihanın, İlham Sultanın, Rəhilə Qaralovanın, Sərvər Məsumun, Ələddin Əzimlinin** və başqalarının yaradıcılığında Azərbaycan şeirinin ən gözəl nümunələrində yurdumuzun müxtəlif guşələrinin füsunkar gözəlliklərini tərənnümü, həm də xalqımızın dərd-səri, vətən həsrəti, yurd sevgisi öz əksini tapırsa, **Oqtay İsmayılı, Telli Sənəm Borçalı, İlham Qazaxlı, Rəna Mərzili** kimi şairlər həm də öz imzalarında birbaşa təmsil olunduqları el-obanın, mahalın, kəndin adını öz imzalarında yaşadırlar. Bu da Allah-taalanın bir qismətidir ki, bu doğma yer-yurd təmsilçiləri Əli bəy Azəri imzalı baş redaktorun simasında müstəqil ədəbi-bədii dərgidə bütöv Azərbaycanı, onun varlıqlarını, füsunkarlıqlarını, milli-mənəvi dəyərlərini vəsf edirlər. Vətənə, dövlətə, millətə xidmətin də məqzində bu durur. Başqa sözlə ifadə etsək, "Xəzan" vətənpərvərlərin, yurdsevərlərin sevimli jurnalıdır.

Əlbəttə bir yazıda dərgimizdə işıq üzü görmüş bütün şairlər haqqında söz açmaq, bütün yaxşı şeirləri oxucunun diqqətinə çatdırmaq mümkünsüzdür. Belə bir məqsədimiz də yoxdur. Bunu oxucularımızın öz öhdəsinə buraxırıq. Misal çəkdiyimiz şeirlər dərc etdiyimiz yaxşı şeirlərin cüzi bir qismidir.

"Xəzan"ın söz dərgisi kimi, müasir ədəbiyyatımıza töhfə verəcək sıradan bir nəşr kimi öz taleyi, öz jurnal ömrü var. Bu ömür sözün, fikrin, ideyanın saflığına, gücünə və qüdrətinə işıq tutmaqdır. Məfkurəmiz, amalımız cəmiyyətin güzgüsü olan milli ədəbiyyatımıza xidmət etmək, insanların mənəvi ucalığına çalışmaqdır. Bu yolda əlimizdən gələni əsirgəmədik. Ümidvarıq ki, istedadlı qələm sahibləri və tələbkar oxucularımızla gələcək ilimiz və illərimiz daha uğurlu olacaq, inşallah!

Kitab haqqında müzakirə

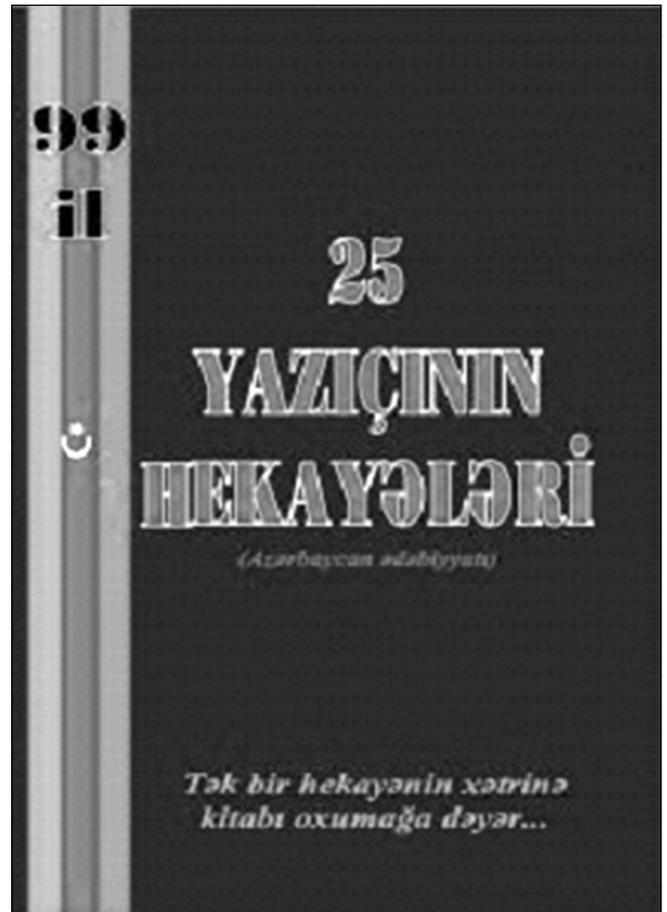
Bunun tüstüsü sonra çıxacaqdır

Əziz dostlar, iki gündür Rəşid Bərgüşadlının, dostumuz Əli Bəy Azərinin tərtib etdiyi "25 YAZIÇININ HEKAYƏLƏRİ" kitabında yer almış əsərlər barədə yazdığı "Hekayə cığırması" adlı tənqidi məqaləsini oxuyurdum.

Bəribaşdan deyim ki, məqalənin adı ürəyimcə olmasa da, (axıra qədər bu fikirimdə qalırım) Rəşid müəllimin o əsərlər barədə söylədiyi fikirləri, son illər ədəbiyyatımızda ağına-bozuna baxmadan yazılan ədəbi tənqid və təhlillərdən çox maraqlıydı. Əvvəlan onu deyim ki, 25 yazıçının 360 səhifəlik əsərlərini bircə-bircə oxuyub, hər biri barədə fikir söyləmək o qədər də asan məsələ deyil. İkincisi, burada müəllifin hər bir əsərə yanaşma tərzini və yazı üslubu məni daha çox özünə çəkdi. Mən Rəşid Bərgüşadlı imzasını birinci dəfəydi ki, burada gördüm, elə müəllifin özünün qeyd etdiyi kimi mənim də imzam onun üçün yeni idi. Amma buna baxmayaraq, sözün həqiqi mənasında bir ədəbi təhlil və tənqid gördüm onun yazısında. Doğrudur, heç bir müəllif tənqid olunmağı sevmir, elə mən özüm də. Amma tarixən ədəbi tənqid, oxucu fikri yazıçı üçün yeni-yeni gözəl əsərlərin yaranmasına səbəb olub. Xoşbəxt o yazıçıdır ki, onun əsərləri ədəbi tənqiddə tuş gəlib. Mən hər bir əsərim üzərində işləyəndə boynumun kökündə oxucu nəfəsini hiss etmişəm. Bu günün özündə də, sözün həqiqi mənasında, mən oxucu iradından qorxuram.

Bilirəm, yazar dostlarımızın çoxu Rəşid Bərgüşadlıdan inciyəcəkdir. Necə olsa, tənqid tənqiddir, bal deyil ha, şirin ola. Amma Rəşid müəllim də sözünün əvvəlində, ortasında və sonunda özünü siqortalayaraq "mən oxucuyam, oxucu fikrimi söyləyirəm" deməklə hamımızın boynuna haqq qoymuşdur. Bir halda ki, biz əsərlərimizi oxucu üçün yazırıqsa, demək oxucu da öz fikrini söyləməlidir. Düzdür, Rəşid Bərgüşadlı, bəzi hekayələri təhlil edərkən öz oxucu missiyasını aşaraq bir az "neştərini ətə bərk sancmışdır". Bunun da tüstüsü bir az sonra çıxacaqdır. Çünki aramızda elə yazarlar var ki, onlar hər şeyi öz arşınlarıyla ölçür və yazdıqları əsərlərin hamısını ədəbiyyat nümunəsi kimi qələmə verməyə çalışırlar. Təbii ki, bu yönümlü insanlar tənqidi qəbul etmirlər.

Rəşid müəllim mənim hekayələrim barədə də, öz fikirlərini yazıb. Xoş sözləri də var, tənqid etdiyi məqamlar da. Mən də o kitabda gedən hekayələrin

hamısını oxumuşam, bəyəndiyim də olub, bəyənmədiklərim də.

Sözümün sonunda, Rəşid müəllimə deyəcəyim bir fikrim var. Biz onun tənqidindən incimədiyimiz kimi yəqin ki, o da bizi başa düşər. Zəhmət çəkib vaxt ayırub, saatlar sərf etdiyi məqaləsinin adını "Hekayə cığırması" qoyması ədəbi aləm üçün, ədəbiyyatımız üçün yaxşı hal deyil. Hər halda söhbət, əsl ədəbiyyatdan gedir.

İkincisi, üzümü tuturam yaradıcılıqla məşğul olan bütün dostlara, vaxt ayırub bu məqaləni oxusunlar. Xoşlarına gəlməsə belə oxusunlar. Həqiqət, bədənə vurulan iynə kimi bir şeydir, əvvəlcə yeri ağrıyır, sonra sağalma gedir.

Rəşid Bərgüşadlı, sizə təşəkkürlər. Sonda sizin yumorunuza cavab olaraq, mən də onu demək istəyirəm ki, hər halda qalxanınızı çəkin başınıza, sizi qarşıda ağır, ağır olduğu qədər də şərəfli bir döyüş gözləyir. Sağ olun.

*Hörmətlə:
Meyxoş Abdulla*

Rəşid Bərgüşadlıya açıq məktub

Salam, Rəşid müəllim!

"XƏZAN" jurnalının avqust (2017) nömrəsində "Hekayə çığırması" sərlövhəli, "ədəbi təhlilə cəhd" kimi təqdim etdiyiniz məqaləni diqqətlə oxudum. Xüsusilə qeyd etmək istəyirəm ki, çox maraqla və həvəslə oxudum. Bəri başdan deyirəm: "ürəyimin təmizliyini duyduğunuza görə təşəkkür edirəm".

Beləliklə, mən də təmiz ürəklə məqaləniz barədə fikrimi çatdırmağı lazım bildim. Əvvəla onu deyim ki, özünüz də daxil olmaqla 25 müəllifin 42 hekayəsini 359 səhifəlik kitabdan oxumaq, təhlil etmək, üstəlik rəy yazmaq dözümlü, səbr, təmkin tələb edir. "Qırx bir sapılca soğan qovurması" yemək bu kitabı oxumaqdan qat-qat asan olardı. Bu əziyyətlə qatlaşıb qələm yoldaşlarının hekayələri haqqında fikir söyləmək əzabına qatlaşmağınız da sevindiricidir. Bu sevinclə bərabər heyrtləndirici, təəccübləndirici və təəssüfləndirici sərlövhə məni çaşdırdı; nə üçün "hekayə çığırması?" Yumurta ilə pomidorun "sintezindən" hasilə gələn "çığırma" səviyyəsinə endirilən 42 hekayə və onların müəllifləri bu cür ironiyaya layiq idimi?

Əlinizə bir də belə fürsət düşsə "çoban bozartması", "kartof soyutması", "çolpa qızartması", "xiyar turşusu" və s. bu qəbildən olan həqarətli sərlövhələr seçməyinizi qətiyyənlə rəva bilməzdim.

Keçək mətləbə. Siz "ədəbi təhlilə cəhd" etdiyiniz kimi mən də hekayəmi "müdafiə" etməyə cəhd göstərəcəyəm.

Mənim "Sonuncu görüş" hekayəm haqqında yazdıqlarımıza diqqət yetirək.

Sizdən sitat: "qəhrəmanımız ahıl, xəstə Şərqiyyə şəhər kimi kənddə yaşayır".

Bu kəndin şəhər kimiliyi nədə görünür?

Sizdən sitat: "işigücü pəncərədən küçəyə (yola baxır, küçəyə yox - R.İ) baxıb yoldan keçən marşrut avtobuslarını(!) saymaq, yoldan keçən insanları və bulağa gedən qız-gəlinlərə baxıb (marşrut avtobusları hara, bulağa gedən qız-gəlin hara!? - R.B) doluxsunmaqdır".

"Marşrut avtobusları hara, bulağa gedən qız-gəlin hara" ifadənin mənə çatmadı.

Məndən izahat: Əvvəla, siz dediyiniz kimi "Şərqiyyənin işigücü pəncərədən baxmaq" deyil. Şərqiyyə ağır xəstədir, çölə-bayıra, həyə-t-bacaya çıxıb bilmir. Hələ qız-gəlinlərin bulağa getdiklərini görüb o, şaqqaq çəkib gülə də bilməzdi, doluxsunmaqlardı. Yeganə çarəsi əvvəllər; cavan və sağlam vax-

tında gedib-gələ bildiyi yola (küçəyə yox - R.İ) baxmaqdır. Yəni bu onun "işigücü" deyil, sadəcə o, buna məhkumdur. Bu yol ümumi yoldur, kəndin arasından keçən el yoludur. Burdan yuxarı, aşağı gedən avtobus da keçə bilər, tanklar da, qoyun-keçi sürüsü də, at ilxısı da, mal-qara naxırı da keçə bilər. Qızgəlinin isə bulağa getməsinə görə Şərqiyyənin ötən günlərini xatırlaması, indi onlara qoşulub gedə bilməməsi daha böyük faciədir. Bir zamanlar hamı kimi sağlam olub kənd həyat tərzində fəallıq göstərən Şərqiyyənin yollara baxmaqdan başqa çarəsi yoxdur. Əgər bu epizod təsvir olunmasaydı hekayə nə qazanardı? Yaxud nə itirib?

Kənd qəbiristanlığının pəncərədən görünməsində nə "yersiz şübhə, sual doğuracaq detal" (R.B) görməyinizi də anlama bilmədim.

El-oba qəbiristanlığının yerini çox müdrikcəsinə təyin edir. Dədə-babadan bu müqəddəs əbədiyyət məskəni yol qırağında, çaya - heç olmasa bulağa yaxın yerlərdə, torpağın yumşaq olduğu ərəzilərdə salınıb. Bu həm də hamının axirət dünyasının bura olacağını anlatmaq məqsədini güdür.

Şərqiyyəğilin pəncərəsindən qəbiristanlığın görünməsində nə qəbahət var imiş?

Sizdən sitat: "lax bir cümlənin mətnə vurduğu zərər barədə incə bir mətləbi qabardım, - "Eyvandan pilləkənə tərəf ağır-ağır gəlməyə başladı" - bunu oxuyan adam normalda (? - R.B) dərhal düşünməlidir ki, - Aha, bu "başladı" ilə pilləkənə çatana can nəyə bir ciddi şey olacaq".

"Lax cümlə" termini mənə yeni göründü.

Məndən izahat: Eyvandan pilləkənə gələndə qədr Şərqiyyə nə üçün pilləkəndən yerə yumalanmalı idi? Nəyə görə onun başı-gözü dağılmalı, qol-qabırğası sınımalı, onurğası qırılmalı idi? Normalda (?) bu belə olmalı idi? Onsuz da Şərqiyyə şikəstdir. Qardaşının və oğlunun köməkliliyi ilə birtəhər pilləkənləri enib maşına minəcək. Uzun illərdən bəri fiziki və mənəvi əzab çəkən bir adamın yıxılıb şil-küt olmasını, və ya "nəyə bir ciddi şey" olmasını, "heç olmasa dizinin sıyrılmasını" (R.B) oxucu nə üçün gözləməli, yaxud arzulamalıdır. (Biz axı komediya quraşdırmadıq, hekayə yazdıq).

Aydındır ki, burada Şərqiyyə ancaq yığıla bilərdi. Qəbiristanlığa, doğmalarının qəbrini ziyarətə getmək əvəzinə onu xəstəxanaya aparardılar. Hansı yaxşı, tərbiyəvi təsvirdir; ziyarətə getmək, yoxsa xəstəxanaya?

Bəlkə Şərqiyyənin "heç olmasa dizinin sıyrılmaması" hekayənin dizini qırır? Əgər oxucu bunu gözləyirdisə və arzulayırdısa - Allah onun canını sağ eləsin - mənə belə hekayə anlamayan, ciddiliyi qəbul etməyən, hər şeydən komediya gözləyən çöp-güləyən oxucu lazım deyil.

"Lax bir cümlənin mətnə vurduğu zərər" əsəri "öldürə" bilməz. Üç yüz səhifəlik (şerti olaraq - R.İ) bir romanda təxminən, səkkiz, doqquz min cümlə olur. Məgər bu cümlələrin hamısından yağ-bal süzülür? Siz həтта bir sözə görə "qələmin qarasına danışan oxucu"dan danışırınsız.

Ən məşhur rus yazıçıların əsərlərində uzaqbaşlı üç min, dörd min sözdən istifadə olunur. Təkcə Lev Tolstoy səkkiz, on min sözdən istifadə edib. Tolstoy da bütün sözlərini şərbətə batırıb çıxartmayıb ki?

Sizdən sitat: "mətndə bir mənasız sözə görə mütailəni dayandırmaq qələmin qarasına deyindən oxucular var". Ola bilər. Belə oxucuları mən əsl mütailəçi və səmimi, peşkar oxucu hesab eləyə bilmərəm. dünya ədəbiyyatında da korifey sənətkarların çiylərlərinə, sizin təbirinizcə desək, "lax cümlələrinə" rast gəlmək mümkündür.

"Onsuz da hər yazarın yüzlərlə əsəri içində iki-üç sambalı əsəri ola, ya olmaya" - Rəşid Bərgüşadlı.

Sizdən sitat: "mətn səliqə-sahmansız olanda, valah-billah, aqlamalılı olan "Kəsmə şikəstə" də gül-məli görünür".

Məndən izahat: Şərqiyyənin niyə "Kəsmə şikəstə" oxuması kifayət qədər əsaslandırılıb. Həmin yerləri bir daha oxumağınızı xahiş edərdim.

Daha bir məqamı nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Yəqin ki, siz cavan adamsınız. Bəlkə də ömrünün son günlərini yaşayan xəstələrin ölümqabağı necə "canlandığını" görməmişsiniz. Amma mən xərcəngdən əziyyət çəkən insanın ölümündən üç gün qabaq yanında olmuşam. Gözlərində həyat qığılcımı parıldayan, səsi yaxşılaşan, yemək yeyən, əlini göyə qaldıraraq Allaha şükür oxuyan, "deyəsen, kəfəni yırtmışam" deyən, sağalacağına ümid və inam yaranan xəstənin qəfil keçəndiyinin şahidi olmuşam.

Şərqiyyə də televizorda "Kəsmə şikəstə"yə qulaq asanda "dirçəlir" və təbii ki, son nəticədə şam kimi sönür.

Hörmətli Rəşid müəllim! Bilmirəm, siz bu duyğuları yaşamırsınız? Mən çox yaşamışam, hələ də yaşayıram. (Sizdən uzaq olsun!)

Çox şad olardım və "mətndə səliqə-sahmanın necə olmasını bu yazınızda mənə izah etsəydiniz,

məmnuniyyətlə səhvlərimi qəbul edər, növbəti yazılarımda düzəltməyə çalışardım.

Bir daha sizə təşəkkürümü bildirirəm. əziyyət çəkib 42 hekayə haqqında sambalı məqalə ilə çıxış etdiniz. Həm də arxayın ola bilərsiniz, heç bir müəllif sizdən inciməyəcək. Hərçənd, Azərbaycan ədəbi aləmində at oynadan məşhurların inhisarlarında olan qəzet və jurnallarda bu hekayələrdən qat-qat zəif yüklü hekayələrinə görə onları belə "qəddarcasına sıxma-boğmaya" salan yoxdur.

25 yazıçıdan beşinin, özü də hərəsinin bir hekayəsinin bəyənilməsi isə çox yaxşı göstəricidir. Hər 25-dən beşi, 250-dən əllisi, 2500-dən beş yüzü yaxşı yazılırsa bu, çox əla nəticədir və ədəbi mühitdə inkişafdan xəbər verir. Kimin böyük ədəbiyyatda qalıb-qalmayacağı isə real mühitdə onun pulundan və övladlarının tutduğu vəzifədən asılı olacaqdır.

İndiki halda bu 42 hekayənin Azərbaycan ədəbi həyatını zənginləşdirmək ehtimalı, və ya tənəzzülə uğradacaq qorxusu yoxdur.

Heminquey, Kontasar, Dostoyevski haqqındakı fikirləriniz də maraqlı göründü.

Qaldı ki, Nobeli Biləcəridən bəriyə gətirmək arzunuz - bu, real görünmədi. Sizi bilmirəm, mən buna inanmıram, çünki bizim bizdən güclü düşmənimiz yoxdur. Bizim qılıncımız qınını da kəsir.

"qarğa qarılıdayıb mükafat alırsa, biçərə bülbülə söz verilmirsə", müğənnilər bir-birlərinə "bozbaş müğənni", yazarlar "xəstə məhəbbət şairləri" damğası vurub həmkarlarının əsərlərini "sandıq ədəbiyyatı", "boz ədəbiyyat" adlandıraraq qərəzli mövqe tuturlarsa Nobelin günahı nədir? Yəqin ki, bu mərəkəni görə Balayanlar, Şaginyanlar daha tez gələcəklər.

Sizdən sitat: "bir daha sizinlə (24 yazıçı ilə - R.İ) tanışlıqdan qürur duyduğumu bildirirəm". Elə mən də.

Qələminizə qüvvət! Allah ürəyinizcə versin!

Əli bəy Azəridən başqa bu yazıçıların heç biri ilə şəxsi tanışlığım yoxdur. Hamısının hekayələrini kitabdan oxumuşam. Yenə oxuyacağam, özümüz özümü oxumağa borcluyuq.

Ən nəhayət, mən sizdən incimədim. Ümidvaram ki, siz də inciməzsiz. Axı biz ürəyi təmiz adamlarıq.

Sizi ədəbi tənqiddə sambalı qələm sahibi görmək arzusu və bir gün əlinizi sıxmaq ümidiylə:

*Ramiz İsmaylov,
02 sentyabr 2017-ci il,
Xırdalan şəhəri*

M Ü N D Ə R İ C A T

1.Redaktor guşəsi

-“Ən başlıcası hansıdır - Tarix, Ədəbiyyat, yoxsa Siyasət?” 1

2.Publisistika

-İradə FİKRƏT - “Ömrün XƏZAN çağı” (esse)	4
-Paşa QƏLBİNUR - “Alzqeymer” (esse)	31
-Məryəm ƏLİYEVƏ - “Aforizmsayağı deyimlər”	64
-Kəmalə SƏLİM MÜSLÜMQIZI - “Əbədiyyət gülüyəm mən” (ədəbi təhlil)	78
-Hikmət MƏLİKZADƏ - ““Zəngilan” sözünün gerçəyə tapınma vahidləri” (fəlsəfi təhlil)	82
-Mahir CAVADLI - ““Xəzan”da poeziya çalarları, mövzu rəngarəngliyi” (təhlil)	84
-Meyxoş ABDULLA - “Bunun tüstüsü sonra çıxacaqdır”(müzakirə - rəy)	88
-Ramiz İSMAYIL - “Rəşid Bərgüşadlıya açıq məktub” (müzakirə - rəy)	89

3.Poeziya

-Xan RƏSULOĞLU - “1001 ovqatlı deyimlər və duyumlardan”, “Asiyəm”, “Qorxmuram”, “Yoruldu” (şeirlər)	2
-Əjdər YUNUS RZA - “Heydərbabayla üz-üzə” (poema)	5
-Məhəmməd ƏLİ - “Xoşbəxt sandım özümü”, “Yığışdırım köçümü”, “Qamışdı”, “Şeir yazmaq deyil asan”, “Bu yaxşıdır” (şeirlər)	14
Deyimlər, tapıntılar, düşüncələr (müdrək kəlamlar)	15
-Maarif SOLTAN - “Sevgi payızında xatirələr tökümü”, “Sənsizlik”, “Xoş gördük”, “Güzgü”, “Xatirələrin xəzəli”, “Son eşq hekayəsi”, “Klassiklərə bənzətmə” (şeirlər)	20
-Şərqiyyə BALACANLI - “Mübariz” (poema)	27
-Fəxrəddin ƏZİZ - “Gəldim”, “Önüdə”, “Keçib”, “Sənə qayıtdım”, “Deyəsən”, “Çağırış” (şeirlər)	33
-İntizar NƏBİYEVƏ - ELEGİYALAR	44

- Valeh QOCA - “Deyil ki”, Qəzəl, “Avtobusda məhəbbət”, “Yatır”, “Getdi”, “Subaylıqla boşan qız”, “Olmur”, “Ayrılacaq”, “Oldu” (şeirlər)	48
- Rəhman BAYRAM - “Yanacaq kərəmi”, “Ata”, “Bir gözəl qadını dilənən gördüm”, “Həkim”, “Biz niyə sevmirik bir-birimizi?”, “Xalqımın”, “Gəl, qayıdaq kəndimizə”, “Səni sevmək üçün gəldim dünyaya”, “İki dövlət, bir millət”, “Şəhidlər” (şeirlər)	54
- Nuridə MİSİR - “Mənim”, “Hardasan”, “Kəlbəcərin özüymüş” (şeirlər)	61
- Esmira RƏHİMLİ - “Öldürmə məni”, “Dünya”, “Sevə bilmərəm”, “Yad adam”, “Unutma” (şeirlər)	69
- Ramiz İSMAYIL - “Hələ bunlar harasıdı”, “Ay balaca İsmayıl” (şeirlər) arxa üz qabığında	

3.Nəsr

- Rəşid BƏRGÜŞADLI - “Tanrının gözü” (hekayə)	9
- Yaşar BÜNYAD - “Portret” (hekayə)	16
- Ayaz İMRANOĞLU - “Sevgi dayanacağı” (hekayə)	23
- Şəfaqət CAVANŞİRZADƏ - “Aclıq”, “Erməni ailəsinin qonağı oldum”, “Qara Gümüş” (hekayələr)	35
- Rəfiqə MƏMMƏDOVA - “Təzə gəlin”, “Şəfəq müğənnisi” (hekayələr)	46
- Əli BƏY AZƏRİ - “Qız Təvəkgülün brend ayaqqabısı” (hekayə)	50
- Nemət BƏXTİYAR - “Yaxşı ki, qurbağa deyilmiş...” (yumoristik hekayə)	57
- Aytən AĞASƏLİMQIZI - “Bir bayram günü” (hekayə)	62
- Kəmalə SƏLİM MÜSLÜMQIZI - “Uslu Cocuq” (hekayə)	65
- Kəhlik FİRUDİNQIZI - “Şəhriyar və Gülnaz” (nağıl)	71
- Şəmsi RƏHMAN - “Sabahı gözləyən iki uşaq” (hekayə)	72